

MATYÓFÖLD

A HÍRES MEZŐKÖVESD

ÍRTÁK ÉS SZERKESZTETTÉK:

DAA JÓZSEF

ERDÉLYI TIBOR

AZ EGÉSZSÉGÜGYI RÉSZT ÍRTÁK:

BENYÓ ENDRE D^r - IFJ. SAÁD ANDOR D^r

AZ A T H E N A E U M R T . K I A D Á S A

ELŐSZÓ

ÍRTA:

VITÉZ BORBÉLY-MACZKY EMIL
BORSOD VÁRMEGYE FŐISPÁNJA

Mezőkövesden, az ország egyik legnagyobb falujában a szociális válságokkal küszködő falu minden kórtünete megtalálható. Problémái nem helyi jellegűek, hanem általános nemzeti vonatkozásúak.

A falu problémáinak feltárása nemcsak a fővárosi falukutatókra, hanem — teljes mértékben osztom e könyv szerzőinek felfogását — elsősorban a falun élő vezetőrétegre vár, kik a nép között élnek s közvetlenül látják a bajokat és azok orvoslását.

Elmélyedő, komoly munkáról tesznek tanúságot a könyvben levő tanulmányok, pontos statisztikákkal, illusztrációkkal alátámasztva. Feltárják a falukutatás új útjait. Szakszerű tervekben, elgondolásokban mutatnak rá — a lehetőség határain belül — a megoldás módzataira. Tárgyilagosan, politika-mentesen, többféle szempontból megvilágítva hozzáértő szakemberek szemén keresztül látjuk a falu keresztmetszetét.

Kívánatos is, hogy minden magyar falu vezetőrétege foglalkozzék behatóan faluja szociális helyzetével, gazdasági, egészségügyi problémáival, a falu történetével és így megismerve a hiányokat, a bajokat, keresse az orvoslás módzatait.

Minden magyar embernek, vezető szervezeteknek, politikusoknak, szociológusoknak és falukutatóknak, vagyis mindazoknak, akik a magyar falu problémáihoz és szociális kérdéseihez igaz magyar lélekkel közeledni akarnak, ezt a könyvet részemről a legmelegebben ajánlom.

Miskolc, 1940. december havában.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'István Árkai', written in a cursive style.

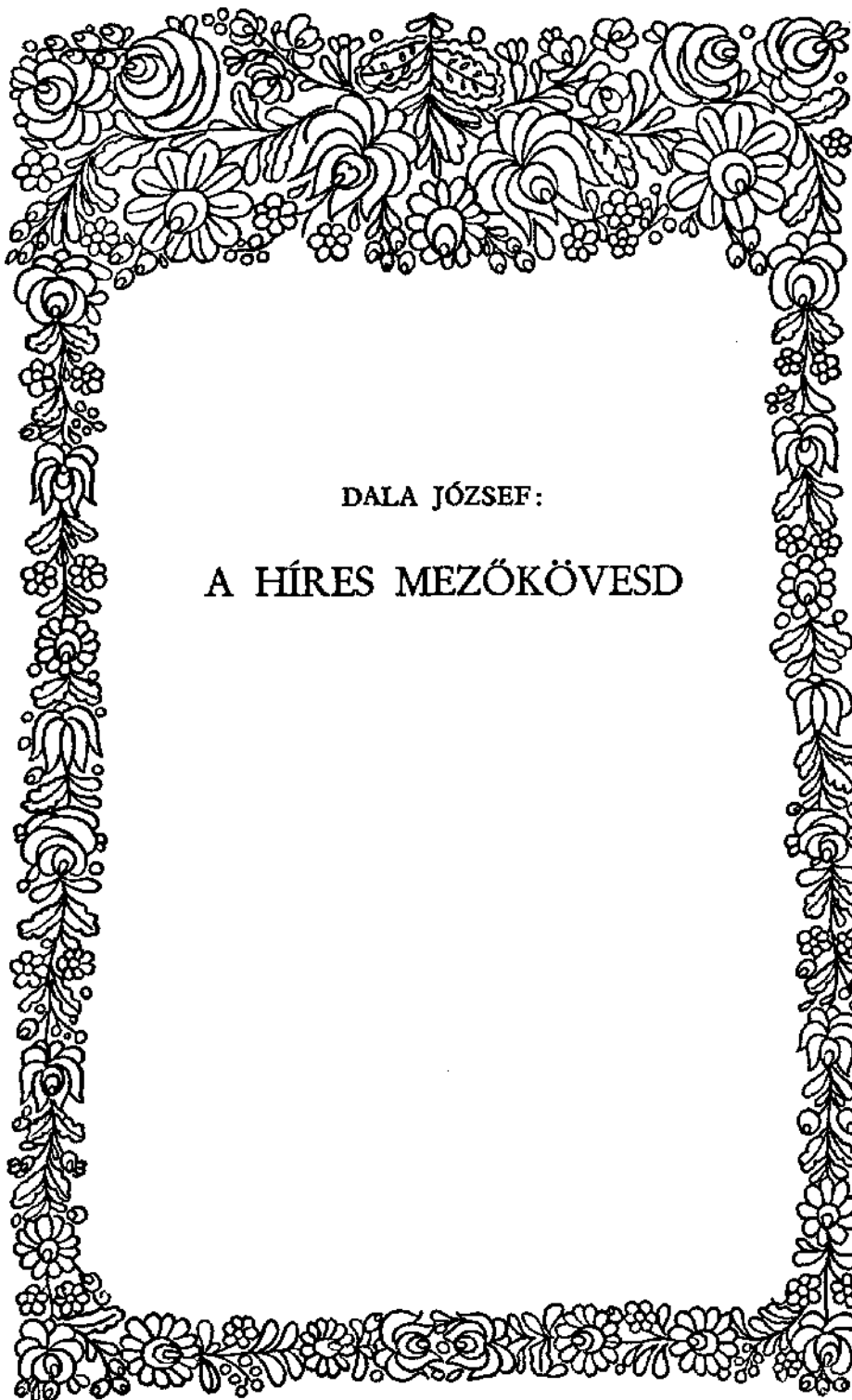
Hálával köszönjük meg lelkes munkatársainknak értékes támogatását, amellyel a könyv megírásakor segítségünkre siettek: dr. Benyó Endre m. kir. tisztiorvos az egészségügyet, dr. Saád Andor volt községi orvos a lakosság táplálkozási viszonyait dolgozta fel, dr. Papp Zoltán gimnáziumi igazgató a mezőkövesdi gimnázium szerepéről írt, továbbá L. Pető János gazdaköri helyetteselnök: Levél a falukutatónak; G. Tóth József ezüstkalászos gazda: Gazdaszemmel és Kovács Mátyás ezüstkalászos gazda: Mezőkövesd, ahogy én látom, címen számol be a matyóföldi problémákról.

Köszönjük dr. Herkely Károly múzeumi igazgatóhelyettesnek (néprajzi vonatkozások), vitéz Zatskó Gyula t. ü. tanácsos, gimn. igazgatónak (általános nevelésügyi irányelvek), Bayer Róbert t. ü. főtanácsos, ny. gimn. igazgatónak (általános helyzetkép), dr. Csepela Lajos apátplébánosnak (hitélet), Polgáry Lajos főjegyzőnek (községi ügyek), Reményi (Regula) József másodjegyzőnek (summásügy), a kisbirtokosoknak és mindenkinek, akik értékes adataikkal lehetővé tették a falu hű képének bemutatását.

Mezőkövesd, 1941. június havában.

Dala József István

Erdélyi Tibor

DALA JÓZSEF:

A HÍRES MEZŐKÖVESD

I.

A matyóságot színes népviseletéről, varrottasairól ismeri az ország és a külföld. Életmódjuk és életszemléletük csak azok előtt nyilatkozik meg, akik köztük élnek, velük gyakran érintkeznek és be tudnak illeszkedni gondolatvilágukba. Hagyományos szokásaik, melyek életüket végigkísérik, szertartások, a múltban gyökereznek, a néplélekben, mely elzárt világ és nehezen nyílik meg a »nadrágos« embernek. Szociális szempontból a falu társadalma két rétegre tagozódik: az egyik a földes gazdák, a másik a nincstelen, mezőgazdasági vándormunkások, a summások. A földes zárkózottabb, merevebb, a summás tanulmányosabb, közlékenyebb, járja az országot, látóköre nagyobb. Vezetőikkel szemben bizalmatlanok. Nehezen tudják megérteni, hogy vannak emberek, akik önzetlenül dolgoznak értük és segíteni akarnak sorsukon. Az elődök, a múlt bűneit érzik most a falu vezetői. Egy új nemzedéknek kell felváltani a falu népét az eke szarvánál, mely alkalmazkodni fog majd a megváltozott időkhöz, de egy új nemzedéknek kell felváltani az értelmiségi rétegeket is, melynél a nép szeretete a lélekből fakad s a falu népében nemcsak adófizető alanyt lát, hanem megérzi benne embertársát, akiben halhatatlan lélek lakik, akit irányítani, segíteni kell. Ez a feladat különösen a falu népéből kiemelkedett, iskolázott szellemi vezetőkre vár, ők ismerik legjobban életüket, hisz éltek az ő életüket, ették verejtékkel megszerzett kenyerüket. Mezőkövesd népe nyugodt, békés, dolgozó fajta. Nehéz közelférkőzni lelkük elzárt, misztikus világához, mely régi dalaikban őszintén megnyilatkozik s az istálló emberfejes oszlopainak faragásaiban s hímzéseikben kivirágzik. Mint a hadakat összetartó vérségi kötelék, úgy fűzte őket össze hagyományos szokásaik

s évszázadok folyamán kialakult sajátos paraszti kultúrájuk. A falu életét a többségben levő törpebirtokos és summásság élete jellemzi. A falu szellemi vezetői közül kevesen vannak, akik Mezőkövesden születtek, úgy helyezték őket ide a különböző hivatalokhoz, éppen azért jobban látják az elmaradott nagy falu problémáit és legalább néhány képviselőjükben hősi harcot folytatnak a helyzet megváltoztatásáért. Kevés faluról vagy városról jelent meg az ott élőkől annyi komoly és alapos tanulmány, mint éppen Mezőkövesdről.

Hosszú idő óta járom a kövesdi apró kisházakat. Megismertem a matyók belső életét, szokásaikat, népi művészetüket. Együtt voltam velük a lakziban meg a temetésen. Együtt örültem és szomorodtam velük. Kinyílt a szívük előttem s így lassan megismertem a híres Mezőkövesdet.

II.

A hazánkba elkerülő külföldieknek megmutatják Budapestet, a Hortobágyot, Lillafüredet s a viseletéről híres Mezőkövesdet is. Nem volt itt vendéglő, mely a kényesebb igényeket kielégítené. Azért a MÁV stilizált matyóbútorral, búboskemencével vendégházat rendezett be utasainak. Szórakoztatásukról is gondoskodott. Ott ülnek a virágos udvaron cigányok mellett a szálas matyólegények, hímzett lobogós ingujjban, kékített, bőgatyában, fejük búbjára csapva a gumival hozzákapcsolt hosszú rozmaringos kalap. A lányok legszínesebb ruhájukban várnak a táncra. Jó ebéd után rázendít a banda s a matyópárok forognak a betonon. Sokfodrú szoknyájuk szétnyílik, mint a harang, repül utánuk. Kivillannak a fehér alsók, a hosszú, térden alul érő slingolt nadrágok. Libeg a sok fodor, pántlika a levegőben s hullámanak a kék gatyák. Exotikum ez az idegen tömegnek, mely körülállja a táncolókat. A legények táncba viszik a külföldi nőket. Hatalmas markukkal jó erősen átfogják őket. A lányok megtáncoltatják az idősebb urakat is, megforgatják őket jó matyósan. Szédelegnek utána. A hétköznapi idevetődő idegen a viseletből semmit sem láthat. Kint dolgozik a falu népe a mezőn. Kellott ez a vendégház, hogy valamit láthassanak Mezőkövesd viseletéből. Vezetője egy több nyelvet beszélő, világot járt mérnök. Filmesek is jönnek gyakran, külföldiek is. Bámulja a falu népe a sok gépezetet, derítőket. Rendszerint lakodalmat forgatnak, anélkül, hogy itt megkérdeznék a hozzáértőket. Saját elképzelésük szerint rendezik meg, mely többnyire groteszk és hamis megvilágításban mutatja be a magyar parasztot. Az ilyen filmeket be kellene tiltani, mert rossz propaganda külföldön, sérti fajunk méltóságát. Az egész világon a magyar ruhában szereplők legtöbbször a matyó viseletet használják. Operett-kosztümöt

stilizálnak belőle, azt hangsúlyozzák ki, ami nem is szerves tartozéka a viseletnek. Wallace Berry, mikor itt járt a nem is olyan régen divatba jött magastetejű kalapokat vitte ki magával Amerikába s Stan és Pan legújabb vígjátékukban már ezekben a magas kalapokban szerepeltek. Nagyobb csoportok érkezésekor kivonul a Gyöngyösbokréta is. Évekkel ezelőtt több száz főnyi idegen tömeg érkezett egy hétköznap. Matyó lakodalmat mutatott be nekik a Vendégház akkori vezetősége. A tömeg a főtéren helyezkedett el. Esteledett már. Az egyik utcából kifordult a háromlovas ágyvivő szekér, utána a menyasszony jött lányoktól közre fogva. Szekerek zörögtek haza a mezőről. Szétnyílt a lakodalmas menet. A szekéren ülő legények szemükre húzott kalapjuk alól megsértett matyó önérzetükben annyi megvetéssel néztek szótlanul a matyó műmenyasszonyra, hogy az kitepte magát társnői közül és sírva elrohant. *Mi nem cirkuszolunk*, mondták a matyólegények, mikor a jezsuita páter arra akarta őket rávenni, hogy lobogós inget csináltassanak maguknak. A helybeli társadalom mindent megtett, mindent elkövetett, hogy a rohamosan elszíntelenedő népviseletet megmentse. Idegen népviseletek kivetítésével, előadásorozattal, füzetek terjesztésével (Kongatás—P. Jámbor jezsuita házfőnök) különböző fogásokkal igyekeztek a népviseletet feltámasztani, mely őket a matyó közösséghez fűzi. A minisztériumtól kértek segílyt. Húsz-harminc pengőt ígértek a legényeknek, ha lobogós inget hímeztetnek és azt legalább ünnepnapon felveszik. Senki sem jelentkezett. Akinek van, az is pénzt akar érte, ha hordja. úgy vélik már, hogy az uraknak tesznek szívességet vele, ha felveszik. A kisebb fiúk között volt némi sikere, körülbelül 90 fiúnak van már korozsmája. Ezeken kívül az új nemzedék, a gyermekcsereg viseletén — különösen a fiúknál — jórészt nyoma sincs már a matyónak. A fiúk matróz vagy tiroli ruhákban járnak. Idegen »konfectio-áruval« árasztják el a vásárokat a nagykereskedők, melyen semmi sincs, ami magyaros. A kislányokat olcsó, perkáluhákba bujztatják. A legények ma már teljesen elhagyták viseletüket. A bokrétásokon kívül kevés legénynek van ma már lobogós inge. Teljesen elhagyták már a surcot, a hímezett kötényt, mely nélkül vasárnap legény ki sem lépett az utcára. Ma kékfestőtől vásárolt kötőben járnak. Úgy próbálták a hímezett kötényt visszacsalogatni, hogy a bálban a színes kötőben megjelenővel nem fizettettek belépődíjat. Újságpapírba csomagolva vitték magukkal s csak az ajtóban kötötték fel. Elhagyták már a magas kalapokat is, helyét a micisapka és a leventesapka foglalta el. A rövid, fekete kabátot kiszorította a »cvetter«. Alatta itt-ott feltűnik egy-két hímezett ingmell, melyet kapcsokkal erősítenek a

fehér inghez. (Műselymes, nem mosható.) A »cvettert« (szvetter) a legforróbb nyáron is viselik, igaz, hogy télen sincs egyeb rajtuk. A TESZ és az OMIH is ajánlott fel párszáz pengőt a viselet díjazására, de eredményre ez sem vezetett. Erre az alkalomra kölesönként ruhákba öltöztek, a pénzt zsebrevágták s újra felvették a kék kötőt, a százféle szabású lovaglónadrágot, meg a »cvettert«. Télen a drága rojtos »belinás« kendők helyett már a menyecskek, a lányok is divatolnak a »cvetterrel«. Hogy ez a gumival záródó, testhez feszülő, hosszú csíkos szvetter milyen stílustalan és ízléstelen a százáncú szoknyák és csavarításos kendőkkel együtt, azt felesleges megjegyezni. A lányok is letették már hétköznapi a hímzett surcot. Kék kötőben járnak ők is, melyet újabban géphímzéssel díszítenek. A viselethez a lányok, asszonyok ragaszkodnak még. A viszonyok rosszabbodásával a drága selyemanyagokat megfizetni nehezen tudják, vagy ha megveszik is, a szájuktól vonják el a rá valót. — Egy szoknya 80—150 pengőbe kerül. — A szegényebbek az ócskapiacon veszik meg az ilyent vagy öröklik az idősebbektől. Olcsóbb, rikító egy vagy kétvirágú kartont, vagy selymet vesznek ma már az uralkodó divat szerint, mely itt is elég gyakran változik. Itt is »divatolnak«. A híres »fődes lányok« irányítják a divatot. A bőrködmönöket (kuzsu) már nem is készítik a szűcsök. Ezek már öröklődnek csupán. Ez a szintelenedési folyamat, a micisapka stb. mutatja, hogy a matyóság elproletárizálódik. A múltban századok nem hoztak annyi változást a falu életébe, mint az elmúlt másfél évtized. Hosszú időn keresztül elzárt külön világ volt a falu élete, melynek megvolt a maga sajátos építészete, jellegzetes népviselete, ősi hagyományai. A háború, a forradalmak, a jobb utak, az újságok, a rádió s a háborúutáni kor velejárói megszüntették a falu zárt világát. Megbontották nemcsak fizikai zártságát, hanem pusztulással fenyegetik sajátos kultúráját is. A külvárosi kultúra tört be a faluba. *A népművészetet, népviseletet végleg megszünteti az idő s a falu népének társadalmi átalakulása és fejlődése.* Ezt a hanyatlást megakadályozni, sajnos, nem lehet. Talán többen törődtek az illetékesek a falu idegenforgalmi problémáival, a népviselet megmentésével, mint az abban járó nép szociális helyzetének megváltoztatásával és életbevágó problémáinak feltárásával.

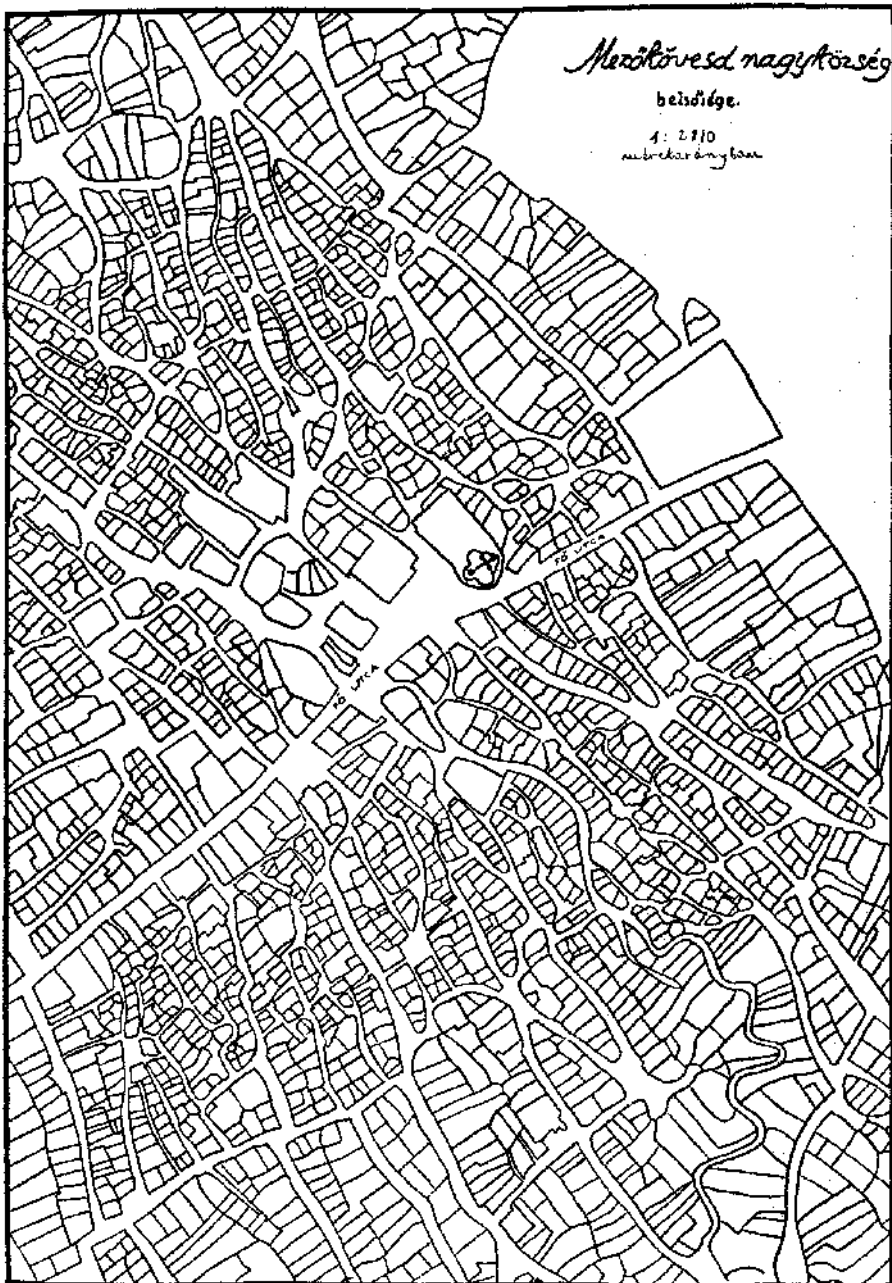
Vasárnap délután, litánia után a lányok egymás ujját megfogva, öt-hatos hosszú sorban »karulnak« egész estig a főutcán vagy lekuporodnak a boltajtók elé és »magolnak«. Ügyesen hántják le fogukkal s köpik ki a napraforgómag héját. Olyan utánuk az utca, mint konfetti csata után a bálterem. Magolnak színházban, moziban, mindenütt. A »cvette-

res« legények csoportokba állva cigarettáznak s gusztálják a Katik, Borik és Erzsák rózsásarcú, ringó járású tömegét. Megnépesednek a mellékutcák is. Megtelnek a korcsmák. Farönkökre, kis zsámolyokra ülnek ki a házak elé. Összegyűl a szomszédság, rokonság, kártyáznak, politizálnak, letárgyalják a napi eseményeket. »De kitanyáztak« köszönéssel üdvözlük őket a járókelők. Beköszönt az est s pislákoló lámpa mellett nyugovóra térnek. Csend borul a falura, csak néha mordul fel egy kutya, dobbantanak a lovak a lóhúvösben. A templomtorony villanyszemeivel behunyorog a csillagtalán éjszakába.

A falu igazi arca a mellékutcákon mutatkozik meg. Az egész Mezőkövesd csupa zeg-zug, zsákutca, útvesztő labirintus, melyen a Hór-patak vize csordogál keresztül. Néha esők után a Bükkben megárad s elmosza haragosan a partján felmagasító szeméthegegyeket. Kis szalmatetős házak lapulnak félénken a földhöz. Rajtuk apró kis szemek, néhol beszögezett, ki sem nyitható tenyérnyi kis ablakok. A házakban áporodott, nehéz, szellőzetlen szag. Az a mondás járja, »azért van Kövesden jó levegő, mert nem nyitják ki az ablakokat«. Ez a nehéz, fülledt, dohos szag beleivódik ruhájukba és úszik utánuk. Érződik ez különösen a templomban, mikor zsúfolásig megtelik színes tömeggel.

A falu négy tizedre — kerületre — van felosztva, melyet a főutca és a Hór-patak választ el. A falu közepe a legsűrűbb és a legszegényebb. A módosabb gazdák a széleken laknak. A belső lakótelkeket sűrűn beépítették. Találunk két ház közt néhol hosszú, keskeny benyíló utat, a végén van a kapu. A ház mélyen bent húzódik meg. Látunk nyáron elhagyott, félreccsapott tetejű rozoga viskókat. Lezárt summásházak ezek. Lakói messze vidéken dolgoznak más földjén. Az udvart felverte a gyom, szalmafedelét belepte a zöld moha. Szívbemarkoló és lehangoló. A házak mind vályogból épültek. Vert falat keveset használtak. A falu szélein mély, nagy kiterjedésű gödrök (kavicsosok) mutatják, honnan épült a falu. Az egyik ilyen nagy gödröt a zárdaiskolával szemben már befásították s ez lett volna idővel a falu ligetje, de a legutóbbi árvíz színültig megtöltötte vízzel. A matyó nem szereti a fát. A főutcát hosszú éveken keresztül lehetett csak befásítani. A fiatal fákat kitördelik a legények. A hosszú nyárfákat lenyesik, csak a legtetején hagynak galyat s így mint hatalmas ecsetek merednek az égnek.

A népi hagyomány régebbi, mint a viselet. Ezt igazolja a települési mód is. Szűk utcák összefüggő házcsoportokat választanak el egymástól. A települési mód arra mutat, hogy a lakosok hadak szerint szállták meg. A had területét élősövény vagy patak választotta el a másiktól s ma

Mezőkövesd legsűrűbben lakott része, jellegzetes zeg-zugos utcával.

több utca ilyen kiszáradt patakmeder helyén fekszik. Az egy vérségi kötelékhez tartozó had házai homlokzatát különböző fonással díszítette, amit ma is »vértelkeknek« hívnak. Ma is Máiton-had, Murányi-had, stb. néven hívják a hatalmas családot alkotó ősök leszármazottait. Az egész 21.000 lakosú falu csupa ángyom, meg sógorom. Csupa rokonság. Nem nőültek idegenből, még a másik utcából sem. A legények csoportosan járnak ma is udvarolni. S nem is olyan régen még véres csatákat vívtak a másik utca legényeivel. Élnek itt, mintegy szigeten az óceán közepén hagyományaikhoz ragaszkodva, mereven elzárkózva minden újítás elől.

Az idegenek, akiket kalauzoltam, mind azt hitték, hogy ez a falu tobzódik a jólétben, boldog és megelégedett. A köztudatban csak viselete által élt, belső életét csak mi ismerjük, akik nyitott szemmel élünk közöttük.

Nyáron kitanyáznak a házak elé. Minden utcában varró asszony- és lánycsoportok ülnek az árnyékban. Az asszonyok feje soha nincs fedetlenül. Fehér kis kendővel kötik át. Hajuk egy gömbbe csavarva a fejük búbjára van tűzve. A fiatal asszonyt a lakodalom éjszakáján felkontyolják s ettől az időtől kezdve a kendő nem kerül le nappal a fejéről. Ez az oka a különböző fejdíszek kialakulásának. Ha valaki közülük vénleány marad, leeresztve kell hordania a haját. Látunk 50—60 éves, ráncos arcú, sötétruhás nőket »foncsikkal« (befont, leeresztett haj). Nagy szegény ez, ezért igyekeznek mielőbb férjhezmenni. A lányok között sok a finom, szép arcú. A menyecskék magas, sudár termetűek. Kövér nő nem lehet találni köztük. Férjeik rendszerint alacsonyabbak náluk, mikor összeházasodnak, mert jórészt egykorúak. A legény is 17—18 éves korában már megnősül. Még majdnem gyerek s a lány már fejlett nő. Csak pár évig maradnak üdék a fiatalasszonyok. Megemésztí őket a nehéz munka, a gyerekszülés. Harminc-harmincöt éves korában már kész vénasszony. A nő robotos társa a férfinak s mégis régebben a férfi után vagy 8—10 lépésre ment a nő. Ma már egymás mellett mennek, sőt egymásba is karolnak. Meg is szólják érte őket az öregek. »Nem sül ki a szemük« — mondogatják.

Legnagyobb zsarnoka a fiatal menyecskének az anyós, a férj édesanyja. Gyötri a fiatal menyecskét, még terhes korában is erősen megdolgoztatja. A fiatal asszony, ha békét akar, szótlanul tűr. Elképzelhető, hogy egy lányban mennyi keserűség és bosszúság gyűl össze, látva édesanyja szenvedését, mire ő is anyós lesz.

A házi cselédsort lenézik. Inkább választják a nehéz summásmunkát, mert a legények is szívesebben vesznek el olyan lányt, aki summás volt,

mint aki »szolgálónak« szegődött el. A cseléd náluk egyet jelent a romlott erkölcsű nővel. Bállokba egyedül mennek a lányok, a »garde« itt ismeretlen fogalom. Éjfélkor kísérik haza a legények a lányokat, kissé pityókosan. Többször láttam, hogy a lány támogatja a berúgott legényt. A beborozott legénykéek merészen udvarolnak. A lány magára van hagyatva. Természetes szeméremérzete az ereje, védelme az ökle, meg a tíz körme, amivel becsületét megvédheti. Törvénytelen gyermek kevés van. Ha mégis megtörtént a baj, a legény elveszi a lányt, ha nagy vagyoni különbség nincs köztük.

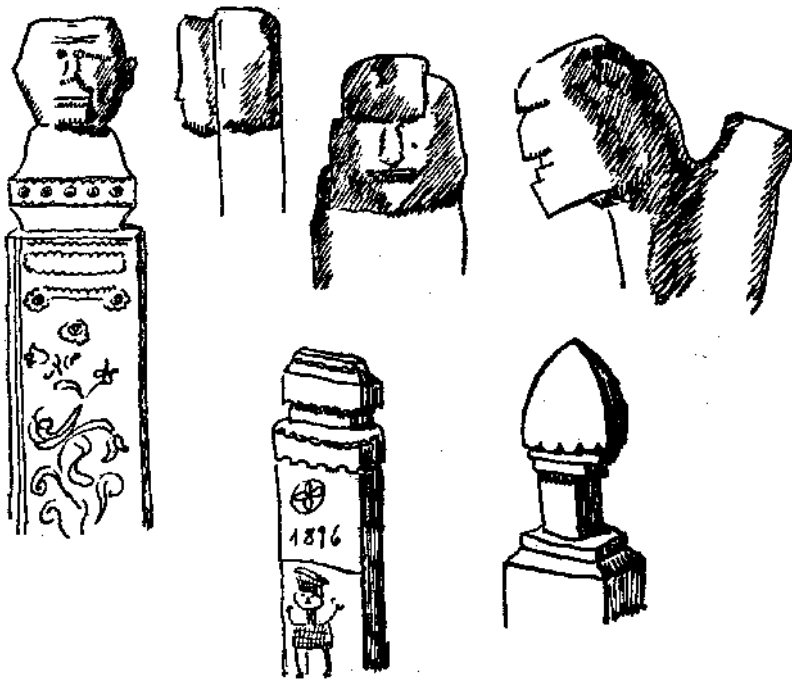
Tanyáznak a házak előtt és varrnak. Előttük a bölcsőben, lapos teknőben, a földre terített ruhán kis csecsemők, vastag párnába burkolva párlódnak a nedves dunnák között. A kezét, lábát is összekötik, a lábát, hogy egyenesen nőjön, a kezét, hogy aludni tudjon — mondta nekem egy menyecske. Legyek hada mászkál a kis apróságokon. Szurtos gyerek-had játszik körülöttük, eldugott dinnyehéjat rágesál egy 2 éves kis csöppség. Ülnek és varrnak késő estig, még akkor sem mennek be, mikor a hazatérő tehéncorda felveri az utca vastag porát.

Az asszonyok kihordják a gyermeket, de ha meghal, nem nagyon szomorítja őket. A Stefániában láttam rendelésen, egy anya hatodik gyermekét hozta megmutatni. Féléves, szépen fejlett leányka volt. Egykedvűen mondta: márpedig azt hittük, hogy meghal és kis anygalka lesz, imádkozik értünk a menyországban. A Zöldkereszt áldásos működése sokat javított az évszázados gyermeknevelési módon. De még mindig hiányzik a cukor, a tej, a csecsemők fő tápláléka. A cukorfogyasztás itt minimális. Segélyakciók keretében kapnak cukrot, tejet, babakelenyét, de ez csak egy csepp víz a tengerben.

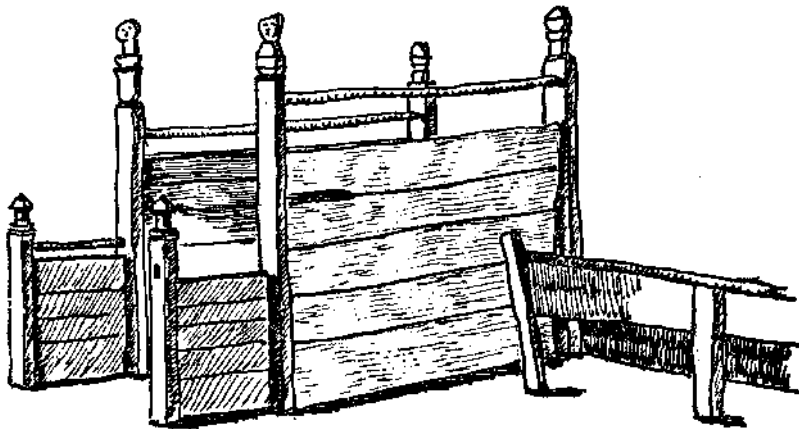
Régebben átlag 7—8 gyermek született egy családban s ha ebből az életképtelenek meghaltak, még mindig maradt legalább 5—6 gyermek. Ma a súlyos gazdasági és szociális helyzet folytán ez a hatalmas faji erőt képviselő *szapora tömeg önmaga ellen fordult és mérsékli a szaporodás ütemét, ami itt az ország legszaporább népe között meggondolásra késztet*. 1925-ben az élveszületettek száma 780 volt. 1935-ben már csak 474, ami a születéseknél 40%-os visszaesést jelent. »Egy gyermeket adott az ég, de az Isten őrizzen a többitől« — mondják a fiatal menyecskek. Régebben nem kulcsolták össze a kezét a koporsóban annak, aki gyermektelenül halt meg. Ma nem akarnak gyermeket, mert annak jövőjét nem látják biztosítva. Teher már csak, ami megakadályozza az asszonyokat a summás munka vállalásában is.

Bent a házban becsukva a tenyérnyi kis ablakok, nyáron, hogy a

legyek be ne menjenek, télen, hogy a meleg ki ne szivároгjon. Földes szobák ezek, szellőzetlenek és dohszagúak, alacsonyok és szűkreszabottak. Félhomály dereng a szobákban. A napfény alig jut be a zsúfolt szobákba. A falak szentképekkel, tányérokkaal tele, az ágypárnák a mennyezetheg érnek. A tér negyedét elfoglalja a »búbos« a padkával. A sarokban »Máriaház«, lócák a fal mellett, szabad tér alig van. Lányos háznál színes papírszalagokkal fonják be a lecsűngő lámpa drótját s az ablakfüggőnyök közepét. Ebben a szobában alusznak télen az öregek, a gyermekek, néha 8—10 lélek. Egymás elől szívják el a levegőt. Itt köhög a ttidővészes köztük, ebben a környezetben szűlnék az anyák (szűlőotthon még nincs a faluban!). A faj életerejét bizonyítja, hogy mégis kevesen halnak meg gyermekszűlés közben. Megtörtént, hogy sürgős műtétnél a segítségűl hívott asszony a lámpát az orvos fejére borította ijedében. Kevés házban volt mosdótál, mert fürdeni, mosakodni nem nagyon szeretnek. Azt tartják, hogy az már nagyon piszkos lehet, akinek sokszor kell fürdeni, meghogy az »öregapám is 80 évig élt, pedig a bába fűrösztötte utóljára«. Nehéz dolga van az egészségvédelmi munka vezető tisztiorvosának, aki szívvel-lélekkal meg akarja szeretetni velűk a higiénia áldásait. Az etnográfusok felmérték, lerajzolták már centiméterekre terjedő pontossággal az »űstökűsházat«, mely előrebukó ereszevel a matyó építkezési mód egyetlen emléke. Felmérték a bűbost, a tűzelűsól gerendáit, lerajzolták a faragásait, de azt még nem láttam, hogy felmérték volna a szűk szobácskákat, légköbmétere elég-e 8—10 ember benntartozkodásához! A konyhában nyitott tűzhely van, fel lehet látni a kéménybe. Az oldalán bekandikál az ég. A konyha nem lényeges, mert nem főznek sokat, csak inkább leveseket. Itt fűtik a bűbost szalmával télen és kenyérsűtéskor. A kamrában alusznak a lányok és ahol van, a fiatal pár. Itt kályha nincs. A gerendára akasztva avasodik a szalonna, sonka. Itt van a liszt, zsákokban a gabona, újabban a tulipános ládák is idekerűltek már a szobából s még sok minden. Az ágy is itt van az egyik sarokban. Az őlban tanyáznak a férfiak. Tűzet raknak, melegszenek télen, az öregek kifaragták a szénatartó oszlopokat emberfejre s virágokat vésték a dikó oszlopaíra. Az udvaron csenevész gyűmölcsfák, trágyadomb az istálló mellett, a trágyáié szétfolyik az udvaron. Szigorú ellenőrzéssel tudta kiharcolni az egészségvédelmi szolgálat a község vezetűségével egyűtt, hogy már mindenűtt fából összerűtt, rendes árnyékszékek vannak. A büntetéstűl való félelműkben megcsinálták őket, de egynémelyik még ma is be van szűgezve, nem használják.

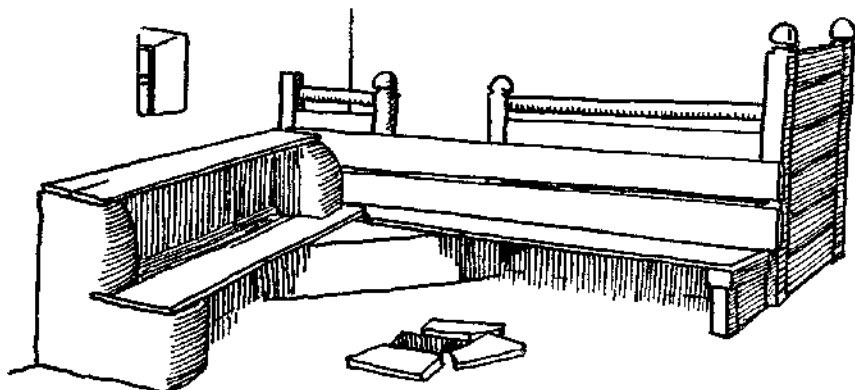

Mezőkövesdi tüzelős-ólak oszlopfejei.

Szénatartó faragott oszlopokkal (Tüzelős-ólból).

Találunk olyan házakat is, ahol már villany uralgít, a szobák padlósak, tágas ablakokkal, a falak színes patronnal kifestve, modern bútorok, szekrények a fal mellett, néhol az ámbitus fehér oszlopaikat is kifestetik a szobafestővel. (A tipikus régebbi matyóházaknak nem voltak ámbitusai.) De ezek a levegősebb lakások csak a módosabb gazdáknál vannak, ilyen azonban nem sok van a faluban.

Tüzelős ól egyik sarka.

A nagy nyomorúság, pénztelenség, gyenge táplálkozás, tisztátalanság a népbetegségek egész sorát idézte fel és segítette elő. Azért létesítették éppen itt, Mezőkövesden az egészségügyi helyzet megjavítására a Rockefeller-alap segítségével az első minta járást (kísérleti járás), hogy az itt szerzett tapasztalatok alapján szervezzék meg az országban az elhanyagolt falu egészségvédelmét. A lelkiismeretes munka szép eredményeket tudott elérni. Gyökeres változást azonban az orvosi munka sem hozhatott. Dr. Bielek Tibor, a mintajárás volt vezetője azt írja 1935. évi jelentésében (Orsz. Közegészségügyi Intézet VIII. évi jelentése): »A gazdasági és szociális körülmények a lakosság életét, illetve egészségét olyan értelemben és mértékben befolyásolják, amilyen értelemben és mértékben ezt a hatást munkánk ellensúlyozni nem képes, minthogy eszközei erre elégtelenek. Az első 5 éves időszakban elért javulást aligha leszünk képesek megismételni, hacsak nem következik be a lakosság szociális és gazdasági körülményeiben lényeges javulás.«

Az orvos munkáját nehezítik a babonák, a javasasszonyok is. Orvost csak a legvégső esetben hívnak a hozzátartozók, hogy meg ne büntessék őket, ha valaki meghal. Üszkösödő sebre falról kapart meszet

és pókhálót raknak s ha ez sem használ, a patikában kérnek tanácsot. A szegényebbeknek nem telik orvosra, a módosabbak meg sajnálják a pénzt tőle. A járványkórház egy parasztházban van elhelyezve, régóta húzódtak a tárgyalások a felépítéséről, a pénz már régen összegyűlt rá, ma már hozzá is fogtak az építéséhez. Most létesült egy magánkórház a faluban, eddig Egerbe vagy Miskolcra szállították a betegeket. Nélkülözhetetlen és hiányzó intézményt pótol a falu és környékének.

A mezei munkák befejeztével, késő ősszel kezdődnek a lagzik. Esténként a falu különböző helyeiről hallatszik a »bandások« kürtjeinek rikoltozása. Felszalagozott kocsik, szekerek robognak a templomtérre. Kalácsok, szalagok a lovakra kötve. Újabban bérautón is mennek már az esküvőre s a kalácsokat, szalagokat az autóra kötözik. Groteszk látvány, az autók tömve színes matyókkal, még a feljárón is kapaszkodnak. A menyasszony fátyolos, gyöngyös koszorúja és ruhája ugyanaz, mint a Mária-lányok fehér öltözete. Több pár is esküszik egyszerre. Régebben 15—18 pár is állt az oltár mellett. Egyszerre két helyen is táncolnak, a vőlegény házánál és a lányosháznál. A főlagzi a vőlegény házánál zajlik le. Az esős őszi napokon vastag sár az udvarokon, az utcán. Módosabb gazdánál a tágas udvaron, szűkebb, szegényebb portán a ház előtt, az utcán táncolnak. Felhintik szalmával a sarat és beletaposák a sárba. Nagy »füstösfazekakban« főzik a lakodalmas kását, meg a húsvet. Hivatalos ilyenkor az egész rokonság. A szegény summás is rááldozza több évi keresetét, a leány többévi summásbérét, sőt néha kölcsönt is vesznek fel, hogy a lagzi minél nagyobbszabású legyen, hogy senki éhes ne maradjon és főképp, hogy meg ne szólják őket. Több évig is megérik azt a pár száz pengőt, amibe a lagzi belekerült. A lagzi a lányoknál, a legényeknél a táncmulatságot is pótolja, mert elmennek azok is, akiket nem hívtak meg. A meg nem hívott csoportot szennysekének nevezik, ezek nem mennek be a házba, hanem bent lévő barátaik hoznak ki a legényeknek bort. Táncolni természetesen ezek is bemennek az udvarba. Hármás-négyes sorokban állnak a lányok szemben a házzal az utca másik oldalán. Tánc kezdetekor a legény az út másik feléről int a Borinak vagy a Katinak. Fúvószenekar játszik, egyszerű parasztemberek ezek, akik a slágereket is saját ízlésük szerint formálják át. A csárdáson kívül keringőt és modern táncokat is táncolnak, ezeket meg a táncolók alakítják át. Délről két »lefújás« van másnap reggelig, délután és vacsorakor van a pihenő. Vacsoránál külön esznek a férfiak és külön a nők. A férfiak kalapban esznek, mert a kalapnak nincs hely a szobában. Állandóan nagy tömeg nézi a táncolókat. Szünetekben a

legények nagy kört formálva összekapaszkodnak, ütemesen topogva énekelnek. A boros üveg körbejár, megkínálják vele a nézőket is. Jobb gazdahelyeken kalácsot is osztogatnak. Kevés lakzi múlt el verekedés nélkül. Ilyenkor intézték el a summások munkahelyükön támadt nézeteltéréseiket. Régebben, ha más utcabeliek vetődtek el a lagziba, az összetűzés elkerülhetetlen volt. A menyasszony lagzi ideje alatt annyiszor öltözködik, ahány ruhája van. Aki látta már, milyen szertartás egy ilyen öltözködés (pedig többen segítenek neki, az öltöztetők előre ki vannak jelölve), csak az tudja megérteni a menyasszony nehéz helyzetét. Enni sem tud, mert az ilyenkor nem is illik, meg a sok szoknya kötözéssel agyongyötrik a derekát. Erősen meg kell kötni a szoknyát, hogy le ne csússzék. A menyasszony némán túr, megszokta már. Délután megy az ajándékos menet, kettős sorban viszik a fiatal párnak szánt ajándékokat. Tálát, széket, tükröt, tyúkokat és egyebeket. Az ajándékokat a padlásra viszik, ahol az ennivalót is felhalmozzák. Este vonul a hérészmenet, lánybarátnőkből áll ez, akik újabban már slágereket énekelve vonulnak a lányosházhoz. A lakziban hagyományos szokásaikhoz leginkább ragaszkodnak. Éjfélkor nagy ünnepélyességgel felkontyolják a fiatal asszonyt, akit eddig még mindig csak menyasszonynak hívtak. Megkezdí az asszonylétét, jönnek a gyerekek s »bajol«, robotol tovább.

November első napjaiban hazajönnek a summások, mint ázott verebek kuporognak ládájuk tetején a szekereken. Megkezdik hat hónapos tétlenségre kárhozott életüket, alkalmi munkát (pl. favágás) nem szívesen vállalnak, mert a többiek megszólják érte, hogy nem keresett eleget a summában. A megszólásnak náluk nagy ereje van. Tengődnek egész télen át. A férfiak nappal a »köpködön« pipálnak, az asszonyok blúzokat hímeznek, ha sötétedik, már lefekszenek, mert petróleumra nem telik, tüzelőre sem nagyon, fűtetlen szobában hajtják pihenőre meggyötört testüket s az álom kárpótolja őket mindazokért, ami sivár életükből hiányzik.

Ködös, havas decemberi hajnalokon kézilámpák imbolyognak a templom felé. Fényük hosszú sávot ragyogtat a havon. Hajlotthatú, szűrös, bundás öregek, kuzsuba bújt asszonyok tapossák a havat. Mennek a hajnali misére és szunyókálnak a padokban. Az öregebbje néha 2—3 misét is meghallgat egymásután. A templomok ünnepeken zsúfoltak, de inkább templomos ez a nép, mint vallásos. Hiányzik belőle az ősök fanatikus, népi katolicizmusa, mely a múltban önostorozó, vezeklő körmenetekben nyilvánult meg missziók után. Vallási közönbösség keríti hatalmába a lelkeket. Megingott a jövőbe vetett hite, a munkásvándorlás

*Üstökös ház.
A matyó ősi építkezés egyetlen emléke. — Dala József festménye után.*

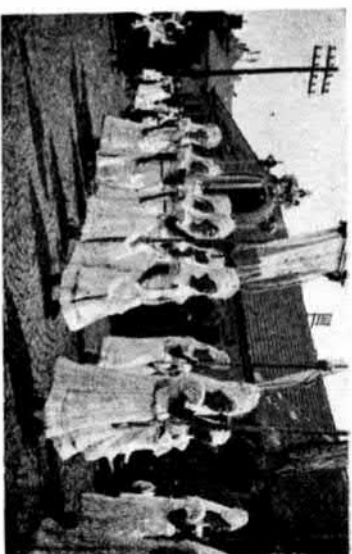
Matyó menyasszony.

Mária-lány.

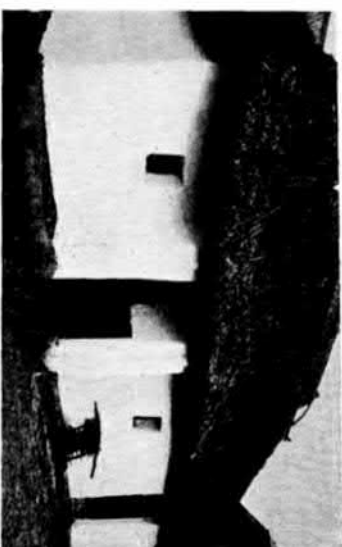
Matgyó-lángok a körmenetben.

Mária-lángok a körmenetben.

Ház előtti «kítangázás».

Tűzelős út (lő- és marhaisztálló). Tellegzeles típusú a matgyó isztállónak. Ablakai aprók, szellőztetés csak az ajtón át történik. Téli estéken benne kanygáznak a férfiak szabad tűz mellett, egypécstük má is ill alszik.

ezreket tépett ki a népi közösségből. Papjaikban az embert, a vallástól, amit képvisel, elválasztani nem tudják. A pap élete előttük példakép és szóbeszéd tárgya. Vallásos összejövetelekre csak az asszonyok járnak már. A fiatal suhancokról az iskola vallásos nevelése hamar leperog. Szociális válságok lázában senyvedő korunk szelleme leszedi róluk népviseletüket, a lelkekbe is betört már és azokat alapjaiban rázza meg.

Karácsony előtt való napokon magas süvegekben, fehérruhás lányok járnak házról-házra, a betlehemesek. Az anyák viszik haza a kis fűcskákat a piacról. Lucfenyőre nem telik, borókafenyőt vesznek, némelyik abból is csak egy ágat. Telerakják pattogatott kukoricafűzérrel, aranyozott dióval, színes papírszalagokkal, de néhol papírba burkolt kockacukor is kerül a karácsonyfára.

Gyermekeiknél hiányzik a meglepetés öröme, az a szavakkal kifejezhetetlen áhítatos bámulat a gyermekszemekben, ami karácsonyeste könnyeket csal a szülők szemébe, ők a gyermekekkel együtt díszítik a karácsonyfát, hiányzik náluk a szent este bensősége. A szegény matyó gyermek Jézuskája nem hoz semmit, mert nem telik a legegyszerűbb ajándéokra sem. Pedig éhes szemmel bámulják a kis csizmás gyermekek az üzletek kirakatait, tele játékkal; kendőkbe burkolt kislányok laposra nyomják orroskájukat, úgy szívják magukba, kerekre tágult szemmel a sok csodát, nézik szótlanul a sok aranyhajú babát, majd egymás kezét megfogva bandukolnak hazafelé, a sivár otthonba, arcukat, kezüket pirosra csípi a hideg. Mindez a sok gyönyörűség számukra elérhetetlen álom. Ők is vágyódnak a szeretetre, melegségre, amit otthon sok helyen nélkülöznek. Édesapjukat ritkán látják és a gondoktól agyonhajszolt édesanya nem sokat tud velük foglalkozni. Náluk a karácsony inkább az evés ünnepe. Aki csak teheti, malacot, disznót öl ilyenkor s a sok olajos kenyér után végre húst eszik. Szürkületkor viszik a fonott boroskorsókat mindenütt. Lányos háznál összejönnek a legények, kártyáznak meg isznak. Éjfél felé nem esznek húst, vacsorára mézes-mákos guba a menü, meg bor. Éjfél felé a legtöbb legény már alaposan beborozott. Végigdánolják az utcákat, már jóval kezdete előtt gyülekeznek az éjféλι misére, hangzik az áhítatos ének, száll felfelé ezernyi torokból: Krisztus Jézus született, örvendezzünk ...

Mise után van az igazi vacsora. Nekilátnak, hurkát, kalácsot, kolbászt esznek. A szent estén megvilágosodnak a tenyéryní kis ablakok. Fényük kiszivárog a hóra. Ülnek az asztalnál az idősebbek. Hajtogatják a borospoharakat s szótlanul nézik a lámpa táncoló fényét. A Szűz Anya ráborítja szent karácsony este csillagos palástját a híres Mezőkövesdre.

Másnap látogatóba indul a család. Felkeresik a rokonokat, komát, sógort, azok megvendégelik őket s elborozgatnak. Karácsony másnapján szoktak összegyűlni a férfiak az ólakban s ekkor szokták megfogadni a mezei kerülőket. Az ünnepek jórészt évessel telnek el.

A tél egyhangúságába a lagzik s a summásszerződések hoznak változatosságot. A farsangon van a legtöbb lagzi. Többnyire hétfőn tartják őket. A három utolsó napja a farsangnak csupa vigalom, táncmultság. A templomokban szentségimádás van. Ide azonban csak az öregek, az asszonyok és a gyermekek járnak el. Januárban már dobolják a szerződések. A megbeszélés tárgya a bér, a hely és a summásgazda személye. A gazdák toborozzák csoportjaikat. Szomorú kép az embervásár, az összegyűlt tömeg a piactéren szerződtetések idején. A summások a tél vége felé már nélkülöznek s alig várják, hogy indulhassanak a munkahelyeikre, ahol legalább jóllakhatnak, ha mindjárt bablevessel is.

Nagybőjtben a falu feketébe öltözik. Szigorúan megtartják a böjtöt is, előkerülnek a böjti kötők, a lányok, asszonyok fekete ruhákban járnak, húsvét felé esténként gyertyás körmenetek vonulnak a temetői Kálváriára. Különös kép a vontatottan éneklő magas, kúpos kendőjű fekete asszonysereg, a gyertyák sápadt világításában.

A tél vége felé kezdik hímezni és rojtozni a lányok az új surcot. Varratják az új szoknyát, lityát húsvétra. Mert íratlan szabály — minden lány betartja — húsvétra új ruhában, legszebben vonuljon ki a feltámadási körmenetre. Vége a sötétruhás böjtnék. Kisfiúk és kislányok is új tavaszi ruházatot kapnak, mint a virágok, meg a fák, együtt újulnak meg a természettel. Még a legszegényebbek is legalább egy új ruhadarabot varratnak maguknak. Nagyszombaton viszi el a keresztanya keresztfiának vagy keresztlányának a keresztelő ajándékot: a korozsmát. Két-három éves kisfiúk és kislányok kapják ezt, mint mondják, amikor lábra kap a gyerek. A feltámadási körmenetre már ebben az új ruhában vonulnak fel. Húsvétkor a legszebb ruhájában pompázik minden lány és menyecske. Gyönyörű színes ilyenkor az utca. Friss ruhaszag és szagoszappan illata veszi körül a lányokat. A kislány ruházata a felnőtt lányéval megegyezik. Szabásformája ugyanaz, csak nem annyira színes. Régebben a kisfiúk is zubbonyt (vállpántos szoknya) kaptak korozsmának, kendővel kötötte át édesanyjuk a derekukat s csak a fejükön viselt magastetjű kalap különböztette meg őket a hasonlókorú lányoktól.

Gyöngyös, százféle változatú főkötőt tettek a csecsemő, karonülő gyermek fejére és apró kis lityákba, színes hosszú szoknyákba öltöztették őket. Édesanyjuk színes, virágos, csipkés dunnával szorította magához.

Pár éve már ezt is elhagyták. A fiatal menyecskék apróságaikat ma már áramvonalas gyermekkocsikban sétáltatják, melyek élénk színűre vannak festve és virágokkal telehintve.

A húsvét hétfője nehezen várt nap. Ez a locsolkodás napja. A legények összelellezve, énekelve, csoportosan mennek a lányosházakhoz és már hajnali két órakor felferik a házat. A lány felöltözve várja őket. Régebben kihúzták a lányt a kúthoz, két legény lefogta s vödörszámra öntötték rá a jéghideg vizet. Többen megfáztak a hideg hajnalon átmedvedett ruhájukban és bele is haltak. Ma már az anyák ezt nem engedik meg. A legények bemennek a pitvarba (konyha előtti kis szabad hely) és az ott található bögrékkel öntözik végig a ház női tagjait. Megtiszteltetés a háznak egy ilyen locsolkodás s azért minden jóval terített asztal és bor várja őket. Végiglocsolják összes leányismerőseiket és 8 órára már le is fekszenek a locsolkodó legények, mert nem állnak a lábukon. A kisfiúk váltják fel őket. A gyógyszertárakban hordószámra áll ilyenkor a rózsavíz. A kis gavallérok literes üvegekbe pár fillérért rózsavizet vesznek s azt a legelső artézi kútnál megszaportítják. A szegényebbek otthon készítenek maguknak festett vizet. Nagyobbik fitestvérük kíséri őket s viszi a nagy fehér vászonkendőt, melyben az ajándékot gyűjtik. Megajándékozzák őket piros tojással, süteménnyel, kolbásszal, pipiccsel (kis kalácskák). Néha kétszer, háromszor is hazaviszik a megtelt kendőt. Harsognak ilyenkor a bandások. Népmulatság van minden egyesületben. Markos rendezők ügyelnek a rendre. Rendszeresítették újabban a magánházaknál rendezett táncos összejöveteleket is, ahol harmonikaszó mellett isznak és táncolnak. »Cuharé«-nak nevezik ezeket a szűkebbkörű táncos estéket. Vasárnap délután megtelik a főutca és a miskolci betonút bicikliző matyó lányokkal. Zsineggel átkötik szoknyájukat s úgy szállnak fel. Hajó út van, a »határba« is biciklin kerekeznek ki nyáron, a szerszámokat felkötik.

Április végén megindul a népvándorlás, elmegy újra a summás-karaván és Mezőkövesden párezer emberrel kevesebb lesz. Az akácvirágzást, mikor a falu kábító illatú virágos kertté változik, ők már nem látják. A fehér virág elborítja a fákat. Egymásra hajlanak, összefüggő virágtenger az egész falu. A sok akácvirág beborítja a szalmafedeles kunyhókat, virágillat árad mindenütt, belopja magát a dohos szobákba, körülveszi a mezőre induló, kérgestenyérű matyókat s megújuló életről, szebb tavaszról mesél. Elhagyott summásházakra lehullott fehér szirmokat sodor az esti szellő.

A Bükk ösrengetegei, melyek Mezőkövesd határáig nyúltak le, már az ősember otthonául is szolgáltak. Bizonyítják ezt a barlangokban talált őskori leletek. Az istállóskői, a Szeleta s a legutóbb feltárt Mussolini-barlang régibb kőkori leletei s az újabb kőkorból itt kialakult úgynevezett: «bükki vagy bükk kultúra» sajátos kifinomult szalagdíszítéses kerámiaja bizonyítják a vidék településének folytonosságát már az őskorban. A már említett és a cserépfalui völgyben fekvő Mussolini-barlangban a «neandervölgyi ember» (*Homo primigénus*) csontmaradványaira bukkantak 1932-ben. A Bükkvidék őskori leletei tudományos szempontból világviszonylatban is jelentősek. A mezőkövesdi gimnázium bronzkori fibulái, lándzsahegyei pontsorosan vonalkázott, szépformájú agyagedényei a közvetlen környékről valók. A község vályogödreiben gyakran találnak mamutfogakat és más jégkori állatoktól származó csontmaradványokat.

A község mai ellipszisalakú határának északi része a Bükk-hegység szélén 182 m magasságban fekszik. Dél felé lejt a határ közepén álló község 125 m-es színvonaláig s innen tovább a 100 m-es legalsó pontig. A határ termőtalaja túlnyomóan humuszos agyag, mely 50—100 cm vastagon fedi a diluviális kavicsot. Egyes helyeken, mélyebb gödrök ásásakor felszínre kerülő kavicsban kereshető a község nevének eredete, de lehet, hogy a megszálló hadról vagy első birtokosától kapta nevét. Okmányok, feljegyzések az első évszázadokról nem maradtak ránk. Okleveleinkben 1324-ben fordul elő Terra Kuesd, majd Kwuesd, Kwesd, Kevesd néven s ezidőben említik először templomát Is. Az első okmány már mint népes településről tesz említést. A délibb szomszéd községek mind magyar nevéek. Az északi részen a Bükk nyúlványain, a dombvidéken fekvő községek neveiből azonban arra következtethetünk, hogy Kövesd első megszállói szlávok közé települtek. Ezek a környékbeli községek: Novaj, Noszvaj, Cserép (Cherep), Szomolya (Szmola = Szurokföld), ma Gömbösfalva s a határ északi részén a mai Pazsag nevű káptalani tanya (Paseka-írtás). A tanya helyén valaha falu állt, mely a törökvilág alatt pusztult el. Nyugati határán a bessenyők voltak a közvetlen szomszédok. A Kövesdtől 7 kilométernyire fekvő Szihalom határán említi a százdi apátság alapító levele a XI. században a bessenyők kútját és a bessenyők sírhalmait. Szihalom és Tárkány között feküdt Buger-Bessenyo; ez az Örs-nembelieké volt (Örösür szállásbirtokának határai a Sajó—Tisza, az Eger-patak, északon a Bükk erdei). A környező falvak Mezőtárkány, Maklár, Dormánd szintén a bessenyők emlékét őrzik.

A matyóföldhöz három község tartozik: Szentistván, Tafd és Mezőkövesd. A Nagy Naptár írja 1860-ban: Mező-Kövesd, Szentistván és még Tárd népes községekben egy tájszólás, viselet, szokás, jellemvonás tekintetében mintegy különváltó fajtát képezi a magyar népnek.«

A matyó nép származására nézve a feltevések megegyeznek. Biztos adat nincs. Istvánffy Gyula, aki 1897. évben adta ki a matyókról szóló könyvét, írja, hogy Kandra-Kabos egri kanonok tesz rólok említést az »Osztrák-magyar monarchia« második kötetében, s az 1885-i országos kiállításról kiadott hivatalos jelentés, mely futólag említi a matyókat, palóc eredetűnek tüntetve fel őket. Istvánffy is a mátravidéki palócok testvérnépének nevezi. »Míthogy pedig a mezőkövesdiekkel együtt Tárd és Szentistván lakossága nem más, mint a Mátra északi és a Bikk hegység nyugoti oldalán letelepült palócságnak egy kiszakadt töredéke, bizonyítja ezt életmód, viselet és szokásaikban a közös vonások.« Hunfalvy a palócokat kunoknak tartja, akik Szent László uralkodása utáni időkben jöttek be. Borovszky azt mondja, hogy Szent László királyunk a kerlési csatában 1089. évben leverte Kapolcs kunjait a Bükk északi oldalán telepítette le. Vámbéfy Ármin szerint bessenyő nemzetségu törzs volt. Mások szerint már a honfoglaló magyarokkal együtt jöttek be, akikhez Kiovnál csatlakoztak. Hóman Bálint szerint a mai palóc terület jórészt a kabarkúnok vezető nemzetségei ülték meg; az Aba, Örösür- és a Bors-nemzetség a Mátra alját, a Tisza-kétparti Hevesújvár és Borsod területét. Anonymus is, aki ezt a vidéket ismeri legjobban, a Bükk és Mátra déli lejtőin említi a kunokat, akik csak később kerültek át az északi oldalra. Győrffy István is Anonymus kún népe maradéknak tartja a matyókat, szerinte azonban nem az északi palócból szakadt ki, hanem palóctestvérei innen délről húzódtak mai földjeikre, amit települési módjukkal bizonyít.

Mezőkövesd települése a legtipikusabb »téliszállás« eredetű alföldi településforma, amelynek északi határvonala a Bükk, Mátra és a Cserhát hegység gerincén halad. Az északi palócok, akik később települtek le a vidékre, az ott kialakult települési formát vették át az őslakóktól. Istvánffy még azt a feltevést is megemlíti, »hogy egy másik versio szerint a matyó népet tatár eredetűnek, a IV. Béla király idejében visszamaradt tatárok ivadékaínak mondják, ez azonban minden történelmi argumentumot nélkülözö hipotézis«. Az 1860-as Nagy Naptár szerint »a tardiak a tatárjárásból ittmaradt néhány tatár ivadékaínak lenni mondatnak, amit ezen községbeliek egy része túlságos együgyúsége, soknak kiváló arcvonásai és a falu felett levö Tatárhalomnak nevezett domb is hihetővé tesznek«.

Bartucz Lajos vizsgálta először a matyókat embertani szempontból. Szerinte egységes matyó típusról nem lehet beszélni. Épúgy több típus keveredéséből alakult, mint hazánk bármelyik vidékének mai magyarsága. Az ú. n. mongoloid típus előfordulása gyakori. Jellemzi a széles, lapos pofacsont, erősen benyomott széles orrgyök, széles orrcimpák, apró szemek, — előfordul a mongol redő is — alacsony termet. Fekete és szőke hajú a felnőttek között a legritkább esetben fordul elő. 1939-ben dr. Fehér Miklós antropológus több ezer matyót vizsgált meg, *eredményeiből kabarkún eredetre következtet.*

A származásokat kutató vélemények különbözők lehetnek, tény azonban, hogy régi hagyományait híven megőrizték, amit az ősi hadak szerinti megszállás is mutat. A falu mai lakosainak egyrésze egyenes leszármazottai az ősöknek. Elpusztította a földjüket a tatár, a török, de ők újra meg újra visszajöttek rejtekeikből, a Bükk erdeiből, a Tisza mocsaraiból és felépítették viskóikat az elődök vérével megszentelt és megszentelt földön.

Az őrsnembeliek népe télen a Sajó torkolatnál, nyáron a Bükk alján tanyázott és legeltette nyájait. Téli és nyári szállásra vonultak. (Ez az életmódja a lassanként már letelepített vándor törököknek is napjainkban, télen a tengerparton, nyáron a Taurusz hegységben legeltetik nyájait, ők maguk borsátrakban — jurtákban — laknak.) Ez a nomád téliszállás eredetű forma meglátszik Kövesd településén ma is. Két lakóháza volt a gazdának, egy szűk lakótelek a falu közepén, s egy tágas ólaskertje a falu szélén a sok jószággal, ahol a férfiak is laktak, míg az asszonyok a belső, szűkebb telken maradtak. A férfiak ma is az ólban, az asszonyok a házban tanyáznak. Találunk most is nagy telkeket a falu szélein, ahol nincs is más épület, csak az istálló, míg a lakóház a falu központjában van.

A szabad természetben éltek, egybeolvadtak vele teljesen. Tisztelték az ősök emlékét. Kutak, fák, források, kövek (bálványkövek) voltak az oltárok, ahol pogány isteneiknek áldozatot mutattak be. Hegytetőkön tűzzel áldoztak. Táltosaik, bűbájosaik, pogány papjaik szertartásai, jövendőmondásai hosszú ideig hatalmukban tartották őket. Eger püspökeinek nehéz dolguk volt a fékezhetetlen pusztai népet megszelídíteni. Kilít egri püspök 1232. évben szerzeteseket hívott Borsodba (cisztercieket), sőt apátságot is alapított (Bélháromkút) és a kácsí apátságot, amely a legelső szerzet alapítás ezen a környéken. A XIV. század közepe táján építtette a földesúr, a király, a község templomát. Ez a mai nagytemplom régi állapotában visszaállított kápolnája. A Bükk erdei s Örösür

szállásbirtoka később a király tulajdona lett. Az egri püspökségnek hasítottak ki belőle területeket. A Bükkben a kincstárnak ma is nagy kiterjedésű erdőgazdasága van. (1884-ben vásárolták meg s osztották fel a matyók az 1600 kat. holdas kincstári Dominiumot, amely földterületet ma is »dominum«-nak hívnak.) Mezőkövesd a király, később a királynék birtoka volt s először Cserépvárhoz, majd 1439. évtől a diósgyőri várkapitánysághoz tartozott. 1437. évben Zsigmond király Fankusoi Justhnak zálogadományként adja a borsodi »Cherep« várat a hozzátartozó Kövesd és Keresztes helységekkel együtt. Ez időben Kövesd tehát még Cserépvárhoz tartozott. (Cserépvár ma Coburg-birtok, a mai Cserépfalu mellett.) E környék várai az elsők között voltak, amelyeket a tatárdúlás után építettek. Kis falvak tapadtak a hegyoldalakhoz, lakói várjobbágyok voltak. Kövesd lakói főleg állattenyésztéssel foglalkoztak. Nemcsak a község körül, de a Tisza árterein is legeltették méneseiket, gulyáikat, »szilaj pásztorok« voltak.

1429. évben Dénes egri püspök a káptalan iránti jóakarathból parancsot intéz diósgyőri várnagyához, Csehi Imréhez, hogy a kövesdieket tiltsa el a káptalan bogácsi és szomolyai erdeinek pusztításától. A kövesdieknek már akkor nem volt erdejük és nem rettentek vissza attól, hogy erővel szerezzenek maguknak. 1456. évben már a tarkányi Konvent (karthausiak) is perlik Kövesd királyi helységet, melynek polgárai és bírái élük az ő zsérci és noszvaji erdejét. A vizsgálatot a király megbízásából Bogácson a borsodi főispán és a diósgyőri várnagy tartotta. A kövesdiek részéről Német Demjén bíró és a hitesekek voltak jelen. A vizsgálat eredményeképpen a tarkányi Konvent megnyerte a pert s a kövesdieknek vissza kellett adni az erőszakosan elfoglalt zsérci és noszvaji erdőket. Valószínű, hogy a kövesdieknek fegyvereik voltak (várnépek), a jobbágnak nem volt fegyvere s feltehető, hogy az erdő elfoglalása nem mehetett simán. Szántóföldjük is kevés volt s így gyakran megtörtént, hogy a kövesdiek elszántottak a szomszédos határokból. Albert király 1439-ben megparancsolta a Kövesd falujában lévő lakosoknak, hogy Posag (a már említett Pazsag) faluja határai közt erőszakkal elfoglalt szántóföldjeiket adják vissza. A kövesdiek viszont legelőiket féltik a szomszédoktól, hogy marháikat rá ne hajtsák. (1638—1650-ből maradt feljegyzések.)

A diósgyőri várba sokszor ellátogattak királyaink s nagy vadászatozat rendeztek a Bükk ősréngeteiben. Kövesden át vezetett az út Diósgyőrbe, ismerték népét.

Mátyás király, miután a királyi pénztár már kimerült a csehek

ellen viselt hadjáratában, a falvak népétől katonát s azoknak eleséget kért. Kövesd is készséggel tesz eleget a hívó szónak. Húsz, saját költségükön felfegyverzett lovaskatonát, negyven szekér búzát, húsz szekér zabot, húsz font vaját és tíz köpű mézet indítanak útnak a király táborába. A király hálás volt érte. 1464-ben Szent Margit ünnepe előtt Budán szabadalomlevelet ad, melyben Mezew-Kewesdet szabad királyi várossá emeli s ezen állásához tisztességes pecsétet ad. Ma is ezt a pecsétet használják. A címerpajzs mezejében ötágú nemesi koronából férfikar három búzakalászt tart, a címerpajzs felett ugyanez látszik. Jobbról tulipán, balról rózsza veszi körül a címert. Felírása: Sigillum Liberi Regii Oppidi Mezew-Kewesd.

Mátyás király a lengyelekkel, a huszitákkal is hadakozott. Kövesd mindkettőtől szenvedett. 1456 március 28-án itt köt békét Hunyadi János a huszitákkal, hogy az akkor felbukkanó törökök ellen fordulhasson, de a husziták 1458-ban a várost mégis elpusztítják. Alig kezd magához térni a falu, a Mátyással hadban álló lengyel portyázók meglepték a védtelen lakosokat, gulyáikat, méneseiket elhajtották, a falut felégették, gabonavermeiket kirabolták. A lakosság éhezett. Tudomására jutott ez a szomorú helyzet Mátyás királynak és 1472. évben Szent László-napi búcsúkor nagy kísérettel Kövesdre érkezett, hogy lássa a pusztulást. Itt újabb szabadalomlevelet adott kedvelt népének, mely szerint: »Az ínséget és nyomort tekintve, melyben ellenségünk, a Lengyelek betörései és pusztításai által annyira jutottak, hogy hacsak segítségünkkel és királyi segedelmünkkel el nem látjuk, végpusztulásra jutandanak, ez okból a tőlük Részünkre évenként járuló minden fizetéseket 200 arany forintban örök időkre megállapítjuk, tekintve Mezew-Kewesdi polgárainknak Királyi Felségünk iránt tanúsított hűségét és szolgálatát, meghagyjuk, hogy bármily állású egyén, senki kövesdi polgárainkat, akár egyházi, akár polgári ügyben saját városbíróján kívül más bíróság elé perbe idézni ne merészelje.« Fellebbezési fórum a diósgyőri várkapitány és a királyi tábla. Mezőkövesd szabad királyi város, lakói szabad polgárok lettek királyi pecséttel, önálló bíraskodással. Az állattenyésztés mellett már akkor a földműveléssel is kezdtek foglalkozni, amit a királynak nyújtott segítség is bizonyít és a címerben is kifejezésre jut. A pásztorkodás méretét mutatja, hogy 1579-ben a kövesdiek 167 bárányt adtak tized fejében, míg a tardiak 50-et. Szerepel ekkor már a bortized is. 62 bortized fizető lakosa van a falunak.

Az a vélemény alakult ki, hogy a királyi kegy jeleivel elhalmozott kövesdiek gyermekeiket hálából kereszteltették sűrűn Mátyásnak.

Istvánffy azt állítja, »hogy az 1676. évből való keresztelési anyakönyvekben feltűnően sok a Mátyás és a Mátyás névnek derainntiv-i- képzővel ellátott alakjából, a Matyiból lett a matyót. A Vachot Imre szerkesztésében megjelenő Naptár 1860-ban cikkében ezt írja: »Nevüket Mátyás királytól vették, aki őket, Mezőkövesd lakosait több szabadsággal megajándékozta, sőt egy okmányt részökre Mezőkövesden adott ki és írt alá, ahonnan Mátyás fiainak, s végre matyóknak nevezettek el később és nemcsak a kövesdi, hanem a tulajdonságaikat elsajátító két szomszédbeli lakosok is.« Györffy szerint nem valószínű, hogy Mátyás emlékére keresztelték volna gyermekeiket Mátyásnak, mert a Mátyás név mindig kisebbségben volt, sőt a XV. és XVI. századbeli töredékes névlajstromokban egyáltalán nem fordul elő. 1682. évben bakkan fel először és csak 1770-ben haladta meg az 5%-ot. Az valószínű, hogy a matyó név a Mátyásból támadt és az Alföldön római katolikus magyart jelent. A tiszakürti előljáróság jelenti 1874. évben: »1819 óta katolikus magyar, vagyis gúnynéven Matyó nép lakja ezen Tisza-Kürtöt.« A matyó nevet a környező kálvinista falvak népe gúnynévnek ragasztotta Kövesd színterminológus lakosságára, de ma már büszkén éneklük a matyó lányok: a gúnyamat akárki is meglássa, én vagyok a Mátyás király leánya...

1494. évben húsvét ünnepén Kassán Ulászló király megerősíti a Mátyástól kapott kiváltságokat s a kövesdieket minden vám és révbéli fizetéstől mentesíti.

1520. évben II. Lajos a kövesdieket kitartó hűségükért Mindenszentek napján Budán kiadott szabadalomlevelében az eddig kiadott királyi levelekben foglalt szabadalmakban megerősíti. Ugyancsak megerősíti örök időkre szabadalmaikat 1525. évben Fábrián vértana innepe előtt Mária királyné is.

Kövesd fejlődésnek indulhatott volna, de jött a törökvilág, amelynek emlékeit őrzik a török eredetű családnevek: Ali, Bajzát, Csirmaz stb., s az úgynevezett kőképek, amelyek a törökvilág alatt valószínűleg katonai, vagy közigazgatási kerület határát jelenthették. Ma szen^f képeket helyeztek el bennük. Kövesdnek szolgálnia kellett az egri és a diósgyőri várat is. Minden Eger ellen induló sereg Kövesden vonult keresztül. Az egykorú feljegyzés szerint: »A mohácsi vész után keletkezett testvérharc alatt erő és fegyverjog kezdett uralkodni, mely az ártatlan és védtelen nép rovására törvény és igazság elnyomása mellett mindig a hatalmasabb által gyakoroltatott.« Szabadalmaik elvesztek, de mindez nem tántorította el őket a király és haza iránti hűségtől és szeretettől, mert mindig bíztak az igazságban és reméltek a jövőben.

1596 október 26-án volt a keresztesi ütközet. A fánkmaradt vázlatos térkép szerint a mai Kíementína-tanya (Coburg-birtok) helyén volt a szultán sátra, előtte a janicsárok, a mai új temetőtől a tardi út felé a a török táborhely és a szolgák, a szentistváni úttól balra Hasszán pasa sátra állott. A csata után a város valószínűleg teljesen elpusztult. A lakosság a Bükk erdeibe, a Tisza nádasai közé menekült. 1596-tól 1599-ig mint a török által elpusztított helyet említik. Ezután jőidéig nem is szerepel Kövesd a feljegyzésekben.

1596 június 17-én Diósgyőr urai: Enyingi Török István, Homonnai István és Nyáry Pál kijelentik, hogy nem tudnak elég katonát tartani, mert a vár tartozékai s így Kövesd is elpusztultak.

Kövesdi katonák segítik győzelemre Rákóczi Zsigmond királyi hadvezért az ellenséges török seregnek a Kövesdhez közeleső Szikszó pusztán vívott csatájában. (Szikszó ma az egri érseki uradalom tanyája.)

A feljegyzések 1635. évben említik újra, mint hódolt helyet. Ez évből lakosai közül feljegyezték: nemes Kovách Tamás, Kovách Lukács szabados és Sályi János neveit. Ez időben Kövesd környéke lakatlan. Szentistván Eger megszállásakor teljesen elpusztult. 143 évig mint pusztta helyet említik a leírások. A török kiűzése után népesíti be az egri püspökség egyik palóc falujából, Apátfalváról. (Szentistván lakosai a káptalan jobbágyai voltak.) Tárd, mivel a főútvonaltól távol esett, nem pusztult ki teljesen, de a XVII. század utolsó negyedében alig 5—6 család lakja. 1700 után a Koháriak, később a Coburg-Koháriak Tárd földesurai, Gömör és Szepes megyei birtokukról népesítik be tót- és németajkú jobbágyokkal, akik az 1728. évben még a lakosok 16%-át alkotják. Ma csak a családnevek őrzik Tardon ennek a betelepítésnek az emlékét (Spisák, Czufor stb.).

A Wesselényi-féle összeesküvésben (1668-ban) Szepessy Pál kövesdi bírtokrészét elkobozták. (A Szepessyek családi birtoka a környékbeli Négyesen volt.)

Lakosai folytonossága nem szakadt meg. Az 1682-ben összeírt családok lezármazottainak nagyrésze ma is él. Az 1682-ben összeírt családok száma és nevei: Olaj 1, Árokszállási 1, Bacsa 1, *Balogh 2*, *Bencsik 1*, Borbás 1, Bugyi 1, Csák 3, Kátai 1, *Kovács 3*, Koza 1, *Lázár 2*, Msnyhárt 1, Mészáros 1, *Nagy 3*, Palóc 1, *Panyi 1*, Pénzés 1, *Pető 1*, Pók 3, Ruszai 1, *Sereg 1*, Seres 1, Sisa 1, Samodi 1, Szabados 1, *Szabó 5*, Szenda 1, Szöcs 1, Szőlösi 1, Tajti 1, *Tóth 3*, Túri 1, *Varga 2*, Vass 1, Virág 1, Visontai 1 és két Zagyvái család. (A ma is itt élő családokat dült betűk jelzik.)

Ez évben (1682) a diósgyőri adórovók azt írják: »hogya aki maga ekéjével szánt, takszában ad 1 kila búzát, 1 kila árpát, az négyökrös 1 mérő búzát, 1 mérő árpát, az kétökrös ennek felét, hasonlóképpen kölest is, valamint a búzát és árpát aggyák. Ezeken kívül tartoznak minden esztendőben 38 itce vaját és skarlát szövött szőnyeget is adni.« Az utóbbi adatból arra következtethetünk, hogy a népművészet, a művészkedési hajlam már akkor élt Kövesd népében. (Érdekes adat az is, hogy ökor után takszálják őket, pedig a kövesdiek csak lovat tartottak, ökreik nem voltak és ma sincsenek.)

A feljegyzések szerint Kövesd népe Eger visszavételénél Kohári István királyi hadvezért, Gombos István putnoki, Vécsei Sándor hajnácskői és Semsei András ónodi várak kapitányait kellőszámú harc-edzett sereggel és tetemes élelmiszerekkel segítette.

Kövesd a törökök kitakarodása után kezd újra benépesülni. 1697-ben az adórovók azt írják: »jóidőkben 200 lakosa is van, most 16 van.« A királyért, a hazáért élni és meghalni is tudtak, megmutatták 1699. évben is, »mikor Thököly Imre és pártosai ellen őseikre azon gyászos kimenetelű csatát vívták, mely után az életben maradottak elbujdosni voltak kénytelenek, elhagyák vérükkel szerzett tűzhelyüket, elhagyták tűzzel-vassal kipusztított városukat, honnan a kegyetlenkedés iszonya elől vigasztalójuk, lelkipásztoruk is menekülésre szorult, el kellett vándorolniok, mert a kegyetlenül felprédált, s feldúlt városukban, sem a porrá hamvasztott földvárban annyi ínség és nyomor kiállása után szükséges pihenés végett nyughelyet, ahol árva fejüket lehajthatták volna, nem találtak«.

Mezőkövesd 1700-ban kezd újra épülni. Ez év március 24-én a vármegye Kövesd lakosait, akik városukat ez évben kezdik lakni s más megyékből is sok embert maguk közé fogadtak, 2 évre a kötelező fuvarozás alól felmentette. Valószínű, hogy ezekben az időkben telepedett le a mai lakosság őseinek legnagyobb része is. 1701-ben létesült kétköví malma a Hór vízén, ekkor már serfőzője is van. (Emlékét őrzi a mai serház iskola neve.)

1703-ban 28 egész, 28 fél, 8 háromnegyed, 26 negyed portája és 23 szellérje van már.

1703., 1705., 1710. években a kurucvilág alatt a közelében lévő varakért vívott harcok nemcsak Kövesdet, de egész Borsod megye lakosságát erősen megriktították. Hogy a csapásokat kiheverhesse Kövesd, enyhítésül a szabadalomlevél szerint évenként köteles fizetést elengedték, hogy elhamvasztott épületeiket felépíthessék, a diósgyőri

erdőségből részükre elegendő és alkalmas fa adatni parancsoltatott, ezenfeíftl a feljegyzések szerint, »hogya az útban lévő az nyavalyás mezew-kewesdiék ismét lábura állhassanak« rendeltetett, hogy a vissza nem tért lakosok által hátrahagyott vetések a közhiányok és károk pótlására fordíttassanak.

Lassanként újra megindult az építés, következett a nyugalom korszaka. 1715-ben a betelepülő Mezőkövesd városában 41 családot írtak össze. 1710-ban 8 nemesi kiváltságú (Farkas, Bencsik, Nemes, Lázár, Hubai, Gecse, Sebe, Szűcs) és 58 polgárcsaládot írtak össze, akik 2000 mérőnyi szántót és 400 kaszás rétet műveltek.

Mezőkövesd katolikus tömb volt a környező protestáns falvak között. Fanatikus vallásosságát az 1700-as évek feljegyzései bizonyítják. Az 1732. évi képviselőtestületi gyűlésről felvett jegyzőkönyvek szerint május 17-én »az szentséges Római Pápától kiküldött Missionárius Páter jezsuiták úgymint Páter Farkas, Vészi Ferenc és Farkas Jakab felkeresik a matyó népet Mezőkövesden, hogy őket böjtölésre, imádkozásra és önkínzó vezeklésre serkentsék«. A nép nagy szeretettel fogadja a misszionáriusokat, még a szomszédos falvakból is seregesen tódul köréjük, úgy tkogy ezen Poenitentiarató Processión a külső falukból és Városokbul öszvegyült Férfi, s Asszonynépekkel együtt többen, mintsem hétezren voltának, kik közzül némelyek vastag láncokkal, némelyek kemény kötelekkel magukat övedzették, mások magukat keményen ostorozták, mások Keresztekét vallókon viseltek, az egész Processionak utollyáigh. Elöttök járó lévén az Város Plébánossá láncokkal megterhelve. Tartott ezen Processió az Kövesdi piacon, mindennap kétszer Praedicatio lévén az Vendégh fogadóház előtt. Az felül nevezett missionárius jezsuita páter Farkas Jakab magát két ízben éles borotvával megdisciplinázta, s tartott a Poenitentia tartó Processió 5 napon keresztül május 18-tól 22.-ig«.

Vallásos és erkölcsös nép volt a matyó, mely az erény útjáról letérőt s az istenkáromlót megvetette, sőt büntette is. A városi előjáróság maga ügyelt fel a lakosság erkölcsi életére. Az 1822-ből való jegyzőkönyv szerint tudomására jutott az előjáróságnak, hogy Lampaszki János özvegy Agárdi Erzsébettel és Mező Mátyás »ifjú legény« Satai Borbála hajadon személyel« bűnös viszonyt folytatott. Megérdemelt büntetéseknek elvétele végett öszveült a község tanácsa, a következő határozatot hozta: »Lampaszki János, úgyszintén Mező Mátyás is az Templom előtt másoknak példájukra 15 kemény páltza ütésekre, s ezenkívül vétkes cselekedeteiknek, s magoknak megjobbulásokra 48 órai áristomra

büntették. Egyébiránt az két megesett nőre nézve pedig elhatározott, minthogy most őket büntetni meg nem lehetne, felmaradván azon büntetéseknek elvétele alkalmas időre, midőn az 15 korbácsoknak elviselése mindkettőjüknek ártalmára nem szolgálna. (1822-ben kelt 165. számú jegyzőkönyvből.) Érdekes a másik ítélet is, amit Jacso Mihály ügyében hozott a községi elöljáróság. »Aki Húsvét ünnepén az külső lakosok előtt nyilvánosan káromkodni merészelt, sőt minekutána már az Városházához bekísértetett volna, hallatlan kifejezésekkel az Bírakat magukat is káromlotta, s illette, ugyazértis végeztetett — előre bocsátván, hogy ezen hallatlan káromkodásaiért szükségképpen érdemelte volna asztat, hogy a T. Földesuraságnak általadasson és Diósgyőrben bekísértessen, de a Főtisztelendő Plébános úr kérése és közbenjárása folytán azon tekintetből, hogy öt nevetlen gyermekei tápláló nélkül maradnának — vétkes tetteinek megjobbulására hatvan páltza ütések rendeltettek olymóddal, hogy esztet kétszer vegye el, emellett pedig két szál gyermeket vegyen az Templomra. (1822. évben kelt 199. sz. jegyzőkönyvből.)

A törökvilág alatt elvesztett kiváltságait a XVIII. században a város megkísérelte visszaszerezni. Folyamodott 1779-ben is, de a vármegye hiába pártfogolta igaz ügyüket, a felsőbb hatóságoknál elbuktak. Azt írják: wemélttük, hogy a rend, béke és nyugalom helyreálltával helyreáll a jog, felülemelkedik az igazság, de csalatkoztunk, mert ahelyett, hogy szabadalmainkat visszanyertük volna a törvények mellőzése mellett Mátyás szabad hfi fiai jobbágyokká alacsonyítottak.« 1818-ban a nem nemesek azzal fordultak a helytartó tanácshoz, hogy a nemesek is adó-és közteher alá vétessenek.

A szabadsághoz szokott kövesdiék csak a királyt ismerték el uruknak, minden más felettesüktől pénzért váltották meg magukat. »1744-ben az egri káptalantól magát árendába kivette« — olvashatjuk a feljegyzésekben. Nem tűrhették megalázott állapotukat, mert érezték, az elbánás jogtalan velük szemben, a nép igazságot keresett, »perre fakadni kénytelenített«, de az eredmény nem szabadalom, hanem az 1784-ben kötött: Contractus urbarialis inter Oppidum Mező-Kövesd et Coronale Dominum Diósgyőr in perennalem usum stipulatus Anno 1784. lett. Ez a szerződés, mely a diósgyőri földesuraság és ahhoz tartozandó Mezőkövesd városának lakosai és jobbágyai között felséges császári és királyi rendelkezés szerint állandó és megmásolhatatlanul tartására ki vagyron szabva 1784. évben kötött. Jóváhagyták 1790 január 19-én, aláírás Gráf Zichy M. P. Festetich M. P. Bővebben foglalkozom a szerződéssel, mert felvilágosítást nyújt Mezőkövesd akkori birtokviszonyairól.

A szerződés szerint az »ötnegyedes (5/4-es) vagyis egész helyes gazdák, kiknek házhelyei után megkívántató szántó földjeik s rétjeik Felséges Kamera hites Geometriája által ki vágynak szabva No. 63. ezek házi Takszában Robotért Victuáléknak felváltásáért életbéli úgy szőlőjükből obveniáló Dézsmának felváltása fejében obveniálnak Rf. 1575. 7/8-ad, 7/16-os gazdák vágynak No. 11, fizetnek Rf. 206, kr 15, 5/8-os gazdák No. 197. fejenként Rf. 12, kr 30, összesen Rf. 2462 kr 30 5/16-os Sessioju gazdák földekkkel, rétekkkel bíró No. 157, fizetnek Rf. 981, kr 15. Házban lakó zsellérek, koldusokon és harangozókon kívül olvastatnak Nr. 122, fejenként 2 Fp. Rf. 244. A hazátlan zsellérek, kiknek maguknak hajlékuk nincsen, hanem más házánál magukat vonják, találatnak Nr. 70, mindegyik 1 ft. esztendőbeli summájuk lészen Rf. 70., mely summa összessége téssen 5539 Rf. tokát. Ezt az összeget a város bíráinak kell összeszedni, és június 1. én január 1. én két terminuson kell az Dominum kasszájába befizetni, ha az Executiót elkerülni kívánj ák«. A szegénység sem pénzzel, sem robottal nem tartozik. 7. pont. Mivel az uraságnak helyben sok nevezetes épületei vannak, köteles azt a község rendbentartani olyformán, hogy »a gyalogmunkát 10 krral, a 2 marhás szekerek 20 krral és 4 marhás szolgálatok pedig 40 krral köteleztetik az uraság bonifikálni, naponként annak, aki a szolgálatot teszi. 8. pont. — Boraikat Szent Mihály naptól Szent György napig árulhatják, sert és bort, pálinkát azonban nem. 9. pont. — Magok boraikbul való Seprőt és gyümölcsöt magok fazekába kinek-kinek kifőzni szabad lészen, az Pájinkát mindazonáltal, hogy égett bort, melyet abból vesznek, annyival inkább külső helyekről behozni és árulni itzénként vagy polturánként az uraság korcsmáinak kárával meg nem engedtet. 10. pont. — A kriminális eseteknek felvételét inkább ítéletét, nem maguk végzik, hanem a maga kompetens helyeikre beküldik. Csak bagatell ügyekben ítélezhetnek saját hatáskörükben, 8 forintig. Ha valaki ítéletükkel megalégedve nincs, az ügyet Documentumokkal együtt az Uraság székének Informátiókkal együtt beküldik, végső fokon ő dönt. 11. pont. — Tiltja a földek, legelők kisebbitését, de nagyobbítását is. 12. pont. — *Adásvételi Proiokollumol javasol*, melybe a vevő, eladó nationálját be kell írni s arról az uraságot értesíteni. 13. pont. — A 16. pont szerint a földes uraságnak sok pénzébe kerül az ő és a gazda társadalom határainak megállapítása s azért elrendeli, hogy az határookra szoros felvigyázással tartoznak lenni a szőnie szédoknak beütésétől s nivólatiojától oltalmazni az felhányt határok iránt, a Pásztorokat meginteni, hogy vagy magok meg ne gödrösítsék, vagy az marhákkal ne turassák, mert ezekről felelni tartoznak. Sig.

Miskolc, 1784. jan. 1. Camerális P. pfaefectus, Szöllősi Ferenc m. p. Bán Balázs fő Biró, Pető István törvénybíró, többi bírák közönséges lakosok«.

Az 1767. évi térkép szerint, mely a 43. oldalon látható, (Orsz. Levéltárban) utcákat, udvarokat nem lehet megkülönböztetni. Apró házacskák, a lakótelkek vannak a templom körül, nem volt akkor kerítés sem, csak a trágyát rakták a ház körül, de ott nem is volt mit féltetni. Jól lehet látni a falu szélén körben a tágas ólaskerteket, a falu határa mind legelő, a széleken tűnnek fel csak a szántóföldek. A temető a templom körül lehetett, bizonyítják ezt ma is a bejárat mellett a talajból kiálló sírkövek. A templom kereszthajóját 1756. évben Mária Terézia uralkodása alatt építették, címere a főbejárat felett látható.

A napóleoni háborúk idején, 1806 március 19-én a plébánián őrizték a Szent Koronát. Emlékét őrzi a plébánián az ú. n. Koronaszoba.

A lakosság szaporodása miatt a határ mind szűkebbnek bizonyult. 1821 július 9-iki bejegyzés szerint (közs. irattár) a camerális praefectushoz fordulnak wnivel bőgő csordáink hazajövend az határaink kicsinysége miatt nemcsak, hogy az egész nyárnak lefolyta alatt semmi hasznot nem vehetünk, de még attól is méltán tartunk, hogy szarvasmarháink lábaikról hullanak le, arról való nézve könyörgünk nagyságod előtt egész alázatossággal, méltóztasson ezen sok híve sokadatának kérését tekintetbe venni és azon úgy nevezett Feles pusztát, mellyel eddig néhány lakosainak árendáltak, az egész városnak által bocsájtani, minthogy enélkül megélni teljes lehetetlenség«.

A kéttelkes forma sem tarthatta magát sokáig. 1825. évben már feljelentik a lakosokat ugyancsak a camerális praefectushoz, mert a lakosok egy része engedelem nélkül az ólas kertekben merészelt építeni, pedig ezáltal sértik a szerződésben feltüntetett földesúri jusst. De a viszonyok kényszerítő hatására a módosabbak mégis lassanként ólas kertjeikben építik lakóházaikat s a szegényebbek a központban maradnak. (Ez a mai helyzet is.)

1828. évben 630 családot írtak össze Mezőkövesden.

Ugyancsak 1784. évben kötött örökös szerződésben az iskolákra vonatkozó terhek és kötelezettségek is megállapítottak. Ez a szerződés »1818.-ik évben tőlünk nem épen törvényes módon elvételvé az egyik szerződő fél, az uradalom által önkényileg megsemmisített és az abban foglalt teher és kötelezettség, mely városunkat csakis csekély részben illette, egész súlyával város közönségünk nyakába zakkantatott s mely már az iskola és tanítói lakok jókarban tartásán felül csupán a tanítók

fizetésére nézve városközönségünket évenként 1600 forintig osztrák értékben terheli. Megjegyezzük, hogy amint már az uradalom is megismeri, hogy *határunk szűk*, mégis felette megsokasodott közönségünkre nézve ezidőszerint már nagyon is szűk határunkból mégis elvenni kívánt».

1834. évben a dézsma az egri érdeket illeti. Tized alá eső házhelyek száma 205 egész 6/8-ad. Három nyomásban minden helyföld után 36 köblös föld és így 7400 hold vagyis ennek termő két harmad része 4900 hold (a többi valószínűleg kincstári birtok). Tized alá eső szőlő 784 »kapa«, a dézsmát a lakosság megváltja. Ez a váltságösszeg 1834. évben 1450 váltóforint. Ebből egy holdra 5 forint esett, egy kapás szőlőre pedig 28 krajcár. Ellős juhra 3 krajcár. Szép számmal volt akkor is juh a faluban. 5668 db-ot jegyeztek fel.

A szabadságharc alatt is szerepelt Kövesd. Itt táborozott a kápolnai csata előtt Guyon tábornok hadosztálya 1849 febr. 25-én. A kápolnai csatával kapcsolatos harcokban a templomot ágyúlövés érte. Az öregebbek elbeszélése szerint a torony helyén kiemelkedő sérült rész gerendákkal volt alátámasztva. (A szépalakú tornyot 1880-ban építették a templomhoz.) Február 28-án itt csoportosultak a magyar hadak. A Miklós-huszárok megrohanták az ellenséget és rövid harc után ágyúkkal tértek vissza, — amint a feljegyzések elmondják. 1849 március 18-án Kövesdről indult Görgey Arthur Heves felé a tavaszi hadjárat hadműveleteire. (Görgeynek főhadiszállása a mai Korona-szálloda épületében volt.)

1849 július 12-én Debrecen elfoglalása után Cseodojeff orosz tábornok itt csatlakozik az orosz főszereghez, amely átvonult Kövesden. (Feltárták a községi levéltárat is, sok okmány elveszett. Éhínség volt Kövesden. Kifogytak az élelmiszerekből. Az orosz sereg gőzölgő konyhái körül állandóan éhes gyermeksereg ácsorgott. Az orosz katonák adtak nekik enni.)

A temetőben az úgynevezett 48-as sírokba temették el a Kápolna körüli csatározások liőseit.

Az 1848-i törvények minden úrbéri s így az 1784. évi *icontractus urbarialis*«-szerződést is érvénytelenné tették. Megszűnt a földesúr és jobbágy közti viszony. » Azonban nekünk — írják a kövesdiek — egy nyugal munkban megrázkódtató s végpusztulásunkkal fenyegető per jutott 1857-ben osztályrészül«, amiért is elhatározta a község, hogy amikor a diósgyőri Korona-uradalom ügyésze által 1856-ban a község ellen indított úrbéri perben megkapta a keresetlevelet, »a Fejedelem kegyelménél keresünk oltalmat és pártfogást, hogy magunkat a bizonytalan kimenetelű perlekedéstől visszatartsuk s ő Felsége Legkegyelme-

Mezőkövesd belsőége 1767-es térkép után.
 Nomád telepítési forma. Kételkes rendszer. A központban a lakóházak szű-
 udvarokkal, körülöttük tágas ólaskertek.

sebb Urunk Királyunk előtt esedezve jelen Peres Ügyünket a Legmagasabb Királyi Kegyelemre Bízunk». A kegyelmi kérvényt 1857 július havában küldöttség viszi a királyhoz, melynek eredményeképpen »az azon időbeni cs. k. úrbéri törvényszék, mint első bíróság által hozott ítélet beállítatván ezen ügynek politikai úton leendő tárgyalása legkegyelmesebben elrendeltetett«. Az utasítások az 1860-as politikai változások miatt nem érkeztek meg s így az ügy intézése megakadt addig, míg a cs. k. pénzügyi ügyészség szorgalmazására az úrbéri pernek folytatásáfa az alispáni bíróság 1865 február 16-án Kövesdfe kiszállott. A községi bizottság azonban nem tárgyalt velük, mert várta a kegyelmi határozatot, mely még mindig késett és bejelentették, hogy újból küldöttséget menesztenek a királyhoz. Ez a küldöttség márciusban felment s kérésük meghallgatásra talált. Kérésüket írásba foglalták a következő címmel: »Mező Kövesd város Óhajtása s Törekvése. 1865 május 14.« Megemlíti iratukban, hogy a Korona-uralom hivatalnokai az ő királyhűségüket, áldozatkészségüket, hazaszeretetüket figyelemre sem méltatták s királyi kegyelemből nyert szabadalmaikat jogtalanul leigázták és őket súlyosan elnyomták. Hivatkoznak a dicső múltra, királyoktól nyert szabadalmaikra.

A lakosság erősütemű szaporodása szükségessé tette 1878-ban a földbirtokok rendezését. Egyezséget kötöttek a diósgyőri Korona-uralommal, mint volt földesurasággal a legelőelkülönítés, úrbéri rendezés és birtoktagosítás ügyében. Kulturális célokra és egyéb közcélokra a Korona-uralom bizonyos földterületeket közadományként adott a községnek.

A lakosság szaporodása szükségessé tette, hogy már hat évvel később, 1884-ben egyik közlegelőjüket feltörjék és szétparcellázzák. Pásztorkodásról már ekkor természetesen szó sem lehetett. Már a mai vasútvonaltól délre fekvő legelőterületek is szántóföldek voltak. Ennek a földdarabnak volt a folytatása a már említett »Domínium«, kincstári birtok is, melyet ugyancsak ez évben parcelláztak szét. A házas és házatlan zsellérek is kapnak földet. (»Házatlan zsellérek, kik más házánál magukat vonják, — 1787 contractus.«) A fejszések is földet kaptak most. (A fejszések a városnak vágták a fát.) Mivel házuk nem volt, füstpénzt sem fizettek. 1282 kvadrátot kaptak nulla nélkül. A vízállásos területet nevezték nullának, ez nem számított bele a fejszés földterületébe. A vízállásokban néhol nyakig ért a víz, néhol másfél öles is volt. A kimérést botos lánccal végezték, vízállásokban csak szemmértékre adták a földet. Ilyen körülmények között nem egyszer megesett, hogy

néhol két hold is lett egy-egy fejszés területe. Többet kaptak a házban lakó zsellérek, kik aszerint, hány kémény után fizettek füstpénzt, kaptak földet. Ezeket a földeket később egyesföldeknek nevezték el, mert minden parcella gazdája tetszés szerint vethetett és ültetethetett bele, nem volt kötve egyik a másikhoz, mint a határ többi részén, mely beletartozott a nyomásba. A ház után 200 négyszögöles kenderföld is járt.

A lakosság szaporodott, a föld nem szaporodott vele. A földbirtokok elaprózódása megindult. Már 1870-ben a közeli birtokokon részes aratást vállalnak, és mikor a nincstelen tömegeknek ez a munkaalkalom is kevés volt, megszületett a vándor mezőgazdasági munkás, a summás.

A világháborút megelőző békeévekben Mezőkövesd és a járás a császári és királyi 60. gyalogezred és a m. kir. 10. honv. háziezred kiegészítő területe volt, — mondja vitéz dr. Kalo Jenő — a két ezred kiegészítő parancsnokságához Egerbe és Miskolcra vonultak be 1914 augusztus hó 1-én, az általános mozgósítás elrendelésekor a hadkötelezettek és augusztus 17. és 20-a között indultak el a tábori zászlóaljok. Mezőkövesd és a járás katonái haláltmegvető bátorsággal harcoltak, amit több I. o. arany, II. o. ezüst és sok bronz vitézségi érem bizonyít. Kövesd fiai verekedtek Szerbiában, az orosz harctereken, Volhíniában, a kárpáti heves téli harcokban, a gorlicei véres áttörésnél, az erdélyi havasokban, a Magyaros-tetőn, a Doberdón, amelynek egyik ütközetét vitéz Szabó Lajos szakaszvezető hősiességét következtében nyertük meg.

A férfiak 30%-a, mintegy 2700-an vettek részt a háborúban, kb. 500 hősi halott maradt a csatatereken, sok hadiárvát és -özvegyet hagyva maga után. A rokkantak száma is meghaladta a 270-et. A járás vitézzé avatott világháborús katonáinak száma 111, ebből kövesdi 17.

Hősi emléke még nincs a községnek. 1939-ben hirdette meg a község a pályázatot, amelyet Takács István festőművész, a község szülötte nyert el. Terve nagy lendülettel előretörő matyó parasztleányt ábrázol, akinek a keze lecsúszott a félrebillent ekeszarváról, fejében katonasapka, kezében puska. A gondolatot Nagy István szobrászművész mintázta meg. A Korona-szálló előtti téren jelölték ki a hősi emlék helyét. Az itt meghalt hősök sírjait a hősök temetőjében az iskolák növendékei gondozzák. (A világháború alatt a község gimnáziuma hadikórház volt.)

»Contractus Urbarialis« c. szerződés 1784-ből. (Községi irattár.)

Egyezségi szerződés Mezőkövesd és a Koronauradalom között 1877-ből. (Községi irattár.)

Mező-Kövesd város Ohajtása s törekvése 1865. (Községi irattár.)

A matyó nép élete. Istvánffy Gyula. 1897.

Mezőkövesdről. Dr. Bodor Antal. 1926.

A matyókról. Györffy István. (1929. Szeged.)
 Borsodvármegye története. Borovszky.
 Magvar városok monográfiája. V. kötet. Halmay és Leszicz A.
 A matyók Borsodban. Nagy naptár. 1860. Emmich Gusztáv szerkeszt.
 Kisebb közlemények az Ethnographia-Népélet XLVIII. évi 4. száma
 Hóman-Szegfű: Magyarország története.
 Kandra-Kabos: Adatok az eгри egyházmegye történetéhez.
 A község irattárában őrzött jegyzőkönyvek, folyamodványok, feljegyzések.
 Szemtanuk elbeszélése.

HAGYOMÁNYOK ÉS NÉPSZOKÁSOK

»A parasztság a nemzetfenntartó hagyományok letéteményese. A néphagyomány tart meg bennünket magyarnak s a nemzetközi műveltség tesz bennünket európaivá.«

(Györffy István.)

Minden falu zárt társadalom, amelyet ősi, íratlan törvények, szokások és előítéletek tartanak egységben. Minél szigorúbb a hagyományos életformák uralma, annál inkább ellenszegül a közösség minden újításnak.

A századokon át öröklődő hagyományok elválasztják Kövesd népét az iparostól, a munkástól egyaránt, az értelmiségieket, a középosztályt pedig nagyon messze érzik maguktól. Életük a szülőföld határai közt szűk körben pereg le, melynek jelentősebb állomásai az otthon, a »határ«, a termőföld, a templom és a temető.

A föld a szerelmük, biztonságot, függetlenséget, szabadságot nyújtó menedék. A báránnyelű ég, amelybe pacsirta fúrja be magát, a zöld bársonyvetés nem szívetgyönyörködtető tájkép szemüknek, hanem a munka területe, ahol az eke csapása beforgatja a gatz és utána kifordul a zsiros, búzatermő föld. Tisztelik a természet erőit, a napot, az áldást-hozó esőt, a szelet, amelyek a termést érlelik, növelik és felszárítják a vizeket.

A matyók ősi hagyományai teszik érthetővé a nép települését, gazdasági rendjének kialakulását, széttagolt birtokait, népviseletüket, önérzetes, rátarti, büszke magatartásukat.

A három matyó község népviselete különböző, a kötények hímzéseiben van csak rokonság. Hagyományaik, népszokásaik azonban kevés különbséggel ugyanazok. A három falu mégsem házasodik össze, Mezőkövesd népe városiasabbnak tartja magát.

A matyók településformájában is kifejezésre jutott a hagyományos életforma. Nincsenek a határban tanyák, külső lakótelkek sem bontják meg az összetett paraszttársadalom egységét. Kertes szervezetű (a kert itt kerítést, elkerített helyet jelent), állattenyésztő település volt. Nem tudott tanyákat fejleszteni a tagosítatlan viszonyok miatt s a földművelésre való áttéréskor is falu maradt és az is marad még sokáig, a legnagyobb, a legérdekesebb magyar falu.

Településformája csoportfalu, amely hagyományos a pásztorkodó népnél.

A paraszttársadalomnak a család az egysége. A családe a föld, a ház. Egy család vérségi hozzátartozói a had, a nemzetség. A földet a hadak bontatlan egységei szerint szállták meg és a had területén terv és rendszer nélkül építkeztek (ezért a sok zeg-zugos utca).

A falu határa közös volt. Egy had azt a földet művelte, amelyet neki a közösség évente nyilazással kiosztott. A földközösség megszűntével kapták meg a gazdák földtulajdonaikat. Mezőkövesd településformája az ősi téliszállás faluvá alakulása. Az ősi hagyomány alapján a férfiak ma is az istállóban tartózkodnak, alszanak és csak a betegek fekösznek az ámbítuson, vagy télen bent a házban. Ezért építik ma is az istállót mindig szemben a házzal. Még állattartó, de már a földművelésre áttérő nép megtelepedésének ősi formája volt ez az építkezés. A legősibb matyóház típusa a buggyos vagy üstökös, ámbitus nélküli ház volt, amelynek ma már csak egyetlen emléke maradt meg. Az üstök a háztetőnek sátoralakú kiugrása volt a homlokzaton, amelyet az ágasfa támasztott alá. Később az üstököt levágták és csak az ágasfa maradt meg a homlokzaton (félüstökös házak). Újabbban már a vértelék fából készül és faragásokkal díszítik.

A határ használata a kezdetleges közösségi szellemben történik ma is. A határ feloszlott járásokra (Árpajárás stb.) s az egyes járásokba csak azt vethettek, amit a közösség, a nyomásos gazdatársadalom meghatározott. A határozat ellen vétőket a nyomásos bírák megbüntették. Ez a vetéskényszer csak olyan területen van meg, ahol kevés a legelőterület és így az egyidejűleg learatott határra ráhajtják a csordát. A határ egyik része nyáron sárga búza, a másik meg krumpli és kukorica, a járások szerint váltakozik. Minden gazdának minden járásban van földje és a gyermekek az örökösödési osztozkodáskor úgy részletek, hogy minden gyermek minden járásban lévő földből kapott s így aprózódtak el a földek és aprózódnak tovább napjainkban is.

Zárt közösségben él a falu társadalma és így alakultak ki hagyo-

mányaik, sajátos népi kultúrájuk, népszokásaik, melyeknek minden műve a közösség alkotása. Szüntelen nehéz munkára születtek, még akkor is dolgoznak, ha akadna olyan, aki földje jövedelméből gondtalanul megélhetne.

Összekapcsolja őket a vallás, a vérségi kötelék, az állandó együttélés.

A matyóság erős katolikus hitéletét jellemzi, hogy például 1940-ben 168.000 szentáldozás volt. Átlag 9—10.000-re tehető azok száma, akik vasárnap szentmisét hallgatnak. A matyónép szereti hitét, templomait s értük áldozatot is hoz, — mondja dr. Csepela Lajos apátplébános. A Jézus Szíve templom, a jezsuita rendház a hívek adományaiból épült. Hétköznap misére csak a templomos öregasszonyok, néhány öregember jár el. Rendszeresen járnak az elemiiskolák növendékei ősszel és tavasszal, a hideg idők beálltaig. Hat órakor a gazdasszonyok (idősebb asszonyok) mennek a misére, a hétórai a lányoké és menyecskéé, — ez a legszínesebb tömeg — a nyolcórás mise a levontéké, a kilencórás az elemiiskolásoké és az utolsó mise vasárnap, a tízórai nagymise az idősebb férfiaké. A legények a lányokkal együtt nem mehettek templomba. Ma már együtt mennek misére, de a legények mind felmennek a kórusba. A templomi rendet is szabályozza a közösség. A legények régebben tizedenként — kerületenként — álltak egy csoportban, a férfiak jobboldalt, a nők a főhajó baloldalán. Az asszonyok nagyszemű olvasót csavarnak a kezükre, így viszik a nagy »arankorona« imakönyvet. Akinek régebben nem volt imakönyve, az téglát, vagy tőzeget csavart be fehér kendőbe. Gúnyolták is érte: »tőzeges, nem tud olvasni.«

Másvallásúakkal szemben nem türelmetlenek. A zsidó kereskedőről úgy emlékeznek meg, hogy a »Klein úr, a Grün úr«. Ha a vezetőjegyzőről beszélnek, csak a »jegyződként emlegetik, mert a kereskedők mindig előzékenyek velük szemben, a jegyzőnek pedig gyakran kellemetlen híreket is kell közölni a néppel.

Vallásosságuk pogány elemekkel, hiedelmekkel, babonákkal szövődik át. Az elszálló léleknek kinyitják az ablakot, a lélekről azt hitték, hogy suhanó fehér madárhoz hasonló. A halál utáni első éjszakára a terített asztalra egy pohár vizet, kenyeret és sót tettek, mert a lélek visszajön megköszönni a szállást. A lélek a halál után hat hétig otthon marad, a látóasszony eddig nem is tud beszélni a halottról. A tűz néha a tűzhelyen serceg, mintha sírna: a szenvedő lélek van ott. Ilyenkor keresztet vetnek a tűz helyére, kenyeret tesznek a tűzbe, hogy a lélek a halál után ne éhezzen. Keresztet vetnek a kenyérre, mielőtt megszegik.

Keresztet vetnek magukra, mielőtt lefekszenek, keresztet a ház négy sarka felé, hogy a gonoszok ne háborgassák álmaikat. Az Istenbe való bizalmat és a vallásos hitet már a kisgyermekbe beleoltják. Imádkoztatják mindig, mielőtt lefektetik: »én lefekszek kis ágyamba, minden testyi koporsómba.« A legszebb hímzett lepedők voltak a halott szemfedői. Természetesen ma már ezek a szokások sok mindenben megváltoztak, ősi emlékü halottkultusz maradványai ezek a temetési szokások. A halál náluk nem megrázó esemény, hanem az élet természetes rendje, az öregek meghalnak és felváltják őket a fiatalok. A nagybeteget nem vigasztalják, hanem inkább előkészítik a halálra. Készülj már a nagy útra — mondják neki. Meggyújtják a szentelt gyertyát a haldokló mellett, énekelnek, imádkoznak körülötte.

Pogány emlékek a boszorkányokban, táltosokban, javasasszonyokban való hit. Az ősi sámánizmus maradványa a boszorkány (bűbájós) és a táltos. Ezek kapcsolatban állnak a rossz szellemekkel és megrontó hatalmuk van. Azt tartották, hogy a foggal született gyermekből »baf-boncás« (garabonciás), a foggal világra jött csikóból meg »táltosló« lesz. A javasasszony, meg a kuruzsló megengesztelik a gonosz és gyógyítani tudnak. Javasasszonyoknak inkább hisznek, mint az orvosnak. A vallás liturgiájának minden mozzanata nagy szerepet játszik életükben. A harangszó végigkíséri életük minden megnyilvánulását. A hajnali harangszó (nyáron négykor, télen ötkor) jelzi a felkelés idejét. Ilyenkor az Űrangyalát imádkozzák. A déli és esti harangszóra a férfiak az utcán mind leveszik kalapjukat. Tüzesetkor félreverik a harangot, a tűz elharapódzása szerint nagyobb vagy kisebb harangot kongatnak és arra a tofonyablakra tűzik ki a piros zászlót, amely tájon a tűz keletkezett. Ha a termés betakarítása után tűz támad valahol, a falu apraja-nagyja vödörrel, lajtokkal siet a tüzet eloltani. Az Isten különös kegyelme védi ezt a nagy falut, hogy eddig még nem égett porrá. Víz kevés van és a háztetők anyaga száraz nád és zsupp. Az udvarok tele vannak szalmakazlakkal. Közélgő zivatarkor harangoznak, a nép hite szerint a harangzúgás szétveri a felhőket.

Vasárnap délután a leányok és az asszonyok litániáia mennek, de ez már nem kötelező és ha erről valaki elmarad, nem szólják meg érte. Litánia után kezdődik a karulás. Vasárnaponként mindig más házánál összegyűlnek az asszonyok és rózsafűzért imádkoznak. A loufdi ájtatos-ságot február 11-től kezdve tartják kilenc estén keresztül. Szeretik az együttes imádságokat.

Fontos és irányító szerepe van a nép életében a templomi szószéknek.

Érdekes az egyes ünnepekhez fűződő népszokás. Éjféli misére, szilveszteri hálaadásra mindenkinek kötelező elmenni. Karácsony este almával és dióval kínálják meg a lányok a legényeket. (Az alma és dió mindenütt a szerelmi varázslás jelképe.) Tardon hitték azt a babonát, hogy »éjféli mise alatt a barmok embermódjára beszélgetnek egymással az istállóban« (Istvánffy). Itt is megvan a betlehemezés, de Mezőkövesden lányok járnak, magas, kúpos süvegekben, amelyekről színes szalagok, csüngnek le. Ennek a szokásnak a régiségét igazolja az is, hogy kálvinista vidékeken is szoktak járni betlehemesek, ami a népi hagyomány ereje és szívóssága mellett szól. Ez az egyházi eredetű dramatikus játék ősi pogány emlékekkel keveredett. Részben pogány emlékeknek kell tartanunk az állatbőrös alakoskodót jelentő, kifordított bunda és az álarc szereplését, amelyben a téli napforduló pogány szokás elemei ismerhetők fel. (A bundába rendszerint kisgyermeket bújtatnak.) A csörgős bot az újabbkori pásztorjáték kelléke. Farsang három utolsó napja ünnep a matyóságnak. Az első napon a vasárnapi rend szerint szentmisék vannak, a másik két napon egy-egy mise van, amelyeken a nők is, legények is részt vesznek. Mindhárom nap bál van több helyen is délután és a lányok egyikből a másikba járnak át táncolni. A menyecskék gyermekeikkel meglátogatják rokonaikat, anyjukat, kocsonyát, fánkot visznek ajándékba. Mélyen vallásos volt ez a nép a múltban, az a jelenben is, de mintha megingott volna hitében. Bibliás emberek járnak az ólakat, s az összeverődött tanyázók hallgatják a fanatizmussal átfűtött prédikátorokat és megdöbbenő tünet itt ebben a szinkatolikus faluban, hogy a közelmúltban nyolc-tíz ember elhagyta ősei katolikus hitét és a szekták ködös, titokzatosságába burkolt, lidérces ingoványra lépett. Tardon már nagy imaházuk van a baptistáknak, a szomszédos Noszvajon, a közeli Bogácson is, számuk egyre növekszik. Ma már a kövesdi ólakba is belopakodnak az elrévült szemű bibliások.

Gyertyaszentelő Boldogasszony napján gyertyát szenteltetnek, szentelt gyertyát gyűjtanak meg a haldokló mellett. Február 3-án balázsolnak torokfájás ellen és almát is szenteltetnek, aki ebből eszik, nem fog fájni a torka.

Virágvasárnap barkát szentelnek. A szentelt barkát nem viszik be a házba, hanem beszúrnak a ház ereszébe, a tűz ellen fogja megvédeni a házat. Akinek fáj a torka, le kell nyelnie egy szem szenteltbarkát és meggyógyul.

Nagypénteken egész nap járnak az utcákat a gyerekek és rossz fazekakkal, csengőkkel, fülsiketítően kolompolnak. A toronyból harang

helyett kereplő szől (a néprajztudomány szerint a kolompolás rontó szellemek elriasztására való.) A böjtöt szigorúan megtartják. Böjtben főeledelük a ciberelevés. (Búzakorpából erjesztik...) Böjti időben csak olajjal vagy olvasztott vajjal főznek. Vannak sokan, akik 40 napon át naponta csak egyszer esznek, akkor is csak ciberét.

Nagypénteken a gazdák kiviszik lovaikat a kúthoz s alaposan megmossák, ez megvédi őket a rühesség ellen. Napfelkelte előtt a patakról hozott vízzel körüllocsolják a házat, el fogja kerülni a gonosz.

A feltámadási körmenetre új ruhákban vesznek részt. A körmeneten a bíró viszi a feltámadt Krisztust ábrázoló szobrot. Megszabott rendben külön csoportokban mennek a gyerekek, férfiak, lányok, menyecskék és az öregasszonyok. Akármilyen hideg is van, a Feltámadásra a lányok fellökcs lityában, csupasz karokkal jönnek, néha egészen lilára dermed a karjuk.

Úrnapi körmenetre a kövezetet felhintik kakukfűvel, a templomban az oltárok körül, és ezt a fűvet az asszonyok felszedik: otthon a tehénnek adják, hogy jól tejeljen, meg hogy vérest ne fejjenek tőle. Búzaszenteléskor zöld búzából visznek haza (a mezőőrök ügyelnek arra, hogy nagyon meg ne kopasszá atömeg a búzatáblát). Nagy ünnep a júniusi Jézus Szíve búcsú, amelyre ezrével jönnek a környékbeli falvakból is. A kövesdiék szeretnek búcsúkra jární, messze környékre elgyalogolnak, egész úton imádkozva és énekelve. (Mátraverebélyi Szentkút, Kacs.) Az éneket a búcsúvezető előimádkozók irányítják. A hazatérőket a falu határában harangzúgással, ünnepélyesen fogadja a falu népe.

Sok vallásos társulat van a faluban. Mindegyiknek külön otthona. Ilyen a Szent Ferenc harmadrendje, az egi Ferencesek vezetése mellett, Mária harmadrend, a Jézus Szíve Szövetség a Jezsuiták irányításával, Olvasótársulat. A társulatok tagjai jelvényt viselnek, imádkoznak misék előtt és után és ha valaki közülük meghal, kiviszik temetésére az egyesületi zászlókat. Körmeneteken külön csoportokban vesznek részt. Vezetőjük, irányítójuk rendszerint pap, de előénekeseik és imádkozójuk az olvasós anya, egy »szent asszony«.

A közösségi kapcsolatokat szigorú rendszabályok szűkítik meg. Az élet minden eseményére hosszú idők folyamán szertartásszerű rend alakult ki, melyhez mindenkinek ragaszkodni kell. Az első közösségi kapcsolatokat a szomszédok és az utcabeli gyermekek között a társas együttlét, a játékok alakítják ki. A gyermekek állandóan az utcán vannak, csak a leghidegebb időben húzódnak be az ólba, a lányok a meleg búbos köré. Az iskolában ez a játék közben kialakult barátság

még jobban elmélyül. Az egy iskolába járó fiúk és lányok később is tegeznek egymást. A nők egyébként magázzák a férfiakat, feleség a férjét, a lányok a legényeket, a férfiak viszont tegeznek a nőket. E szabály alól csak az öregek kivételek. Ez a felsőbbség az utcán is kifejezésre jutott a házaspároknál. Elöl ment a férfi és utána egy-két lépéssel a nő. Ma már egymás mellett mennek, sőt néha össze is karolnak. Még a búcsúzásokkor is ritkán szoktak összecsókolódni. Érzéseiket nem viszik a nyilvánosság elé. Azért hazug a hozzá nem értők által rendezett matyófilmeknél a hosszú filmcsók a fiatalok között.

Külön csoportot alkotnak a suhancok. Ez átmenet a gyerek- és legénykor között. Ha »gyerekről« szólnak, az csak fiút jelent. Tizenháromtól tizennyolcéves korig tart a suhancok, ezek még nem járhatnak együtt a legényekkel. A suhancok a summásságon csak félkezesek még. Annyi bért kapnak, mint a nők. Régebben a suhanc csak vászoninget és vászongatyát hordhatott, a gyolcsgatya csak a legényeknek járt. A suhanc már az apjával kint alszik az ólban a férfiak között. Külön járnak cuháréba, külön a lányos házakhoz.

Tizennyolc éves korban, a legénykor kezdetén, a suhancot beöltöztetik legénynek. Gyolcsgatyát kapott és felvehette már a hímzett, nagy lobogós inget, a díszes surcot, az aranyrojtos nyakba valót és a csíktójj ús kalapot. Ekkor kezdenek már komolyan a lányosházakhoz járni s ekkor választják ki számukra (különösen a gazdacsaládoknál) szüleik leendő párjukat. Jómódú legényhez csak jómódú lányt keresnek. A pár-választásnál a birtok nagysága az egyetlen döntő szempont. A fiatalok szerelme a házasságnál nem sokat számít. Ha a mód nem egyenlő, a leg-ritkább esetben lehetnek egymáséi. Gazdalányt nem adnak summás-legényhez, így volt ez a múltban, de így van ez napjainkban is. Egyedül nem járhat udvarolni a legény, mert az egyedül kóborlót az utca legényei alaposan megverik. Még ma is csoportosan járnak a lányosházhoz. A lakodalmak a múltban ritkán szoktak elmúlni verekedés nélkül. Ritkán kerültek a bíróság elé a verekedések, késelések. A sértő fél hozzátartozói a szokásjog alapján kialakult meghatározott összeget fizették a sértettnek, aszerint, hogy nyolc napon belül, vagy tovább tartott a sérült felgyógyulása és így az úgy a lovagiasság szabályai szerint elintézetést nyert. A csendőrség erélyes fellépésére a késelések, a verekedések, napjainkban már igen ritkán fordulnak elő.

Az udvarlás módozataira is bizonyos szertartásszerű szokások alakultak ki. A legjobban megőrizték ősi hagyományait a lagzival kapcsolatos szokásokban.

A legények társas összejöveleiből alakultak ki az ivók. Vízeresztkor, farsangkor, húsvétkor és pünkösdkor tartottak ilyen nagyobb-szabású társas összejöveleket, külön a suhancok és külön a legények. A legények fizették a bort, meg a dudást. Ezelőtt 20—25 évvel még több dudás volt a faluban. Vékony János öreg dudás sokat beszél az ivókról, amelyeken ő is dudált. Nagyon büszke arra, hogy dudálását hanglemezeire is felvették. A nagyobb-szabású ivókat ma a »báldok« (bálok), táncos összejöveleek pótolják. Délután két órától éjfélig tartanak a báldok, amelyeken markos rendezők ügyelnek a rendre és az ittas rendbontót azonnal kidobják.

Május elsejére a híres lányoknak májfát állítanak. Hosszú nyárfákat vágnak ki ismeretlen helyekről, szekereken hozzák be a lányosházhoz, feldíszítik szalagokkal és éjjel állítják fel. Minél magasabb a májfa, annál büszkébb rá a lány, mert messziről mutatja, hogy abban a házban híreslány lakik. A locsolkodásról már beszéltünk.

Téli estéken a módosabb gazdák óljaiban szerveződnek meg a nagy tanyák. Összegyűlnek, a tűz mellett énekelnek, viccelődnek.

Az iskolából kikerült lányt eladónak öltöztetik be, a kislányos zubbony helyett már szoknyát kap.

Régebben jó alkalmat nyújtottak a fiatalok ismerkedésére a fonók. Összegyűltek itt a lányok, a legények, énekeltek, táncoltak. Sok lány találja meg ma élettársát a matyó bokréta közösségében (a Gyöngyös-bokréta kövesdi tagozata), amelynek tagjai mind a legdíszesebb ruhájú, módosabb gazdalegények és lányok, így társadalmi különbség nincs köztük. A bokrétás lagziján résztvesz, mint meghívott vendég, az egész bokréta, a vezetőjével együtt.

Az utcai érintkezést is szigorú szabályok írják elő a fiataloknak. A karulásban nem mehet együtt a legény választottjával. Régebben szóba sem állhatott az utcán a legény a leánnyal. A fiatalok köszöntik előre az öregeket. Az asszonyok dicsérettességgel köszönnek ismeretlen öreg férfiaknak is.

Másként fogadják a tanyázni érkezőt, mint a látogatót. A hímző-asszonyoknak is megvannak a maguk nagy- és kistanyájuk. Egymás mellett dolgoznak, a nyelvesebbek viszik a szót.

Közösen vállalnak munkát a summásságokon is. Cselédnek nem megy el matyólány más vidékre egyedül. A közösségből csak az szakad ki, aki a városba költözik és kiöltözik. *Ragaszkodnak fajtájukhoz, a közösséghez, ezért nehéz a matyót családonként más vidékre telepíteni.* Érdekes szokás a szegények etetése. Lakodalom, halotti tor után a maradékokkal meg-

vendégelik a község szegényeit. Jószívvel teszik ezt, de a megszólástól való félelem is szerepet játszik az irgalmasságnak ebben a cselekedetében, mert ha nem látják el kellően a koldusokat, a nagyszájú vénasszonyok széthordanák a faluban a család fukarságát és megátkoznák őket. A szegények hálából imádkoznak a család tagjaiért.

A had tagjait, amint már bevezetőben említettük, vérségi kötelék kapcsolta össze. Ezek között az egynevű családok között a házasság tilos volt. Csak később, mikor már a had kiterjedt rokonságból állott, volt szabad összeházasodniuk. A had tagjai nagyobb családi eseményeknél (lagzi, temetések) találkoztak össze. Egy had néha egész utcasort elfoglalt. (Márton-sor, stb.) Az egynevű családokat megkülönböztetésül ragadványnevekkel látták el. Nagyon sok családot csak a ragadványnevérol ismernek, a vezetéknevet nem is tudják. Ezek a ragadványnevek tulajdonságot (hazug Gazsi), eseményt (keresztfa Pető, rádólt a keresztfa), vagy egyéb ismertető megkülönböztetést jeleznek (juhos Pető, az egyetlen juhtartó gazda). Nagyobb hadaknak több ragadványnevük is van. Így pl. Márton: malmos, csukkos, nagyfejű, biztos, turuc, csorba. Csirmaz: nagyorrú, lagzis, paraszt. Lázár: kupak, podszem, nagyszemű, göndör. Marcis: juhász, ragyás, szamaras, krumpli, csordás, palkó. Tót: görbe, sűrű. Pető: juhos, csengős, lackó stb. Tisztújításkor (bíró- és hitelválasztáskor) harc indul meg a hadak között, hogy a község vezetői melyik nagyobb hadból kerüljenek ki.

A fiatal férj feleségét szülei házába viszi (a kamra a lakóhelyük). Itt születnek meg az unokák is. Három nemzedék lakik tehát egy fedél alatt házközösségben, amelynek feje az öreg gazda, aki a rendelkezési jogot (föld, ház fölött) haláláig ki nem adja a kezéből. Ez az oka annak, hogy a gazdasági iskolát végzett fiatalok nagyon sok esetben nem valósíthatják meg terveiket, mert a termelési rendet a gazda határozza meg. Ő fizeti az adót, ő intézi a beszerzéseket is, a fiatalok csak a kiszabott munkákat végzik s ezért teljes ellátást kapnak. Ez a patriarchális rendszer az állattenyésztéssel volt szoros kapcsolatban. Ha a fiatalok summás munkára szorulnak, a kereset legnagyobb része nem a közös családi pénztárba kerül s nem a birtok megnagyobbítására, fejlesztésére szolgál, hanem különösen a lányok magukra költik, gúnyát vesznek a keresetükből. A konyhában, a háztartásban a gazdaasszony parancsol. Alaposan megdolgoztatja menyét is. A házközösségben a fogadott szolgálk is megbecsülésben részesülnek, egy asztalnál esznek a családtagokkal, tagjai a nagy családnak. A múltban a nő nem jussolt a földből, hanem férjhezmenetelekor kelengyéje mellé nagyobb összegű pénzt kapott.

A matyóság lassan elfordul hagyományaitól és életében a városiasodás, a polgáriasodás nyomul előtérbe, menekülnek a paraszti életformától. Sokan elvándorolnak. A nincstelenek egy része a városokba, főképp Budapestre özönlik, mert ott a jobb élet lehetőségét remélik, levetik viseletüket, hagyányaikat, végkép búcsút mondanak a falunak. Ezek a falusi vándorok a külvárosok levegőjében átalakulnak, minden munkaalkalmat megragadnak, hogy családjukat el tudják tartani. A munkából kihullt selejtes tömeg ott húzza meg magát, ahol tudja s így keletkeznek a sivár proletártelepek, amelyek sokkal vigasztalanabbak, mint a falu nyomorúsága, ahol ez a csökkent értékű emberanyag nemzetgazdasági szempontból is csak terhet jelent. A szerencsésebbek egy része eléri vágyai netovábbját, a nyugdíjas altiszti, rendőri, villamoskalauz! állásokat. A városban megismerkednek hasonló társadalmi állású családok leányaival, akik már kalapos városi lányok, az apjuk azonban szintén a faluból kerül fel s így a falu népe megváltozott életformák között újra összetalálkozik, de akkor már megtagadja múltját és a városhoz idomul. Az új életforma a magyar népi hagyományok halálát jelenti s ennek már a nemzet életére is mélyebb kihatásai vannak.

NÉPVISELET

A népviselet él és fejlődik. A matyó viselet nem évszázados hagyomány. A Nagy Naptárban közölt első kép munkaruhában mutat be egy matyópárt. Valószínűleg 1850-ből. A férfin rövidekű, hátkötővel lekötött vászoning (szamárhámos ing), vászongatya, tüssző és bocskor. Az asszony fején csak a tok jelzi a népviseletet. Az ünneplőjük (kuzsu, ködmön, kendők és szoknyák) már akkor is színes volt s a kuzsun megjelentek az első hímzések. A matyóság született díszítőkedve a ruhaformákban, ruha díszekben is megnyilvánult és az 1850-es évek elejétől napjainkig a viselet változatos formáit alkotta meg. Mint ahogy a hímzéseiket a »belina«, a selyem megjelenése tette változatossá, úgy színesedett ruházatuk is a különféle színű ruhaanyagok forgalombahozatalával. A viselet változásához hozzájárul az a körülmény is, hogy a népviseleti faluk eladják egyes ruhadarabjaikat, melyeket más népviseleti faluk lakói vesznek meg s ezek a ruhadarabok az ottani viseletbe beilleszkedve fejlődnek tovább. Például: a szentistvániak az 1937-ben megrendezett kövesdi népművészeti kiállításra nagytömegű kuzsut küldtek el, amelyeket a környékbeli faluk lakói vásároltak meg. A kövesdiek az

egriektől vásároltak ruhadarabokat. Azok a ruhadarabok vannak legkevésbé változásnak kitéve, amelyek öröklődnek (szűr, bunda). A matyóság fokozódó jóléte a viselet túlzását teremtette meg. (Ragyogók divatja.)

Ez a színes ruha fűzi viselőjét a matyó népközösséghez, amely a kialakított és a közösség által szentesített viseletet kötelező erejűnek ismeri el és ragaszkodik hozzá. Csak a törzsökös, katolikus földműves lakosság tartozik a matyók zárt társadalmába. A kövesdi matyólány, ha más faluba megy férjhez, vagy ha férjével városba költözik, »kiöltözik«, leveti a matyót. Ha környező faluból valaki Kövesdre költözik, az még nem lesz matyó, nem veheti fel a matyóviseletet, hanem általános polgári ruhába öltözik. Ha egy matyó kiöltözik, úgy érzi, nem tartozik már a népközösséghez, a hagyományok összetartó ereje már nem kötelezi s elveszti a talajt a lába alól. A polgári iskolát végzett matyólányok nem veszik fel többé a színes ruhát, a legutolsó polgári divat szerint öltözködnek, egy részük varrni tanul, de még inkább hivatalokba törekszenek írnoki állásokba.

Ha egy híres, kényes, jómódú gazdalaný feljebb varratja a szoknyáján a széles-virágos pántlikát és végigmegy a »karulásban«, alaposan megnezik, megfordulnak utána, de a következő vasárnapra már tíz-húsz lány feljebb varratja a pántlikát és megszületik az új divat, mert a közösség elfogadta, általánossá válik. Egyébként a viseletben az egyéniség nem érvényesülhet, ha ezt megpróbálná egy szegény, nincstelen summás-lány, kinevetnék és megszólnák érte.

A Kisbarci fia — jómódú gazdalegény — alacsony termetű volt. Magas, csúcsos kalapot csináltatott magának, »mert hogy im alacsonyak voltak, így magosították magukat«. A többiek követték és megszületett a jellegzetes magas matyókalap, melyet gumival kapcsoltak a fejükre. A legutóbbi időben szorította ki a micisapka, meg a leventesapka.

A viselet kifejezi a társadalmi helyzetet, viselője korát és rangját. Ha valamelyik lány nem megy férjhez, még fonnyadt, vén korában is leeresztve kell hordani a haját. Messziről látni, hogy vénlány.

Legjellegzetesebb eltérés van az ünnepi viseletnél az egyes korosztályokban. Külön csoportok vannak: a csecsemők, az iskolába még nem járó gyermekek, az iskolások, suhancok, — fiú 18 éves korig — a lányok, a házasok és az öregek.

A gyermekek ruházata a felnőttek viseletétől csak méretekben különbözik. A keresztelő ingecskét erősen kékített gyolcsból varrták és vállait színes rózsákkal, selyemmel hímezték ki. A kis gyermek főkötője tarkavirágú kasmírból készült, elejét öt-hat sor sűrű ráncokba szedett

*A legrégebb fénykép, mely a mezőkövesdiekről készült. A felvételt Schabinszky László miskolci fényképész készítette, amikor Munkácsy Mihály a »Honjog-
lálás« c. történelmi képéhez Borsod vm.-ben tanulmányokat végzett. — A kép
minden bizonnyal 1891-ben készült.*

Mezőkövesdi asszony gyermekeivel.

Matyógazda feleségével és kislányával.

A Borsod—Miskolci Múzeum felvételei 1906-ból.

Mezőkövesdi család.

A Borsod—Miskolci Múzeum felvétele 1906-ból.

Szentistváni menyecske.

Tardi asszony gyermekével.

színes csipkével szegték körül. A horgolt csipkéből készült főkötőt gyöngykaláris sorokkal díszítették. A pólyásgyermek dunnája, amellyel édesanyja magához fogta, élénkvirágú, színes, piros-cirkált* és pipi kartonhuzatban volt. Ma az édesanyák áramvonalas kocsikban tologatják kisbabájukat és a gyermekkocsik oldalát befestik színes virágokkal. Kereszteléskor a pólyát keresztelő-takaróval terítik le, amelyre keresztet hímeznek. A legjellemzőbb gyermekruha-darab a korozsma, amit a keresztanya vesz ajándékba a keresztgyermekének. A fiúknál egybeszabott ing és gatyá a korozsma, rendszerint világoskék, vagy erősen kékített gyolcsból, a vállát és ujjait piros pamuttal hímezték ki. A korozsma-adás kötelező, mert a néphit szerint: aki korozsma nélkül hal meg, »sír a másvilágon« — írja Herkely Károly. Ha egy gyermek korozsma nélkül halt meg, egy gyermekhalottal elküldik utána a másvilágra. A keresztanya régebben egyéves, ma négy-ötéves korában varrat korozsmát keresztfiának. Az apró fiú- és leánygyermek, amíg iskolába nem járnak, zubbonyt viselnek: ez egybeszabott, bokáigérő fodros ruha (mellényke és szoknya együtt), amelyre kendőt kötöttek. A fiút csak magas kalapja különböztette meg a lánytól.

Az iskolásfiúk nadrágot és csizmát viselnek, a lányok pedig nagylányos öltözetet, alul fodros zubbonyal. Hajukba pántlikát csavarnak. A lányok mindig hajadonfővel járnak, pártát, fejdíszet nem viselnek, csak nagy hidegben kötik be a fejüket fehér kendővel.

A lányok viselete csak a fej díszben különbözik a fiatalasszonyokétól.

öltözködésük körülményes. Először felvették a pendelyt, amely háromszél vászonból készült. Férjhezmenéskor a gazdalány, de a summás lánya is, 12 pendelyt kapott. A jógazdák ötvenet is adtak lányukkal. Ma is 12 darabot adnak, de már hosszúingnek hívják, 3—4 méter gyolcsból varrják. A pendely két oldalán 10—15 cm széles piros-fehér színű csíkot horgoltak cipós horgolással, amikor a legények tánc közben megforgatták őket, ezek a csíkok kilátszottak.

A pendelyre veszik fel a fehérfodrost (alsószoknya). Tizenöt-húsz évvel ezelőtt pirosolajos (egyszerű piros) volt a fodros, amelyet sárga, rózsaszín és zöld »szőrrel« (ujjnyi keskeny, kemény szálból font szalag) szegték be. Négy fodrost vettek fel a lányok. Szétterült, mint a harang alja. A fehér fodrosra 80—100 méter fodrot is rávarrtak, — a fodor is gyolcsból volt — a sok tömött fodortól a színes felsőszoknya minden lépésnél ütemesen vágódik, jobbra-balra höndörög, incselkedik az

* Piros-cirkált = piros alapon fekete virágok; pipi = piros alapon színes virágok.

emberek. Ezért hívták a sok fehér alsót »höndörgőnek«. A fodrost ki is keményítik, így még inkább szétterül. Vállpánttal, vagy a derékon átkötve viselik. Ma is négy fodrost viselnek, csak az idősebb asszonyoknak van egy alsójuk.

A szoknya anyaga és színe változik leggyakrabban. A sok színes anyag a kirakatokban csábít és divatot teremt. Itt is a híres lányok és asszonyok a kezdeményezők. Más színűt és anyagút kell felvenniök nagy ünnepkor, mást vasárnap, látogatóba, meg hétköznap. A közösség kötelezően előírja, hogy bizonyos alkalmakkor milyen ruhadarabokat szabad felvenniök. Híres szoknyavarró asszonyok varrják a szoknyákat, meg a lityákat. Legismertebbek Kovácsné Fűtő Borbála (Szörösek), Bán Mária, Radványi Mari, Pázmándi Tera, Gyenes Jánosné meg Bársony Tera (ezek a legelőkelőbb kövesdi ruhaszalonok vezetői). A kiszabott szoknyát apró ráncokba szedik, a ráncokat befűzik (levarrják), egy éjjel és nappalra friss meleg kenyeret raknak rá s így vasalják ki. A ráncok megmaradnak, többet a szoknyát vasalni nem lehet. Hosszanti irányban összecsavarják, átkötik s így teszik el a nyári szoknyát télire. Sok anyag kell hozzá, ezért drága. Delin szoknya belekerül 80 pengőbe, a selyem pedig 120—150 pengőbe is. A szoknya díszítése is változik. A ragyogós korszak előtt díszesebb volt. A ragyogó égetéskor elhatározták, hogy a szoknyán csak egy alj és egy keskeny pántlika lehet.

A mai szoknyák alján 7—8 sor élénkszínnű szőfszegés van, a pántlika felkerült már a szoknya közepére, — régebben a szőrszegés után következett, — ezt a 18—20 cm széles, apró tarka virágú pántlikát (gyári holmi) alul-felül bársonycsipke szegélyezi. Első, második és harmadik pántlika a neve. A szoknya felsőrésze nem simul a testhez, hanem fent a deréknál összehúzzák és kötőzsinórral lekötik (a sártól védtek és azért kötötték fel kezdetben a szoknyát). A kötőzsinór végén széles, színes, szalagbokréta van. A súlyos szoknyát pruszlikhoz varrják és úgy veszik fel. A szoknya elején kivágás van, a surc alatti része olcsóbb kartonból készül. Ma magasabbra felkötik a szoknyát, — divatból »felgyürkőznek«, — a szoknyát hátul magasabbra húzzák fel. Aki nem gyürkőzik fel, arra azt mondják, »de nagy slampos«. Akik viszont nagyon felgyürkőznek, azokat megszólják, »de csekre gyürkőztél Bori«. Újabban szélesítik a csípőjüket, vastag flanellből készült rövid szoknyát vesznek a külső szoknya alá.

A szoknya elé régebben bőrkötőt kötöttek, mely hat rőf fekete perkálból készült, szélét pirosolajos, vagy aransárga szalaggal szegték be és ezt televarrták arany- és ezüstsujtásokkal, vagy fekete csipkével,

vörös meg sárga récével díszítették. A bőkötélel virágos surcot vagy színes szalagokat kötöttek. Az öregasszonyok kötője fekete szatinból vagy klottból készült. Többféle surcuk volt. Az úgynevezett első (fekete klott), második (aransújtásos), harmadik (fényeskötő), negyedik (csavarított kötő a utániakra). A sufic a legszebb ruhadarabjuk, amelynek legtöbb kapcsolata van a népművészettel. A széles kötőt telehímezték az utóbbi időkben surcrozásakkal vagy szücsös motívumokkal. A hímzés a hetvenes években alig tenyérnyi, a közelmúlt idők jegysurcán már alig maradt ki az alapanyagból. A ragyogóégetés előtt a hímzést teljesen kiszorította a csipke és a ragyogó. Élelmes zsidó kereskedők ingyen adtak különféle csipkéket a híres lányoknak, akik azt fellvarrták kötőjükre, ruhájukra, divatba hozták a gyári csipkéket és rövid idő alatt súlyos ezrek vándoroltak Bécsbe a csipkéért. Hatalmas összegek mentek ki külföldre a gyári szalagokért, pántlikákért, kalárisokért és ruhaanyagokért. A leányok surca a legdíszesebb volt mindig. A vőlegényt fekete bársony alapú, telehímzett jegysurcáról, széles, virágokkal díszített farmatringjárói (kötőszalag) meg lehetett ismerni. Borsókát is találunk a surcoknál, különösen az asszonykötőknél. Nagy ünnepeken ma is viselik a kék-fehér-sárga és fekete selyem egyszínű bőköteket, előtte színes szalagokkal.

A gépelt surcot eleinte csak a legények viselték, ma már általánossá vált a nőknél is. Egy új köténydíszítő stílus van kialakulóban a surcokon, rákerült már a fekete csipke, a borsóka és a hímzés is (alakokat, állatokat is hímeznek, gépelnek rá, mint a régi borsókás surcokra).

Az ingvállnak is sok változata van. Mielőtt ezt felkötötték, felhúzták a rövid, »vendég« szűk ujjakat, amelyek slingoltak, cakkosok voltak. A lányok ingvállja »piros-lipés«, gyoics telehímezve apró virágokkal. A menyecske »bíboringvállat« viselt (bíbor-keményített grenadinszerű anyag). Az idősebb asszonyok is hordtak fehér, lipés ingvállat. Az ingváll fodros volt, az ujján lévő piros-habos, bokorra kötött, rojtosvégű pántlikát »kutyának« nevezték.

Az ingvállra dúsrojtú, színes nyakba- *Gépelte surcos lány.*

való kendőt kötöttek. A kereskedésben kapható színes alapú, virágos kendőre egy kiló berliner pamutból kötöttek rojtot. A rojt mellett horgolás volt, rávarrt gyöngykaláriszal. 1925-ben megszabták, hogy a kendőn csak egy sor rojt lehet.

Nyáron a fellökös lityát viselik (rövidujjú, keményített ingvállas blúz). Hűvös időben lityát, vagy testállót (szűk, testhez simuló, hosszúujjú blúz). A litya nyakánál, derekán, kézelőjén széles bársonypántlika van, az aljára csipkét varrnak.

A lányok, menyecskék több sor, szorosan nyakukra fűzött »galárist« viseltek. Ma egy-két sor galáris van csak a nyakukon, amelyet a vállakon két brossal megtűznek, hogy lazán álljon. A galárist kiszorítja már az ezüstlánc.

Az asszony fedetlen fővel nem mehet ki a házból. Ez a szigorú néptörvény alakította ki a különféle fej díszeket. A felkontyolt menyecske hajára a lakodalom éjjelén ráhúzzák a kúpalakú tokot (ázsiai eredetű). A színes tokhoz kis fehér kendőt kötnek. Újabbán a tokot is elhagyják, csak a sátoros kendő alá teszik fel, az asszonyok fejüket kis virágos kendővel kötik be. A fiatal menyecskék féketője a tokból fejlődött ki. A tok hol nagyobbodott (az egész fejet beborította, 1860), hol kisebbedett s ehhez erősítették hozzá a lapátalakú féketőt, melyre kezdetben szalagokat raktak, de már az 1910. években tele volt ragyogóval, színes művirággal, apró piros-kék üveggömböcskékkel. A halott fiatalasszonynak lapátos féketőt kötnek a fejére, újabbán csak fehér kendővel kötik át a fejét. A lányok közül csak a Mária-lányok viselhetnek fejdíszet, a hatalmas koszorút. Kék és fehér művirágokkal, fehér üvegyöngyöcskékkel, széleken zöld levelekkel díszíti a koszorúkészítő asszony, Kis Józsefné Máté Bori. Ő készíti a tokot is. A menyasszony koszorúja díszesebb, apró kis tükröcskéket, színes rózsákat, ezüstkalászokat, »rezsgőket« (ezüstsálakat) erősítenek rá. A tizennégy évnél idősebb lányhalottnak a koporsóban menyasszonyi koszorút kötnek a fejére.

Az asszonyok vasárnap templomba menet, vendégségben teszik fel a sátoros, szakállas kendőt. Keménypapírból vázat alakítanak hozzá, a vázat drótokkal feszítik ki s erre húzzák a kendő selymét, amelyre előzőleg díszes rojtot kötnek. Ez a »törött« kendő. A rojtkötésben változatos formák alakultak ki. A gyári rojt után alakították ezeket a változatokat: a pókhálós-szövéses, oldalbordás, stb. csomózásokat. Egyes gyakorlott asszonyok tudják csak a rojtkötés változatait. Másik formája a sátoroskendőnek a nyári »lankadt kendő«. A váza hólyagpapírból készül, domborubb mint a törött kendő, tok nélkül nem lehet hordani.

Legszínesebb a római sisakhoz hasonló csavarintós kendő. Ezt a fiatalasszonynak csak akkor csavaríthatják fel a tokjára, ha ajándékot visz, ha hérészbe megy, ágy vitelkor, a lakodalommal kapcsolatos alkalmakkor. A kilencszázas évek táján a csavarintós kendő silányabb rojtú volt és így laposabb, később több darabban tűzdelték fel. Ma a pamutszálakat nagy bojtokba erősen összedolgozzák, jobban összeáll és kevésbé szép.

Az asszonyok viselete a korral színtelenedik. Az öregasszonyoké egészen sötét, csak a kuzsu színes rajtuk. Egykorúak a kuzsukkal a sötétanyagú, piros-kék-ezüst írásos díszű vizitkék.

A rövidderekű, harmonikáshátú, vattás rekliket viselték már az 1890-es időkben. Égőpiros, kék, vagy fekete selyem volt az alapjuk, de a ragyogós korszakban az alából alig látszott ki valami. Elöl nyolcpár ólomkapocs (csukta) kapcsolta össze. A kapcsokban színes kövek csillogtak. A belső szélén három sor ragyogó, mellette gazdagon csavart ezüstsujtás. A hátát egészen televarrták ragyogóval, sújtással. A harmonikás hát redőit ezüsttel szegélyezték. Ma már nem sokan viselik a vattásrekliket.

A hétköznapi ruházat egyszerűbb, olcsóbb anyagokból készül. A kötő anyagát kékfestőtől veszik, a lityákat, szoknyákat, kartonból varrják.

Legdíszesebb a viselet a nagy ünnepeken. Feltámadáskor, búcsúkkor, köimeneteken. Ilyenkor veszik fel az egyesvirágú selyemszoknyát, selyemlityát, egyszínű selyemkötőt. Suhog a selyem a lányok csoportjában, libeg a selyem sátoroskendő dús rojtja, incselkedik a höndörgő.

A drága ruhákat hatalmas esernyőkkel védik az eső ellen, a szoknyákat karjukra csavarják. Az idősebb asszonyok esőben, hóban házi-szöttes, vászonzól készült esőruhát borítanak magukra.

A ruhák szabásformái ízlésesek, kevés népviseletben találunk a matyóviselethez hasonló előkelő szabásváltozatokat. Csupán a fejük meg a karjuk marad szabadon, testüket, lábukat teljesen elfedi a ruha. Csak a test arányai érvényesülhetnek. Hajuk nem keretezheti arcukat

*Sátoros kendős menyecske,
hímzett köténnyel.*

tetszés szerint mint a polgári osztály nőinél, mert lesimitják. Elöl és két oldalt vassal göndörítik« kisütik. Régebben a közepén kettéválasztották és »semerítették«, két oldalt felfésülték. A fej feltjét folytató nyakat pedig beborítja és elválasztja a kaláris. Nagyon szép arcúnak kell lenni annak a lánynak, aki ilyen szűkre szabott lehetőségek között is szép. És nagyon sok szép van a lányok és menyecskék között. Szép fajta a matyó. A menyecskék legnagyobb része sudár, magas, tartásuk, járásuk büszke, rangos, kövér nincs köztük. Kövér nő fel sem tudná húzni, össze se tudná kapcsolni a szűk testállókat, lityákat. Egészségügyi szempontból sok kifogás emelhető a női viselet ellen, de idegennek, kívülállónak, a viselet irányításába beleavatkozni nem hálás feladat. A matyóság viselete a matyó közösség magánügye. A multat vissza-csalogatni, a jelent megváltoztatni nehezen leküzdhető akadályokba ütközik. Minden kísérlet (ruhadíjazások, előadások stb.) kevés reménnyel kecsegtetnek.

A legények viseleténél csak a múltról beszélhetünk, mely szép volt és színes. Ha megnézünk egy 1890-ből való fényképet, feltűnik a legények majdnem földig érő hosszú és bőujjú lobogós inge, melynek végeit cipóshorgolással díszítették, a horgolás széles, változatos virágokból álló, hímzésekben folytatódott, melyet vagy piros pamuttal, vagy selyemmel hímeztek. A legények az ivóban felcsavarták karjukra a hatalmas ingujjat s ezzel ütöttek, ha kellett. Használták a lobogós ingeknél a slingolást is, leggyakrabban a körtés vagy körös lyuggatást. Előfordult, a slingolás és hímzés együtt is. Kivirágolták a Dvállfoltókat«, párhuzamos csikokban a mellrészt, meg az inggallért is. A borjúsájú ing rövid, bőujjú, ezen hímzést nem használtak.

A legény bő, gyolcsatyáját 12 szélből varrták, ráncokba szedték, az alját pedig kirójtották. A gatyá ontíába (övébe) tűzték a horgolt kendőt, — cipóshorgolással készült — ez jelezte, hogy a legénynek már választottja van, a kendő a leendő menyasszony ajándéka volt. Az ing fölé lajbit húztak, erre négy- vagy ötsoros pitykegombot varrtak, nyakukba selymes, hímzett nyakra valót, kendőt kötöttek. 1860-ban még csak házasembernek volt szabad nyakra valót viselni, a legények mezítelen nyakkal jártak. Csizmájukra, tánckor hatalmas táncsarkantyúkat erősítettek. Lakatos meg kovács készítette őket és akkorák voltak, mint »egy férfi terenyi«. (Az 1890-es évek divatja.) A sarkantyúviselés kiváltságai jele volt. A nyári munkában bocskort viseltek. Bencsik Bori néni évekkal ezelőtt adta el az ura bocskorai, mely hosszú idők óta a padláson porosodott.

A kilencvenes években a gatyá elé kötött surc rövid volt és kilátszott alóla a gatyá rojtja. A surc hímzése még alig tenyéryi öt surcrózsával. 1925-ben már hétrózsás is előfordult. 1906-ban találunk a férfi- és gyermekkötők között csipkésvégűeket is. (Tardon ma is ilyen kötöket viselnek.)

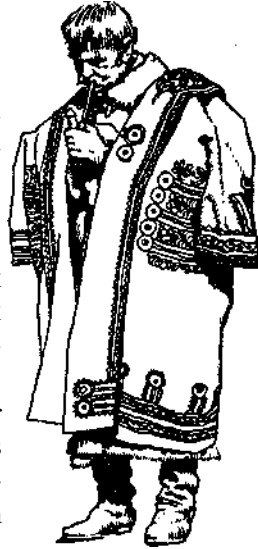
A befont hajviseletet a férfiak már az ötvenes években elhagyták. A legények és fiatal házások napjainkban borotválják bajuszukat, mert a bajuszos köztük már vén legénynek számít.

A kilencvenes években felhajtott szélű, puhakalap volt a divat, dafutollat, kakas- vagy gémtollat tűztek be. A magas, csúcsos kalapok, amint említettük, közvetlen a háború előtt jöttek divatba. Kisbarcis kalapnak is nevezték. Ezeket viselték a legutóbbi évekig. A beleszúrt, drága »csíktojju« száma fokmérője volt a jómódnak. A kalapokat a fiatalok zöld, az idősebb legények fekete színben viselték. Széles rózsaszín, barna, ezüst- és aranszegélyű szalag (a kígyóhát) vette körül. A vőlegény a menyasszonytól bokkrétát kapott a kalapja mellé, a szégyenbokkrétát, amelyet a lakodalomig viselni kellett. A vőfények, a hívogatók, a lakodalomba meghívott férfiak ma egy szál rozmaringot tűznek kalapjukba. A nős férfiak, az idősebbek nem viselték a magas kalapokat. Télen ezeknél a kalapokat báránybőr süveg váltja fel.

Felsőruhájuk a rövid, fekete, sujtásos »nemtelki« volt, melyet panyókára, vállra vetve viseltek. Az idősebb férfiak szúrt és bundát hordtak. A szúr ujjába soha nem dugták bele a kezüket. Megtaláljuk Kövesden a cífraszúr minden változatát, a legtarkábtól az egyszínű feketéig.

A hatvanas, hetvenes évek táján sok juhot tenyésztettek, s ezért a szúcsőknek bőven jutott munka. Ekkor készült a bundák, subák, kuzsuk legnagyobb része.

Körmeneteken, ünnepélyes alkalmakkor a bíró és a hitesek még napjainkban is kékített gyolcsgatyát viselnek a régi hagyományhoz híven. A legények még 1926-ban is általánosan viselték a lobogós inget és a gatyát. A leventemozgalom megindulásakor a foglalkozásokra már kék kötőben

Szűrös bácsi.

mentek, így vitték őket csoportokban templomba is, következő alkalommal már külön-külön is elmentek, — ha nem is kék kötőben — de már surc nélkül is templomba s ez időtől kezdve lassanként elhagyták a népviselet színes ruhadarabjait, csak néha a lagziba kötik fel a gépelt surcot. A legények teljesen elhagyták a népviseletet, lassankint az asszonyokról is lekopik és mint színes múlt él majd tovább az eljövendő nemzedék emlékezetében.

NÉPMŰVÉSZET ÉS HÁZIIPAR

Egyben kultúrfölényünk van minden európai nép fölött: népművészetünkben.

(Dr. Viski Károly.)

Mezőkövesdet varrottasai, hímzései tették ismertté az egész világon. Múzeumokban, magángyűjteményekben őrzött fakult hímzések a nép teremtő erejének, alkotó fantáziájának oly bőséges áradását tárják elénk, mely méltán keltette fel a világ bámulatát.

Mezőkövesd népművészete nemzeti kincs, mely népi talajból fakad, nem kapcsolódik más kultúrához.

Szín-és formagazdagság jellemzi ezeket a varrottasokat. A néplélek csodás mesevilágot varázsolt a magaszötte vászra. Lerajzolták, lestillizálták ösztönös érzéssel a mező, a rét, a kert virágait, biztos rajztudással és művészi komponáló készséggel foglalták ezeket a motívumokat csokorba és művészembereket is ámulatba ejtő színérzékkel válogatták össze hozzá a színeket. Ismerik, ösztönösen érzik a színek egymásra való hatását, hogy a kiegészítő színek és azok változatai egymás erejét felfokozzák. Tudják, hogy a különböző alapszínek mennyire befolyásolják a hímzés hatását. Minden alapanyaghoz más színharmoniót alkottak. Más a lepedővégek, más a surcok (kötények) motívumkincse.

Az kétségtelen, hogy ez a fejlett művészi érzék nem alakulhatott ki rövid idő alatt és gyökerei évszázadokra visszanyúlhatnak. Az 1682-ben évi adóként említett skarlát szövött szőnyeg a község lakóinak művészi hajlamairól tanúskodik.

Kedves kis mese szól a hímzések eredetéről: Egy matyólánynak a Gonosz elrabolta anyját és szerelmesét. Kétségbeesett könyörgésére megígérte neki, hogy visszaadja szeretteit, de csak akkor, ha télvíz idején az ölében elviszi a templom elé a nyár összes virágait. A lány

Kisfiúk korozsmában.

»Isten-hozott« a Matyóföldre.

*Fékelős mezőkövesdi menyecske
gyermekével.
A Borsod—Miskolci Múzeum felvétele
1906-ból.*

*Matyó menyecske csavarintós kendő
és rojtos-kendővel a vállán.*

Mezőkövesdi leányviselet 1920-ban.

*Kisjankó Bori a híres rajzó asszony.
(Fején tokkal.)*

*Matyólegény magas kalapban,
himzett ingben.*

Istentől sugallt gondolatra ráhímezte a mezők virágait kötényére és így vitte el azokat és visszakarta anyagját és vőlegényét.

Körülbelül száz-százötven évre nyúlik vissza a még megmentett darabok eredete. Ezek a legrégebb matyóhímzések lepedőszéleken fordulnak elő. Kevés maradt meg ezekből, mert a hímzett lepedőket eltemették. Ez volt az asszony halotti takarója.

Ruhára alkalmazott hímzésekről csak a múlt század hetvenes éveiből vannak adataink. A legényingeket lyuggatással (slingolással) díszítették kezdetben. A ruhára alkalmazott első hímzés keresztszemes technikájú volt, geometrikus motívumai a subríkolásban, a borsókában (bossóka) élnek tovább.

A szücsök és szürszabók virágozással díszítették a kuzsukat, bundákat és szűröket. Nagy István öreg szücsmester elmondja, hogy régebben már a gyereklány is kapott kis kuzsut (bőrbekecs), a fiú varrott kis bundában járt iskolába. Másfajta virágokat hímeztek a kuzsura, mást a ködmönre, a bundára és más díszítéseket használtak a szürszabók a cifra szürhöz. A szücsmesterséget *egészesterségnek* hívták, mert a szücsök nemcsak hímeztek a bundákat, meg a kuzsukat, de a nyers juhbőrt is ők készítették ki. Kezdetben a ködmön és a jellegzetes matyószür hímzése egyszínű fekete volt, a rózsák és virágok rajza azonban annál gazdagabb. Színesen csak a kuzsura hímeztek, de ehhez is csak nyolcféle színt volt szabad használniuk. Ezek a színek: borszín (vérpiros), fekete, kétféle zöld, kevés tüzessárga, fehér és meggyszín. Az utóbbiból csak a récét készítették, rózsát, virágot nem. — A szücsmesterség meghalt, — mondja Nagy István öreg szücs — kuzsukat, bundákat, ma már senki sem varrat, gazdálkodunk. A fia is szücs és ma napszámba jár. A kuzsukat, a bundákat a fiatalok öröklik az öregektől, vagy megveszik az ócska-piacon.

Gyórfy István megállapítása szerint a szücsök hímzett virágai hatottak a hímzés kialakulására. A szücsmotívumokat csak Mezőkövesden találjuk meg. Említésreméltó, hogy a cifraszür szép virágaiból kevés található meg a hímzések motívumkincsében. Ezekből csak a tulipánt, meg a szürrózsát használták fel az íróasszonyok, a többi motívumot részint a kuzsukról vették, a legtöbbet azonban maguk találták ki. Mindenki nem tudott és nem tud rajzolni a faluban. Családok vannak, rendszerint szücsök leszármazottai, s ezekben a családokban öröklődik a rajzolási hajlam. Leghíresebb volt Vámosné, Lévai Erzsébet, ragadványnevének Rakamazi Erzsébet, meg Molnár Andrásné Nagy Borbála (1854—1927), ragadványnevének az öreg Kísjankó Bori. Édesapja Nagy János

†1887, híres szücsmester volt. Apró termete miatt nevezték Kisjankónak. Lánya Gáspár Mártonné, Molnár Bori (1876), Kisjankó Bori néni, egyike a legismertebb, legkeresettebb íróasszonyoknak. Önti magából a motívumok százféle változatait. Félóra alatt kirajzol párméteres terítőt. Boszorkányos ügyesen fut a viasz, vagy a ceruza a kezében, hihetetlen gazdagságban bontakoznak ki a rózsák, tulipánok, keze alatt. Kétszázféle rózsát rajzolt le egy alkalommal kérésre. Elfáradt már, csak azért hagyta abba. Még »humva«, álmában is virágokat lát. Ha le kell írni a nevét, akkor is rózsára *áll* a ceruzája. Könnyebben rajzol, mint ír. Ha vendégeket vár, a szoba földjére is rózsákat rajzol híg sárral. Nagy István, az öreg szücsmester Bori néni édesapjának a testvére. Művészcsalád.

Kiváló rajzoló még Pólik Erzsza Csuha Józsefné, az ő nagyapja szintén szücs volt. Leánya Pataki Jánosné Csuha Mari (1915) egyike a legjobb rajzóknak. Híresek még Gáspárné (Pék Panni), Vámos Gáspárné (Podszem Erzsza), Lukács Erzsébet Mezei Andrásné, Fügedi Gáspárné, de vannak még többen is. Az íróasszonyok motívumkincse, komponálási módja egyéni, rajzaikról meg lehet ismerni a családot, amelyből a hímzés kikerült.

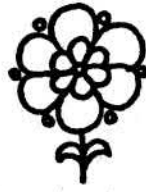
A saját szövésű lepedővel »a torónusos nyoszolyát« takarták le, amelyről Istvánffy beszél könyvében. Később a házívászat, a fehér gyolcsból készült úgynevezett selymeslepedő váltotta fel.

A vászonlepedő egyik végét eleinte piros, majd később piros és kék fonallal (északi pamut) hímezték. Rárajzolták a kakast, mert ez jelzi a hajnalt, ráhímezték stilizálva a csizmát (cipe), mert ezt meg az ágy alá szokták betenni. Hozzárajzolták ezeket a motívumokat függőleges vonalból kinyúló ferde szárakra, csigavonalakat (macskafark), és hullámosszerű üres köröket rajzoltak mellé. Ez a cipés-madaras ritkásvirágú lepedőszél volt az őse a varrottasoknak. Később rákerült a matyórózsa (pünkösdí rózsza) stilizált alakja, a cserleveles rózsza, apró levélkéekkel, köröcskéekkel bővültek a motívumok. Használták később a sárga és zöld színt is. (A zöld színt előbb kilúgozták, hogy ne fogjon a mosásban, azért legtöbbször sűrke a régi varrottasokon a zöld levél.)

A kuzsukról átvett motívumokat más színben is használták a varróasszonyok, mint a szücsök, a tőlük átvett motívumokhoz a négyszínben kapható pamutfonal már nem volt elég, ezért a nyolcvanas évektől kezdve már használják a »belinát« (berliner pamut), mely gazdaságos és színes hímzőanyag volt. Egyidejűleg feltűnik akkor már a selyem is, mint hímzőanyag, mely változataival újabb és újabb motívumokat hozott. Mindig több és több stilizált virág kerül a hímzésekre. Helyet

Eredeti tulipán.

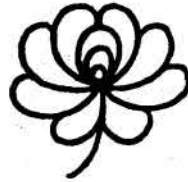
Dupla csillag.

Pávás tulipán.

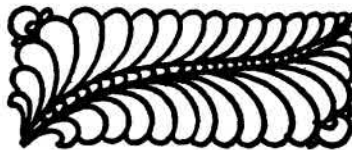
Szűcsös rózsá mintá.

Matyórózsá.

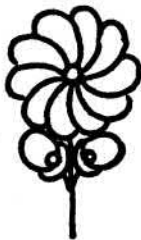
Tulibimbók.

Akáclevél.

Leveles bimbó.

Forgó-rózsá.

Eredeti csillag.

kapnak a rózsák változatai: a szucsősrózsa (rendszerint három szerepel egymás mellett), a csókosrózsa (két egymással szembenálló rózsza), a haragos rózsza (két háttal álló rózsza), szívrózsza, akácleveles, cserleveles rózsza, surcrózsa (a kötényeken használják), tetőcserfa rózsza, cakkoslevelű rózsza, kulacsrózsa, cserfaaljas rózsza, tetősrózsa, szűrrózsa, pipacsrózsa, cserfarózsa, kinyílt rózsza, pavafarkú rózsza, aljas szűcsös rózsza, gubórózsa, katicaközepes, tölgyesaljas, eredeti... stb. rózsafélék. Különböző tulipánok: eredeti tulipánt, pisze tulipánt, fésűs tulipánt, kővérke t., ködmőnaljas t., ásós t., recésaljú t., cserfaleveles t., cakkos-tetejű t., pávás t., stb. Csillagfélék: cserfacsillag, hármascsillag, recés-szélű csillag, pisze csillag, pavafarkú cs., cserfamakkos cs., tölgyesszélű cs., eredeti cs., dupla cs., stb.

A sokféle virághoz a ragyogó, sokszínű selyem nagyon alkalmas volt és kielégítette szín utáni sóvárgásukat. Eredetileg a szűcsök használták ezt a selymet s azért a valódi selymet ma is szűcseselyemnek hívják.

A kezdetben csak slingolt szélű legényingeket is hímezni kezdik már. A slingolások mellé folyóka (hullámvonal) körül rajzolt agagyinlevelek (akáclevel), rózsákat, tulipánokat, bimbókat (tulibimbók) vesznek körül. A rajzolóasszonyok díszítőkedve, formakészsége, színöröme, szépség utáni vágyakozása, gazdag képzeletvilága, mind színesebbé teszi a ruházat egyes darabjait is. Az ingek, kötények, lepedővégek díszítése szintén évről-évre változott a helyi utolsó divat szerint. Az öreg Kisjankó Bori kezdte a hetvenes évek óta hímzett surcokra »a bossókat«, meg a sokféle »tulipántot«. A tízes-húszas évek táján a vattásrekliket, a surcokat, a viselet minden egyes darabját elborították a »ragyogók«, ezek a Csehországból behozott drága arany- és ezüstszerű, csillogó paszomántok, rezek, »flitterek«, amelyek a kézihímzést kezdték teljesen kiszorítani. Azt hangoztatták: »had korrogjon, csak ragyogjon.« Verset is faragtak rá. »Ragyogok mindenkor — koplalok früstükkor — ebédkor nem eszek — vacsorára lefekszek.« A papság felvette a harcot a drága ragyogók ellen. A plébános a templomajtóból kergette vissza a túlságosan ragyogós öltözetűeket. Nem használt semmit, mert a többiek koldusnak nézték volna, akinek a ruhájáról hiányzott a ragyogó, egyik sem lehetett »alábbvaló« a másikkal. Az asszonyok titokban adták el a búzát a padlásról, hogy a ragyogókat megvehessek. Egy rőf ragyogóért 50.000 koronát kértek s így egy menyecske ruháin az összes ragyogó 20—25 millió koronába is belekerült. Egy mázsa búzának az ára akkor 50—60.000 korona volt. A papság meghatározta, hogy melyik ruhadarabon hány sor ragyogót szabad megtűrni, a szoknyafodrok, pántlikák számát is

szabályozták. Elhatározásukhoz hozzájárult a község előjárósága is. Népgyűléseken ismertették Kövesd matyóságával, hogy több száz vagon búzát lehetne vásárolni azon a pénzen, amelyet egy évben ragyogóra költenek. Néptörvényt hoztak. Kimondták, hogy ragyogós ruhában ezentúl nem szabad templomba menni. Megszűnik a völegénynek a jegysurc átadása, melyre a lányos család 2 millió korona értékű ragyogót varrt. (A jegysurcot felváltotta a jegykendő.) A népgyűlések a papság javaslatára (P. Jámbor László jezsuita házfőnök, Erdőssy Gyula és Mahunka Imre káplánok, Bayer Róbert gimn. igazgató voltak a főmozgatók) egyhangúlag hozták meg döntéseiket: tűzre a ragyogókkal. A tervnek híre ment az országban és általános felzúdulást keltett. Cikkek jelentek meg. ^Autodafé készül Mezőkövesden. Egy jezsuita elégeti a kövesdiék népviseletét.« Tiltakozó sürgönyök érkeztek a községházára és az egri érseki aulába. A kezdeményezőket mindez nem térítette el tervüktől. Hamvazószerdán mindenki gyászruhába öltözött, és a jezsuiták templomából bűnbánó körmenetben vitték a harminc kosár ragyogót a főtérre, ahol oltárt állítottak fel és a csillogó drága paszomántokat 1925 február 21-én nagy máglyában elégették.

A ragyogókat később színben és formában, megtartva az eredeti alakot, sodrott műselyemmel hímezték rá a ruhákra. Így újra rákerültek az ingujjakra, surcokra az igazi csillagos és podszem csillagos, öt-hat makkú ezüst- és aranyászok, amelyekhez annyira ragaszkodtak.

Varrtak, hímezték a saját gyönyörűségeikre. Felékesítették hímzéseikkel a kötényeket, lepedőszéleket, legényingujjakat. Pénzért nem hímezték még senkinek, éltek hagyományaikba zárt életüket, művészetük önmagáért volt.

Nem is ismerték Mezőkövesdet.

Először a millenáris kiállításon szerepelt a matyóság, ahol a kiállítási faluban felépített matyóházban lakodalmát ülte egy kövesdi ifjú pár. A sok érdekesség között akkoriban különös feltűnést nem keltettek. Második alkalom, amikor a matyóság feltűnt, az 1911. évben megrendezett operabál volt, ahol Tarnay Gyula borsodi alispán és néhány borsodi mágnás Izabella főhercegasszonynak »a matyóság patronájának« kívánságára főszámként mágnás szereplőkkel matyólakodalmat mutattak be. A ruhákat Mezőkövesdről vitték fel. Matyó menyecskék mentek fel Pestre öltöztetőknek. A színpompás ruhák, hímzések ráterelték a figyelmet Kövesdre, felfedezték népművészetét és színes viseletét. Az operabál alkalmából az újságírók napokon keresztül színes cikkeket közöltek a felfedezett Mezőkövesdről és népi művészetéről.

A következő év október 15-én meglátogatta a matyóságot Izabella főhercegasszony kíséretével. Tiszteletére lakodalmat mutattak be (Lukács István tartotta lakodalmát Gáspár Annával). Felvonult az egész falu. Ekkor volt a legszínesebb viselet. A lányok csupa selyemben, a surcok, a legények lobogós inge tele hímzésekkel és ragyogókkal. Felejthetetlenül szép volt a színes tömeg. Az újságírók ámuldoztak, nagy beszámolókat írtak a kövesdi napokról s a magas látogatás a figyelmet újból a matyóságra terelte.

Ezt az általános érdeklődést használták fel a helybeli úriasszonyok, élükön Morvay J.-nével, az akkori főjegyző nevével és a népi hímzéseket terítők, falvédók, párnalapok formájában a polgári lakások díszítésére alkalmassá tették. Az Izabella főhercegasszony védnöksége alatt álló Pozsonyi Háziipari Egyesület vitte első ízben piacra a matyó varfottasokatw önzetlen, nemes cél vezette a kezdeményező úriasszonyokat. Keresethez akarták juttatni a népet azáltal, hogy piacra vitték művészetét. Csakhamar keresett cikk lett a matyó varrottas és néhány hét múlva már többszáz matyó asszony varrt pénzéért, amely eddig elképzelhetetlen volt.

Ez az első lépés azonban már a romlás csiráit is magában hordta. A helyi és fővárosi kereskedők megszimatolták az áruban az üzletet s rövid idő múlva elárasztották vele az országot, az egész világot, a matyó hímzés világhírű lett.

Ez a piacra készült hímzés különbözött a régitől. Az alap mái nemcsak vászon volt. Bő levelekkel töltötték ki a teret a virágok körül. A motívumok megszaporoztak. Szerepel már a margaréta, a katóka virág, szekfű és kevésbé formagazdag virágok is, a csengetyűke, búzalkalász, nefelejts, fuxia, őszirózsa, pipacs, gyöngyvirág, a nárcisz, vadkonkoly, hóvirág, orgona, borókavirág, az erdei és mezei virágok minden változata. Ruháik hímzésében régi motívumokat használtak, a piaci árukbari azonban a megrendelőkhöz alkalmazkodtak a rajzolóasszonyok s az ő ízlésükhöz simulva újabb és újabb mintákat találtak ki. A kereskedelmi célra készült varrottasok között vannak »suremintásak« a kötény díszreiből vett motívumokkal, »szücsösmintásak« a kuzsukról, az eredeti cipés-madaras minták rendszerint a lepedővégekről kerültek át. Külföldről, sőt Amerikából is érkeztek megrendelések és így varrottasaik jelentékeny keresetet biztosítottak számukra.

Felhagytak ekkor a kendertermeléssel, mert volt pénz s a kereskedésekben gyorsot vásároltak.

A háború és a haszonra dolgozó nagykereskedelem tömegárúvá

süllyesztette a varrottasokat. Nem rajzoltatták, hanem Pesten százszámra előnyomták a mintákat, elhanyagolták, meghamisították a motívumokat a drága, valódi selyem helyett műselymet s a fehér vászon-alap helyett fekete klottot használtak, mivel a telehímzés miatt az alap már nem is volt fontos. A motívumokban nincs már változatosság. Aránytalanul nagyok, hanyagul varrták őket (igaz, hogy alig fizettek valamit a varrásért). Hamar kifakultak, kifoszlottak s bosszankodott, aki vásárolta őket. Varrták a matyóhímzést Pesten, hamisították mindenütt. A nagyközönséget s a külföldieket, akik csak ezt a rontott hímzést ismerik, nem is érdekli már a kövesdi hímzés. A matyó varrottas művészi hitelét elvesztette. Előfordult például, hogy külföldieknek jó és stílusos, régi pamutos hímzéseket mutattunk, de ők csak a műselyemhez ragaszkodtak, mert szerintük ez a valódi.

Megpróbálkozott már a Faluszövetség 1923-ban megrendezett nagyszabású kiállítására (rendezője Bayer Róbert volt) egy pár helybeli úriasszony, hogy jó anyaggal, régi motívumok alapján életre támasszák a stílusos varrottasokat, de nagy propagandára van szükség napjainkban is, hogy közönségünk megismerje és vásárolja is. A Szív-Testvérek kézimunka üzeme a »Szív-Hímző« és a Matyóház vezetősége foglalkozik ma nagyobb mértékben stílusos hímzések előállításával, de ez, mint munkaalkalom, nagy tömegek számára nem jöhet számításba.

A Szív-Hímző újabban egyházi ruhákon (miseruhák, oltárterítők) is ízlésesen alkalmazza a matyóhímzés motívumait. Sok rajzoló- és varró-asszony, alkalmazkodva a megrendelőhöz, az egyházi ruhákon, különösen az oltárterítőkön, szőlőfüttökkel, szőlőlevelekkel, búzagalászokkal keveri a matyómotívumokat s így azok stílustisztasága, népművészeti értéke nem éri el a kívánt színvonalat.

A mai hímzés túlnyomórészt a laposöltést használja. Legjellegzetesebb öltések egyike a tört-öltésnek nevezett nyolcasöltés. Megemlítjük még az úgynevezett cipóshorgolást, melyet az ingujjak végein és a jegykendőkön alkalmaztak piros, sárga, zöld és fehér pamutot használtak hozzá, kiemelkedő göbös, geometrikus motívumokkal.

Györgyi Kálmán azt állította a Falu című folyóirat egyik számában, hogy »a ma készülő matyóhímzések jórésze, különösen a díszítés művészi értéke szempontjából, teljesen elűt az iparosítás előtti idők népművészet munkáitól, és így kevéssé értékes.« Györffy István ezzel szemben azt írta, »nyugodt lélekkel mondhatjuk, hogy a matyóhímzés 20—30 év óta napjainkig csak fejlődött, nem pedig hanyatlott. A piacra dobott nagy tömegű selejtes holmi mellett ma is készítenek gyönyörű darabokat saját

használatukra, rossz szolgálatot tesz tehát a népművészet hírének, aki a matyóhímzést különbség nélkül ócsárolja.« Mi, akik a matyók között élünk, megállapíthatjuk, hogy a megváltozott gazdasági viszonyok folytán saját használatukra már nem hímeznek.

A kötényeket újabban sárga géphímzéssel díszítik, kezdetben csak pár geometrikus sort gépeltek rá, később madarak, majd egy sor színes borsóka hozott a gépelt hímzés közé változatosságot. Ma már a gépelt surcok között melleskötők is előfordulnak, amelyeknek felső szélét fehér csipkével szegik be és alakokat hímeznek rá színes műselyemmel, alant a madaras rajzú géphímzés folytatódik borsókéval, vagy hímzett szalaggal vegyesen. Megjelentek már ismét a sárga, ragyogó, aranyzalagok is a géphímzéses kötőkön, meg a fekete csipke. Megnézték nagyon a lányokat, akik ragyogós kötényben jöttek ki a »karulásba« és nemsokára a többiek is rávarrják majd, mert a divat parancsol és Miiért legyen én alábbvaló, mint a többiek« mondják.

A matyó díszítőérzéke a lakás berendezésében is megnyilvánul. A falakat telerakták üvegre festett, nyomtatott, vagy tükrös hátterű szentképekkel. Majdnem minden házban megtaláljuk Jézus Szíve, Mária Szíve, Szent Anna (akit különösképpen tisztelnek) Szent József, Szent Antal és a Szentháromság képét. Mindenik szenthez különböző bajokban fohászkoznak és imádkoznak. Sok helyen a képeket dombornyomású aranypapír-keretbe foglalták az üveg alatt.

A pitart, a konyhát, az üresen maradt falrészeket a szobában, teleagatták patronnal festett gyári, fehérvirágos »cintányérokkal« (porcellántányérok). Találunk sorozatokat, amelyekre a Miatyánk szövegét nyomtatták. Bélapátfalváról, Telkibányáról, Miskolcraól, Hollóházáról származnak ezek a gyári áruk. Nagyon szépek a csipkészlű mázas tálak, tányérok és pálinkás butykösök, amelyeket falusi fazekas mesterek készítettek forgó korongon és virágoztak ki. Nem találunk közöttük két egyforma díszűt. Mezőcsátról, Tiszafüredről, Pásztórol, Gömbösfalváról, a környékbéli falvakból hozták ezeket a kerámiákat, de készültek Mezőkövesden is, amint azt a felírások bizonyítják. A kövesdiek a nyolcvanas években vásárookra jártak, messze vidékre vittek fuvarba iparosokat. Ekkor készítették a fazekasok a pálinkás butykosokat, amelyeknek akkor nagy keletjük volt. Madarakkal, virágokkal díszítették ezeket, egyik felére gyakran humoros verset írtak, meg a megrendelő nevét. Az egyik feliratát leírom: »1888 év. Liptaji István Számára készült ez a Butykös. Édes kis edényem, Benned a reményem, ha jót iszom belőled, Bánat, Távozik tőlem. Igyál belőle Barátom Egészségedre kívánom, aki ezt

ellopja Törjön el az karja, ha Nincsen karja akkor a nyaka. Készült szeptember 16-án Mezőkövesd városában.« A mezőkövesdi butykosokat zöld mázzal égették. A mezőcsátiakat világossárga alapjukról lehet megismerni, rendszerint vörösbarna stilizált madarat és hullámvonal körül rajzolt rózsákat találunk rajtuk. Legszínesebbek a tiszafüredi bütykösök, tálak és tányérok, pókhálószerű díszeket, virágokat, madarakat festettek rájuk. A művészkedő fazekas férfi- és nőformájúra is mintázott kancsókat, ezeket »Miska és Panni« korszoknak nevezték.

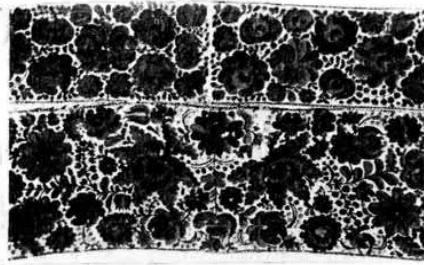
Ügyes szimatú kereskedők és matyóasszonyok megérezve a külföld érdeklődését népművészetünk iránt, az utóbbi években faluról-falura, házról-házra járva összeszedték ezeket az értékes kerámiákat, amelyek a padlásokon porosodtak és Pesten jó pénzért eladták. Ma alig akad a mázas kerámiákból egy-két darab. A Miska meg Panni korszók csak a múzeumokban láthatók.

A matyóférfi ügyesen farag. Kifaragták a lisztartó ládákat, a szuszékokat, amelyeknek a fedele koporsófedélre emlékeztet. A szuszékokat a tulipános ládák váltották fel. Ezekben tartották a nők ruháikat. Ma a szekrények, a sifony, pótolja a ládákat, amelyek kikerültek a kamrába. Külön bútordíszítő stílus alakult ki Mezőkövesden. Az ágynak a búboskemenca felőli magasabb részét, a ládának az elejét, két oldalát és a tetejét díszítették. Az alapszín leggyakrabban piros, néhol az ágyaknál fekete, fekete gránátalmás mintákkal, fekete habos, hullámos vonalakkal. A tarka virágok foltszerűen helyezkednek el, alig hagynak ki az alpból valamit. A virágokat nem ecsettel, hanem összezsavart ronggyal festették. Kifaragták a tüzelős ólak szénatartó oszlopait, a dikó (ágy) meg az utcai kerítés gerendavégződéseit. Emberfejre is faragtak oszlopokat. Rendszerint geometrikus pálmalevészerű végződéseket találunk ezeken, faragásuk a kopjafákra emlékeztet, de ezekhez semmi közük nincs. Kifaragták a fanyergeket, a guzsalszárakat és guzsalytálpakat. Legszébbek voltak a mángorlók, amelyeket ügyesebb férjek faragtak asszonyaiknak. Mértani formák és természetű levelek, virágok, vegyesen alkották a faragások alapmotívumait.

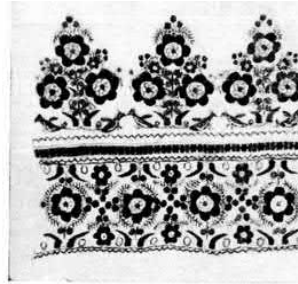
A kenyértelemné vált nincstelen tömegeknek ipartelepek híján csak egy téli alkalmi munkalehetőség kínálkozott, a házi kézimunkaipar. A matyóvarrottas már nem kereskedelmi cikk. A pesti kézimunka nagykereskedők a matyóvarrottas után új cikkel kísérleteztek a hímezett

grenadin blúzokkal. Munkatelepeket szerveztek az ország több helyén, főleg Bicske környékén, Fehér megyében és Mezőkövesden is. A blúzok díszzeit ügyesebb pesti rajzolók tervezték. Különféle stílusokat kevertek össze, egzotikumot adtak a külföldnek. Ezeknek a blúzoknak a népművészethez kevés közük van. Mezőkövesddel pedig csak annyi kapcsolatuk volt, hogy itt is hímeztették a Pesten előnyomott árukat. A blúz-tömegeket a pesti nagykereskedők leküldték kövesdi telepeseiknek, akik itt munkásaiknak kiadták. Ezeket a blúzokat hímezték, szmokkolták (hurkolt öltések) az utóbbi években nyáron mindazok, akik különféle okokból nem mehettek summásnak, — nyomorékok, terhesek, betegek — de blúzt hímeztett a földesgazda felesége, leányai is, s azok a gyermekek, öregek, akik a mezei munkát nem bírták. Télen, amikor a sokezer summás hazajött és nagy volt a kínálat munkaerőben, »látástól-vakulásig« dolgozva, alig kerestek naponta 40—80 fillért, de ezt is csak akkor, ha már gyakorlatuk volt. Nyáron, mikor kevés munkás volt itthon, megkerestek napi 80—90 fillért, esetleg egy pengőt is, de ebben az esetben minden idejüket a varrás kötötte le. Télen oly nagy tömegekben jelentkeztek munkáért, hogy néha saját maguk szorították le a béreket. A blúz varrás, ha keveset is, de mégis pénzt hozott. Élelmes matyóasszonyok bejárták bátyúval a hátukon az egész országot. Sokan kivitték áruikat a lipcsei, bécsi, nemzetközi vásárokra, így külföldi piacot teremtettek blúzaiknak. Kijárták, hogy Pesten a Nemzeti Színház előtt árusíthassanak. A batyuzók és a Tinódi-szobor előtt árusító matyóasszonyok részint saját, de legnagyobb részben bizományi árut árusítottak, amelyeket matyóasszonyoktól, de legnagyobb részt zsidó kereskedőktől vettek át és így a haszon jó része nem az ő zsebükbe vándorolt. Áztak, fáztak Pesten a szabad téren, szalonnán éltek, tömegszállásokon aludtak, de kellett a pénz a családnak. A zsidótörvény kivette a külföldi kontingenst a zsidó nagykereskedők kezéből. A tömeges munkásfoglalkoztatások megszűntek Kövesden. Az állandóan Pesten tartózkodó árusító asszonyok jelentékeny jövedelemre tettek szert. Időközben megalakult az Országos Háziipari Központ, amely a matyóterületet is bekapcsolta munkakörébe, az igazolt matyó háziiparosokat egy táborba tömörítette, és a Mezőkövesdnek engedélyezett kiviteli keretet a körülbelül 60 igazolt háziiparos között egyenlő arányban felosztotta. A helybeli szakértőkből álló bíráló bizottság ellenőrzi a jelenleg Németországba küldött blúzokat.

Védetté kellene nyilvánítani a matyóterületet kormányrendeletileg, védjegyezni és márkázni a háziipari és népművészeti termékeket, mint a kecskeméti barackpálinkát például. Ez az intézkedés a hímzések minő-

Mezőkövesdi lepedőszélek.

»Cipés-madaras« lepedővége

Régi mezőkövesdi kötlény.

Mezőkövesdi kötlény.

Takács István festőművész »Matyó-körmenet« c. festménye után.

Matyó-Madonna.

A budapesti Szt. Imre herceg-úti rk. plébániatemplom főoltárképe.

Takács István festményei után.

ségét emelné és kiküszöbölné a selejtes árut. A termelést pedig szakértő vezetés mellett szövetkezeti alapon kellene megszervezni. Ma már a Mezőkövesden készült blúzok matyó íróasszonyok mintái után készülnek és a munkabérek is jelentékenyen emelkedtek.

A háhorú végeztével a külföldi piac felvevőképessége jelentékeny mértékben csökkenni fog. A blúzzal is telítődik úgy a belföld, mint a külföld.

A mezőkövesdieknek vissza kellene térniök a kendertermeléshez. Szövőszékeket kellene beállítani, hogy vászonszükségleteiket otthon, házilag állíthassák elő s ez a vászon a hímzések alapanyagául is szolgálhatna, mint a múltban.

Új dikkekkel, piacok felkutatásával — hozzáértő irányítás mellett — hisszük, sikerülni fog majd fellendíteni a matyóföld háziiparát, amelyben nagyszerű képességeiket kamatoztatni tudják és az íróasszonyok, hímzőasszonyok Istenáldotta tehetsége újra munkát talál.

A FALU SZELLEMI ÉLETE

A népi hagyományok lassú elsovadása, a falu népének átalakulása elpusztítja a parasztság lezárt, sajátos kultúráját, mely nem fejlődik tovább. A városi kultúra alsó szintje, a külvárosi kultúra szivárgott be a faluba, ősi népdalok helyébe slágereket hozott, irodalom helyébe tízfilléres vadnyugati cowboy és gangster történeteket, 10—20 filléres képes naptárokat (ráadásul álmoskönyvvel és szerelmi levelezővel), mint nagy tömegek fő szellemi táplálékát. A megváltozott idők hozták a filmet és a rádiót. A falu mindkét nembeli fiatalsága szereti a mozit. Az érdekesebb filmeket zsúfolt házak előtt pergetik. Szeretik a sok cselekményű, kalandostárgyú, látványos filmeket. A rádió *tág* lehetőséget nyújt a falukultúra szintjének emelésére, de sajnos Mezőkövesd közel 21.000 lakójának 369 előfizetőjéből *csak 40 a parasztosztályból kikerült rádióelőfizetők száma*, a többi tisztviselő, kereskedő és egyéb. Sokan hallgatják a rádiót különböző társadalmi egyesületekben, főképpen a Katolikus Földműves és Iparoskörben, melynek többszáz gazda tagja van. Néhai Gaál István főkántor alapította, aki az ország első földműves dalárdáját, a nagyhírű matyódalárdát szervezte meg a kör tagjaiból. Hallgatják a rádiót az Iparoskörben, a Katolikus Legényegyletben, a Tűzoltó Egyesület helyiségében. Az előfizetők azonban kevesen vannak, melynek oka az, hogy az előfizetési díj túl magas, a készülékek drágák, akadály itt a nappali áram

hiánya is. A »nemes-ponyva« kísérletek alig érik el a kívánt célt. Tárgyuk távol áll a nagy olvasótömegek érdeklődésétől, szókincsük még mindig idegen. Kalandos tárgy, mozgalmas, rohanó cselekmény, a magyar történelmi múlt eseményekben, hősi virtusban gazdag korszakai érdekli a falu népét. A legjobb íróknak kellene ezeket a könyveket megírni, akik a nép lelkét, kifejezéseiket, észjárásukat, szókincsét teljesen ismerik. Az ilymódon megírt könyveknek lenne sikere és olvasottságuknál fogva nagy nevelőerejük is. A faluból származó írókra vár ez a feladat elsősorban. Hiányoznak a műkedvelők részére írt jó szindarabok is. A mai falusi értelmiséget maga fölött való különálló testnek, osztálynak érzi a falu népe, akik közvetlenül keveset érintkeznek velük a hivatalos órákon kívül. Sokan gyarmati állomásnak érzik itt tartózkodásukat, csak átvonuló területnek, az emelkedés egy lépcsőjének, a város magasabb kultúrkörébe igyekeznek, nem forrnak eggyé a falu népével s ezt a menekülési vágyat megérzi a falu népe is. Megváltozik a helyzet, ha a középosztály a falu népéből felfrissül. Különösen fontos szerepe van ezen a téren a falu gimnáziumának.

Matyóvérből fakadt Takács István is, a jónevű festőművész. Megbecsülést hozott szülőfalujának, a kövesdi gimnáziumnak, amelyből kikerült. Benne fajának színérzéke, nagy dekoratív ereje, gazdag fantáziája kristályosodott ki. Szerényen, visszavonulva dolgozott, egymás után alkotta nagyszabású freskóit (Mezőkövesd, Eger, Budaörs, Budapest-i templomok) oltárképeit (Budapest Szentimre-városi templom, stb.). Takács már ismert művész. A Téli Tárlaton (1941) kiállított képére (a könyv címlapján szerepel) megkapta az Eszterházy díjat. Alkotóereje teljében egyre jobban felfelé ível művészi pályáján. A gimnázium fennállása óta egész raját bocsátotta ki már a tehetséges fiataloknak.

Dr. Papp Zoltán, a mezőkövesdi gimnázium szociális érzésekkel telített igazgatója a következő írásában számol be a falusi, népi gimnázium célkitűzéseiről, szerepéről Mezőkövesd kultúrájában:

A gimnázium szerepe Mezőkövesden.

I.

»A középiskola fontossága nagy mértékben megnövekedett az utóbbi években falun is. A megváltozott világkép, az új szellemi áramlatok mind emelték jelentőségben, megnövelték hatásban, — azt mondhatnók — nála nélkül nem valósulhat meg az új közösségi életérzés, az új szo-

cializmus legfontosabb célkitűzése: az új magyar vezetőrétegek kialakítása a parasztságból, munkásságból, egyszóval a népi őserőből. Ott szerepelt ez a célkitűzés a régi elgondolásokban is, de létfontosságra napjainkban emelkedett. A népi elv pedagógiai követelményeit a középiskolának is meg kell valósítania, és melyik középiskola járna elől, ha nem a vidéki, a falusi gimnázium.

A falusi gimnázium helyzete követel tehát elsősorban állásfoglalást, mert az új törekvéseket hordozó népi rétegekre támaszkodik, ha nem akar idegen, elszigetelt test lenni a közösség életében. Kétszeresen kötelezi ez a mezőkövesdi gimnáziumot, hiszen az intézet annak a nemzeti akaratnak köszöni létét, amelyik a falu őstalajából kívánta felfrissíteni a fáradt középosztályt.

Középiskolánknak a táj haza igazi szellemi központjává kell válnia, nem veszheti el kapcsolatát az eleven étellel: az élet alakítására hivatott társadalmi szerv, ki kell tehát tárulkoznia az új törekvéseknek, mert különben tovasodródnak mellette az élet meleg hullámai. Nem lehet elszigetelt tornya az öncélú tudományoknak, hanem a vidék művelődési, szellemi és szociográfiai gyújtópontja. Az iskolát körülvevő világkép értelmezésében vezető szempont a népi, mert a magyar szellemes gondolattermelésben már módszeres kereteket nyertek a falu megismerésének célkitűzései. Mint katolikus intézet, keresi a vallásos világkép és az új népi gondolat között a régi kapcsolatokat, újra fogalmazza ezt a kapcsolatot és beleépíti az elvi tájékozódásba. Ez a gimnázium különösen érzi, hogy történelmi viharok idején kisebb népnek nem maradt más kötelessége hátra, mint népiségének, népi hagyományainak, egyéni sajátságainak csigaházába húzódni és kivárni a jobb idők eljövételét. Az új korszellem, amelyet az új középiskola kíván képviselni, nem rombolja le a kétezeréves európai kultúra örök alapjait, a kereszténységet és a görög műveltséget, de ugyanakkor magába szívja a népiség szellemét és elmélyíti a nemzeti közösség tudatát. A helyesen értelmezett magyar művelődési hagyomány birtokában ez az új közszellem csakis a népiből felfrissített magyar műveltség lehet.

Mit követel a népi gondolat a középiskolától? Először is a városi középiskolák nevelőoktatóitól elütő szellemi és erkölcsi magatartást. Különleges elmélyedést a magyarságtudomány sajátos kérdéseibe, egyéolvadást a népi lélekkel. A vidéki köznevelők rendjének kell elsősorban arra törekednie, hogy a népi rétegek és a középosztály közötti közvetítéssel a kiegyezés kora óta tartó tragikus kettészakadást megszüntesse. Megértést, fokozott szociális gondoskodást, a falusi gyermek

sajátos lelkialkata iránti érdeklődést hordozzon magában a falusi középiskola. A magyarság eredeti, öntudatlan forrása buzog ezekben a falusi gyermekekben, zamatos beszédjükben, sajátos, konkrétan vonatkozó eszükjárásában, gyakorlati életmagyarázatukban. Aki a falusi magyar gyermek, a népi gyermek ismeretszerzésének sajátos, még tudományosan kevésbé feltárt módját nem ismeri, vagy legalább beleérzéssel magáévá nem teszi, az a falun végzendő nevelői munkának a felszínén marad.

A magyar népjellem tanulmányozása fontos ezen a téren, sajnos, a magyar módszer kérdése nem foglalkoztatja még eléggé a tudományos kutatást: a vidéki, tehát a mezőkövesdi iskola feladata is a népi gimnázium felé vezető magyar módszer megfogalmazása. Ez a módszer több lelket, több hirtelen munkalendületet kíván a magyar arató sűrített roppant erőfeszítéséhez hasonlóan.

Középiszkolánk őse a Sturm-rendszer. Kötelességünk azonban keresni a sajátos magyar szellem olyan vonatkozásait, amelyből felépíthető az eredeti magyar középiskola. Melyik iskola keresse ezt, ha nem a falusi, amelyiknek legkönnyebb visszanyúlni a népi hagyományokhoz. Meg kell figyelni a falusi magyar lelki alkatát. Nem szabad visszariadni attól sem, hogy a paraszt nem szereti a középiskolát, meg kell keresni az okát. Lehet, hogy a módszerben van a hiba, a falusi embernek másképp kell adagolni a tudományt, mint a városinak. A falusi gyermek jövevény a középiskolában, magára van utalva, helyzete elszigetelt. A középsztyálybelinek könnyebb a helyzete, mert ő otthon van.

A nyelv és a falusi magyar életforma vizsgálatából megállapíthatók a sajátos magyar szellemiség jegyei, hiszen a parasztember nyelve az igazi, hamisítatlan magyar nyelv: az iskolában is a magyar nyelv törvényei, nem pedig az indogermán rendszer szerint kell tanítani a nyelvi anyagot. A magyar gyermek lelki alkatához kell mérni a tanítási eljárásokat, mert a metódus és szisztéma nem tartoznak mindig a sajátos magyar ismeretszerzés módjai közé. A magyar módszer első jegye az egyéniség őszinte megnyilvánulása, eggyéforradás, szinte személyes összekapcsolódás az illető műveltségi tartalommal.

A népiséggel összefüggő roppant kérdések állandó feszültségben tartják a szellemtörténeti, szociológiai, de a szűkebb értelemben vett pedagógiai irodáimat is. Ezek a kérdések izzanak ma a megújhodást váró magyar élet mélyén és az elvek nagy harcában a középiskola sem maradhat tétlen, sőt mint a nemzet vezetőrétegének iskolája egyenesen kötelessége az állásfoglalás. Ehhez az alapvető elvhez bizonyult hűségnek a mezőkövesdi gimnázium, amikor az 1940/41. tanévben soro-

zatos értekezleteken tárgyalta le a népi elv és a középiskola elméleti kapcsolatait és kialakította magában azt a felfogást, hogy neki mint falusi gimnáziumnak kötelessége a népiség követelményeinek kritikával történő megvalósítása, mert ettől a magyar kulturális élet mélyebb meggyökereztetése és egy új, szociálisabb értékrend megteremtése várható. Didaktikai szempontból elengedhetetlen követelmény a magyar népismeret ápolása nemcsak a magyar irodalom keretében, hanem minden tárgyban.

II.

A jövő feladatainak kitűzése után lássuk, mit tett a gimnázium a múltban a faluért? Először is a népi rétegek számára már eddig is lehetővé tette társadalmi és anyagi emelkedésüket. Az intézet immár 30 éves fennállása óta 520 ifjúnak adott érettségit és ebből kb. fele Mezőkövesdről vagy közvetlen környékéről került ki. Újabban mindig nagyobb a mezőkövesdiek aránya, a múlt évben 168 mezőkövesdi és 69 környékbeli tanuló kb. 70%-át teszi ki az egész létszámnak. A gimnázium tanulóinak egyharmada matyó-származású. Érdekes megemlíteni, hogy a matyó növendékek közül kb. 20 felszentelt katolikus pap került ki. A múltban gyakran volt kérdéses a gimnázium helyzete, heves viták zajlottak körülötte. Ma az új értékelés, a népi érdek előtérbe jutása idején nem lehet vitás nemzeti feladata. Természetesen a gimnázium nem teszi fölöslegessé a föltétlenül megépítendő polgárit. A gimnáziumra mint elméleti irányzatú elitképző iskolára különösen itt van szükség, mert nagy nemzeti érdek fűződik a magyar parasztságból, a népből megújítandó magyar vezetőrétegek kitermeléséhez.

Bár az agrár környezet a legideálisabb nevelői keretet nyújtja, másrésztől azonban a matyók sanyarú szociális helyzete és a gyermek otthoni tanulásának csekély lehetőségei az iskola fokozott gondoskodását igénylik. A Szegény Tanulókat Segítő Egyesület, a más gimnáziumoknál szokásos öregdiák-egyesületek pótlása tankönyvvel és komoly tandíjsegéllyel látja el a szegényebb növendékeket: az intézet kebelében szervezett Szent László Konviktus ingyen étkeztetése teszi lehetővé sok-sok tanulónak az iskoláztatást. Újabban az intézet érettségizett növendékei külön alapot létesítettek és tehetségkutató-vizsga után több népi gyermek támogatását vállalják.

A falu népének foglalkozásbeli kötöttsége, merevsége és idegenkedése a középosztálytól a nevelők fokozottan emberies bánásmódját

tették szükségessé. Különleges szerep vár az itteni nevelőkre a szülőket illetően is. Valósággal meg kell törni az osztálykülönbségek kemény jegét. A szülői értekezleteken, fogadóórákon, társadalmi egyesületekben, körökben való előadásokon, szálláslátogatásokon keresve kell keresni a néppel való érintkezést. Elhibázott volna az úri távolságtartás, csak a közvetlenség, a nép bajának, helyzetének póztmentes átélése segít betömni a szakadékokat.

A falu ősi kiütúrája felbomlóban van. Részben így van jól, megrepednek a merev mozdíthatatlanság páncéljai, polgár lesz a parasztból szabadabb élelehetőségekkel, magasabb igényekkel a fejlődés iránt. Odáig azonban még hosszú az út. A közbeeső fok a gyökértelenség, a proletárság a szó legrosszabb értelmében. Ezen a fokon teljesít a gimnázium megbecsülhetetlen szolgálatot a veszendő népi műveltségnek és ezzel egyúttal a magas műveltség megújításának. Néprajzi múzeumba gyűjti a matyó népművészet, népviselet ma még élő színpompás emlékeit, a népi foglalkozások munkaeszközeit, a matyó kézimunka gyönyörű példányait. Szülőföldgyűjteményben foglalja mindazt össze, ami egy ősi vidék történetének lényeges eleme. Megbecsülhetetlen szolgálatokat tesz ezáltal egy sajátos magyar nevelői környezet kialakításának, másrésztől egy lassan süllyedő kultúra kincseit menti át a megújulásra váró magas műveltségbe. A tanulók maguk is résztvesznek a gyűjtőmunkában, grafikonokban, térképekben, szemléltető statisztikákban dolgozzák fel a táj és a népiség alkotó elemeit.

A legerősebb szellemi kapcsolatokat az Actio Catholica Gimnáziumi Munkaközössége által építette ki a gimnázium. Először szűkebb körben hozta össze az embereket, tisztviselőket, gazdákat, iparosokat. Ezek az összejöveteleken megbeszélésre került minden probléma a tagosítástól a német irodalomig. Természetesen bizonyos világnézeti aláfestéssel. E nélkül nem lehet közösségeket alkotni. Ezáltal a középosztály is elmerült a nép érzés- és gondolatvilágába, olyan dolgokat látott meg, amelyek kívül estek szűkebb osztályérdeklődésén. Nem egy, a falu életét javítani akaró terv és szándék került ki ezekből az összejövetelekből és hullott termékeny talajra. A munkaközösség rajta tartotta kezét a falu életének nehézveresű ütőerén, gondolatokat formált, közvéleményt teremtett és indításokat sugárzott. Újabb megfrissült a gondolatok járása, fővárosi előadók és a környező művelődési központok katolikus és szociális irányzatú magvetői látogatnak el és ismeretek gazdag terjesztésével, költői élmények sugárzásával (Mécs László, Pusztai S.) hozzák össze egy táborba, a társadalmi válaszfalak háttérbe-

szorításával az ifjúságot, népet és középosztályt. Világnézeti és szociális öntudatot teremt, új érzületet sugároz és miközben egyre szorosabbra fonja a gimnázium és a falu kapcsait, szellemi közösséget alkot a magyar lélek, a nemzeti sorsközösség és a szociális belátás síkján.

Az Actio Catholica Munkaközösség újabb formái is igen alkalmasnak bizonyultak a társadalmi osztályok közötti ellentétek csökkentésére: parasztemberek, földmunkások ülnek együtt hivatalvezetőkkel. A gimnázium egyik legszebb feladatát teljesíti, amikor a szorosan vett iskolai munkán túl ismereteket terjeszt a nagyközönségben, élményeket kelt és a magyar problémák egységes, szociális színezetű felfogását teremti meg.

A hagyomány-mentés, egyben új kultúra-teremtés nagy feladatát látja el az iskola akkor, amikor évről-évre megrendezi a többi iskolákkal kapcsolatban, vagy egyedül is a maga dalosversenyét. Ezeken az ének-ünnepélyeken szinte kizárólag Bartók—Kodály-alkotások szólnak meg, tehát a népi forrásokból megújult magyar zenei termés, magyar dalok, kórusok hangzanak fel. Megbecsülhetetlen fontosságú ez a kulturális tett Mezőkövesden, ahová szintén betört a városi civilizációs szellem, a slágerek burjánzása. Az új, tulajdonképpen ősi magyar zene csak ott nyerhet végleges polgárjogot, ahol a középosztály is elfogadja. Ezen a téren sok munkára, meggyőzésre, az új irányzat terjesztésére van szükség a vidéki középosztálynál. Átmeneti, kiegyensúlyozatlan társadalmi képlet, ellenérzéssel fogad olyan dolgokat, melyeknek szokatlan, népi íze van, mert még nem újult meg az ősi néprétegekből. Ilyen szempontból is komoly hivatása van a gimnáziumi dalkultúrának.

Különleges feladatot töltött be az intézet a szociális nevelés terén. Nem idegenítette el a matyó fiúkat saját osztályuktól, sőt megtanította őket a nép megbecsülésére ifjúsági egyesületekben, kirándulásokon tudatosította a nép problémáit, mindent megtett arra nézve, hogy felfedje a tanuló előtt saját osztályának fogyatékoságait, nem rejtette el a középosztály hibáit sem: közvetítő, kiegyenlítő volt a gyermekkel való foglalkozás útján a különböző osztályok között.

A mezőkövesdi egészségügyi hiányokat pótolni igyekszik az intézet sportterével, uszodájával, kertjével és egyéb sportlehetőségeivel. Az intézet már ma is egyike a legkorszerűbb középiskoláknak a testi nevelés szempontjából. Virágos folyosók, szép osztálytermek és kifogástalan tisztaság az ifjúság esztétikai és egészségvédelmét szolgálja. A helyi Egészségházzal kapcsolatban végzett orvosi munka is tanulóink egészségének ápolását mozdítja elő.

Az intézet gyönyörű kápolnája, freskói és modern stációképei a vallásos élet érdekeit karolják fel. Ugyanígy a gimnáziummal kapcsolatos Szent László Konviktus, amely 85 tanulónak nyújt második otthon, a katolikus és nemzeti szellemű nevelésnek legkitűnőbb bástyája. A konviktus erkölcsi intézmény: óriási előnyei mutatkoznak a nemzeti közösségre való nevelés szempontjából is. A konviktusi berendezés előmozdítja a nemzeti erények kifejlesztését: a bútorzat, a nap-pali- és hálótermek mind az egyszerűség és a puritánság bélyegét viselik magukon és ezzel olyan légkör megteremtését segítik elő, amelyben csak kemény nemzedék nőhet fel. A nemzeti közösség életére való nevelésnek alig van jobb iskolája, mint a felelősséggel irányított konviktus, amely legértékesebb szülőhelye a helyesen értelmezett közösségi magatartásnak. A gimnázium és a konviktus kölcsönösen kiegészítik egymást: a konviktusnak köszönhető a példaadó közszellem kifejlődése és az intézet szélessugarú társadalmi hatóköre. Nem megvetendő a konviktusnak a falu gazdasági életére gyakorolt hatása sem: kb. 50—60 ezer pengőt juttat évenként a matyóföld gazdasági vérkeringésébe.

A falu társadalmi életét megosztja az egyesületi élet túlságos tagoltsága. A különféle egyletekben szerepet játszó tanárok az egység szolgálatában állnak és végtelen tapintattal, önzetlen odaadással, a nemzeti műveltség szeretetével a nemzeti közszellem tudatosításának nagy művét építik. A falu kultúrájának emelésében nagy szolgálatokat tett az évekig fennálló Népfőiskola: a közeljövő feladata az iskola újabb megszervezése a felnőttek és a leventeköteles ifjúság számára.

A röviden felsorolt tények azt bizonyítják, hogy a gimnáziumnak Mezőkövesden, tehát falusi közösségben sokkal nagyobb társadalmi jelentősége van, mint egy városi iskolának. Részben társadalmi háttérrel kell magának biztosítania, hogy vélt gyökértelenségét megszüntesse, másrészt aktívan irányító szerepet kell vinnie a közület szellemi életében. Az a falusi gimnázium, amelyik nem törekszik ezer láncsal magához kapcsolni a közösséget, nem igyekszik nevelői hatásokat kisugározni a társadalom felé, az mindenkor idegen és megtűrt test lesz a falu organikus szövédéjében. A gimnázium műveltségterjesztő és közösségképző jelentősége sehol sem nyilatkozik meg nagyobb világossággal, mint éppen a mezőkövesdi intézetben.

Ez a gimnázium felismerte a maga különleges hivatását és büszkén vállalta történeti szerepét, a magyar népi rétegek felemelését a kultúra és nemzeti szellem sáncaiba.«

A községben magán polgári leányiskola működik. Hézagpótló szerepét, fontosságát bizonyítja, hogy növendékeinek száma rövid időn belül megkétszereződött. 1940-ben 133 tanulója volt s a létszám állandóan emelkedik. Az iskola fenntartója özv. Tagányi Istvánné, Borsó Amanda igazgató, kinek irányításával a tanári kar lelkiismeretes, eredményes munkát végez a mezőkövesdi nőnevelés terén. Az iskola növendékei túlnyomórészt matyó-családok leányai, akik négy év alatt szerzett ismereteiket otthonaikban, környezetükben hasznosítják. Mindig több matyó-szülő adja leányát polgári iskolába, mert az iskola elvégzését a középosztályhoz vezető út, a polgárosulás első lépcsőjének tekintik. Nagy szükség volna polgári fiúiskolára is, mert ez esetben a gimnázium csak a legmegfelelőbb növendékeket venné fel s így színvonala emelkednék.

MATYÓ-KERESKEDŐK

A tanulni vágyóbbak a summások közül meg a kiszagdak közül is, sokan eljártak a Népfőiskola előadásaira, amelyet egy gimnáziumi tanár önzetlen munkája hozott létre. Felelevenítették írás és számolási ismereteiket s az élelmesebbek a Népfőiskolán szerzett ismereteiket felhasználva, kereskedőknek csaptak fel: krumpli-, fa-, szén-, rőfös- és szatócsboltokat nyitottak. Segítségükre volt vállalkozásaikban a matyók született kereskedelmi és üzleti érzéke. Nagy kockázat veszélye nem fenyegette őket. mert ha nem sikerült tervük visszamentek újból summásnak.

Huszonöt évvel ezelőtt csak 1—2 tanult képzett keresztény és 20—25 zsidó kereskedő volt Mezőkövesden, míg ma már 100 az összes kereskedők száma, a keresztény kereskedők száma jelentékenyen növekedett (70%). A 30% zsidó főképpen rőfös-, divatáru-, vas- és terménykereskedő. A múltban az ő kezükben volt a kézimunkaexport is.

A matyó kereskedők nem a központban, hanem távolabb, a szükségleteknek megfelelően nyitották meg boltjaikat. Árukészletük a mindennapi szükségletek kielégítését szolgálja. Örül a matyófajta élelmességének, — mondja Török János kereskedő — de nekünk, szakképzett kereskedőknek tevékenységük gondot okoz, mert hibás árszámításaiikkal önmaguknak kárt, nekünk bajt és zavart okoznak. Érezzük ezt az általános hibát mi is, hogy nincsen a kereskedelem szakképzettséghez kötve. Meg kell emlékeznünk Török Jánosról, aki a kereskedelemmel kapcsolatos kérdésekről tájékoztatott bennünket. Az ő felfelé ívelő kereskedői

pályája beszédes bizonyítéka magyar fajtánk üzletre és kereskedelemre természetességének. Tizenhat évvel ezelőtt szalmafedeles, szűk kis helyiségben nyitotta meg fűszerkereskedését és kereskedői szellemmel telített életrealizációjával, takarékoságával, szakértelmével az elsők közé küzdött fel magát, s 1940-ben saját házában nyitotta meg modern új üzletét. Már szőlője is van és szakszerűen kezelt boraival bebizonyította, hogy a kövesdi szőlőből is kitűnő italt lehet palackozni, ha a bort szakszerűen kezelik. A gazdák korán szüretelnek, a bort helytelenül kezelik és megfelelő pincék hiányában boruk savanyú. *A matyónépben szunnyadó kereskedői érzéket felhasználva kellő irányítással nagyobb tömegeket kellene a kereskedelem felé irányítani.* Hosszúlejáratú kamatmentes kölcsönökkel kellene segíteni őket, hogy áruikat beszerezhessék. Öröndetes tény, hogy az utóbbi években mindig több és több matyóból lett kereskedő jelentkezik a piacon, — szaporodnak a Török Jánosok — s ha becsületességük, szorgalmuk, kitartásuk, kellő iskoláztatással és kereskedői képesítéssel párosul, nemcsak egyenrangú, de kifejezetten versenyképes tagjai lesznek Mezőkövesd kereskedelmének. Ezért nagyon fontos, hogy a kereskedelmi életbe való beáramlásukat elősegítsék. Ebben kivételes jelentőséghez juthatnának az iskolák. A polgári iskolák azok, amelyek alapot adnak a kereskedőnek, de polgári iskola Mezőkövesden fiúk részére nincs. A gimnáziumból kikerült ifjúság jórésze hivatalnoki pályákra igyekszik, nem vállalja a kereskedelmi pálya nehéz, de szép, tudást, szorgalmat, munkabírást, kitartást igénylő, de függetlenséget és a nemzeti vagyont gyarapító, tőkegyűjtésre lehetőséget adó útját — mondja Török János.

A tanonciskolákban a komoly, szakszerű képzést gátolja az a körülmény, hogy az iparos- és kereskedőtanulók együtt járnak, közös tananyaguk van, márpedig nemcsak az iparnak és kereskedelemnek az oktatás terén való szétválasztására, hanem még a kereskedelmi szakmák szerinti tagozódásra is szükség volna.

A fiú polgáriiskolát a gimnázium alsó négy osztálya pótolja, de szükség volna esti kereskedelmi szaktanfolyamok felállítására, amelyek a szakmabeli képzést is lehetővé tennék.

Csak a gazda- és summásréteg szerzi be teljes egészében szükségleteit Mezőkövesden, részint a matyó kereskedőktől, de a népviselethez szükséges ruhafélékért már szakképzett kereskedőkhöz fordul, akik ebben a cikkben nagy forgalmat bonyolítanak le és tekintélyes jövedelemre tesznek szert.

Szívesen vásárol a matyó az országos vásárokon is, különösen rőfös-

árut, mert az áruk látszólag olcsók és a végletekig alkudhat. Ilyen silány, vásári árukat, amelyeket, a vándorkereskedők hoznak, a helyi állandó kereskedők nem tarthatnak raktáron, jó hírük veszélyeztetése nélkül. A vásárok jelentősége a kereskedőkre csupán abban nyilvánul, hogy tömegeket vonzanak Mezőkövesdre. Ma már keresztény szatócsok és rőfösök árúsítanak a sátrak alatt. Szaporodnak a kézimunkakereskedők, akik ha megfelelő tőkével rendelkezhetnének, lendületet tudnának adni a házi-iparnak is.

Mezőkövesd szakképzett kereskedőtársadalma készen áll arra, hogy a község és környéke lakosságának növekedő igényeit kielégítse, hogy a matyónép gyermekeit szeretettel soraiba fogadja, s belőlük becsületes, szorgalmas és szakképzett kereskedőket, méltó utódokat neveljen.

Mezőkövesd 418 iparosa közül kb. a fele matyószármazású (54 zsidó, 96-ana járás többi községeiből vándoroltak be). Szakismereteiket a helyi iparosoktól szerzik, — régebben vándorútra keltek, a külföldet is bejárták s így látóköriük, szakmabeli tudásuk szélesedett és elmélyült, ma az önálló iparüzést mestervizsgálóhoz kötik. Mezőkövesd iparosai közül legtöbb a csizmadia, a cipész és az asztalos. Vannak már szép számmal kőművesek, férfi- és női szabók is (magyar szabók), a mézeskalácsos iparág már kiveszőben van. Az iparosság fele vásározó, felkeresik Borsod és Heves vármegyéék közel fekvő helyiségeit. A kövesdi négy országos és nyolc hónapos vásár is kirakodásra nyújt alkalmat. Szükségük van a vásárokra, mert a helyi megrendelések és eladások nem tudnák megélhetésüket biztosítani. Jó szerződések idején sokan summásnak is elszerződnek, mert ez a munka biztos keresetet nyújt. A Summások vásárlásai az őszi és nyári beszerzéseiknél fontos szerepet játszanak.

Szórakozásaikat a Polgári Olvasókörben, azonkívül a Katolikus Földműves és Iparoskörben találják meg (könyvtárak, stb.).

A segédeket, tanoncokat a Katolikus Legényegylet mind beszervezte. Saját tulajdonában tágas, szép otthona van, ahol télen egymást érik a komoly, nevelőértékű népművelő előadások, vidám színdarabokkal fűszerezve. Multságokat, táncos összejöveteleket rendeznek otthonukban. Szívesen járnak el ide, mert bensőséges élet fejlődött ki köztük. Házuk otthon a szó legnemesebb értelmében, ahol minden szórakozási lehetőséget megtalálnak és ezzel vezetőik (a papság) céltudatosan irányítva fejlődésüket, mély vallásos hitre, magyar öntudatra nevelik a fiatal iparogenerációt és elvonják őket a kocszmázástól. Az iparosság ügyesbajos dolgaiban az Ipartestület siet segítségükre (már saját székházuk van).

MUNKAALKALMAK

Elenyészően csekély azoknak a száma még a sokezres tömeghez viszonyítva, akikből kereskedők, iparosok lesznek. A summások télen felélik a nyári keresetüket s a hosszú téli hónapok alatt nem dolgoznak. Legnagyobb részük nem is szívesen vállal alkalmi munkát, úgy érzik, hogy a félévi summásmunkával eleget tettek már családjuknak, meg a megszólástól is félnek (nem kerestél eleget). Kiállnak nagy tömegekben a főtér házai elé pipáznak, politizálnak; ha beesteledik, várja őket a tanyázás a meleg istállóknban. A summáslányok, asszonyok, télen blúzokat hímeznek. 52—53 asszony árusít a Nemzeti Színház előtt, 40—50 az országot járó batyuzók száma, akik részint saját hímzéseiket, részint a varróasszonyoktól bizományi árut visznek. A kb. 60 külföldre szállító matyó háziiparos fejenként és háromhavonként 70—75 blúzt szállít, mint a kontingensből (10.000 RM) nekik kiutalt mennyiséget. Ez a blúz-mennyiség 1500 blúz készítésére nyújt munkaalkalmat havonta, de többet készíttetnek, mert ezt a mennyiséget nagyobb anyagból válogatják ki a szakértők. Nagyobb blúztömeget dolgoztat fel még a Szív-Hímző és a Matyóház is. A megrendelések a piac kívánalmaihoz alkalmazkodnak. Belföldi forgalomra kevés készül, rendszerint azt árusítják el, ami a külföldi szállításokból kimarad. Így tehát állandó munkaalkalmat a tétlenül maradt summástömegeknek, különösen a férfiaknak, a háziipar nem tud nyújtani. A nők és férfiak egy részét a dohánybeváltó üzeme foglalkoztatja időszakonként.

1910-ben volt az első dohánybeváltás, 35 férfi és 120 női munkással — írja Wittner Rezső, a hivatal főnöke. 1910-ben a munkáslétszám 500-ra emelkedett. Ezt a létszámot a dohánytermelés csökkentése miatt azóta sem érték el. Pedig akkor Mezőkövesd lakossága jóval kevesebb volt. A hét hétig tartó beváltási időszak alatt hetenként 2000 ar. Korona munkabért fizettek ki s ez az összeg 400 családnak juttatott a téli munkanélküli időben biztosabb megélhetést. A raktári munka a világháború befejezéséig biztosított pár száz családnak az átlagosnál jobb munkabéreket és kereseti lehetőséget. A háború után 1924-ben indulhatott csak meg újra a rendszeres munka a dohánybeváltó raktáraiban.

1930—32-ben az időszakonként alkalmazott munkáslétszám újra megközelítette a békebeli 500 főt, hetenként átlag 3000 pengő munkabért fizettek ki. 1933—34-ben csökkentették a dohányterületeket, a munkáslétszámot apasztották és ma a létszám 250—300 főt számlál. A sokezres

tétlen tömegnél a 250—300 munkás foglalkoztatása alig érezhető. A közelmúltban a borsodmegyei Közjóléti Szövetkezet húsfeldolgozóüzemet és bulgárkertészetet létesített, amelyek új munkaalkalmakra nyújtanak lehetőséget. Konzervgyár, cipő- és különböző üzemek létesítését vették tervbe.

A háziipar kiszélesítése tudna csak nagyobb tömegeknek állandó munkaalkalmat biztosítani, főképpen a téli hónapokban, mikor erre leginkább szükség van. A háziipari kérdéseket országos viszonylatban kidolgozott terv szerint egységesen megoldani nem lehet. A tájegységek beható tanulmányozása, a sajátos helyi viszonyok, a nép érdeklődésének iránya, képességeinek foka, a rendelkezésre álló nyersanyagok dönthetik csak el a háziipar irányítását, a segítség módozatait. Mezőkövesd túlnépesedése miatt leginkább rászorul a segítségre. Meg kellene honosítani a házi-szőnyegszöveget, melynél a stilizált virágmotívumok, a szöttesek változatos mértani díszei, a matyók fejlett színérzéke, újfajta magyar szőnyegnek vethetnék meg az alapjait.

Be kellene kapcsolni Mezőkövesdet a megindult magyaros ruhaviseleti mozgalomba, a női ruhákra rajzokat, hímzéseket ízlésesen tudnának elkészíteni. A pesti nagy ruhasalonoknak a matyókkal is kellene dolgoztatniuk.

A hímzéssel párhuzamosan korszerűvé kellene tenni a háziipart, egyszerűbb, olcsó, villamosenergiával hajtott gépek beállításával, amelyek kezelése nagy szakértelmet nem kíván. Fagombokat, különféle paszomántokat, zsinórozást, stb. oly cikkeket lehetne ily módon előállítani, amelyeknél dekoratív érzékük érvényesülhetne és keresetet nyújthatna a férfiaknak is.

Mezőkövesden azonban még mindig nincs nappali áram. Helyi üzem látja el az áramszükségletét s a villanyárammal hajtott gépek beállításáról csak 1956-tól kezdve lehetne szó, amikor a község szerződése a villanytársasággal lejár. (A barcikai magasfeszültségű távvezeték közvetlenül a község mellett vonul el.) Külföldön sok példa bizonyítja a géppel művelt háziipar eredményességét és jövedelmezőségét. Svájcban például több mint 15.000 hímzőgép dolgozik a parasztháztartásokban. Ez a télen üzött háziipar nem vonná el őket a nyári summásmunkától sem, amelyre szintén szükségük van úgy a nincsteleneknek, mint a nagy gazdaságoknak. Ez a munkanem a falu földműves jellegének leginkább megfelelő munkaalkalmak egyike. Újabbban sokan dolgoznak már a főváros körüli kertészetekben is s az ott szerzett tapasztalataikat felhasználva egypáran már itthon is próbálkoznak bulgárkertészettel, dinnyetermeléssel.

A nagy községnek nincs egyetlen olyan gyári vagy ipari üzeme, amely nemcsak munkaalkalmak nyújtásával, hanem a közterhek jelentékeny részének átvállalásával is lehetővé tenné a község gyorsabb iramú fejlődését — mondja Polgáry Lajos főjegyző — és ez az oka annak, hogy bár a község lélekszámszerinti növekedése, különösen az utolsó évtizedekben rohamosan haladt, ezzel egyáltalán nem áll arányban a község belső életének és külső képének fejlődése. A község képviselőtestülete is húzódik minden újítástól, mert az újításokkal járó újabb teher is teljes egészében a lakosságnak még valamennyire teherbíró felére hárulna.

Nagy terhet jelent a községnek — mondja a továbbiakban Polgáry főjegyző — az iskolák fenntartása is. Mezőkövesden a 47 tanerős elemiiskolából 17 a politikai község, 28 a rk. egyházközség és 2 az izraelita hitközség által fenntartott iskola, egyetlen állami iskolája sincs. Az iskolák fenntartására a politikai község évente 15%-os, a rk. hitközség pedig 45%-os pótdát fordít. Aránytalanul nagy ez a tanügyi kiadásokra fordított összeg (az ország kevés községében van hasonló eset), ha tudjuk azt, hogy a község saját fejlesztésére és egyéb létesítményeinek fenntartására 24%-os pótdát fordít.

Időszerű és szükséges volna — mondja Mezőkövesd főjegyzője — öt-hat fülkés ravatalozóház építése is, de a lakosság nagy többsége a házonkívüli ravatalozásban kegyeltsértést lát. A hat-nyolc tagú család együtt van az egyetlen szűk, zsúfolt szobában az oszlásnak induló halottal s ez az állapot különösen nyáron, tűrhetetlen. Égető problémája a községnek még a teljesen elaggott, elhagyott, munkaképtelen, vagyontalan szegények eltartása, akiknek a száma állandóan 100 körül van. Ezidőszerint a lakosság egy-egy csoportja segíyezi és látja el kiválasztott szegényét. A község télen meleg ebédet ad nekik a népkonyhán. Szegényház kellene a hajléktalan szegényeknek. A község mai pénzügyi helyzete a terv megvalósítását még nem engedi meg. Várni kell addig, amíg a község adósságaitól megszabadul. Fontos feladat az utcák, az utak, a tönkrement gyalogjárók rendbehozatala, karbantartása, ezek a kiadások is jelentős összegeket emésztenek fel.

Nagyon hiányzik a községben egy megfelelő kultúrház. A falu központjában erre megfelelő telke a községnek nincs. A telek magánkézből való megvásárlására szükséges összeget pedig társadalmi úton nem lehetne összehozni. A községnek erre a célra fedezete nincs és így a kultúrház megvalósítására is várni kell.

A közterhek elég magasak, a megélhetés nehéz s ennek ellenére Mezőkövesd mindig tőkegyűjtő hely volt. Tőkét gyűjtött a földesgazda, a

summás, az iparos, a kereskedő. Berndt Kornél bankigazgató beszámolójában elmondja, hogy a Mezőkövesden működő három hitelintézet: a Borsod—Miskolci Hitelbank Mezőkövesdi Fiókja, a Mezőkövesdi Járási Hitelszövetkezet és a Miskolci Takarékpénztár Mezőkövesdi Fiókja 1912-ben összesen négymillió takaréket kezelt. A háborúban bekövetkezett pénzromlás miatt a betétek elértéktelenedtek. Hasonló esetektől félve, Mezőkövesd népe most már túlságos óvatosan tette be megtakarított pénzeszkéjét a bankokba, úgyhogy 1940—41-ben a mezőkövesdi hitelintézetek által kezelt betétek összege alig egynegyede a világháború előttinek. Megtakarított pénzeszkéiket otthon őrzik és így elvonják a gazdasági élettől, önmagukat megfosztják a gyümölcsöző kamatoktól. Zavarólag hatott a tőkegyűjtésre az 1932. évi bankzárlat, majd az 1938 utolsó negyedében beállott háborús feszültség. Napjainkban ez a feszültség azonban kezd már feloldódni, a bizalom erősödik és a betétek lassanként szaporodnak.

Mezőkövesd nincs eladósodva. 1912-ben a mezőkövesdi járás hitel-igénybevétele a hatmillió koronát meghaladta. 1940—41-ben pedig az összes kölcsönkihelyezések összege a békebelinek alig a fele. Mezőkövesd kedvező helyzetét mutatja az is, hogy négyezer földesgazdája közül csupán 93 volt a védett gazdaadós, ami az összes mezőkövesdi gazdaadósoknak csak 2-4%-a.

Az Amerikába kiszakadt matyók jelentős dollárküldeményeket küldözgettek haza hozzátartozóiknak és földet, házat, szőlőt vásároltattak maguknak. Legnagyobb részük nem akart Amerikában meggyökeresedni, szülőfalujuktól nehezen tudtak elszakadni. Sokat végleg visszahozott a honvágy, a többiek legalább látogatóba hazajöttek, még egyszer kezet szorítani munkában megkérgesedett kezű rokonaikkal, hazajöttek még egyszer magukba szívni az akácvirág bódító illatát, amely körülveszi őket ott messze a bányák naptalan mélyén, a gyárak forró katlanában is érzik maguk körül a falut, csendes nyugalmaival és elfátyolosodnak ország-világot látott szemek a kínzó honvágytól.

Meglátogatták ezt a híres falut az országunkat felkereső külföldiek mind, akik felcsigázott érdeklődéssel érkeztek ide autóikon vagy hatalmas autócarokon.

Márkus István a Matyóház világot járt igazgatója elmondja, hogy már 1912 nyarán Nizzában találkozott a mezőkövesdi matyókkal, mégpedig érdekes körülmények között. Ismerte Mezőkövesdet jól, mert Egerben volt diák. Egy szabadtéri mozi — a némafilm hőskorát élte még akkor — Batu kán menyegzője című filmet hirdette. A francia feliratok

ázsiai, vad tatár népekről, népszokásokról szóltak. Érdeklődéssel figyelte a filmet és ámulva látta a szalmatetős, mezőkövesdi házakat, a lobogós ingben bevonult vőlegényt és kíséretét, a különös lánykérést, a menyasszony kiadását, a lakodalmat. Az ifjú kán, a szereplők, mind mezőkövesdi matyók voltak. A büszketartású matyókat ázsiai vad népeként mutatták be a külföldnek. Alig ismerték még akkor a magyarokat.

A háború után felfedezte országunkat a külföld, ezek tapsoltak a Gyöngyösbokréta előadásainak, megismerték népviseletünket, népművészetünket, hanglemezek útján népdalainkat. Jöttek az idegenek a világ minden tájáról. Megnézték Mezőkövesd gyönyörű, színes népviseletét is, hírét elvitték tengereken túlra. Zsóry Lajos mezőkövesd akkori főszolgabírója és felesége látták vendégül a külföldieket és gondoskodtak szórakoztatásukról. Mezőkövesd vendégei elégedetten távoztak.

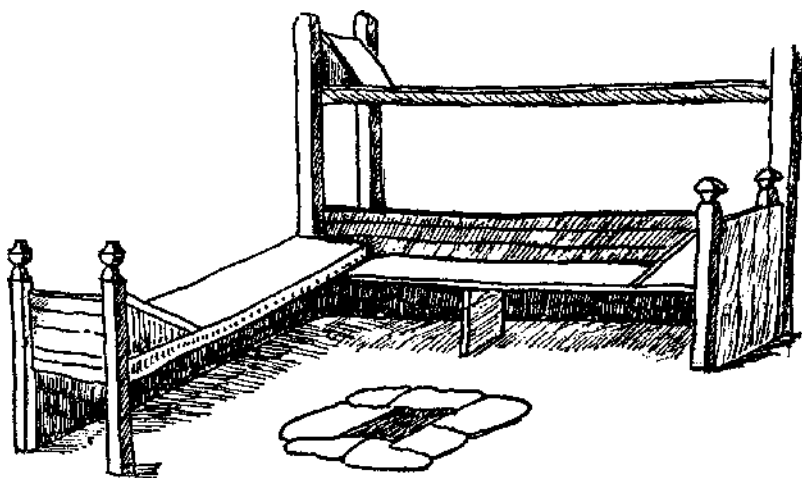
Az idegenforgalom emelkedett és egyre nagyobb tömegek keresték fel Mezőkövesdet. A MÁV modern vendégházat (Matyóház) építtetett részükre, ahol minden jóval ellátják a Mezőkövesdre érkező idegen vendégeket. Csodálkozva nézték a japánok, a kanadaiak, a svédek, az amerikaiak, a világ minden nemzetsége a karulást, a templomba menő színes tömeget. Ámuldoztak és fényképeztek.

Megilletődve figyelem én is, hosszú évek óta Mezőkövesd népét, amint hatalmas karulásban elvonul a szemeim előtt. Mennek a megrokkant, öreg családapák, hátukon cipelve a hosszú munkás élet terhét, kezükben szorítva az áldott termőföld fekete rögét, mennek párosával, fonnyadt, ráncosarcú asszonyaikkal, akik gyermekeket szültek, dolgoztak értük, bandukolnak csodálatos karulásban felhőúton fel, a Mindenható zsámolyához és lerakják ajándékaikat, mint a napkeleti királyok. Nem aranyat visznek, csak egy darabot az édes, hazai földből, amelyet hűen szolgáltak, szívük utolsó dobbanásáig. Mennek döngő léptekkel az acélizmu férfiak, vállukon a kasza, az Életet aratják le, amely kenyeret ad a családnak, színes ruhákba öltözött nők sokasága vonul mellettük a karulásban, élettársaik a harcban, gyermekeiket vezetik, csecsemőiket mellükre szorítják. Jönnek a lányok, véget nem érő sorokban, fiatalságuk boldog mosolyával az arcukon, utánuk a legények, hetykén, életvággyal tele. Vonul a karulás nagy körben tovább. Jönnek a summászekerek daloló néppel tele, meggörnyedt asszonyok batyukkal a hátukon viszik a varrót. Hatalmas körben vonul a karulás, az eleje újra visszatér, az öregek már hiányoznak elől, ők már nem térnek vissza többé, de újak léptek a helyükbe, véget nem ér a kör, amelynek közepén a termőföld hív a munkára s az út mellett áll a kereszt.

S U M M Á S S O R S

Kispál Jóska summás lesz.

Január végén kemény, hideg hajnal volt. Gőzölt a trágyadomb az ól mellett. Jani bátyám friss szalmát rakott tehenünk alá. Meleg pára jött ki az ajtón. Én kint aludtam bátyámmal a dikón az ólban. Belegöngyöltem magam az apám elnyűtt szűrébe. Jó meleg volt bent. Este tüzet raktunk, a kővel körülrakott tűzhelyen és mesélt a bátyám messzi vidékekről, ahol ő már summás volt, nagy városokról, melyeken keresztülutazott s nagy gépekről. Eldanolta, mit énekeltek a vonaton. Én még nem ültem vonaton soha. Nagyon szerettem volna már utazni messzire, világot látni. Olvastam már én efféléket a naptárban is, meg a tanítóm

Tüzelős ól egyik sarka, szénatartó fölé épített dikóval, faragott oszlopokkal, közepén a kőekkel kirakott tűzhely.

is mesélt róla. Szerettem volna már megnézni Pestet, az Országházat, melynek képe könyvünkben is benne volt. Jani bátyám a csizmáját kefélt. Minek a' Jani? kérdeztem. Majd megtudod — szól, — csak ugorj már ki te is. Erősen kukorékoltak a kakasok. És'anyám jött ki és hozta a zsétárt. A köd is felszállt. Fehérek voltak az ágak, mintha cukorral lettek volna behintve. És'anyám vizet melegített, apám borotválkozott. Néztem, hogy keni magát habbal. Én most múltam csak 14 éves, nekem még nem kellett. Erzsánk a tizenhatodikban van, eladó már. A piros cirkált höndörgös szoknyáját vette elő, meg a hosszúujjú sárgaselyem lityáját. Uram Isten, mi lesz máma! Én is kifényesítettem csizmámat, mégpedig kenőccsel. És'anyám a tejet elvitte a piacra, mi meg tollúkenővel jó vastagon bekentük a kenyerünket szép, sárga napraforgóolajjal; olyan volt, mint a méz. Megreggeliztünk. Jani az ajtóban cigarettát sodort. Én is szerettem volna már rágyújtani, de nem hagytak. Nagyokat leheltem a levegőbe s mintha füst jött volna ki a számon, szállt ki a lehelet a fagyos reggelen. Erzsánk is elkészült már. Nagyon irigyeltem Erzsánkat, mert ő már sokszor volt Pesten, nem szégyenkezett, ha úrral beszélt, nevetett is. Híres lány volt. Gömbölyű, piros volt az arca, mikor megmosakodott. Most szagos szappannal mosdott meg. És'anyám befonta volt szép sötét haját, vassal nem is kellett göndöríteni, mert gyűrűs volt a haja. Két fehér sokfodró alszoknyát húzott fel a színes szoknya alá. Mondta is neki És' anyám: »Aztán vigyázz Erzsá, össze ne lapíjják a höndörgödet.« Fölvette a sárga selyem szűkujjút, kék pántlikát kötött a hajába, ezüst kalárist tett a nyakába. És'anyám pirosrojtos nyakravaló kendőt kötött a derekára, a magassarkú félcipőjét is felhúzta. Szép volt Erzsánk. A nagyláda tele volt ruhájával. Volt szoknya meg lityája tíz is. Sokat is dolgozott érte a summában. Nekem csak egypár csizmám, egy kabátom volt, meg egy kalapom, csíktojjuával. Egy sapkám is volt még, amit az őszi vásáron vettek. Én is felhúztam a cvetteremet, jó meleg volt.

— No fiam gyerünk a községházára, — mondta És'apám, — szerződést tenni. Átszaladtam előbb És'szülémért, aki a két kis testvéremre vigyáz majd. Az egyik gyerek volt, a Peta, a másik meg lány, a kis Borink. Kicsik voltak még ők. Egymás mellett aludtak, a búbos mellett, a jó meleg sutban. Már ébredezni kezdtek, amikor elmentünk. Bori nézett ránk és sírt is, ahogy elmentünk. Elindultunk mindannyian. Ropogott a hó a lábunk alatt. Még én nem is voltam a községházában, csak azt tudtam, hogy ott zárják be azokat, akik nem járnak leventébe. Mi lehet ottan? Sok ember a nagy téren a templom előtt, mint vasárnap

doboláskor, mise után. Erősen topogtak, mert nagyon hideg volt. Az udvar is feketéllett a sok embertől. A lányok a sok feketébe öltözött ember között nevetgéltek. Meleg gőz jött ki, amint az ajtót nyitották. Már a padló is lúcskos volt a leolvadt hótól. Én csak néztem és félttem, nem voltam még ennyi ember között. Kisebb csoportok támadtak egy ember körül. Ez a summásgazda — mondta Jani, — aki összeszedi az embereket és doboltat a faluban. Sokszor hallottam az utcánkban, amikor kiabálta a rendőr: Kerestetnek hat hónapra summásnak, — kezdte, de akkor nem nagyon figyeltem oda. Mi is kerestük a gazdát és beálltunk a sorba. Nyomott bennünket előre a többi. Kis gépen kattogott az ujjaival egy szemüveges ember, a szobában, ahová beértünk. Egy nagy asztal mellett álltunk meg. Csönd volt itt, csak a toll percegését lehetett hallani, amikor írták a neveket egy nagy papírra, mely meg volt vonalazva, s egymás alatt sok név volt már ráírva.

Egy úr állt a jegyző mellett és cigarettázott. A gazdatiszt volt a birtokról, ahová megyünk, — mondta És'apám. Nagyon nézett bennünket. Nekem megfogta a karomat is, hogy elég erős lesz-e majd a munkához. Felhúzta a karomat, olyan kemény volt az izmom, mint a kő. Mosolygott is az úr és barackot nyomott a fejemre. Kedves jó embernek látszott. Csend volt itt és jó meleg. Csak néha zúgott be kintről a moraj, amikor bejött valaki. Apámnak is odaadták a tollat, de ő csak keresztet írt, mert nem tudott írni. Remegett is a keze, lecsöppentette a tintát. Nekem is odaadta a tollat és odaírtam a keresztje alá a nevemet: Kispál József, be is kanyarítottam a végét. Mikor mindnyájan aláírtuk, elküldtek bennünket, s kint álltunk ismét a hidegben.

Zsebredugtam a kezemet, de azért nagyon fáztam. És'apámék elmentek haza, én meg néztem a pitykézőket. Ott játszottak az utcánk elején. Közben gondolkodtam. Én is summásnak megyek már. Utazhatok vonaton is. Hat hónapra itt hagyom Kövesdet s az ország másik végében fogok dolgozni, Sopron megyében egy nagy birtokon, egy messzi tanyán, ahová a harangszó sem hallatszik el talán. El kell mennem, mert És'anyánk, meg Erzsánk egész télen a varróval alig keres valamit, nekünk meg nincs munka egész télen át, amivel kereshetnénk valamit. Kevés az is, amit eddig a summásságról hoztak. És'anyám nem is mehet már kis testvéreimtől, nagyobbacska is, több is kell nekik mindenképp. Lefoszlik a ruha is rólunk, tűzrevalóra se nagyon telik már. És'apám fájlalja már a derekát és így nekem is be kell állanom a sorba. Az És'apám is summás volt s én is az leszek.

Amint bandukolok hazafelé, lódobogást, nyerítést hallottam. Már ki

is fordultak az utcánkba. A földesek járatják meghízott lovaikat. Gőzölögnek a lovak a hidegben. Ők itthon maradhatnak, szánthatnak a földjükön, én a másét fogom majd kapálni.

Gyorsan múltak a napok. Készültünk a summásságra. És'szülém ínségpokrócot szőtt nekem rongyból, ő csinálta hozzá a verezneget (fonal) is. Szép csíkos volt. Ez lesz a takaróm majd a summásságon. Anyám megfoldozta, rendezgette ruháinkat.

Tavaszkodott. Bodrink a napon sűtkérezett. Mezítláb mentek a gyerekek is az iskolába. Zöld már a vetés és sárga víz hömpölyög a patakban. Az olvadó hólé a Bükkből. Vastag sár az utcán. Kis patakok csillognak benne. Sárga kis libák csipognak a parton. A vakító házfalak elé már kítanyáztak, ülnek a langyos melegben, a háromlábú székeken és varrnak. Készülődünk már, mint a vándormadarak.

Egyre több szekér zörgött át a főutcán az állomásra. Szalag volt a lovakon, a legények, lányok nevettek a ládák tetején. Jöttek a vidéki summások. Nekünk is eljött az indulás napja. Csomagoltunk. Anyám kalácsot, húst sütött, bort hozott egy üvegben, alma is került keresztanyáméktól. Mi meg előszedtük Janival a két deszkaládát. Az egyikbe beleraktuk ruháinkat. Nem volt sok, csak két rend. A köznaplót beletettük a ládába, a vasárnaplót meg kint hagytuk, azt húzzuk fel másnap, amikor utazunk. Erzsánk itthonhagyta a selyemrékiket, csak pettyes, csíkos karton zubbonyokat és karton fellökőket csomagolt a ládába. A másik ládát azért vittük el, mert azon lakat volt és majd abban fogjuk tartani a summásságon a szalonnát, a kenyeret, meg egyebeket, —mondta Jani. Összekötöttük a takaróinkat, összeszedtük a szerszámokat, a kaszát, kapát, villát és már készen is voltunk a csomagolással. Örültem nagyon, de el is szorult a szívem. És'apám csak járt az udvaron, meg az ólban, csak fogta a kis Borinkat, meg a Petát és nem szólt. Megveregette a tehénkénket, az meg visszanezett rá s elbőffentette magát, mintha beszélt volna. Alig vártam már a hajnalt.

Gyönyörű napsütésre virradtunk. Már ötkor felkeltünk. Felvettem az ünneplőmet s búcsúzni mentem a rokonokhoz. Amerre mentem tehén- bögés, kutyaugatás volt az utca. A sarkon nagyot kürtölt a csordás. Kis fekete pulija haragosan terelte a teheneket. Indult a csorda a legelőre. Vidáman ugrált az egyik fiatal üsző. Nagyokat cserdített ostorával a bojtárgyerek. A földesék szekereken mentek a határba. A lovakat itatták az udvaron. Nyikorogtak a kútágasok, de én úgy éreztem, mintha nyö- szörögtek volna. Én is kínlódtam belül. Mentem búcsúzni. A rokonok cigarettával kínáltak a kalapom szalagja mellé dugtam, lássák, hogy én

Matyó »földes« legény.

Matyó »földes« leány.

»Búcsúzás az állomáson.«

»Kerestetnek hat hónapra summásnak.«

Kispál Erzséék háza.

Erzsa és a kismatyók.

*Viszik a menyasszony
ágyát.*

is nagy vagyok már. Rá is gyújtottam. Szervuszoltam a cimborákkal, akik itthon maradnak. A szentek szobrai körül javában állt már a piac. Bementem a templomba misére. Erősen imádkoztam. Szerettem imádkozni. A Szűz Mária lemosolygott rám. Tavasz végefelé, mikor már csak gombóta leves, meg bundáskrumpli volt ebédre, kenyeret is És'szülém hozott át néha, este, hogy Apám meg ne lássa, sokszor elmentem a templomba. De ezt nem mondtam meg a cimboráknak. És'apám nem nagyon járt, csak néha vasárnap. Szerettem volna, ha Jani is eljár. Jani sokat káromkodott. Én soha sem tudtam káromkodni, nem jött ki a számon. Megkönnyebbül — azt mondta Jani — ha jól kikáromkodja magát. Imádkoztam. Segíts meg Uram Jézus I Segíts meg engem, meg testvéreimet, segítsd meg a-szegény summásokat. Csak Te tudsz rajtunk segíteni, Uram Jézus, meg Boldogságos Szűzanya. Mikor csengettek Ürfelmutatáskor, nagy csendességet és nyugodtságot éreztem. A nyugtalanságom is elmúlt. Nagyon sajnáltam Janinkat. A földesek külön mentek a lagziba, meg a nincstelének is. ők külön csoport voltak, mert nekik földjük van. Jani néha nagyon szeretett volna közibéjük menni, de nem lehetett. Ilyenkor összeszorította a száját és káromkodott. Ó, ha nekünk is földünk lenne! Uram Jézus tégy csodát! Adj nekünk is földet. Milyen büszkén menne Jani szántani a határba, a mi földünkre. Hogy körülhízelegné a lányok, szép szál legény így is, de ő csak summás. Forró szívvel igen könnyörögtem a padban. A kicsi Jézus — mintha fel emelte volna a kezét felém. Boldogan mentem haza, velem van a kicsi Jézus, éreztem vigyáz ránk, summásokra, akik most messze elmegyünk.

Mire hazaérkeztem, ott állt a szekér a házunk előtt. Jani rakta fel a ládákat, meg a szerszámokat. Bodrink ott ugrált mellette. Apám még egyszer körüljárta a házat, az ólat, megnézett mindent helyén van-e? Kis Petánk nagy szemekkel nézte a lovakon a sok színes szalagot. Először megyek el otthonról, messzi idegenbe. Néztem a kis házunkat, melyre ráhajoltak az akácok, mint ölelő karok. Házunk tetején a kereszt már elgörbült, az egész kis ház megroggyant, mintha térdre ereszkedett volna. Itthagytunk kis házikó. Kétfelé szakad a család. Erzsánk karjára vette a kis kosarat, melyben az útravaló volt, megcsókoltuk És'szülémet s elindultunk. Kövekkel hajigáltam vissza a Bodrit, erősen szűkölt ő is velünk akart jönni. És'anyám Petát vezette, És'apám kis Borinkat fogta fel a karjába. Nem szólt, csak a könnye csordogált. Erősebben szorította magához kis szőke lányunkat.

Megindultunk az állomás felé.

Sokszor voltam már én kinn az állomáson, így tavaszi summás

vonulások idején, most mégis más volt. Száz és száz ember beszélt, zsinatolt. Nagyokat szuszogva érkeztek a vonatok. A miénk — hosszú tehervonat — kinn állt az egyik mellékvágányon. Felszalagozott szekerek jöttek, egyre jöttek, hozták a sok summást. Borosüvegek jártak körbe. Jöttek a szentistvániak fehér ráncoskában, a lányok haja, mint a befont szakajtó alja, a fejük tetejére tűzve. Jöttek a tardiak, rövid ráncos szoknyájukban, a bogácsiak lapos fejkendőben. Ültek ládáik mellett a kövesdi lányok. Ültek kis motyójuk mellett, akiket annyit fényképeztek vasárnap gazdag idegenek, autóik mellől. Nincs szegényeknek semmijök más, csak a színes ruhájuk, meg a két erős karjuk, a jókedvük, meg a jövőbe vetett erős bizakodásuk. Most már én is hozzájuk tartozom s azon gondolkodtam, miért kell nekünk most elmenni, messzi ismeretlen tájakra? Sok ezer ember veszi kezébe a vándorbotot és ott-honától száz kilométerekre dolgozik, hajladozik naphosszat a tűző napban, s arat árnyéktalan forróságban. Elindul a tavasz beköszöntével, s csak halottak napjára vetődik haza.

Körbejárt a borosüveg, én is húztam belőle egy jót. Szerettem volna megvizsgáztatni És'anyámat, aki ott sírdogált Erzsánk mellett, Borink már aludt az ölében. Majd csak hazasegít bennünket a jó Isten, — mondta És'apánk Anyánknak, de csak úgy tördelte a szavakat. Megkerestük a gazdát, akinek a csoportjába tartoztunk s odahurcolkodtunk a vágón elé. Janink már föl is tette a ládákat jóelőre, hogy közel az ajtóhoz kapjunk helyet. Mindenfelé búcsúzkodtak, kiabáltak; énekelt a fiatalabb ja, öregje, sűrűn hajtogatták az üvegeket. Dolgozni mennek, hosszú tétlen hónapok után; régen várt nagy nap, mindenki örül neki. A lányok is örültek nagyon, mert hosszú ideig lesznek együtt a legényekkel a vonaton, a munkahelyen. A vasutasok nógattak már bennünket a beszállásra. Vastag füst gomolygott a mozdonyból. Főlkapaszkodtunk a marhavágónokba, jól összezsúfoltak bennünket. Kettészakadt a tömeg, akik itthon maradnak, ott álltak a sínek mellett. A kis gyerekek belekapaszkodtak anyjuk szoknyájába, s bámulták a vonatot. Megöleltük Éds'anyámat, megcsókoltam Borinkat, meg Petát. Hangzott az egész hosszú vonat, mindenütt énekeltek. Két óra volt már s mi elindultunk a hosszú útra. Még láttuk a nagytemplom fehér tornyát, aztán az is elveszett a messzeségben.

A Mátra halmai jöttek a délutáni napsütésben. Ott ültem az ajtó mellett. Már nem énekeltek, falatoztak a kosarakból. Felhősödött már. Megnyúltak az árnyékok. Az őrházak kutyái szaladtak vonatunk mellett, hangosan ugatva. A mezőn dolgozók integettek felénk. A Mátra mind

nagyobb lett. Erdők, domboldalak, sűrűségek, városok mellett kattogtunk el. Hosszú ideig nem álltunk sehol, csak vizet ittunk, már mentünk tovább. Sötét este lett. Csípett a szél, pokrócomba takaróztam. Koromsötétben mentünk már. Soha nem akart végetérni az út. Fáradt és álmos voltam. Néha fényes vonatok rohantak el mellettünk sebesen. Felálltam, úgy néztem. Párnákon ültek bent, olvastak, cigarettáztak. Egy hosszú kocsis is szaladt, fehér asztalok mellett ettek. Mellettem is ettek, jó étvágygal falatoztak, szalonnáztak. Éjfél felé járhatott, mikor megérkeztünk.

Már majdnem mindenki aludt, ládájára dülve. Sokat úgy kellett felrángatni. Hideg szél vágott. Szemergett az eső. Egymást kerestük a sötétben. Leszedtük a ládákat, meg a szerszámokat. Koromsötét volt. A vasutasok világítottak lámpásaikkal. Az esőt a szél az arcunkba verte. A ládák mellett húztuk meg magunkat és vártunk. Sokáig vártunk, míg végre megjöttek értünk az ökrösszekerek. Felraktuk a holminkat, pokrócokba takaróztunk és nagysokára megindultunk. Vastag sárban vonszolták az ökrök a megrakott szekereket. Nagyokat cserdítettek hosszú ostoraikkal a béresek, nógatták az ökröket, de néha majdnem beleragadtunk a sűrű sárba. Lassan cammogtak szegény állatok. Vágni lehetett volna a sűrű sötétséget. S az eső csak esett. Mentünk, fordultunk jobbra, fordultunk balra, órákig tartott az út. Egészen átáztunk már, a szél meg fűjt kegyetlenül. Végre kutyaugatást hallottunk, lámpások imbolyogtak s megérkeztünk. Alacsony épület felé vezetett bennünket az egyik ember. Odahordtuk ládáinkat, szalmát vittünk az egyik sarokból, aki ahol tudott, holtfáradtan a hosszú úttól ledültünk s rövid idő múlva már mindenki mélyen aludt. Csak én nem tudtam lehunyni a szememet. Itt vagyok hát messze, sokszáz kilométerre Kövesdtől, Sopron megyében, summás vagyok én is. Vájjon mit álmodik otthon kis Borink? Sírt-e sokat És'anyám? Horkoltak körülöttem. És'apám deresedő bajuszát néztem. Karját feje alá téve aludt. A haja alja csurom vizes volt. Elszorult a szívem s elaludtam.

Reggel szakadt az eső. Szürke derengés volt az épületben. Beszalonnáztunk, majd számba vett bennünket a gazda, meg az ispán. Nyolcvanvan feküdtünk szanaszét, hát nem valami sok hely jutott egynek. Körülnéztem, hol is vagyunk? Apró kis ablakok voltak hálóhelyünkön. Egy istállóban voltunk. Később megtudtam az egyik béresgyerektől, hogy csak három hete hajtották ki belőle a tinókat a legelőre, ott teleltek. Nem vittek bennünket munkára. Még esett, nagy sár volt a tanyaudvaron. Szalmát hordtunk be a kazalból. Én a jászolban csináltam

vackot magamnak, a többi cimborával együtt. A családok, rokonok egymás mellé hurcolkodtak, a jászolhoz karót kötöttek, ez volt a határ köztük. Később már egész otthonos lett hálóhelyünk. Zöld gallyakat törtünk a fákról s beraktuk vele az ablakokat. Sok ki volt törve. A lányok színes szalagokkal vonták be az oszlopokat, melyeken már kiültött a penész. A tetőgerendákhoz is papírszalagokat kötöttek. Apám levelet íratott Janival. Kedves, szeretett Párom, tudatom, hogy szerencsésen megérkeztem, így mondja írásba Janinak. Én elmentem megnézni a tanyát. Nagy fehér magtár volt a közelben, oda vittek később bennünket babot válogatni, meg búzát forgatni. Hosszú istállókat láttam, kövér ökrök kérődtek benne, hizlalták őket. Üres juhaklok voltak távolabb, hatalmas dohánypajták, cselédlakások ragadtak a földhöz. Szurtos gyerekek bámultak bennünket. Az udvar közepén hosszú cement-vályú, gémeskutak, itt volt a marhaitató, a színben vetőgépek állottak sorjában. Tócsákban állt a víz mindenütt. Dombos vidék volt ez, nem mint nálunk. Hegyek kéklenek köröskörül. Folyócskák bujkálnak a dombok között, fűzések takarják el őket néhol. Kis erdőcske látszott a közelben. Nagy kert volt ez, benne volt a kastély. Szép rácsos kapu előtte. Piros tornyai voltak. Ezüst színű nagy fenyők álltak a bejáratnál. Nyírott bokrok, virágágyak, kavicsos utak látszottak a kerítésen át. Hatalmas kutyák szaladgáltak az utakon. Csendesség volt itt. Le voltak húzva a zöld redőnyök, csak az emeleten volt nyitva egy ablak. Siettem vissza, már kerestek bennünket« A magtárba mentünk. Szerettük később is az esős napokat, ilyenkor mindig a magtárban dolgoztunk, könnyű volt ez a munka.

Másnap nem esett. Még alig pirkadt, már csörgette a summásgazda az ajtóra akasztott ébresztő nagy vasat. Nagy robajjal tárta ki az ajtó két szárnyát és ordította be a jó reggelt. Sorba álltunk az ajtó előtt s vagy együtt ment az egész csapat, vagy elosztottak bennünket különböző munkákra. Néha két órát is gyalogoltunk a hatalmas birtokon, míg a munkahelyre értünk. Reggelire kenyeret és szalonnát vittünk magunkkal. Találkoztam az úton az intézővel, aki barackot nyomott a fejemre Kövesden. Lóháton ment kifelé, köszöntem neki, de nem ismert meg, csak a lányokra mosolygott, miránk nem is nézett.

Piros tűzzel bújt fel a nap a fák mögül, mi már egyenes sorban hajladoztunk, dolgoztunk. Lassan dolgozni nem nagyon lehetett. Minket nem nagyon kellett, de azért hajtottak. Elöl és hátul is egy-egy pallér állt, görbe botjára támaszkodva. Egyízben elbámultam. Egy nagy sasmadár keringett a fejem fölött s a pallér már a fejemre koppintott

hosszú botjával, de megkapták azt mások is. Hét óraker pihenők volt, reggeliztünk. Félóránk volt szabad. Jó volt leülni a félóra is. Utána megint dolgoztunk, délig. Vártuk nagyon a szekeret, amelyik az ebédet hozta. Nagy tában tálalta a gazdaasszony a bablevest, vagy a húsvest. Tizen, tizenöten körülültük a nagy kondért és ettünk, ki amilyen gyorsan csak tudott. Tészta szokott még lenni a leves után, vagy főzelék. Hús is járt a szerződés szerint négyszer egy héten. Mindig ugyanaz volt az ebéd, kevés változással. Néha inkább csak kenyeret ettünk, mert ízetlen volt a főzelék. Nem tudott jól főzni a gazdaasszony.

Egy este erősen káromkodik és nagyot ordít a gazda. Egy kövel fejen hajította valaki. Vértett is feje, de nem tudták meg ki volt. Ettől fogva még jobban ordított velünk. Az ispán is mindig kiabált, nem tudom miért, velünk mindenki csak ordított. Szerettük az ebédszünetet. Ilyenkor mókáztunk mindig, nem is éreztük a fáradságot. Egyszer éppen répát kapáltunk s a gazdaasszony előbb érkezett meg a szekérral. A nagy kondorokat kirakta a répa föld melletti rétre egymástól jó messze, hogy jól hozzáférjünk. Mert mi gyerekek külön ettünk. Lebbensleves volt, már messziről éreztük a jó szagát. Alig vártuk, hogy letelessük a kapát, futottunk a tarisznyához, a kanálért. Jó messze megálltunk a táltól s jelle szaladtunk hozzá, nehogy valaki leszedje a zsírosát. Minden oldalról rohantunk s kiabáltunk, erre a sok szöcske, mely a tál szélén ült, mind fejest ugrott a levesbe, rögtön megfőttek a forró lében s mi egyenként kanállal szórtuk ki őket a szép piros lével együtt. Ezen sokat nevtünk, pedig így csak az alja maradt meg nekünk, de azt is kikanalaztuk mind egy cseppig.

Ebéd után kapáltunk egyfolytában öt óráig, aztán tarisznyából uzsonnáztunk. Utána naplementig dolgoztunk megint s csak az estszürkületben ballagtunk hazafelé. Így ment ez nap mint nap, hat hosszú hónapon át. Kilenckor este pihentünk és pirkadatkor felverték bennünket. Rövid órákat aludtunk. Havonta kaptuk ki a szalonnát, meg a komenció többi részét. A szalonna ott volt a magtár padlásán eldarabolva. Sorba mentünk s vettük fel a nekünk járó részt. Első esetben az én szalonnám piszkos volt és vastagon volt rajta a só. Félrelöktem, nem akartam felvenni, de az ispán nagyot ordított rám. Máskor aztán meg sem néztem, felvettem és vittem.

Szerettem nagyon a vasárnapokat. A lányaink felvették ilyenkor szép szoknyájukat, meg lityájukat, a más vidékről való summások mindig megbámulták őket. Nevték az asszonyok fején a tokot. A falu messze volt a tanyától. Idelátszott a tornya. A lányok, sokan az asszo-

nyok közül, meg a cimboráim mindig elmentünk a templomba. Az öregebbek, a legények is otthon maradtak, heverték meg ittak. Az asszonyok mostak, foltoztak ilyenkor.

A határ erősen sárgult már. Egyszer nem mentem haza a többiekkel, megnéztem a falut s egyedül bandukoltam. Szikrázva sütött a nap. Seholy lélek. A pipacsok meg a búzavirágok nyújtogatták ki nyakukat a búzából. Csend volt. Szép virágos rétre értem, olyan volt mint egy matyó varró merejű*, tarka virággal. Olyan szép volt minden, az ég, a táj, a csend, hogy a szívem fájt bele. Nem látott senki és én letérdeltem. Segíts meg Jézus, apámat, testvéreimet, meg a társaimat, akik annyit dolgoznak, már egész barnára égette őket a nap. úgy láttam, hogy a kis virágok is mind meghajoltak, a búzaszálak is mintha összebújtak volna, a felhők is magasabbra úsztak s a kis pacsirta keringett felfelé s vitte föl az én imádságomat a kicsi Jézusnak. Jó meleget éreztem a mellemben. Mentem hazafelé. Egy kanyarodónál lovas jött a búzatáblák között. Féltreugrottam. Erre megijedt a ló és felágaskodott. Lány ült rajta, de nadrágban. Olyan szép volt az arca, mint a szenteknek a képen. Levettem a kalapomat s köszöntöttem. Megveregette a ló nyakát s beszélt hozzá. Aztán elvágatott, mint a szélvész. Porzott utána az út. Hosszan néztem, amíg csak el nem tűnt a dombok között.

Kis gyermekek is voltak velünk. A gazdaasszony gyereke, meg két kislánya. Egy summás is elhozta magával két kis lányát, de úgy lopta magával őket, hogy még a gazda se tudta. Az anyjuk gyereket vár, azért nem tudta őket otthon hagyni az apjuk — mesélte Jani. Szerettem velük játszani, olyan volt az egyik, mint a mi kis Borink. Mi adtunk nekik kenyeret, meg bablevest a vacsorából. Szombat este sokat énekeltünk. Az öregebbek kártyáztak. Amikor sötétedett, a lányok elmentek a legényekkel. Ott visongtak a kazlak közörrt. Janink is elment, de engem nem hívott.

Egy vasárnap amikor templomból hazaértünk, vendéget találtunk a tanyaudvaron. Az emberek, meg az asszonyok, mind ott voltak körülötte. Mi már messziről futottunk oda, hogy ki az. A nagyságos úr volt kövesdről, a plébánosunk, aki eljött ide, messzire, közénk. Híreket hozott az otthonmaradottakról. Kérdezte, mi hogy vagyunk. Járunk-e a templomba. Bátorított bennünket, vigasztalgatott, templomba küldte a lustákat. Alig tudta felírni a sok üzenetet, amit hazaküldtünk vele.

Mégkezdődött az aratás. Én markot szedtem. Cudar meleg volt. Forró és poros volt a gabona, amit magunkhoz öleltünk. Csurgott

* Merejű, matyó kifejezés = tele.

rólunk az izzadság. Az ingünk egészen átnedvesedett. Egyszer elfogyott a vizünk. Nem volt sehol egy fa, sehol árnyék, ahová elbújhattunk volna. Délidő felé járt. Már egészen kiszáradt a torkunk. Az emberek letették a kaszát, leültünk a dűlőút mellé. Most tudtam meg, hogy a szomjúság sokkal rosszabb, mint az éhség. Valaki észrevette, hogy messziről feltűnt már a lajt. A víz! Mindnyájan felültünk, de nagyon megcsigázott bennünket a szomjúság, senki sem ment elejbe. Négy ökör cammogott a lajttal, de nagyon lassan jöttek. Nehezen vártuk már, hogy ideérjenek. Az ökrök nyelve kilógott a szájukból, azok is nagyon tikkadtak voltak már. Rohantunk a csaphoz, de a béres nagyon ordított, hogy ő felelős az ökrökért s előbb az ökröket itatta meg. Vártunk, míg azok ittak. Az emberek morogtak.

Este odaültek közénk a másvidékről való summások, súgtak-búgtak, meg káromkodtak. Erősen füleltem, azt mondta az egyik, hogy nagyobb barmok vagytok ti, mint az a négy ökör, amelyik a lajtot húzta. Ne túrjátok ezt már tovább, majd akkor kipereg a szem és jobban törődnek majd velünk. Sztrájkoljatok — mondták. Erre felállt És'apám, akire hallgattak a kövesdiék s azt mondta nekik, hogy hát a szerződés amit aláírtatok! ez nem volt benne. Mi nem sztrájkolunk s otthagytá őket. Másnap csak kimentek aratni tovább. Találkoztunk az urasággal is, mikor mentünk reggel. A búzákat nézte. A kövesdiék, mind levették a kalapjukat, de a többiek lenéztek a földre, vagy beszélgettek, nem nagyon akarták észrevenni. Csak egyik-másik bökte meg a kalapját. Ezek másfajta emberek, mint mi vagyunk, úgy vettem észre. A sorban is mindig mi kövesdiék voltunk elől, kapáláskor, meg aratáskor is.

Szerettek is bennünket, kövesdi summásokat.

Kispál Erzsa.

Kispál Erzsa matyó summáslány volt, Jóska nővére. A sopron-megyei nagybirtokon dolgozott ő is sokszáz kilométerre a szülőfalujától, Mezőkövesdtől. 16 éves, gömbölyű, pirosarcú, szép derék lány volt Erzsa. Tavaly öltöztették be eladónak. Levetette már a kislányos zubbonyt és sokfodrú, piroscirckált höndörgős szoknyában járt a »karulásba« vasárnap délután. Piros rózsát tűzött a keblére, melyet mint apró vércseppek kereteztek a kaláris csillogó üveggömbjei. Sárgaselyem lityáját majd szétfeszítette lejlődő fiatal teste. Édesanyja alig tudta begombolni és összehúzni a mellén és a derekán. Göndörbarna haját nem is kellett vassal gyűrűsre melegíteni. Kék szeme mindig nevetett.

Ringó járással járt és fiatal élete gondtalan derűjével kacagott bele a nyári napba. Villogott fehér fogsora. Nem akart aranyfogat tétetni, ki is nevétké érte a többiek. Irigykedve nézték, amint hímzett selyemzsebkendővel a kezében egészséges élete pompájában a misére ment. Kispál Erzsza híres lány volt. Ráfogták, hogy kényes és büszke. Pedig ő csak summás volt és mókázó jókedvén kívül nem volt semmije. Kispál Erzsáéknak nem volt földje. Summások voltak.

Édesapja ott dolgozott vele, meg a Jani bátyja is. Jóska öccsével ők félkezesek voltak, búzából és élelmiszerből a harmadát kapták. Az édesanyja maradt csak otthon Kövesden a szőke csepp Borival, meg a Petával, aki most kapta meg keresztanyjától a szép hímzett korozsmát. Az egész család egymás mellett aludt az istállóban, amely szálláshelyük volt a summásságon. Hosszú rúdra szalmát fontak s így elválasztották magukat a másik családtól. Erzsza piros papírszalagokat font a rúd köré, meg a szalmába is, még a gerendát is feldíszítette színesszalagokkal, mint otthon a lámpát, meg a tükröst. Az ablak alatt színes falvédőket rakott a falra. Az egyiken délceg királyfi vezetett egy tündérszép lányt a rózsaligetbe. Ezt igen szerette nézegetni. Virágos tányérokat akasztott fel, a naptárból szép képeket vágott ki, otthonról fényképeket is hozott, — édesapját és anyját esküvői ruhában — ezt is felragasztotta a falvédőre, búzavirágot tűzött mellé. Takaros otthont varázsolt Erzsza az ólban.

Csend volt itt este. Holtfáradtan dültek el a magas deszkaemlvényekre felrakott szalmaderékalkakon. Ládáik is ott sorakoztak a lábuknál, amint aludtak. Csípős és erős tfágyaszag áradt a falakból, a talajból, a gerendákból. Ezt ők azonban nem érezték. Aludtak álomtalan, fásult kábulatban. Jani a másik soron feküdt a legények között. Az öreg Kispál féloldalra borulva erősen hortyogott. Deres bajusza, borostás, ütköző szakálla, befedte gondoktól mélyen árkolt csontos arcát. Erzsza nem tudott elaludni. Hánykolódott, jobbra-balra fordult. Nézte a holdsugár útját, amely beszűrődött az ablakrésen, végigsurolta a gerendákat, körülrajzolta alakját, rugalmas körvonalait, amint összegömbölyödve, térdeit felhúzva feküdt. A sápadt, derengő fény megállapodott a falvédő papírján, éppen a királyfi alakján. A királyfi nézte őt, de szemeiből Lázár Gazsi hamis szeme mosolygott rá, aki ott aludt az istálló másik felében, Jani bátyja sorában. Uram Isten, — sóhajtott és felült — olyan, mint a Gazsi, csak neki nincs bajusza. Boldog öröm villant keresztül a szíven. Kezét a mellére tette, érezte szíve erősebben lüktető dobogását. Csend volt itt. A hold sárga karéja elért már az ablakig. Fénye erősen áramlott az alvókra. Erzsza szája mosolyra nyílt, hátra-

simította vastag foncsikját, majd elnyúlt a szalmazsákon. Boldog mosollyal a száján aludt el. A hold sugarai őrizték álmát. Csend volt, csak néha sírt fel egy gyerek, talán az otthonról álmodott. A hold később elvonult az ablaktól és lassan betakart mindent fátylával a sötét éjszaka.

Másnap hajnali szürkületben, meg sem várva az ébresztő kolompot, már mosakodott, megfésülte dús haját. Még aludtak a többiek, ő már kint volt. Vékony ezüstcsík hasadt az ég alján.. Etettek a béresek. A trágyát hordták ki az istállóból. Lelke ujjongva, tűzben égett, amint teleszívta mellét az ezer meg ezer virág és levél lehelletétől felfrissült üde, tiszta levegővel. Táncolni szeretett volna, meg énekelni. Kimondhatatlan vágyakozás hulláma áradt szét minden idegszálán, az egész lényében. Nem tudta mire vágyik. Kék és arany színek lobogtak, égtek az égen, vakító fehér lett az istálló fala. Kibújt a nap. A lányok már mind felkeltek. Korábban keltek, mint a legények, hogy meg ne lássák őket öltözködés közben kíváncsi férfiszemek. Erzsza arca lángaborult, meglátta Gazsit Janival. Kacagott, nevetett túlaradó boldogságában.

Véget nem érő répaföldek nyúltak el a tanya előtt. Rét húzódott mellette, teletűzdelve színes virágokkal. Hajladoztak harmatos fejükkel a reggeli szellőben, mint a matyóányok a körmeneten. Fehér templom torony hasított az égbe a párás hegyek alatt.

A summásgazda elosztotta őket munkára. A lányok répát kapálni mentek, a legények a rétet vágták le. Erzsza pirosbabos kendőt kötött a fejére. Énekeltek. Csengett a sok üde lányhang a rétek felett. A legények a kaszával a hátukon velük mentek az útkereszteződésig. Megcsípdesték őket. Visongva, nevetve ugrottak szét, mint a galambsereg, melyre lecsap a vércse. Erzsza előreszaladt, könnyűnek, egészen súlytalannak érezte magát. Vesztét érzi ez a lány — dörmögte a gazda. Aki pénteken nevet, vasárnap sírni fog — tréfálkoztak vele. Gazsi felmarkolt egy csomó virágot a rétről — vizes volt még a harmattól — és ráhajította Erzsára, aki a keblére tűzött egyet. El akarta kapni a lányt, de az, mint az angolna kicsúszott a kezei közül és bíborpiros arccal beugrott a répába. Melegen tűzött a nap. Szikrázva szállt föl a harmat. Villogott a legények kaszája a réten, amint ütemesen vágták a füvet. A lányok »vadlúdszárnyban«, ékalakban álltak neki a répának. Az ék élén egy menyecske kapált. Másodiknak Erzsza szökött előre. A másik ékben szentistvániak, a harmadikban tardiak haladtak. Színes törtvonalban hajladozott a summássereg a hatalmas táblán. Mint tündöklő üvegbura, rájuk borult a felhőtlen kék ég. Erzsza vágta a földet kapájával a menyecske nyomában. Nem érezte most a fáradságot, az

izzadságszagú életet, amely körülvette, nem érzett mást, csak nagy megmagyarázhatatlan örömet. Nézte a virágot a keblén, nézte a legénysort, s közöttük Gazsit, aki kimagaslott szálas, vállas alakjával. Megbizsergette forrongó vére. Sokszor látta, hogy játszanak a legények a lányokkal, őt még nem ölelte meg legény. Hahó Jani! — kiáltott át a bátyjának, két kezéből tölcserít formált a szája elé, de ez a hang Gazsinak szólt. Szállt, áradt a hang, mint a felszökő vízsugár, majd lepermetezett, beleütődött az élő és levágott halott virágokba, visszalökődött, mint a labda, visszhangzott, hahó!, majd elült, elcsendesedett, mint a fáradt madár a fán. Hahó, kiáltott újra fokozatos erővel, csengő hangja szólt, mint a kis harang, tovább gyűrűzött, mint a vízbe dobott kő, széles, halkuló hullámokban. Élesen füttyentett vissza valaki a két ujjá között a legények sorából.

Váratlanul csapott rá ez az érzés, gondolatai keringeni kezdtek, mint a gólyamadár, amely a feje fölött körözött. Édes és sajgó fájdalmat érzett egyben. Eszébe jutott munkában megrokkant atyja, aki értük annyit küzdött. Görcsös szorítást érzett a szíve mélyén. Gazsi is summás nincstelen, miből fognak megélni. Summába járnak majd ők is, mint a szülei, ő is bájolni fog, mint az édesanyja. Elhesegette ezeket a gondolatokat, elképzelte, hogy Gazsi két erős karjával átöleli s ez megmámorosította. Megborzongott a gyönyörűségtől. Erősebben vágta a kapát a földbe, lesült, barna karján dagadtak az izmok, formás lábai sárosak voltak a reggeli harmatos portól. Dalolt az ebédszünetben, dalolt este, mikor kiültek az istálló elé. Egész nap dalolt ezután, nem érzett többé fáradtságot. Vidám és boldog hangulat töltötte el lelkét. Néha egy-két szót szólt hozzá Gazsi kedvesen, a szemében tűz villant, pillantásuk egybekapcsolódott. Így pergette ifjúsága drága napjait, mint egy drágakövekből álló szentolvasó csillogó szemeit.

Várták izgatottan a szombatot. Cuharé volt szombat esténként. Nézték az eget, felhősödött. Csak ne legyen eső, sóhajtoztak a lányok. A szombat este a fiatalságé volt. Örömeikre reggelre kiderült. Forró nyári napra virradtak. Kapáltak megint. A hatalmas répatábla nem akart véget érni. Hosszú nap volt a szombat. Estszürkületben siettek haza a lányok. Gyorsan bekanalzták a babfőzeléket (vacsorára mindig babot kaptak). Mosakodtak, fésülködtek, leeresztették foncsíkjaikat, levették a kendőket, felkötötték a hímzett surcot, virágot tűztek a keblükre és kiültek a lócára az istálló elé. Murányi Peta már próbálgatta a harmonikáját. Lázba hozta őket a muzsika. Nem érezték a fárasztó napi munka terhét. Erzsza sugárzott a boldogságtól. Hamvas arca piros

volt a friss víztől, meg az izgalomtól. Jöttek a legények. Bort is hoztak és ittak. Még nem táncoltak, csak összekapaszkodva nagy körben lassan, tempósan topogtak és danoltak. A kör mozgott jobbra, meg lassan balra, a borosüveg körbe járt. A harmonikás gyors csárdásba csapott. Gazsi intett Erzsának, aki lesütött szemmel jött, a többiek is táncba vitték a lányokat. Világított a telehold. Tejfehér fény öntötte el a táncolókat, akik egész nap hajladozva kapáltak és kaszáltak és nem voltak fáradtak. Fiatalok voltak. Hetykén, rátartian, csak úgy vállból táncolták a csárdást, lábuk alig mozgott. Büszke tartással táncoltak. Szegények, nincstelenek voltak, de nem csüggedt, lázadózó városi proletárok. Matyó summások voltak. Forogtak a szoknyák, mint a harang, széttárult a sokfodros fehér alsó. Szólt a harmonika a tanyaudvaron késő éjfélig. Másnap nem kellett korán kelni. Erzsza hozzásimult Gazsihoz. Néha felnézett rá és erősebben szorították a férfikarok. Szíve vadul dobogott a tánc izgalmában. Erzsza, eljárók hozzátok, ha hazamegyünk — szólt hozzá Gazsi és megsimogatta fürtös haját. A lány szólni akart, de nem jött ki hang a torkán, a szája félig nyitva maradt. A legények mind többet ittak, merészebbek lettek, a lányok elszökdöstek és lefeküdtek. Erzsza kiment a rétre. A hold tányérja már magasán járt az égen. Egy kakas erősen kukorékolt. A tücskök ciripeltek szorgalmasan. Ment a magas fűben, mint egy alvajáró. »Eljárók hozzátok«, mondta Gazsi. Sokszor elmondta ezt magában. Fehér virágok világítottak a fűben. Szebbek voltak most. Sohasem vette észre, hogy ilyen szépek ezek a magasszárú virágok. Bókoltak, amint egy futó szellő megremegtetette a szárait. úgy néztek rá, mint akik egyetértenek vele, mint akik tudják a titkát, amely vízbehulló drágagyöngyként leereszkedett a szíve legmélyére. Most bontogatja szirmait az egyik, most nyílik ki a langyos éjben, mint az ő szíve. Félve tárja ki kelyhét, amelyben titkát őrzí. Két égő nagy kék szeme belebámult az éjszakába a hosszú szempillák alól, tündöklött, mint két égi csillag, mely hirtelen felragyog a sötét éjszakában.

Alig aludt pár órát. Vasárnap volt. Hajnalban virágot szedett és hatkor már elindult a távoli templomba, hogy a csokrot a Szűzanya szobrához tegye. Fehér pántlikát kötött a hajába, felvette tüdőszín* lityáját. új volt még egészen. Borszínű** höndörgős szoknyát kötött fel, hímzett borsókás surcot hozzá, félcipőt húzott. Az úton később levetette cipőjét, nyomta nagyon a lábát. Mezítláb szaladt le a dombon a nedves

* Tüdőszín = rózsaszín.

** Borszín = bordóvörös.

fűben. A patakparton ment a fűzések alatt. Hallgatta egész úton a bukdácsoló víz csobogását. Nagy jókedvében néha nekiiramodott és futott, majd leült a patak partjára és nefelejcses szedett. Ünnepi díszben, virágokkal a kezében érkezett el a Szűz Anyához, megköszönni a nagy boldogságot. Megbámulták a fálusiak a ruháját. Jó hűvös volt a templomban. Odament a lányok helyére az oltár rácsa elé. Hatalmas erővel szólalt meg az orgona és Erzsza tiszta szívből énekelt.

Már az aratással is végeztek. Rövidültek a nappalok. A kis Bori bélhuratot kapott — írta az édesanyja Erzsának. Hazagondolt Kövesdre, ahol most kitanyáznak és varrják a varrót. Janival ketten írtak haza. Hála Istennek egészségesek vagyunk, szólt a levél. Az éjszakák mind hűvösebbek lettek, az istálló résein befűtyült a szél.

Nemsokára újra levelet hozott a posta. Édesanyjuk írta, hogy a csepp kis szőke Borijukat elvitte a bélhurut. Angyal lett belőle, írta és imádkozik értük majd a mennyországban. Mire kiért a levél a tanyára, el is temették a drága kis Borit, akit édesapjuk annyira szeretett, sokszor megráncigálta a bajuszát. Apjuknak végigcsurogtak a könnyek az arcán. Erzsza jókedvének is vége lett. Akkor enyhült meg, ha Gazsi Jani bátyjával együtt vigasztalgatta. Láta a kis koporsót, mint viszik ki a temetőbe és sírt keservesen. Az ég is szomorú volt és vigasztalan. Ólmos felhők járták az eget. Számolták a napokat. Közeledett a hazatérés. Berakták ruháikat a ládába a béresek befogták az ökröket és mégindultak az állomás felé. Hosszú ideig tartott az út. Az eső esett, hideg szél vágott az arcukba. Pokrócaikba burkolódtak, de az is csak átázott. Feltették ládáikat a marhavagónba és megindult a hosszú summásvonat haza, Mezőkövesdre.

Erzsza férjhezmegy.

Mindszentek napjának délelőttjén értek haza a summások Kövesdre. Erzsza édesapja erősen köhögött. A szárazbetegség csigázta édesapámat, mondta Jani sokszor. Menjek már doktorhoz, tanácsolták neki, de ő nem ment. Nincs nekem semmi bajom, csak me'fáztam, — hártotta el magától az aggódó féltéseket — tudok én dolgozni még. Hamar kifáradt a summáságon is, többször le kellett ülni pihenni. Az arca azonban szép barnapiros volt. A hosszú úton megfázott, át- meg átfújta a szél a huzatos vagonban. Az egész úton esett az eső. Fázott a pokróc alatt is. Erzsza édesanyja nyakába ugrott, megcsókolta. Jani meg Gazsi leszedték a szerszámokat, a ládákat, felrakták a szekérre, ők meg nekiindul-

tak gyalog. Az állomás tele volt summásokkal, akik hat hónapi nehéz munka után hazajöttek. Várták őket a család tagjai, a gyerekek, volt nagy öröm. Bodri kutya ugrált, mintha eszét veszette volna. Belenyalt Jóska arcába. Peta édesapja kezét fogta. Édesanyjuk erősen megfogyott, mélyebbek lettek a ráncok az arcán. Megint kihullt két foga felül, haja megfakult. Mehhót a kis Borink, pedig doktor is vót nála, még sem lehetett rajta segíteni — mesélgeti. Szitált a köd, szürke volt minden. Nagy bátyúkkal a hátukon özönlöttek a summások az állomásról, véget nem érő tömegek vonultak a temetőbe. November elseje volt.

Viszontlátták kis házukat. A teteje még jobban besüppedt, mióta nem látták. Körüljártak mindent, benéztek az ólba. Besugározta az egész házat Erzsa fiatalsága. Délután kimentek a temetőbe, csak apjuk maradt otthon. Fázott és rázta a hideg. A hatalmas temetőt átjárta a halottak virágának édes-kesernyész illata. Égtek már a gyertyák a síron. Mindenütt térdeltek a sírok mellett, sokan hangosan sírtak. Erzsa virágot vitt a kis Bori sírjára. Peta követelte, hogy Borika jöjjön már haza. Anyja magyarázgatta, hogy Borika már az égből van, anyalka lett és többet soha sem jön haza. A körmenet, amely a templomtól indult, beért a temetőbe. Kispálék is beálltak a menetbe. A pap a kálváriakápolna tetejéről szépen beszélt a túlvilág örömeiről, a megholtakról. Erzsa édesanyjának csordogáltak a könnyei. Amint hazaértek, megszólalt a harang. Hat óra volt és ők az asztal mellett a harangzúgás egész ideje alatt imádkoztak a halottakért, a meghalt csepp Boriért, aki már az égből néz le rájuk.

Lassan megfeledkeztek Borikáról, aki íthagyta őket és életük visszatért a hétköznapi egyhangúságába. Erzsa élete kitágult, eltűnt előtte az élet minden ridegsége. Boldog titokzatosság vette körül az otthon megszokott légkörében. Eljárók hozzátok, — mondta Gazsi — emlékezett és fokozódó izgalommal várta az estét. Gyönyörű fésűt vett a hajába. Csillogó, ezüstszerű gyöngyökkel volt kirakva. Édesanyja érezte, hogy a lány életében változás állt be és elmentek cipőt venni. Erzsa csinósította a házat, a pitart. Feltette itthon is a szép papírfalvédőt, amelyen a királyfi volt. Kispálék házában nem volt ámbitus, mint a gazdaházaknak. Apró kis summásház volt. A nagyapjuk is itt lakott, tőle örökölték. Vértelke sem volt. A zsupptető ráereszkedett a homlokzatra, mint egy félrecsapott rozzant kalap. Két apró ablakát nem lehetett kinyitni. Édesapjuk igen szeretett faragni. A hosszú téli estéken pipázott és faragott. Kifaragta a pitarajtó előtt a verebcét,* szíveket

* Verebce = a bejárat kisebb lécajtaja.

faragott a lécek tetejére. Kifaragta, kivirágozta a sulykolófát az anyjúnak. Mindent kidíszített faragással. A pítar félkörös választófala tele volt tányérokkal. Szép virágos cintányérokkal. Ragyogtak, ha besütött a nap. A mestergerenda erősen meghajolt. Az apjuk Janival kivágott egy agagyínfát, legalyazták, nem volt éppen egyenes, de jól megtámasztotta az elgörbült gerendát. A búbos patkáját szép csíkos rongypokróccal takarták le. A falakon sem volt tenyéryi üres hely. Tele volt szentképekkel, fényképekkel, meg tányérokkal. Erzsza felakasztotta szülei esküvői képét, amit hazahozott magával a summáságról. Egymás kezét fogták, úgy álltak fiatalságukban, esküvői díszben. Nem hasonlítottak már a képre. Erzsza sokszor nézte őket és alig akarta elhinni, hogy az a gömbölyüarcú szép menyecske az ő fogatlan, fonnyadt, teleráncarcú édesanyja. Fájó érzés suhintott végig öntudatlanul fiatalságán. Hogy ő is ilyen fész majd évek múlva, felőrlik a gond, a gyerekek, de ez csak villanásnyi ideig tartott, mint amikor hirtelen támadt szellő elfátyolozza a tükröző tó színét. Várta Gazsit, aki megígérte, hogy eljár hozzájuk. Leporolta a fényképeket. Szeretettel nézte elsőáldozós képét. Szép fehér fátyol keretezi arcát. Nemsokára menyasszonyi fátyol borul majd rá. Istenem, Szűz Anyám, segíts meg, sóhajtott és dalolni kezdett. Mint a virágillat a dohos szobában, szállt kellemes, csicsergő madárhangja. Nézegette apja testvéreinek a képeit. Az egyik rendőr volt Pesten, a másik meg hentes. Ez is Pesten élt. Ritkán látták őket. Meglátogatta őket egyszer a hentes felesége. Hosszú, vékony asszony volt, úri kinézésű. Büszkék voltak rá, de szegyeitek is, mert igen piros volt a szája, a haja meg erősen szőke. Igen sovány volt. Jani el nem vette volna, még lába sincs — mondta. Elnézte reggel Erzsza, amint hosszú, virágos ruhába bújt, csak a derekán gombolta be. Lábára papucsot húzott. Szagos vízzel mosdott. Nagy tükröt hozott magával, abban nézte az arcát sokáig. Peta a száját is eltátotta, úgy bámulta, amint vékony, vörös rúddal bekeni a száját. Minek a' Erzsza? — kérdezte suttozva. Hallgass, te buta, nem látod, hogy fáj a szája Teri ángyomnak? Érdeklődéssel nézte, hogy dörzsöli be az arcát szagos púderral, amelyre még pirosat is kent. Még a nyakát is bepúderezte. Igen megnézték az utcán, amint nagy bőrtáskájával a karján elmentek Erzsával a faluba. Csak egyszer jött le, Kövesdet megnézni, ahogy mondta, többet aztán nem is látták.

A felvetett ágyat földigéő, pipi terítő takarta le, három csipkefodor volt rajta. Kilátszott a búbos felőli oldalán a fakult, »cipésmadaras« lepedővég. A sarokban az ablak melletti Mária-ház alját Erzsza telerakta

mindszenti virággal. A lámpa drótját sárga meg kék papírszalagokkal fonta be, meg a tükröst is. Az ablakok tetejére fodros köröket nyírt papírból, mint a rózsák, úgy nyíltak szét, szalagokat is font belőle. Kis függönyöket húzott az apró ablakokra. A tulipános ládába elrakta a nyári ruháit, elővette a télit, mert hűvös volt már. Mindig esett az eső, fújt a szél. November volt.

Jani meg Jóska kint tanyáztak az ólban. A balsarkában falóca volt a fal mellett, meg dikó. A lóca előtt gödröt vágtak és körülrakták kövekkel. Estéknént itt tüzet raktak és melegedtek. Eljöttek Jani cimborái és kártyáztak, meg daloltak. Az ólnak nem volt padlása. A tetőgerendák feketék voltak a füsttől. A szénatartó oszlopok végeit az apjuk fűrészszel meg vésővel emberfejre faragta. Az egyik gerendán a fagörcsőt meghagyta fülnek. Mint a bálványok, olyanok voltak ezek az oszlopok. Kifaragta a dikó, meg a lóca végeit is.

Állt a szemergő esőben az öreg Kispál és vakargatta a hízó nyakát, melyet még a nyáron vett az asszony, az aratás után hazaküldött pénzből. Az ól végében kis kazal szalma állt, tüzelőnek vették a búboshoz, meg a tehén alá. A trágyalé kifolyt az ólból és összevegyült az esővízzel, a trágyadombból is szivárgott szerteszét. Nagy sár volt az udvaron. Kopaszon zörögtek az akácok a hűvös szélben.

Este befűtötték a búbosba. Már nem kint főztek a konyhában a szabad tűzön, hanem kis takaréktűzhelyet vettek s azt állították fel a búbos padkájára. Bent főtt az étel a szobában. Meleget is adott a kályha. Ültek estéknént az asztal körül a lócán és blúzokat hurkoltak meg hímeztek. Átjöttek a szomszédok. Letanyáztak és ők is hímeztek. Erzsa az ablakot leste mindig. Jóska öccséről folyt a beszéd. Pap legyen, ezt akartam vóna, — szólt az anyja — de hát nem telt. Pedig a tanítója is mondta a summásiskolában, hogy óriási eszi van. Törte magát mindig. Dicséretet is kapott. Gimnáziumba kell annyi ezt a gyereket, de sokszor mondták a vizsgákon. Summás lett ez is, mint az apjuk. A Márton Bori ángyom gyereki is oda járt, oszt mégis megbukott — csattant fel az egyik menyecske. Ott is csak az úr gyereki boldogul. Az urak csak az urak gyerekit pártojják. A Barczy Matyi gyereki mégis pap lett — mondta az öreg szüle, Erzsa nagyanyja. Hát a'mér nem bukott meg. Summásgazda lesz Jóskából Bori, mellátod — mondták. Jóska, a fiatal summásgyerek kitént társai közül megbízhatóságával. Ezt az öntudatlan tisztesség és becsületérzést apjától örökölte, akit minden társa tisztelt és becsült, következetes jellemességeért. Egyenes és nyílt ember volt. őszinte mély vallásosságát és képzelőerejét az anyja

adta neki, aki egyike volt a legjobb íróasszonyoknak és benne volt a Rendben (Szent Ferenc harmadrendjében). A jelvényt mindig a mellén viselte. Sokat imádkozott. A szentolvasó ott volt mindig mellette akkor is, amikor rajzolta a párnákat meg a térítőket.

Ennek a fáradt, meggyötört öregasszonynak egyetlen vágya volt a föld. A summássors ránehezedett, mint egy kő a vízbefülő nyakára és nyomta lefelé. Meggörnyedt bele a háta. Szüntelenül tervezgetett, számolgotott, miképpen tudnának csak egy holdra valót is összekaparni. De a pénz, amit ősszel hazahoztak, csak arra volt elég, hogy szűkösen ki tudták húzni a telet. Erzsának meg gúnyára kellett a keresete. Malacot vett az augusztusi vásáron, sok pénz kellett rá. A házfedelet is ki kell javítani, nádat kell venni, Jóskának leszakad a csizmája, új kell neki. Erzsának cipőt vettek. Elfolyik a pénz, az utolsó években nem tud félretenni egy garast sem. Buzgón foházkodott, imádkozott segítségért a Szűz Anyához. Ott ragyogott, fénylett a távolban a szeme előtt, mint csalogató délibáb, csábító lidércfény a föld. Egy darab föld, az ő földjük. Nézte a vetés zöld bársonyát, ott ringott előtte az érő, aransárga Élet. Jani már aratja izmos karjával, Erzsa szedi a markot, cséplőgép bűg az ő elhagyott udvarukon. Boldog örömmel viszi az ebédet, a bort, a poros gépelőknek. Erzsa bekötött fejével húzza a töreket a gereblyével. Zúg a gép, ömlik az acélos élet, amely az ő földjükön termett. Látta a tudató asszonyt, aki hozzájuk jön, Erzsa lánya után érdeklődik. Büszke, földes fiú vetett rá szemet. Almodozott a földről, amelyből nekik nem jutott. Csodára várt. Vakon hitt valami váratlan eseményben, mely kiemeli őket a summássorsból. Erzsa derék lány, hátha valamelyik földes legénynek megtetszik, gondolta. Tudta, érezte, hogy ez lehetetlen, földes legényeket a földes lányokhoz igazítják, de bízott és hitt abban, hogy elképzelése valóra válhatik. Erzsa volt egyetlen reménysége.

Erzsa minden este kikészítette az asztalra a gyufát. Hajába tette a gyöngyösfésűt és várta Gázsit. Multak a napok. Édesapja mindig köhögött. Feküdt az ólban és fázott, pedig betakarták a nagy bundával. Arca beesett, lesoványodott. Ködös, szeles idők jártak, korán esteledett.

Egy este, keddi nap volt, felrezzent Erzsa, nótaszót hallott. A tanyázok is felfigyeltek. A dalolás egyre közeledett az ő házukhoz. Erzsa felugrott, megzörgették az ablakot. Agyon Isten jóestét! Erzsa hozzá ki gyufát — hangzott kintről. A lány megismeri Gází hangját, bíborpiros lesz, ugrik a gyufával, nyitja az ajtót, ott áll előtte nevető, barnapiros arcával, akít olyan nagyon várt már, cimboráival. Bejönnek a pitarba. Erzsa sorra gyűjtja a cigarettákat s a gyufa lángjánál felvillan

Gazsi pajkos szeme. Megfogja csukólját vasmarkával, ahogy a gyufát tartja. A legények nézegetik, bírálgatják cimborájuk választottját. Erzsa lesütött szemmel hallgat és igen boldog. Hideg van a pítarban, de nem érzi, tűz járja át és szelíd alázattal felelget. Félve megy be a házba, amikor a legények elmentek. Ki vót a Erzsa — kérdezi édesanyja és feszült várakozás érződik a hangjában. Lázár Gazsi a cimboráival — feleli Erzsa, kérdés, rimánkodás van a tekintetében. De anyja nem szól, szótlánul lefekszik. Rossz érzés fogta el, sírás szorongatta a torkát, mégis summás legény lesz az Erzsa férje, a sors ellen nem hadakozhat. Ábrándjai a földről végkép szertefoszlottak, szétpattantak, mint a szappanbuborék. Nincs kiút, sorsukat vállalni kell. Lassan peregtek le könnyei az arcán, imádkozott, Uram, legyen meg a te szent akaratod!

Erzsa levetkőzött, elkerülte az álom. Szeme különös fényben ragyogott. Szerelmesén kívül senki és semmi se volt számára a világon. Vágyódás fogta el, örült, hogy újra látni fogja, két karját feje alá tette, még érezte csuklóján az erős férfiujjak szorítását. Így talált rá az álom.

Köd volt és eső. Csizmában lehetett csak járni a sárban. Némely helyen a garádokba* kellett kapaszkodni. Sötétek és szürkék voltak a napok. Erzsa élete mégis tele volt napsugárral.

Kedden, csütörtökön, szombaton és vasárnap engedi meg a falu törvénye a legényeknek a pítvarlást. Csak ezeken a napokon szabad a lányos házakhoz járníok. Különös gonddal készült a lány ezekre az estékre Sárga géphímzéses surcára vőlegényt és menyasszonyt hímzett, felső vállas részét fehér csipkével szegélyezte. A fehér keret körülfogta barnapiros arcát.

Szombaton este jöttek újra. Erzsa — szólt be a legény az ablakon. Repült ajtót nyitni. Jókedvvel rontottak be, dörzsölték a kezeiket. Hideg volt. Rágyújtottak, beszélgettek, topogtak — a pítart nem fűtötték. Kerüjjetek már bejebb, meffáztok ott kint a pítarban — szólt ki Erzsa édesanyja. Aggyon Isten jóestét! üdvözölték a tanyázókat, kezelték mindenkivel. No üjjetek mán le, ne vigyétek el az álmunkot — szólt Bori néni. Köszönöm, kedves keresztanyám,** nem vagyunk fáradtak — felel Gazsi. Leülnek a saroklócára. Bori néni a kemence padkán melengeti fájós hátát. Erzsa az asztal mellett hímez a szomszédokkal. Emlékszel-e, Gazsi, amikor a gazdát me fejenhajítottuk a summásságon — mondja nevetve az egyik legény. Tréfálkoznak, sűrű a

* Garád = kerítés.

** Az udvarló a leány édesanyját keresztanyámnak szólítja.

füst a sok cigarettától. Erzsa néha veti fel szemeit, hosszú szempillája sátra alól.

A következő alkalommal harmonikást is hoztak. Végigdanolták az utcát, még a ház előtt is énekeltek s csak azután mentek be. Erzsa kint maradt Gazsival a pitarban. Nem beszéltek sokat, inkább csak nézték egymást. Tervezgettek. Mondta ugyan Gazsi, no csókolj má meg Erzsa. Nem az asztalláshoz jöttünk, hé — kiáltanak ki a legények. Erre azután ők is bejönnek a szobába. A látogatások rendszeresen ismétlődtek. Leesett az első hó.

Gazsit már a családhoz tartozónak tekintették. Kiment este az ólba is. Meggyógyul keresztapám — vizsgálta az öreg Kispált. Az csak köhögött szüntelen, fázósan húzta össze magát a kopott szűrét.

Szép volt a falu a hó alatt. A fagytól összerándult röögöket belepte a hó. Mintha fehér terítővel takarták volna le a barna, latyakos sarat. A színesruhájá matyólányok voltak a himzés rajta, mint ringó járással mentek az utcán.

A fiatalok csak esténként, a legényjáró napokon találkozhattak. Már csak egy-két cimboráját hozta magával a legény. Szombatonként többen is jöttek. Bort hoztak és táncoltak harmonikaszó mellett. Erzsa ilyenkor piroshímzéses fehér surcot kötött. Sok mindent szeretett volna elmondani Gazsinak, de bennerekedt a szó.

Cuharé lesz Kati ángyoméknál, Erzsa jössz-e? — kérdezte Gazsi. Elmének, magával elmének. Először vitte párja ki a házból. Egy fiatal házaspárnál a szomszédban a legények kibérelték a kamrát. Bort vettek, harmonikást fogadtak, itt gyűltek össze és táncoltak éjfélig. Jani is elhozta választottját. Táncszünetben a lányok a házban ültek, a legények a kamrában énekeltek és ittak. Csend volt a havas éjjelen. A kutyák vonítottak néha. Sárga fény ömlött ki a háza, ha valamelyik legény nyitotta az ajtót. Kiszűrődött a tánc ütemes dobogása és a harmonika, mely teljes erővel szólt. A sápadtarcú Csírmaz Kati tánc közben Erzsát nézte, vájjon van-e köztük valami. Látta, hogy nagyon biztosak a dolgukban, egymásra se néztek, csak önfeledten táncoltak. Igen tetszett neki Gazsi. De meg kellett állapítani, hogy »fajín« lány Erzsa. Gyönyörű volt mélytűzű szeme a lámpa fényében. Erzsa is érezte, hogy nagyon szép ezen az estén.

Vasárnap tudatot küldök Erzsa — szólt hozzá Gazsi, akinek magávalragadó jókedve, önfeledt vígságba sodorta a többieket is. Átölelte a lány derekát egyik kezével és úgy kísérte haza a csendes éjjelen. Világított a hó és a csillagok szikráztak a téli égen.

Felsározták a pitar földjét, megtapasztották a búbost a *téví** körül, meszeltek, csinosították a lakást, várták a tudatot.

Vasárnap délután volt, rajzott a tömeg a litániáról, mint a méhek a kaptárból. Még szólt az orgona. A lányok feje fehér kendővel bekötve, arcukat pirosra csípte a hideg. Szoknyájukat magasra felkötötték, széles lett tőle a csípőjük. Virítottak a piros, sárga és zöld nyakbavaló kendők a fehér hóban. Tömött sorokban karultak a fűtca mindkét oldalán, a szentek szobrainál fordult át a karulás. Sütött a nap, vakított a hó, hömpölygött, hullámozott a lányok tömege, mint egy véget nem érő színes körforgó. Erzsza is ott mosolygott köztük. Zsebkendőjét szorongatta a kezében, kereste szemével Gazsit, aki ott állt a legények között a Kardosék boltja előtt. Egymásra mosolyogtak, összevillant a tekintetük, ők tudták, miért,

Az öregasszonyok megálltak a templom előtt, csoportok alakultak, beszélgettek. Bori várt, akit keresett, jött már feléje, fekete selyembe öltözve, amint ez az ünnepélyes alkalomhoz illik. Gazsi anyjának testvére volt, a Panni. Ő volt a tudató. Gyere mán Panni, no nézd meg, hogy lakunk — hívta Bori. A két öreg megindult fontos útjára, mely a fiatalok sorsáról dönt. Az asztalt fehér terítővel takarta le Bori. Friss kenyeret hozott be. Észte me' má emmé lányunk sütte — kínálja az illatos kenyeret. Nem azé' mondom, mer az emménk, de fajjabbn jány nincs ebben a tizedben. Jobb kenyeret egyik se tud sütni. Takaros, egészséges, bírja a munkát. Panni szeme fűrgén jár körül, megnéz mindent, az ágyat, a bútorokat — majszolja fogatlan szájával a kenyeret — Gazsi úgy veti fel a hátára a zsák búzát, mint a tojjút. Kettő helyett dolgozik — mondja Panni. Egy fejjel nagyobb a többinél. Beveri a fejét az ajtóba. Sok eső esett, mikor nyőtt. Nevetnek. Fényes kaszjit adok Erzsával, hét párnát, me' két dunnát, négy huzatot hozzá. Felsorolja részletesen a hozományt. Bólogat hozzá Panni. Elmondja, hány szoknyája, hány lityája, meg fodrosa van a ládában. Kimennek az udvarra, megnéznak mindent, bemennek az ólba, elbeszélget Panni az öreggel, aki a dikón fekszik, Jóska újságot olvas fel neki. Vörösen bukik le a nap, hosszú kékes árnyékok nyúlnak el a havon. Már csak keskeny csík világít a fehér házfalból. Az elgörbült kereszt a ház tetején sárga fénnel izzik a rózsa-szín esti égben.

Hétfő reggel megérkezik Gazsi anyja. Isten hozta Tefa nénémet, fogadja Erzsza. Forgolódik körülötte, igyekszik kedvében jární. Menünk és'anyáddal gyűrűt venni — mondja. Halkan, sziszegve beszél, sovány

* *Téví* — a búboskemence nyílását elzáró kő.

madárfarcára ráfeszül a bőr, fekete kendője beárnyékolja szemeit, csak keskeny horgos orra, meg vékony vonalú szája látszik. Két kezét összedugja a kuzsu ujjában. Erzsa boldogan öltözködik. Gyűrűs menyasszony lesz. Vágyai valóra válnak. Hárman mennek el vásárolni. Erzsa, a vőlegény édesanyja és Bori néni. Erzsa kiválasztja a gyűrűket, az egyikre rávésik a nevét, nézi, hogy alakul ki a gyűrű lapos részén a neve. Felhúzza az ujjára, forgatja, nézegeti közlelről, távolról, szétnyitja az ujjait, majd összezárja, ráhúzza a sima karikagyűrűt, a vőlegényét is. Ezt is ő viseli majd, csak az esküvőn adja oda Gazsinak, kinek a kisujjára is alig megy fel. Az esküvő után férje felhúzza újra Erzsa dolgos kezére. (A matyóférj nem visel jeggyűrűt.) Fénylik a két aranygyűrű az ujján. Gazsi anyja kifizeti a gyűrűket és megy az új menyasszony, tündöklük ragyogó két szeme a boldogságtól. Tüzesebben fénylik, mint az arany az ujján. Az úton lopva felemeli a kezét, újra meg újra nézegeti, nem tud betelni vele. Szeretné feltartani a kezét, mindenkinek megmutatni a fénylő aranygyűrűt. Tizenhat éve büszke fiatalságával szeretné belekialtani az utcákba, nézzétek, menyasszony vagyok. A túlradó örömtől kerekre nyílnak, harmatosak lesznek tiszta gyermekszemei. Büszke jóérzés áradó hulláma önti el egész lényét. Elkapja a boldogság forgószele, s mint egy elsodort árva falevelet, viszi húzza magasba, a csillagok felé. Bemegy a templomba. Letérdel a kis menyasszony a Szűz Anya képe előtt. Imádkozik, összetett kezén csillog az aranygyűrű. Megtisztulva minden földi portól, felhőlépcsőkön száll felfelé az ima szárnyán. Szól a csengő. Mise van. Halkan szól az orgona. Körülveszi fájó dallamok kavargó zápora, zenevirágok hullnak, illatoznak, a fülébe zsongják, súgják, hogy nincs szomorúság, csak öröm, az élet napsütéses derű. Szól az orgona, énekelnek. Tömjénfüst kanyarog felfelé. Erzsa buzgón imádkozik. Kicsap szívéből a csordultig gyűlt szeretet, fellövel az égig. A beszüremelő fény megvilágítja szép arcát, rámosolyognak libegő kis angyalok a fal freskójáról, neki bókolnak rokonai, a virágok, az oltár mellől, a napsugár körül táncolja göndör fürtös haját, mint egy ragyogó diadém csillog barna haja a fényben. Száguldott képzelete. Ott állt már az oltár előtt, — amint azt a moziban látta — hosszú fehér habselyem ruhájában, kisgyerekek viszik a fátyolt, mindenki őt nézi, csodaszép zene szól, Gazsi kezét hozzáköti a pap az övéhez. Menyasszony vagyok, menyasszony vagyok! Megnézi kezén a gyűrűt és megborzong a gyönyörűségtől. Otthon mutatja Janinak, a kis Petának, kiszalad az ólba, mutatja édesapjának, átviharzik a szomszédba, villogtatja a cimboráinak. Kispál Erzsa menyasszony lett.

Este számbavették anyjával a tollút, amit eddig gyűjtögettek, a ruhaféléket. Bori néni számoltatott Jóskával. Kell két kaszji (szekrény), az 160 pengő, egy ágy 35 pengő, egy asztal 40 pengő, karszéket majd hoznak ajándékba, ezt ne írd Jóska — mondta. Adok hét párnát. Ebből négyrevaló tojju megvan. A többi tojjuért mentek Janival Kisújszállásra, írd: három párna 90 pengő. Kell két dunna, egyre való tojju van. Egy dunnára való tojju 75 pengő. Kell tizennégy méter kartonhuzat a párnákra. Ez egy pengő negyvenével 19 pengő 60. Két dunnára 16 méter két pengőjével, az 32 pengő. A két ágy térítőhöz kell 8 méter karton egy pengő negyvenével, az 11 pengő 20 fillér. A fehér gyócshoz is kell 8 méter, az kitesz egy pengő húszával kÖenc pengő hatvanat, hozzá slingolás, csipke 12 méter egy pengő hatvanával, az 19 pengő 20 fillér. Adok négy vászonlepedőt, ehhez kell 16 méter pamutvászon három pengőjével, az 48 pengő, hozzá 16 méter csipke hatvan fillérjével, az 9 pengő 60, 80 deka pamut a lepedők hímzéséhez, ez merne' (megint) 19 pengő 20 fillér. Egy szalmazsák 9 pengő. Hála az Istennek, a derék-aljra való tojju az megvan. 12 hosszú inghez gyócs, 3 métert egynek, az 36 méter, 2 pengőjével, az 72 pengő. Csavarítóskendő is belekerül 60 pengőbe. Hat darab purgament fejrevaló kiskendő, 12 pengő. Két tok 1 pengő 60. Négy fodros 8 méterével, az 64 pengő. A menyasszonyi ruha 120 pengő, hozzá slingolt alsó és fehér mellény 20 pengő, fehér harisnya 2 pengő, 4 sátoros kendő 48 pengő. Számold csak össze Jóska, mennyi ez? Jóska hangosan számol. Erzsa szótlanul ül a búbos patkáján, blúzt hímez. Meglegyinti boldogsága sima tükrét a számok özöne, a pénz, de csak végigsuhan rajt a rossz érzés, mint amikor a fecske szárnyával érinti a tó mozdulatlan hátát.

900 pengőnél is több ez, és'anyám, — mondja Jóska — 977 pengő, amit eddig leírtunk. Szent Isten, majdnem ezer pengő, csapja össze kezét Bori, honnat vesszük ezt a sok pénzt, te jány? Hát a Jóska bátyám is ad, a Bori ángyomtól is kérhetünk, meg és'apám is kérhet a tesvérítül, majd letörlesszük nekik a summásságbul. Maj messegít a jó Isten.

Zörögnek az ablakon. Erzsa *elfelejti* a pénzt, elfelejt mindent, Gazsi jött, a vőlegénye.

Édesanyja gyertyát gyújt és a kamrába megy. Becsukja belülről az ajtót. Lecseppent a gyertyából a szuszék tetejére s a gyertyát a meleg olvadékba állítja. Felnyitja nagy láda tetejét, amelybe huzatokban a tollút gyűjtögették. Egymásután emeli fel a dagadt párnákat. A sárga libegő fény végigpásztazza beesett arcát, amint hajladozik. Megtalálta, amit keresett. Előveszi a harisnyafejet, megoldja s a tartalmát kiönti

a láda tetejére. Évek hosszú sora óta gyűjtögetett kis vagyunkája van benne, melyet fiaztatni akart a föld miatt. Számolgatja a pengősöket, ötpengősöket, kevés papírpénz is akad, az egész alig több 60 pengőnél s egész vagyonát zsebkendőbe köti. Le kell előpénzelní holnap a két fényes kaszjít.

Megkezdődtek a hajnali misék. Reggelenként köd üllepedett a falura. Utakat tapostak a templom előtt a hóba. Hajlottdereké öregek bandukoltak bundában, szűrben, az asszonyok kuzsukban, fekete kendőjükből csak az orruk látszik ki, amelyet pirosra csipett a hideg. Kézilámpát visznek, sárga fénye keresztülvág a ködön. Apró fények imbolyognak mindenfelől, a lógó bajuszok derések a megtapadt ködtől. Fehér gőz- felhő jön ki a templomajtón, kihallatszik az ének: »Harmatozzatok égi magasok.«

Mire anyja hazajött a miséről, Erzsa már megfejté a tehenet, bevettette az ágyat, előkészítette az ünneplőjét. »Feladásra« megy ma Gazsival a plébániára, bejelentik, hogy házasságra akarnak lépni. Együtt ment cimboráival, akik szintén menyasszonyok lettek már. Piros arcuk mosolygott, mint a harmatos rózsa. Ringó járásukhoz ütemesen suhogtak a szoknyák. Gondtalan kacagásuk, üde fiatalságuk áradt belőlük, úszott utánuk, mint a legtisztább illat, mint a legfinomabb illatszer, mely az úrinőket veszi körül. A plébánián találkozott vőlegényével. Ültek a folyosón a többiekkel a hosszú padon. Félénken, elfogódottan lépnek be a szobába. Gazsi előadja kérésüket, forgatja a kalapját a kezében, Erzsa lesüti szemét, nem mer felnézni. Hallgatnak, várják, hogy mehessenek már. Az óra kis faházban volt a falon. Egy faragott madár hajtogatta nyakát és kilencet kakukkolt. Erre felfigyeltek, egymásra mosolyogtak. Szombatonként, délután ötkor kell eljönniök »tanulásra«, a többi jelentkezőkkel együtt. Felelevenítik a hittanból szerzett ismereteiket.

Gazsi minden este eljött, az ólba is kiment, elbeszélgetett az öreg Kispállal, aki nagyon legyengült, többet feküdt, mint járt. Fura szerkezetet láttunk, keresztapám — elmondta a faragott kakukkos órát a mozgó madárral. Erre felült az öreg, tüzetesen elmagyarázta minden részletét. Ha felkelek, szebbet faragok, mellásátok, a szárnyát is mozgatja majd a madár. Hosszan részletezte, hová fogja tenni az órát a kisházikóba, nekimelegedve, lelkendezve beszélt új tervéről.

Közeledett a karácsony. Első és másodnapján fogják hirdetni a fiatal párt. Erzsa eljárt nézegetni készülő hófehér menyasszonyi ruháját, megnézte a sifonyt is meg az asztalt is, mely az övék lesz, teljes egyedül az övék.

A szenteste előtti nyolcadik napon várták Kispálék a Szentcsalád látogatását. Az asztalt hímzett terítővel takarták le, kis oltárt készítettek a Szentcsalád képének, amely ma éjszakára náluk vesz szállást. Két gyertyát gyújtottak meg, csak a gyertyalángok világították meg a szobát. Összegyűlt az egész család. Az öreg is jobban érezte magát, bejött az ólból. Ott voltak a gyerekek, átjött a szomszédság, hangosan imádkozva és énekelve várták a nagy eseményt. Hatot ütött az óra, amikor kopogtak. Bori néni kiment a pitvarba. Kint énekeltek. Két asszony hozta a Szentcsalád képét, hat asszony volt a kísérete. Megint kopogtak — szállást keres a Szentcsalád — hangzott kintről. — Kik vagytok jó emberek, hogy ily későn keresitek a szállást? — kérdi Bori néni. — Én vagyok József, Mária nagy beteg, fogadj házádba jó ember, megáldd érte az Isten. — Párbeszéd alakul ki a háziasszony, meg a Szentcsalád-vivők között. — Nincsenek rokonaid, akik egy éjjelre szállást adnának? — Egész nap szállást kerestem, sehol nem találtam, fogadj házádba jó ember, megáldd érte az Isten. — De kellő vendégeim vannak, a szobáimat mind elfoglalták, csak egy rozoga istálló van, jó lesz az? — Jó, jó, többet ér több szívtelen ember palotájánál. — Jöjjetek be jó emberek, — hívja őket Bori — foglaljátok el a szerény szállást. — Kitarja az ajtót, bejönnek, mindenki feláll s énekkel köszöntik a Szentcsaládot: Jön az Atya, megígérte, kinek jöttét rég remélte a föld vándora ... — Elhoztuk hozzátok e szentképet — mondják a képvivők. Bori átveszi. Óh, de boldog vagyok, hogy a szentképet átvehettem és fogadhatom szerény hajlékomban, neki hálát adhatok. Mindenki megcsókolja és Bori elhelyezi az oltárra, két égő gyertya közé. Leülnek, imádkoznak és énekelnek nyolc óráig. Halkan beszélnek egész nap, égnak a gyertyák, a szegény matyó summás-család vendégül látta a Szentcsaládot a havas decemberi éjszakán. Másnap este viszik tovább a szomszédba, Csirmazékhoz.

Kispál és felesége megkezdték kőrútjukat a pénzért. Közeledett az esküvő napja. Bekopogtak a testvérekhez, rokonokhoz. Itt is kaptak száz pengőt, ott kétszázat, írást nem kértek róla sehol. Majd megküldték a summásságból. Jó szívvel adjuk — mondták nekik. Így karácsonyra együtt volt a pénz. Jani meg Jóska a Csiimazék szekerén lemehtettek Kisújszállásra a hiányzó tollúért. Megvették a golyocsot, a kartont, varrták az ágyneműhuzatokat, varrták a kelengyét, egész nap berregett a gép Csirmazéknál a szomszédban. Erzsza gépelt, dolgozott, lázas buzgósággal.

Eljött a szenteste. Nyolc óra tájt toppant be Gazsi két cimborája-

val, harmonikával. Erzsáék dióval, almával, meg borral várták őket. Együtt ült az egész család, csak Jani hiányzott, aki lányosházhoz ment. Táncoltak, kártyáztak, beszélgettek az éjféli miséig. Már jóval éjfél előtt elindultak, hogy helyet kapjanak a templomban. Gazsi külön ment legénytársaival, Erzsza anyjával, meg a szomszédokkal.

Farsang második hétfőjére tüzték ki az esküvőt.

Erzsza mindjobban megismerte Gazsit és méginkább szerette. A cuháréban egyik legény állandóan üldözte. Ne add a bankot Erzsza — vihogott és meg akarta fogni. De a lány kisiklott a keze közül. Gazsi észrevette. Minden vére a fejébe szállt, piros lett, mint a pipacs, hatalmas ugrással ott termett, nagyot káromkodott, megfogta a legényt a kabátgallérjánál fogva, felemelte a levegőbe, megrázta, mint a rongyot, majd belerúgott és kivágta az udvarra. Az fehér lett, mint a fal, átkokat sziszegett a fogai között. Megállt a tánc, vészes csendesség lett, ott állt a hatalmas legény a párja mellett, egy fejjel magaslott ki a többiek közül. Reszketett a dühtől, kezeit ökölbe szorította, állt ott bátran, szembenézve a legényekkel, mint aki az egész világgal öltre menne szerelmeséért. Erzsza kimondhatatlanul büszke és boldog volt. Érezte, hogy bátran vághat neki az életnek egy ilyen bátor és erős férfi oldalán, aki megvédelmezi asszonyát és családját minden bajtól és veszedelemtől. Tudta, hogy a vőlegénye is szereti őt. Ha ivott Gazsi, nem bírt erejével. Kötelkedett, durva vicceket mesélt a lányoknak is. Ha azonban egyedül maradt vele, viselete megszelídült, egész viselkedése megváltozott, magához ölelte és megcirógatta a haját. Eljövendő házasesetükre gondolt. Álmodozott. Elmegy a szülői háztól, új környezetbe kerül, más lesz majd az élete a férje mellett, mint eddig volt. Asszony lesz, gyereke születik.

Elkészült már a szép fényes bútor, kész volt a piros-kék-gyöngyös menyasszonyi koszorú, fátyolt is tettek rá. (Édesanyja korában még nem viseltek fátyolt. Neki még sifonja sem volt, csak tulipános ládája.) Otthon volt a fehér menyasszonyi ruha, a fehér harisnya, meg a slingolt alsó.

Egy hét volt csak az esküvőig. Isten hozta Teri ángyomat — fut Erzsza vőlegénye anyja elé, ki az ő édesanyjához jött a két lagzi részleteit megbeszélni. Megállapítják a lakodalmi ebédet. Lesz: marhahúsleves, bordáscsikkal, fõthússal, töltöttkáposzta, paprikáscsirke és sütemények. A vacsora ugyanez lesz, csak cukros tejbekását adnak még hozzá. A bandásokat a Gazsiék fogadják, mert a vőlegényes háznál fúvósok játszanak. Jani cigányokat fogad. Harminc pengőt kértek egy

estére, bort meg vacsorát. Bort keresett még Jani. Kétszáz litert vett meg pengőjével. Erzsa elmegy anyjával Gazsinak jegyínget venni. Tizenkét pengőt fizettek egy selyemingért (selyemfényű fehér ing). Aranyozott rozmaringot is vettek a két vőfénynek hét pengőért. A pénz fogyott.

Az öreg Kispál állapota javult, már fentjárt. Gazsi apjával összeírták, kiket hívjanak meg a két háznál tartandó lagzira. Felkérték a vőfényeket, ők lesznek a hívogatók. Szép szál legényeket választottak ki Gazsi meg Jani cimborái közül. Násznagynak a ragyás Tótót kérték fel. Módos gazda, huszonöt hold földje is van, telik neki.

Pénteken délelőtt a két vőfény bekopogott Erzsáék ablakán. Pirulva fogadta őket a menyasszony. Borral, herőcével, pampuckával (fánkfélék) kínálta őket, feltűzte kabátjukra az aranyozott rozmaringot.

A hívogatók elindultak, hogy bejárják a falut. Az egyik a menyasszony, a másik a vőlegény rokonságát hívta meg a lagziba. A nagyobbik mindjárt be is ment a szomszédba Csirmazékhoz. Elkezdte: »Bátor vagyok bejönni, bátor vagyok köszönni, én vagyok a Kispál Erzsáék elküldött postása, szívesen látják a hétfő délutáni multságba. Dicsértessek a Jézus Krisztus.« Minden házban borral kínálják őket, estefelé már igen dalolnak a vőfények, virágos jókedvük kerekedik.

Szombaton hajnalban levágták Erzsáék a hízót. Szépen meggömbölyödött és zsírral jól fizetett. Sok rizskását vettek és vért is külön a hentestől. Mert a rokonok, a szomszédok, számot tartanak a kostolóra. Hurkát kell küldeni nekik. A disznó visítása odacsalta a gyerekeket, nagy lánggal égett a szalma, amikor perzselték. Nézték, hogyan keveri könyökig felgyúrt karjával az egyik asszony a habos, meleg vért. Megkezdődött a sütés-főzés. Készülődtek a lagzira. Erzsa pár órát aludt csak, elfogta az izgalom. Vasárnap korán keltek, talpon volt az egész család. A házból mindent kihordták a kamrába és Erzsa bútoraival rendezték be. Felállították a két fényes, világossárga szekrényt, összerakták az ágyat, felvetették a párnákat, egymásra terítették a négy lepedőt, legfelül azt, amelyikre a rózsaszín pamuttal angyalt, meg bárányt hímeztek. Hogyha valaki felhajtja a fehér csipkés ágyterítőt, megláthassa ezt is. Ruháit a szekrénybe akasztották. Ott sorakoztak a selyemlityák, testállók, szűkujjúak, a höndörgős, sokfodró szoknyák, az ünnepi gúnya az egyesvirágú selyemszoknyák, a délutánló csavart szoknyák, a hétköznaplók, a polcra tették fel a selyem sátoroskendőket, ott volt a dúsrojtú csavarítóskendő, a hosszú ingek, fodros alsók. Elő volt készítve az egész kelengyéje és közszemlére kitéve. Hadd lássák a vendégek, mije van a

menyasszonynak. Ha summáslány is, nem egy pendelbe megy a házaságába. Megtöltötte a szobát a friss vászonnak, a kartonnak az illata. A menyasszony ott mosolygott színes ruhái, dagadó párnái közt, mint a rózsa a virágtartóban és fogadta a rokonokat, az asszonynépet, jánybarátait, jöttek a fiatalasszonyok gyerekeikkel, jöttek az öregek, hátukon a vászonba kötött bátyúkkal. Jöttek egész nap. Reggeltől estig főzik a gulyást, a csirkelevest, a kocsonya már a kamrában keményedik. Erzsa sűrög-forog. Köszönöm Bori ángyom, köszönöm Csirmaz Bori — kínálja őket borral, gulyással kocsonyával. Hozza a párolgó ételt, majd kicsattan az arca a boldogságtól, az izgalomtól. Nesze csepp Kati, gyíó, meg alma — telerakja a gyerekek tányérjait, zsebeit csörgő diókkal, meg szép piros almákkal. (A vőlegény rokonsága a legény házába viszi a fiatal pár részére szánt ajándékokat.) Az egyik karszéket hoz, ott csavarja le róla a szalmát, a másik vödrot, a harmadik tükröt, egy másik szentképeket, konyhaedényeket, lámpát, porcellánokat, lepedőbe kötve hozzák a hátukon a nagy fonott kalácsokat, lagzispereceket, kezükben a tyúkokat, kakast. Dél felé már négy vödre is volt Erzsanak. Ezeket majd a lagzi után fogja becserélni arra, ami még hiányzik a háztartásához. Megtelik a szekrények teteje, az egész szoba ajándékokkal. A kalácsot, tortákat, süteményeket a padlásra viszik fel, alig lehet járni ott fent a sok enivalótól. A csirkéket vágják, kopasztják egymásután.

Estefelé gyülekeztek Erzsa cimborái a kérőbe. Hat órakor Mari nénye, Peta bátyja felesége, egy tűzről pattant fiatal menyecske, meg Erzsa négy víg cimborája, elmentek a vőlegényért. A menyecske egy üveg borral a kezében állított be Gazsihoz. — Azt üzente a menyasszony, ne soká öltözzön a vőlegény. — Egy lány közbevág: — Azt üzente, mindenki jöjjön, csak a vőlegény maradjon otthon. — Nevetnek. A legényes háznál már iddogáltak a cimborák, akik Gazsit búcsúztatták legénységétől. Felkerekedtek és harmonikászóval, vidám nótázással vonultak végig a havas utcákon Kispálékhoz. Három-négy helyről is hallatszott már a bandások muzsikája, megkezdődtek a lagzik.

Jókedvvel köszöntöttek be a lányosházhoz. Erzsat mindenki megbámulta. Fénylettek a szemei, hamvas arca csupa mosoly volt. — Egyenek gyíót, meg almát — kínálta a vendégeket. A harmonikás rákezdte, táncoltak, daloltak. Erzsat alaposan megforgatták. Hozták a vacsorát, a finom sárga bordás csiklevest, a paprikácsirkét, meg a süteményeket. Nekiláttak és jóévtággal ettek, csak a menyasszony nem akart enni, hiába unszolták. Egyél mán, Erzsa, holnap mán nem leszel jány! A meny-

asszony egészségére koccintanak, isznak. Erzsa meleg érzései tiltakoznak a durva célzások ellen, pirul és feszeng a helyén, szeretne menekülni, de Gazsi jelenléte bátorságot önt belé. Nem megy le a falat a torkán, semmi étvágya sincs. Osztán megbecsüld ám ezt a jányt, te Gazsi! — mondja Erzsa anyja. — Arany ám ennek a kézi, dógos, meg takarékos. Kikaparom a szemedet, ha megbántod. — Vigyázok rá, keresztanyám — és átöleli egyik kezével. Megszólalt újra a harmonika, viszik táncolni, erősen belekapaszkodik vőlegényébe, mint a horgony a biztos talajba. Éjfél után hazamennek, vége a kérőnek, holnap nagy nap lesz.

Milyen hosszú is egy éjszaka. Nehezen virrad. Erzsa várta az álmot. Rövid gyermekkorának letűnt éveire gondolt, a summásságokon munkában eltöltött nyarakra, a hosszú utazásokra a vagonokban. Itt hagyja édesanyját. Szorongó érzés fogta el, de ezt örömjongás váltotta fel. Menyasszony vagyok. Asszony leszek. Ez a diadalmas érzés úgy bugyogott fel benne, mint a forrásból az üdítő friss víz. Ott látta maga előtt, egészen közel Gazsi barna arcát, mosolygó ajkai közül megvillantak fehér fogai, majd lassan elszenderedett és hallatszott egészséges, egyenletes lélegzetvétele.

Korán keltek. Erzsa egészen tiszta lélekkel akart bemenni új élete kapuján. Kora reggel vőlegényével együtt meggyónt és a misén megáldoztak. Egyes virágú, fekete selyembe öltözött és elmentek a község-házára a polgári esketésre. Otthon már előkészítve várta hófehér menyasszonyi ruhája és a gyöngyös, ragyogó koszorú.

Lázareknál már gyülekeztek a bandások. Trombitáik fénylettek a gyönyörű napsütésben. Nagy fazekakban főzték a szakácsnék a levest, készült az ebéd, üvegekbe fejtették a bort. A kamrából mindent kiraktak, üresen várta az új asszony bútorait. Tera asszony mindenütt ott volt. Intézkedett, parancsolt. Várták a rozsmaringvívőket.

Nagy sürgés-forgás volt Kispáléknál is, A menyasszony lánybarátainak kiosztják a rozsmaringokat. Mari, a fiatal menyecske — szép csavarítós kendő van a fején — fehér ruhába köti a selyeminget, a jegy-inget, Erzsa ajándékát, amelyben esküszik majd a vőlegény. Megindul a menet. Elöl Mari, karján az inggel. A másik kezében tányéron tartja az aranyozott rozsmaringot, mellette a lányok mindegyike tányéron viszi a vőfénybokkrétákat. Mikor a menet megérkezik, megszólal a banda, a lányok feltűzik a vőfényeknek a bokkrétákat, Mari a vőlegénynek aranyozott rozsmaringot. Borral, süteménnyel kínálják őket, táncba viszik a lányokat.

A kamrában szorgalmasan tömi a két vőfény és a nyoszolyóasszony a szalmaderekaljat. Közben célozgatnak a rendeltetésére, viccelődnek.

— Te, Peta, hozz csak egy jó darab fát, — szól az egyik vőfény. Beledugják a szalmazsákba, közvetlenül a vászon alá. Kuncognak, nevetnek, gyorsan folyik a munka, sietni kell. Indul már a szekér a menyasszonyágyért, a bútorokért.

Dél előtt tíz óra. Három lovat fogtak be a szekérbe. Feldíszítik a lovakat szalagokkal, pereceket, kendőket kötnek a nyakukba, a sörényükbe. A nyoszolyóasszony viszi a vőlegény ajándékait: gyönyörű selyemlityát, kékszínű sátoroskendőre való selymet és egy pár fekete cipőt, a jegycipőt. Felül a násznagy, a vőfény, nyoszolyójányok, a nyoszolyóasszony és a vőlegény leányrokonai. A férfiak kezében egy-egy üveg bor. Szólnak a csengők a lovak nyakán.

Kísipáléknál már szétszedték az ágyat. Elszállításra várnak a bútorok. Nagy ostorpattogással, nótával érzékelik meg a szekér. A násznagy elkezd: »Két kis galambot láttam, együtt turbékoltak, aztán szétrepültek. Az egyik, úgy láttam, iderepült. Itt kell lenni a párjának is, itt fészkelnek a galambok, azért jöttünk ide...« Hogyha fészket kerestek, — mondja Bori néni — hát hozzuk is és behozzák a kosárban a kotlót. Mindnyájan nevetnek. — Nekünk nem ilyen fészek kell ám, nekünk ágy kell, a menyasszony ágya kell. — Nem addig van a —, szól Bori néni, nem aggyuk azt ingyen. És megkezdődik az alku, mely a násznagy zsebére megy. Ennyi sok pénzt adok érte — kezdi a násznagy és papirossal rudakba csavart pénzt mutat. — Van benne vagy ötven pengő is. — Nem hiszünk mi magának — kibontatják vele s nagy hahotázás közben látják, hogy csupa filléresek voltak becsomagolva. — No tíz pengőt adok érte — és lobogtatja a tizest. — Nekünk is többre van — mondja Bori. — Na húszat — adok, alkusznak. — Már negyven pengőnél tartanak, de az ágyat nem adják. Múlik az idő, már délfelé jár. Az ágyvívőket közben paprikás-csirkével, borral, süteménnyel kínálják. — Fizessen a ragyás Tót, van neki miből — mondják egymás közt. Végre ötven pengőben megegyeznek. Szívja a fogát a násznagy, mikor elveszik a bankóját, de jóképet vág hozzá. Felrakják a szekér aljába az ágy deszkákat, középre a szekrényeket, szélre az ágyfejet, a bútorokra a dunnákat, párnákat, megtelik a szekér egészen. Középen a magosba beül a nyoszolyóasszony, hátul áll a vőfény, a színes szalagokkal díszített vőfénypálcával. A lovak közé csapnak, a szekér kizörög és Erzsa ezzel a szekér bútorral kiszakadt a szülői házból.

A szomszédban öltöztetik nagy gonddal jánybarátai a menyasszonyt.

Forgolódnak körülötte, tudják már a módját. Felhúzza a hosszú, fehér harisnyát, a szép fekete jegycipőt, a slingelt hosszú inget, a két fehér fodrost, felsegítik rá a fehér selyem, vállpántos menyasszonyi szoknyát, felveszi a hosszúujjú, fehér selyem lityát, felkötí a selyem bőrkötőt, rákötik a dúsrojtú, fehér nyakbavaló kendőt. Áll a tükör előtt a hosszú fehér szoknyában. Vastag foncsikjába, barna tömött hajfonatába, utoljára fűznek szalagot. A tükörből egy megszeppent kislány néz vissza rá. Mindenki körülötte tevékenykedik s ez hízeleg neki. ő a nap hőse. Nem érzi az éhséget, a fáradságot, felkötik szép fejére a nagy koszorút, eltakarja a haját, csak az arca látszik ki alóla, csillognak a gyöngyök a koszorún, hosszú, fehér fátyol borul rá. Talpig felöltözve kísérik haza. Az öreg Kispál és asszonya nézik lányukat, akit ők neveltek fel és aki most itt hagyja őket. Ott van Peta is, aki igen büszke menyasszonynéjére. Ott szorong a szobában az egész násznép. Szélesen kitarva az ajtót, nagy csokorral a kezében lép be a vőlegény vőfénye. Kéri a menyasszonyt szüleitől. A »Búcsúztató«, az öreg Bera bácsi áll ki most a kör közepére és hosszú versben köszöni meg a leány szüleinek, hogy felnevelték, a rokonoknak, testvéreknek, hogy jók voltak hozzá. Borizú hangon kezdi: *«Dicsértessék a Jézus, jónapot kívánok, Ezt kívánva lépek a mai nap hozzátok. Ez régi ősi szokás, országszerte úgy megyén, Mielőtt a menyasszony az esküvőre megyén, Atyjától, anyjától, testvéreitől tehát búcsút vegyen. Mielőtt elvinnék a ház virágszálát, Hogy röviden mondhassam az ő búcsúzását, Mert ő nem mondhatja másként, csak zokogás közt, Én tehát elmondom szíve óhajtását...»* Bori néni a hosszú vers alatt sír keservesen, az öregnek is hullanak a könnyei, szipognak, sírnak az asszonyok, a jánybarátok. Nagyon szerették az életvidám, örökké jókedvű Erzsát. Ő is elérzékenyül. De vigasztalja a szüleit. — Ne ríjjon édesanyám, nem mének messzire, visszajövök még.

Delet harangoznak, állnak a kocsik a házak előtt, a lovakon, kocsi-kon fújja a szél a sok színes szalagot. A vőfény beülteti Erzsát a kocsiba, átadja neki ajándékát, a szép csokrot, eligazgatják fátyolát, szoknyáját. Megtelnék a kocsik a násznéppel, még a lépcsőkön is állanak. Bámulják a menetet. Nagy tömeg verődött össze a lakzi hírére a ház előtt. Furakodnak, hogy a menyasszonyt láthassák.—Fajin, derék menyasszony — hallatszili. Erzsá lesüti a szemét, a kocsisor elindul, megy a menyasszony »a szent Hit felvételére«.

A templom előtt nagy tömeg várja a lakzísokat. Itt találkoznak össze a vőlegénnyel és násznépével. Bevonulnak a templomba. Gazsi csizmája ragyog. Fekete ruhájában, szálmagas termetével, kiválik a

vőlegények közül. Igen bámulják őt is. Hat jegyespár áll az oltár előtt. A rács előtt kíváncsi nézők várják az esketést. Jön a pap. Erzsa értethetően, hangosan mondja — hogy az itt jelenlevő Gáspár férfiút szeretem, szeretvén, hozzámegegyek házastársul, Istennek rendelése szerint. . .

Isten és ember előtt most már házastársak egy életre. Eljön majd a tavasz, a nyár, együtt mennek ezentúl summásnak, egymásért dolgoznak és Gazsi erős karjával vigyázni fog rá. Alig tudnak utat törni a templomajtóból a báméskodók között. A kocsiiban férje mellett ül már és erősen megszorítja a kezét. Gazsi visszamosolyog rá. Erzsa igen boldog.

A fényképészhez mennek az esküvő után. A többiek sietnek haza, menyasszonyt várni. Otthon már fűjják a bandások. A fényképésznél a nyoszolyóasszony igazgatja Erzsa ruháit, hogy „takaros legyenek». Gazsi egy fejjel magasabb nála. Mereven állnak egymás kezét fogva a gép előtt. A fényképész is megbámulja a szép emberpárt. Sietnek haza Lázárékhöz. Messziről hangzik már a zene, mind erősebb lesz és megérkeznek a fiatal házások életük új otthonába. Gazsi szülei várják az ajtóban a fiatal párt. Az anyós kendőbe kötött cukrot ad az új asszonynak. Ilyen édes legyenek az életetek, mint ez a cukor, szerelmetek legyenek tartós és édesítse meg éltetek napjait. Erzsa megcsókolja apósát, anyósát, az új rokonságot, jánybarátait, kezel a férfiakkal, rázendít a banda és a friss menyecske a vőfényvel megnyitja a táncot.

Két forduló után szűk családi körben ebédhez ülnek. A nyoszolyólányok és vőfények szolgálnak fel. Erzsa férje mellett ül, megfogja a nagy élmény varázsa, nem tud szólni, pedig csordultig van a szíve. Még töltöttkáposztát a menyasszonynak, csirkét a menyasszonynak — egymást biztatják a vőfények. Tányérja tele étellel és Erzsa csak ül, csipeget, nem eszik. Ebéd után leveti fehér ruháját, színes lityát és szoknyát húz fel, a koszorú még a fején marad az éjféli felkontyolásig. Megnézi új otthonát. A kamrát már berendezték új bútoraival. A szekrényekben rendben a ruhái, az ágyat is felvetették a párnákkal, a dunna felér az alacsony mennyezetig. Parányi kis ablakon szűrődik be a fény az udvar felől. Szűk nagyon a kamra, mégis szeretettel nézeget meg minden sarkot, jövődő, boldog életének színhelyét. Szülei is kamrában kezdték házasesetüket.

A menyasszony minden tánchoz más ruhába öltözik. Először felveszi az egyesvirágú feketeselymet, azután a lilát, megmutatja egész ruhatarát. Sokasodnak a táncnézők, tele van velük az udvar. Hosszú, tömött sorokban az utcán állanak a lányok, szorosán egymás mellett,

hímzett kötőik mint egy színes pántlika kígyózik, hullámzik. A legények összekapaszkodva, körben énekelnek és isznak. Csárdásba kezd a banda, a legények intenek a lányoknak az utca túlsó felére, tudják már a lányok, kinek szól a hívás, jönnek egymásután. Sötét gyűrű veszi körül a táncolókat. Nézik a táncot fiatal menyecskék, idősebb asszonyok, de ők csak »lesnyi« mennek, csak a szemüket hizlalják, nem táncolnak. Egész délután táncolnak az udvaron rövid pihenőkkel. A menyasszony nagy, csillogó koszorúja hol itt, hol ott villog a táncos körben. A meghívott vendégeket, az ismerős táncnézőket borral, kaláccsal kínálják. Gyorsan sötétedik. Lámpákat gyújtanak, a bandások lefújnak. Itt a vacsoraidő. »A szennyesek«, a nem meghívott táncnézők, hazamennek vacsorázni. Erzsát körülveszik lányrokonai. — Jó-e menyasszonynak lenni, Erzsza — faggatják. Alig győz felelni a sok kérdésre. Átkísérik a szomszédba, ott várják be a hérész-menet érkezését. Gazi barátaival poharazgat. Felkerekednek a legények és nótaszóval mennek a lányosházhoz. A téli égen egymásután gyúlnak fel a csillagok, az újhoid keskeny sarlója halvány derengő fénybe borítja a havas falut.

Húzza a cigány Kispáléknál. Itt is táncolnak. A lányok várják már nagyon a legényeket Lázáréktól. Nagy kurjongatás közben érkeznek meg, borral kínálják őket, táncba viszik a lányokat. A lányosházhoz vitt süteményeket a menyecskék és a lányok összeszedik, tányérokra rakják, a legények borosüvegeket fognak fel és megindul a hérész. Sok menyecske és lány csatlakozik még hozzájuk, akik mind süteményeket hoznak tányérokra, a hérészhez szegődnek, hogy énekelhessenek. Elöl három legény vezeti a menetet. Szól a nóta: *»Száj el páva, de száj el páva, Kövesden keresztül, Száj el babám ablakára, Csak maga van egyedül, Ha kérdi hol vagyok, Mondd el, hogy itt vagyok, Kispál Erzsza lagzijába, Hérészes lány vagyok.«* Vonul a víg éneklő tömeg a csendes utcákon keresztül a legényes házhoz. Néha a lányok belerikoltanak az énekbe. A menet végén ballag Erzsza édesanyja, az örömanya, kezében viszi a mézesbort és kosárban a karján két töltött csirkét.

Az ajtóban az ifjú pár várja a hérészt. Mögöttük sorakozik fel a násznép és a vendégsereg. Égő gyertyákat tartanak a kezükben. Erzsza lehajtja a fejét, húzza már a nehéz koszorú. Az égő gyertya megvilágítja arcát, koszonija csillogó üveggömbjeit. Mindenkit megölel és csókkal fogad új hajléka ajtajában. Édesanyja először Gazsít csókolja meg, majd ráborul lányára, aki ott áll menyasszonyi pompájában, kezében tartja az égő gyertyát, mint fiatal élete lobogó mécesét, megcsókolja forró arcát mindkét felől. A jókedvű menyecskék Gazsit is megcsókolják,

aki alaposan megölelgeti őket. A hérésszesek a süteményeket felviszik a padlásra. Az örömanya a két töltött csirkét elrejt a kémény mögé. Lesz nevetés, ha majd a vőfény tűvé teszi érte az egész padlást. Mindenütt torták, kalácsok, sütemények tömegei.

Megkezdődik a lakzi legnagyobb eseménye, a vacsora. A szobában a főasztal mellett ül Erzsza férjével, az örömszülők, a meghívott vendégek. A férfiak kalapban ülnek. Csak Gazsi és a felszolgáló vőfények vannak hajadonfővel. A konyhában nagy kondérokban fő a paprikáscsirke, a leves. A pitarban Erzsáék kamrájában ülnek vacsorához az asszonyok, a lányok, ott ülnek le, ahol helyet találnak. A hérésszeseknek a szomszédba hordják át a vacsorát. Gőzölögnek a tálak, hordják szét az ínycsiklandó paprikáscsirkét, töltöttkáposztát. A bandások külön asztalnál vacsoráznak. A vőfények a főasztalhoz táltal ételekhez tréfás verseket mondanak. Kanálcsoörgés, pohárcsengés, beszédmoraj, hangos nevetés tölti be az egész házat. Szállnak a vidám tréfák, borsos megjegyzések. Esznek jóévtávgyal, minden talpalatnyi helyen. Egyesek az ölükbe fogják a színültig telt tányérokat és úgy esznek. Ünnepe ez, az evés ünnepe. A sok koplalás, olajoskenyér, szűzkenyér és szalonna után paprikáscsirke, káposzta, tele disznóaprólékkal, abálléval főzve, jó sárga húsleves, tele metélttésztával. Nagy bádogtálakban viszik be a darabokra vagdosott hurkát. Beleszúrják a villát s a villáról harapják. — Ejnye, de jó — hallatszik; keveset beszélnek most, csak esznek, rágnak a foga^r, nagyokat nyelnek, néha hangosan csuklik valaki. — Ki emlegeti Jani bátyámat — kérdi az egyik legény. Koccintanak, isznak. A hangulat mind vidámabb, hangosabb lesz. A tálakat színültig töltve újra körülhordják. A tányérokat nem nagyon cserélgetik az egyes ételek után. A gyerekeknek szájuk két szélén csorog a paprikáslé. Két kézre markolva rágják a csirkecsontokat leszopogatják s úgy vetik a kutyának. Hozzák az üres tálakat a szomszédból is. A maradékokat másnap délelőtt a koldusoknak osztják ki. Hordják a borosüvegeket. A fiatal pár, az örömszülők, a rokonság egy része felmennek most a padlásra. A vőfény keresi a töltöttcsirkét, felforgat mindent, nagy örömmel fedezi fel a kémény mögött, felvágja és szétkínálja. A vőlegény a mézesborból önt, megszegik a tortákat, nem tudják, mit egyenek, válogatnak a sok finomságból. Még sült csirke is van — aprósütemények, fánkok tornyosulnak rakásra. Alig tudnak lemászni némelyek a lépcsőn, nehéz volt a mézesbor.

Mire lejöttek a padlásról, a hérésszes lányok félkaréjban állnak az ajtó előtt, belekarolnak Erzsába, s felcsendül az ének: »Szájj el páva, de szájj el páva ...« Vége a vacsorának.

Újra megszólal a banda. Az öregek táncba viszik a ráncosarcú vénasszonyokat, következik a szakácsnék tánca, Fialos tűzzel megforgatják őket. Az asszonyok is hajtogatják a poharakat. Az egyik öregasszony jókedvében seprőt fog és eljárja a seprőtáncot. Átugrálja a seprőt, forog vele, mint egy fogatlan boszorkány a Walpurgis-éjszakáján. A jókedv a tetőfokra hág, jól járja Bori néni — tapsolják. A trombiták gyorsabb ütemben szólnak, Bencsik Bori néni már kimerült, de azért táncol még. Tudok én még másat is — mondja. De nem törődik már vele senki, táncolnak mind. Alig van szusszanásnyi szünet. Gazsi néha tánc közben tudja magához szorítani Erzsáját, aki kézről-kézre jár, már fáradt, erősen hozzásimul férjéhez.

Éjfélkor végre leveti menyasszonyi koszorúját. Erősen lekötötték füleit is, hogy a nehéz gyöngyös fejdísz le ne essen a fejről. Áttüzesedtek apró kis fülei, összerenzen a fájdalomtól, amint hozzáér, megkönynyebbülést érez, hogy szabad a feje. Haja még foncsikban befonva simul a nyakához.

Gazsival, a vőfényekkel, lánybarátaivaljipntyolásra mennek a szülői Jiázhoz. Koszorúját a kezében lóbálja, utoljára megy leeresztett hajjal, lányfejjel haza. Otthon azonban újra fel kell kötni. Kezdődik a menyasszonytánc. A cigányok csárdásba kezdenek. A vőfény megnyitja a táncot. Árvereznek Erzsára. — Eladó a menyasszony — rikkant egyet s egy pengőt dob az asztalon lévő tányérba. — Egy pengő a menyasszony, enyém a menyasszony — kiált Gazsi vőfénye.—Két pengő a menyasszony! — viszik Erzsát, a két család rokonsága árverez egymásra. Mindenki megtáncoltatja a menyasszonyt, aki csak hozzáfér. Szaporodik a pénz a tányérban. Erzsa fáradt, álmos, megviselte az eseményteljes nap, kényszeredetten mosolyog, szünet nélkül forgatják, egymás kezéből veszik ki. Most Gazsi ugrik oda, kiváltja a menyasszonyt, — öt pengő a menyasszony! — belevágja a pénzt a tányérba, hogy az darabokra törik, a pénz szétgurul és viszi kifelé Erzsát. A leánybarátnők átkísérik a szomszédba, ahol végre leülhet. Most már végleg leveszi a koszorút, a nyoszolyóasszony leeresztett haját felcsavarja, ráhúzzák a tokot, az asszonyiság jelképét, fejére szorítják, feltüzdelik a nagyrojtú csavarítóskendőt, ettől a perctől kezdve már nem menyasszony többé Erzsa.

Gazsi megy érte, aki boldogan csókolja meg és öleli magához fejkendőss asszonyát, házasember lett ő is, szava lesz már a községben. Örömujjongással fogadják a fiatalasszonyt. Áz örömszülők, a rokonok, megcsókolják.— Fáin, takaros asszony — csodálják. A cigány tust húz és folytatódik a tánc kivilágos kivirradtig.

Este Gazsi viszi magával. Elmegy velük most Erzsa édesanyja is, aki lehúzza az ágyneműről a fehér huzatokat, kartonba bujtatja a párnákat, dunnákat, felveti az ágyat az új házásoknak, akik végre zavartalanul lefekhetnek.

Lázár Gáspárné.

Lázár Gazsi erős karjai között virággá fakad egy tiszta, ártatlan emberbimbó, a tizenhét éves Kispál Erzsa. Átölelte fiatal, egészséges testét, Erzsa a Szűz Anya képére nézett a falon, egész lénye boldogsággal telt meg és lassan mély és tiszta álomba merült.

Életük egybeforrt, új korszak kezdődött Kispál Erzsa és Lázár Gáspár életében.

Másnap reggel virágos kiskendőt kötött felcsavart hajára és férjével meglátogatták a Kispál-családot. Az úton vidáman integettek Gazsi cimborái a szekerekről. Erzsa lesütötte a szeméit nem mert rájuk nézni.

Édesapja betegsége súlyosbodott. Fogyott, sápadozott, erősen köhögött, egész nap feküdt. Tüdőtöltéseket kapott az egészségházban. Szóidavizet is hoztunk neki, — mondja az édesanyja — de állapota nem javult. — Örömmel fogadták a fiatal párt. — Nem tudom meffaragnyi az órát — panaszkodott az öreg, szomorú lemondás érződött a hangján. Vigasztalgetták. — Messegíti az Isten és'apámat. — Mehhalok én má', elvisz a tavasz — mondta.

Jani meg a Jóska a nádtetőt javították. Esténként tanyáztak az ólban. Jani tudatot küldött. Házasodni akart még a katonaidő előtt, mint Gazsi.

Erzsa anyósa keveset beszélt. Rideg volt és hiányzott belőle a szeretet, csak parancsolgatott rövid szavakkal, szívta a szavakat a szájából. Pedig Erzsa szerette volna kiönteni szívét, elmondani az ő nagy boldogságát.

Boltak mindennap az utcákban. Megkezdődtek a szerződtetések. Gzsit egy barátja elvitte a bulgárkertészetbe, ahol a hatalmas és erős legényt azonnal felfogadták. Ebben az évben nem kellett summásságra menniök. Gazsi szépen keresett. Tervezgettek. Konyhát ragasztanak a kamra mellé.

Erzsa gyakran sírdogált. Gazsi faggatására bevallotta, hogy az anyjának semmi se jó. A lelkét kiönti előtte, egész nap szünet nélkül

dolgozik, de az mindenbe beleköt. Konyhát építünk, külön főzől, mellátod, jobb lesz — és Gazsi földet hozott a vályognak. Pelyvával összekeverték és Gazsi mezítelen lábával gyúrta, táncolta a sarat. Kivetették a téglákat, száradtak a szeles tavaszon. Kibérelték a szomszédban Bán Andrisék udvarát, akik mind elmennek summásnak és itt hagyják az otthonukat. Neki álltak mind a ketten és felásták. Krumplit, répát, petrezselymet ültettek bele. Gazsi olcsón kapott palántát a bulgároktól.

Március vége felé járt az idő, közeledett a húsvét.

A fiatalasszony egy hűvös, márciusi napon egyedül dolgozott a szomszéd udvarban. A palántákat ültette ki. Hajladozott, dalolgotott. Fehér tavaszi felhők úsztak az égen, összekapaszkodva kergetőztek. Erzsa néha elnézegette őket. Meglepődve vette észre, hogy hamar kifárad. Felállt, pihent és nézegette a futó felhőket, melyek eltakarták a napot. Futnak a felhők, mint az ő boldog napjai. Nagy szeretettel várta haza estéknént Gazsit. Az éjszakák teljesen az övék voltak. A szűk kis kamra volt az otthonuk, de ők elégedettek és boldogok voltak. A sötét odút bearanyozta önfeledt jókedvük.

Szorgalmasan dolgozgatott a kertben. Egyszer csak elsötétült előtte a nap. Szédülés fogta el, lihegve, zihálva lélegzett. — Uram Jézus, segíts! — fohászzkodott fel, elvánszorgott a kert alatt haza. A szédülések fokozódtak. Kínzó fejfájás gyötörte. Végigdobta magát a lócán, egy párnát kapart a feje alá, izzadságcseppek gyöngyöztek az arcán, arca fakószürke lett, összekulcsolta a kezét, úgy érezte, mintha a gyomra kifordulna. Felállt és hányni kezdett.

Anyósa benyitott hozzá és megfogta fejét. — Jaj, mehhalak anyám-asszony! — Görcsösen bekapaszkodott kezébe. — Már mé halná meg, — mondta Tera asszony — gyereked lesz.

Mint vakító fénysugár a felhők közül, hasított bele tudatába. — Gyerekem lesz. — Rosszulléte estére elmúlt. Kiült a ház elé és izgatottan várta Gazsit. Babusgatta új nagy örömét. — Gyerekem lesz, gyerekelem lesz. — A kopasz fák bólogattak hozzá az esti szellőben.

Fáradtan ballagott haza férje. Messzire elibe szaladt. A nyakába ugrott és úgy súgta meg neki: — gyerekünk lesz, már biztos, hánytam, anyád mondta. — És elszaladt. Férje utána. Kergetőztek, mint két boldog gyerek.

Húsvét után Kispál Janiéknál megvolt a lakodalom. Erzsa mint fiatalasszony, »csavarítóskendővel« a fején vitte a nászajándékokat.

Apját gyakran meglátogatta. Érezték, hogy már nem sok ideje van.

— Mehhalsz má' Kispál Jóska, készülj a nagy útra — mondták neki a

látogatók. Ágyban feküdt már bent a házban. Erzsát elfogta a családi összetartozás érzése, nézte ezt a vergődő öreg embert, amint besüpedt szemekkel fekszik, néha gyenge nyöszörgést hallott és fuldokló köhögést. Mozdulatlanul feküdt. Erzsza nem mert hozzá szólni. Érezte, hogy küzdelmeikben magukra maradnak teljesen, segítséget senkitől nem várhatnak.

Friss zöldben pompáztak újra a fák. Fecskék cikáztak a levegőben. A tavaszi nap elárasztott mindent meleg fényével. Langyos esők jártak, buján tenyészett, szépen fejlődött bérelt udvarukon a gondosan megkapált vetemény.

Néha szombatoként Gazsi borosan jött haza, durván nekiment asszonyának, erősen megölelte. Másnap férje mindig megbánta hevesességét. Nagyon szerette asszonyát, kinek szép, gömbölyű arca terhességében megnyúlt, csipője kiszélesedett és alakja mindjobban elformátlanodott. Nehezen mozgott. Megindultsággal nézte párját, aki neki gyermeket fog szülni. Gyöngéden bánt az ő várandós asszonyával. Erzsza varrogatta a kis rekliket, ingecskéket, készült a kicsi fogadására.

Anyja szűkében volt a pénznek. A második lagzi minden pénzüket felemészttette. A fiúk készülődtek a summásságra, sok mindent kellett beszerezniök. Dugva adott kölcsön pénzt Jóskának, akit az anyja az utóbbi időben gyakran küldözgetett. Ezek a kölcsönök voltak első önálló cselekedetei, amelyeket férje tudta nélkül intézett.

Május vége volt. Délelőtt. Akácillattól terhes a falu. A templom előtt gyerekek, asszonyok verődtek össze. Szólt a lélekharang. A harangozó lekiáltja a toronyból: »a halott Kispál József, 56 éves, második tized.«

Erzsza szívét összeszorítja a keserűség. Mire hazaérkezett, a halottat már felöltöztették. Ott feküdt édesapja feketébe öltöztetve, gondoktól barázdás arca kisimult, feje mellé tették kalapját, mellé tették kedves pipáját is. Feketeruhás asszonyok énekeltek a koporsója mellett reggelig. Jani meg Jóska már nem voltak otthon. Jani asszonya volt segítségére édesanyjának. Az öreg Kispál a másvilágon fogja már megfaragni a csodálatos órát, a szárnyát mozgató madárral. Kifaragja tulipánosra a mennyország kapuját.

Hat hét múlva ment el árván maradt asszonya a novaji látóasszonyhoz. — Nagyon örült a misének, amit érte mondattak — mondta a látóasszony, aki a halott lelkével beszélgetett. — Jól tették, hogy a tehenet nem adták el, majd a gyerekek küldenek pénzt és ki tudják így is fizetni a temetést, meg az adósságokat. — Megnyugodva ment haza, tudta már, hogy a halott akarata szerint cselekedett.

Eljött az ős. Hulltak a levelek a fákról. Esett az eső, hűvös szél fújdogált. Erzsza mindjobban elnehezült. Érezte, hogy az ő ideje is nem-sokára elérkezik. Szólt is neki anyósa: — jányom, ha közeledik az órád, szóljál. — Gazsi mindenben igyekezett a kedvében járni. Mindig hozott neki valamit. Hárman voltak csak otthon a nyáron. Gazsi apja is summás volt. Egy este egyedül volt Erzsza. Anyósa olvasós-gyűlésre ment. Gazsi még nem volt otthon. Erzsza ijedten vette észre, hogy fájásai megindultak. Még annyi ereje volt, hogy átment a szomszédba. — Ángyom, az Isten áldja meg, mennyek a bábáért. — Ledől az ágyra, görcsös fájások gyötrik, gyúrja a kezét, mely egészen nedves. Behozatja a kis fűrésztöteknőt.

Sötét este van. Jönnek a hírre a szomszédok mind. Megérkezik a bába. Elküldenek édesanyjáért is.

Gazsi semmiről nem tud, fáradtan ballag haza. Ugrik a kamrába és ijedten nézi gyötrődő feleségét.

A bába előkészül. Fehér kötényt húz, mossa a kezét, vigasztalja a fiatal asszonyt. Vízet melegített, előszedik a lepedőket, a szegényes babakelengyét. — Várnunk kell türelemmel — mondja. Sokan ülnek a szobában. Egészen megtelt a kis kamra rokonokkal, szomszédokkal. Tanácsokat adnak a bábának. Kormozva ég a lámpa, nagy fényrel világít. Petróleumszagú az egész kamra, pipafüst száll az áporodott levegőben.

— Orvosért kell küldeni — mondja később a bába. Vizsgálatai után érzi, hogy az ő ereje nem elég, a felelősséget nem meri vállalni. Erzsza anyja megy el a szomszédasszonnyal az orvosért. Esik az eső, sötét van, zseblámpával botorkálnak, nincs gyalogút, a kerítésekre kapaszkodva lehet csak menni a gírbe-görbe utcákon. Az orvos bokáig sárosan érkezik meg. A kutyák majd lehúzták, amíg be tudott jönni a házba.

Elhallgatnak, amikor a hosszú orvos az ajtóban fejét lehajtva belép. Leteszi hatalmas táskáját. Tehetetlenül vergődik a vajúdo asszony az ágyon, hatalmas dunnát tettek íá.

Kíváncsian figyelik az orvost, aki vizet kér, sokáig mossa a kezét. Megvizsgálja Erzsát. — Legyenek türelemmel, nem lesz semmi baj. — nyugtatja meg a családot — csak várni kell. — Mosolyogva szól Erzsához, bátorságot önt belé. Gazsi ül az ágy szélén. Fogja felesége kezét, sajnálja a kínlódó asszonyt, bántja, hogy nem tud rajta segíteni.

— Ótást aggyon a tekintetes úr, ótást, mint a Bori ángyom jányának, akkor egyszeribe meglesz a gyerek — mondja az egyik asszony. —

Meg fogjuk adni az oltást (injekció), de majd később. — Az orvos türelme már fogytán van, mindenkit kipurancsol a szobából. Erzsa könnyörgő tekintettel néz Gazsira.

— Doktor úr végezze csak a dógát, én innen ki nem megyek semmi pénzért. — Leül, mint akinek az akarata megmásíthatatlan. — Nem hagyom el a feleségemet a bajában — mondja. — Jaj Istenem, mi lesz velem, Szűz Anyám, segíts! — nyöszörög a fiatal asszony. Sűrögnek-forognak körülötte, forr a víz a konyhában. A nagy béllal égő lámpa közben kialudt. Elfogyott belőle a petróleum, csak a bél izzik, parázslík. Szaladnak lámpáért, Gazsi gyertyáért ugrik a házba. Meleg van a kis kamrában. A házban Erzsa és Gazsi édesanyja, a két anyós, Szűz Máriához fohászkodik. Behallatszik a szenvedő asszony fájdalmas nyögése.

— Én is így vótam először, — mondja Lazámé — orvos kellett, de a többinél már a bába is elég vót. — Lassan pirkadni kezd. Hatalmas kiáltás rázza fel őket szendergésükből, utána felsír a baba. — Mevvan mán — szól az öreg Kispálné. Bemennek a kamrába, már pólyálják az újszülöttet. Hatalmas fiú. Ráfűzik a szentolvasót a pólyakötőre és odateszik a fiatal anya mellé, akinek szenvedésektől eltorzult és meggyötört arcán megjelenik az első boldog mosoly. Magához öleli testéből szakadt kisfiát. Kispál Erzsa anya lett. Gazsi felveszi a kisbabát, elvész a hatalmas tenyerében, gügyög neki, nézegeti, ránevet és büszkeség tölti el. Fia van, ifjú Lázár Gáspár.

Az ég kitisztult, a felhők elvonultak és az ablakokon beszűrődik az első napsugár.

///. Lázár Gáspár summás lesz.

Két év múlva Lázáréknak kislányuk született. Erzsának keresztelték. — Pogányt vittem, keresztényt hoztam, vájjék apjának, anyjának örömére, Isten dicsőségére — állít be a keresztanya, karján a pólyás csöppséggel, akit szép hímzett, keresztelő takaróval takartak le.

A gömbölyű, hamvasarcú Erzsa hamar hervad. Egyedül marad két apró gyerekkel nyaranta. Gazsi újból summásnak megy.

Dolgozik kora hajnaltól késő estig. Már nem a régi, gondtalan, víg Erzsa többé. Csak akkor derül fel, mikor magához öleli kis apróságát s nagy gyönyörössel szoptat. A kicsi jóllakottan, angyali mosollyal néz fel rá. Ilyenkor magához szorítja és elfelejt minden gondot. Gáspárka szépen fejlődik. Már korozsmáját is megkapta keresztanyjától. Szép,

sötétkék nadrágot és matrózkabátot, szalagos matrózsapkával. Igen büszke rá a kisleány.

A kis Erzsa a kosárban alszik, anyja a teknő mellett áll egész nap mos, foltoz, hogy gúnyjuk legyen a kicsikéknek. Gáspárka ott játszik körülötte, a többi aprósággal. Férje gyéren tud pénzt küldeni. Kitanyázik a ház elé, beül a többiek közé és blúzokat hímez. Igen keveset kap érte, de mégis valami ez is. Tehénként szeretnének venni, meg hízóznak valót. Nagyon kell a pénz. Örül, ha főtt krumplit tud adni ebédre.

Múlnak az évek, érzi a summássors minden nyomorúságát. Erzsa bejárónak áll el egy úriházhoz. Apróságára anyósa vigyáz. Gázsika már iskolába jár. Mezítláb tapossa a sarat, arca piros, mint a rózsa, a lábát veri a nagy táská. Betűzgeti a szavakat, hangosan olvas. Szeretik nagyon. Csillog a szeme. Az édesanyja melegségtelenségű szemei néznek vissza apjára, amint játszik vele esténként.

A kisleány tipeg-topog, most tanul járni. Anyja megáll, lehajol, két karját szétárja, — jár a baba jár, mint a kismadár, édesanyja karoszéke nem messze van már — versel neki. Két-három apró lépés és ott van már anyja ölében és kacag. Hasadnak már a fogai.

Kisfia lepkét kerget az udvaron a szomszédgyerekekkel. Szaladnak utána: topp le lipé babot adok, ha megesszed, többet adok. Eleven élet van Kispálék házatáján.

—Vigyázz a gyerekekre, Erzsa, — írja neki férje — ne ríjjál majd megsegít bennünket a jó Isten.« Este lefekvés előtt imádkoznak édesapjukért, aki most messze van tőlük és dolgozik értük. A kicsi is összeteszi kezét, mint a kis Jézus a képeken.

Tikkasztó nyár van. Áll a forróság. Kisült minden a földeken. A legelők vörösek voltak a kiégett fűtől. Porosan fekszik a gabona, mint fáradt, alvó gyerekek. A jószág bölgve, éhesen jön haza a legelőkről. Mindenütt száll a por, mint a sűrű füst. A templomban esőért imádkoznak.

Reggel vörösen bújik fel az izzó napkorong. A gyerekek alszanak még. Erzsa nézi őket. A kisleány arca szokatlanul piros. Megnézi a homlokát, meleg. A keze is. Majd elmúlik, gondolja, és végzi munkáját. Gázsika frissen ugrik fel, ahogy a szemét kinyitja. A kis Erzsa nyugósen ebéd. Étvágytalan. — Mi fáj kis cselédem? — kérdi tőle édesanyja. Fel-fogja a karjába. Meleg a teste. Megrettenve mutatja anyósának. — Anyámasszony, lázas a kis Erzsa. — Majd elmúlik, biztosan elrontotta a gyomrát. Koplaltasd ki, majd meggyógyul.

A kis beteg egész nap nem eszik, elfordítja a fejét, ha meg akarja

étetni, kedvetlen, sír. Fekszik az ágyban és fázik a forró nyári napon. Anyósa elhívja a javasasszonyt. — Mevverték szemvei, — mondja, orvoságot rendel — me' kell mosnyi vizeletvel és utána anyja ingevisszájával megtörölnyi. Erzsza megpróbálja. A láz csak nem csökken. Estefelé tüzes a kislány egész teste. Ott virraszt mellette, hánykolódik, nyögdécsel a kis Erzsza egész éjjel. Reggelre már nagyon legyengül, alig nyitja fel a szemét. Megnézik a szomszédok is. — Emma nem lesz élő, mehhal e — mondják. Erzsza kétségbeesve szalad orvosért. — Uram Jézus, segíts — fohászkodik egész úton.

A kis beteg néha nyitja fel szemeit, mintha enyhülésért esedezne, könnyörgés, rimánkodás látszik tekintetén. Dobálja magát. Az orvos vizsgálgatja, hallgatja a szívét. — Miért nem jöttek értem korábban? — korholja őket. Erzsza sír. Az orvos szemet rendel. Futnak a patikába. Szétnyitják a száját és beleerőszakolják a szemet. Kis szája fekete a szénportól. Forgatja fejét, szemei tágra nyílnak, de már nem lát, csak néz és néha mozdul. Körülveszik a kis haldoklót. Szentelt gyertyát gyújtanak, hangosan imádkoznak. Erzsza ráborul és szívettpően zokog. A kis Gáspárt átviszik a szomszédba.

Éjfélre meghalt a kis Erzsza. Felravatalozzák, meggyújtják a gyertyákat. Fekszik, mintha csak aludna. Szája kissé félrehúzódtott, mintha mosolyogna. Fekete drapériák veszik körül, az imbolygó, sápadt gyertyafény odahull vértelen arcára. Az asszonyok egyhangúan mormolják imájukat. Pergetik az olvasót. Játékai, rongybabái elárvaltán hevernek a sarokban.

Erzsában felüvölt a fájdalom, mint akinek kitépik a szívét. Tompa, öntudatlan rémület fogja el, elkábul az ütéstől, amelyből iszonyú az ébredés. úgy érzi magát, mint a megvert kutya, amelytől elszakították a kölykét. Nézi sajtó fájdalmában halott kislányát. Édesen pihen. Szája, mint egy vércsepp, mintha szólni akarna. Fekszik a sok virág között a letört kis bimbó. Beszédes két szeme lecsukva, göndörselymes haja körülöleli okos homlokát. Pár nappal ezelőtt öröm és édes gügyögő kacaj, nap-sugár sötét napokban, ma élettelen halott. A halál veszi körül Erzsát. Én Istenem miért büntetsz engem. Van-e nagyobb fájdalom, mint ezeket a beszélő kis ajkakat örökre lezárva látni? Lélek nélkül vonszolja magát, ott áll a kis koporsó mellett, feketeruhás asszonyok veszik körül. Nem hallja már az éneket, in Paradiso deducant te Angeli. Szívét csontujjak könyörtelen szorítása markolja meg és szorítja addig, amíg megszakad. — Uram Jézus, legyen meg a Te szent akaratod, — imát mormolnak ajkai.

A kis Gáspár életében fordulat következett be. A harmadik elemibe járt már. Tavaszodott. Ültek este az ólban a tanyázok. A háborúról beszélgettek. Édesapja ritkán szólt. Tehenük lassan kérődzött és dörzsölte nyakát a jászolhoz. A kisfiú fülelt minden szóra.

— Aggyon Isten jóestét! — köszönt be Ignác bácsi. Kezelnek. Rágyújt a pipájára. Hallgatnak egy ideig. Majd megszólal. — Gyerek kellene Szentandrásra, — mondja és szívja pipáját. — Libapásztor kell, meg tehénpásztor. Jól fizetnek. 32 pengőt adnak, meg egypár szandát (szandál). Te Gazsi, elvinném a te fiadat is, jó helyet tudnék neki. Jó emberek úgy szeretnék, mintha a saját gyerekük lenne. Fajin gyerek a Gazsi. — A fiú hallgat, új események várnak rá, sokat hallott már cimboráitól Szentandrásról, a nagy tanyákról. Messzeretnék, jó helye lenne. Gazsi gondolkodik. Elmegy májusban. Felesége várandós, anyja öreg, beteges. Könnyítés lenne a családon, ha a kis Gazsi elmenne, a pénzből, meg amit kapni fog, vehetnének neki ruhát. — Lenne-e kedved, kis pulyám? — kérdezi fiától. Az örömmel ugrik fel. — Elmennék én idesapám Ignác bácsival. — Megbeszélük az időt, s a kis Gáspár elszerződik hat hónapra libapásztornak.

Májusban édesapja szedi össze a szerszámokat a summásságra. A kis Gazsi kimaradt az iskolából; őt meg édesanyja készíti Szentandrásra. Vászontarisznyába teszik a ruháját és húsz társával elindul a zörgő szekéren élete első nagy útjára. Édesanyja szemeiből legördültek a könnyek, amikor a szekér kifordult a kapun. Egyedül marad teljesen. Szorongatja szívét az a kis sírhalom a temetőben. Varrogatja, foltozgat a kis ingecskéket, az új jövevénynek.

Egy tanyára vitték a kis Gazsit. Fáradtan feküdt le az istállóban. Összerázta a szekér nagyon a hosszú úton. Reggel beszalonnázott és kihajtotta a kilencven libát, amelyeknek a sorsát rábízták. Elhajtotta őket a laposig, nagy gágogással, szárnycsattogtatással feküdtek neki a víznek. Ott maradt Gazsi egyedül. Nézelődött, senkit se látott, csak a tanyát, meg a földeket, Zöld volt a vetés, fehér felhők tornyosultak az égen. Sokáig nézte. Itt sehol sem volt hegy. Leült és belelógatta lábait a vízbe.

Nyáron sok Istenke cipóját szedett és evett. Olyan volt mint a pogácsa. Később Isten lámpása (gyermekláncfű) virág szárából nyakláncot csinált magának, meg gyűrűket font belőle. Lassan teltek a napjai. Sorsával elégedett volt, csak hiányoztak neki a cimborái. A virágok, meg a felhők voltak a társai és a jó Isten vigyázott rá a magas égből.

Erzsának az őszön újból kislánya született. Nagy volt az öröm. Behegedtek a sokszor felszakadó sebek. Betöltötte életét a kis csecsemő.

A hervadó asszony kivirult. Felverte a házat újra a gyereksírás. Virágba borultak újra az akácok.

A kis Gazsi megnőtt. — Magas lesz, mint az apja, — mondták. Arcát a pusztai nap égette barnára. Már a lányokra is szemet vetett. Eljárt cimboráival a lányosházakhoz. — Mit akartok ti még, nem ér le a lábatok a padkáról, — gúnyolták őket, de ők ezzel nem törődtek.

Egy februári napon korán keltek. Édesapja borotválkozott. — Te is vedd fel az ünneplődöt, — szólt Gazsinak édesapja. Minek a? — kérdezte. — Menünk a községhezára szerződést tenni. — Aláírták a szerződést. Leszerződette fiát is hat hónapra félkezesnek egy Dunántúli nagybirtokra.

Ifjú Lázár Gáspár summás lett.

ERDÉLYI TIBOR:

MEZŐKÖVESD MEZŐGAZDASÁGA

Népviseléről és született őstehetségeinek népi művészetéről híres Mezőkövesdet a magyar falvak királynőjeként emlegetik országszerte. Az idejáró idegeneknek jóíésze csak a színpompában játszó népviselertet látja. Azonban nem nézi vagy csak ritkán veszi észre a »cifruha« mögé rejtőző nehéz és küzdelmes sorsát a Matyóföld népének. Ha alaposabban megvizsgáljuk a község 90 százalékban földműveléssel foglalkozó lakosságának életviszonyait, azt látjuk, hogy Mezőkövesd problémája összesíti azokat a szociális, kulturális és gazdasági kérdéseket, melyek szinte kiáltanak a gazdasági és szociális állapotok rendezése, javítása után.

Ha Mezőkövesd gazdasági kérdéseit a nemzet közös érdekeinek szemüvegén át nézzük, arra a megállapításra jutunk, hogy a helyi gazdasági problémák három legfontosabb kérdés köré csoportosulnak:

1. telepítés és földbérlő szövetkezetek alapítása,
2. a tagosítás minél előbbi keresztülvitele,
3. a mezőgazdasági termelési rendszer korszerű átszervezése azaz racionalizálása.

A telepítés kérdését szembe tünően világítja meg Mezőkövesd belső életmegnyilvánulása, és pedig *népszaporodása, népsűrűsége* és ennek következtében előállott *birtokmegoszlása*.

MEZŐKÖVESD NÉPSZAPORODÁSA ÉS NÉPSŰRŰSÉGE

A Matyóföld népe tökéletesen megtestesíti a magyarság egészséges életerejét. Itt, a magyar föld rózsafájának bő gyermekáldás a gyümölcs. Sok-sok apró embercsemete hirdeti e földdarabon a magyar élniakarást,

ők a letéteményesei az életerős történelmi magyarság újraeledésének.

Megnagyobbodott hazánk létét biztosítjuk akkor, ha e szpora matyónéptörzs jövő nemzedékének életlehetőségéről már a jelenben gondoskodunk. Mesterséges állami beavatkozással, vagyis korszerű tervgazdasági irányítással kell itt az életszínvonalat felfokozni, különben a matyónép szaporodásának mesterséges korlátozásával önmagától, mintegy ösztönszerűleg fogja biztosítani létét. Egy ilyen erős népelem meggyöngülése a magyar jövő fájának lombhullását jelentené, mely e nép életében áthajlás lenne az életerős ifjúságból az alkony felé.

Mezőkövesd népszaporodása az utolsó 60 évben:	Természetes szaporodás évtizedenként:
Lakosainak száma 1880-ban: 10.606	19.50%
» » 1890-ben: 12.674	20.20%
» » 1900-ban: 15.224	12«90 «y
» » 1910-ben: 17.202	7.08% (Háborús évtized)
» » 1920-ban: 18.548	12.30%
» » 1930-ban: 20.806	0.29% (Városbatódulás)

Az 1880-tól 1930-ig terjedő félévszázad alatt Mezőkövesd nagyközség lakossága 96.2%-kal szaporodott, tehát majdnem megkét-szereződött. Nagy-Magyarország lakosainak átlagos szaporodása 1880—1890-ig 11%, 1890—1900-ig 10.3% volt. Mezőkövesd matyóságának pedig ugyanakkor 8.5, illetve 9.9%-kal nagyobb volt a népszaporodása az országos átlagnál. A magas népsűrűségű Mezőkövesdnek a megélhetés gondjával erős harcot kell vívnia. De azért alacsony életszínvonala ellenére is lakossága az 1920—30-as évtizedben 12.3 százalékkal növekedett, míg a jobb életkörülmények között lévő Borsod vármegye lakossága ebben az időben 11.4 százalékkal, a Csonka-haza pedig (1920—1930. év) 9.6 százalékkal szaporodott. Maradi gazdálkodása ellenére Mezőkövesd lélekszám-növekedése 2.7 százalékkal múlta felül az országos átlagot. Az utolsó évtizedben azonban Mezőkövesd lélekszám-növekedése megállt. A község munkaalkalmat és biztos megélhetést nyújtani nem tud és emiatt nem kívánatos arányban megindult a városbatódulás folyamata, a lakosság 8—10%-a elköltözött.

A Matyóföldön a népszaporodás és az előállított gazdasági javak mennyisége között szoros összefüggést találunk. A mezőgazdasági termelési rendszer és a művelési ágak kialakulására idézem Dala József tanárnak a Magyar Élet 1930. évi 10. számában megjelent tanulmányából a következőket: »A matyónép intenzív földműveléssel csak a múlt

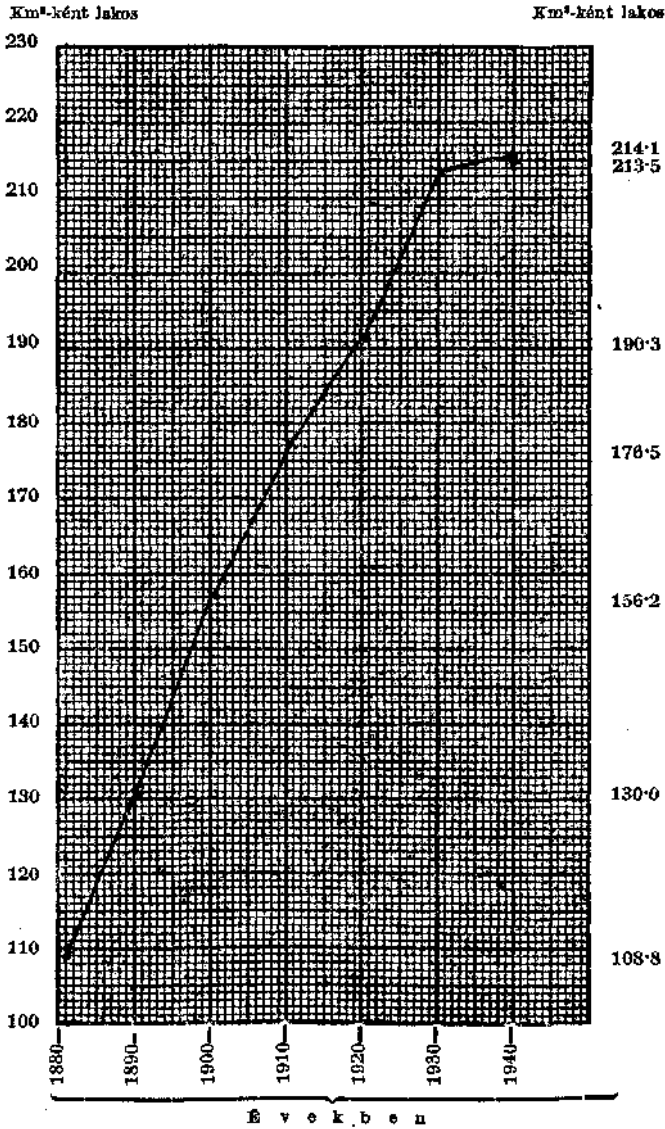
század közepe óta foglalkozik. Azelőtt a Tisza árterületén levő pusztákat bérelték és főképpen állattenyésztéssel foglalkoztak. Szántóföld még akkor kevés volt, a múlt század 50—60-as éveiben a legelőterületek a határnak több mint 60 százalékát alkották. Állatállományuk jelentős. Az 1870. évben készült összeírás szerint 11.848 juh, 1565 tenyészkoca és 1303 darab szarvasmarha volt Mezőkövesd 17.009 kat. hold területén, a lélekszám pedig 9136. míg az 1930. évben csak 123 juh, 534 tenyészkoca és 1396 szarvasmarha volt Mezőkövesd 17 ezer holdas területén, addig lakosainak száma már 20.806. A múlt század 80-as éveiben nagy változás történt a község életében. Az egyik közlegelőt 1884. évben szétosztották és felszántották. Ugyanekkor parcellázták fel a déli részen fekvő 1600 holdas kincstári birtokot, az úgynevezett „domíniumot” 700 vásárló között. A bosnyák háború idején felosztották a „Csuportos földeket”. A népesség szaporulata következtében a kaszáló- és legelőterületeket szántóföldekké alakították át.«

Az előzőek alapján a Matyófüldön a múlt század 70-es éveiben, a mostanihoz viszonyítva fejlett állattenyésztést találunk. A 70-es években Mezőkövesd juhállománya a mainak közel százszorosa, a tenyészkokák száma pedig háromszorosa; ezzel szemben lakossága csupán fele volt. Később a nép szaporodásával egyenes arányban feltörték a legelőket szántóföldekké. A friss törésű gyepek, mint szűz talajok gazdag táplálóanyag-taftalmukkal ontották a bőséges búzaterméseket és ezt csak fokozta a búzának magas piaci értéke, q-ként 16—20 aranykorona. Biztos megélhetése volt akkor a matyónépnek.

Az általános gazdasági fellendülés javára írható, hogy az 1880—1910-ig eltelt 30 évben Mezőkövesd lakosainak száma természetes szaporodással 10«5 ezerről 17-2 ezerre, vagyis 62-2 százalékkal emelkedett. Ugyanekkor az országos szaporodási átlag majdnem fele: 32«7 százalék.

Mezőkövesden az eltelt három évtizedben az egyoldalú búzatermesztéssel és az okszerűtlen talaj műveléssel a földek kész táplálóanyag-tartalma rohamosan megfogyatkozott. Súlyosbította ezt az a körülmény is, hogy a feltörés következtében kisebbre zsugorodott legelőkön mind kevesebb és kevesebb állatot tartottak. Az alacsony állatlétszámtól kevés istállótrágyát nyertek és a zsírjától megfosztott földet nem tudták ismét feljavítani. Lassanként e talajok elsóványodtak. Ennek következménye a mai fordított helyzet s míg 50 évvel ezelőtt 11 ezer ember élt meg a község gazdagon termő földjéből, addig ma az erejét veszített, lesóványodott, de ugyanakkora területen majdnem kétszerannyinak, 21 ezer léleknek kell megélnie.

Mezőkövesd népsűrűsége. A matyó kimondottan földmívelő nép, törekvő és elismerten jó gazdasági munkás. Kérdés, hogy otthonában munkaerejét ki tudja-e jól használni? Elegendő-e a rendelkezésükre álló földterület? Erre a kérdésre a feleletet elsősorban a népsűrűség adja meg:

A népsűrűség görbéje meredeken fölfelé szökő irányt mutat, csupán az utolsó évtizedben, 1930—40. évben állt meg az emelkedés.

A matyó-népsűrűség rideg számadatai mögött egy összezsúfolt néptömeg éli küzdelmes napjait. A szűkreszabott Matyóföld népe rohamosan nő, így állandóan fokozódik a népi élet belső feszítő ereje. Különösen szembeötlő e jelenség, ha a népsűrűséget összehasonlítás útján tanulmányozzuk.

Hazai vonatkozású összehasonlítás.	km ² re Mezőkövesden lakos'«	V. mennyivel nagyobb a népsűrűség:	Mezőkövesden km ² -ként
Mezőkövesden	213.5	—	—
Csonka.Magyarországon (Trianoni)	93.4	120.1	
Borsod vármegyében.....	760	137.5	
Megyei városainkban	168.9	44.6	ff ⁱ K [^] tt [^] ő
10 ezernél nagyobb népsűrűségű községeinkben	106.2	107.3	Mezőgazdasági
10 ezernél kisebb lakosú községeinkben.....	67.4	146.1	fnS ⁱ iWk 10 ^o alKozas
összehasonlítás külföldi államokkal:			Mezőkövesden nagyobb a népsűrűség:
Albániában.....	38.9	174.6	
Romániában	65.9	147.6	
Franciaországban	75.9	137.6	
Olaszországban	137.4	761	
Németországban	142.6	70.9	
Nagybritanniában.....	1920	21.5	
			Mezőkövesden kisebb a népsűrűség:
Németalföldön (Hollandia).....	250.0	36.5	
Belgiumban	2721	58.6	

Az összehasonlítás alapjául az 1930. évet vettem.

A népsűrűség hazai vonatkozású összehasonlításánál láttuk, hogy Mezőkövesden km²-ként 44«6, illetve 146«1 lakossal nagyobb a népsűrűség. Európai viszonylatban is csak Belgiumnak és Hollandiának nagyobb a népsűrűsége. Ennek elbírálásánál azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy Mezőkövesd 90% földművelő lakossága — a későbbiek szerint—teljesen egyoldalú gabonatermesztést folytat külterjes (extenzív) állattartással s így a nyershozadék mennyisége mind a növénytermesztésben, mind az állattenyésztésben igen alacsony színvonalú. Ezzel szemben Belgiumnak, mely Európának legsűrűbben lakott állama, igen fejlett mezőgazdasága van és nagy népsűrűsége szempontjából rendkívüli előnye, hogy lakosságának 69.8 százaléka iparból él. Belgium egész termelési rendszere és közgazdasági berendezkedése a megélhetés mellett

módot nyújt sűrű népességének az általános vagyonosodásra is. Hollandiában pedig a lecsapolt termékeny lápföldeken igen virágzó állattenyésztést, konyhakertészetet és virágtermesztést találunk. Itt a közgazdaságot nagy lendülettel emeli fejlett ipara, valamint dohány, cukornád, kakaó (gyarmati termékek) feldolgozása.

A mezőgazdasági termelésben ma a legfőbb célunk minél kisebb területen minél nagyobb nyersshozadékot kitermelni, hogy a természetes szaporodás folytán megnövekedett néptömeg kis területen is nagyszámmal találjon megélhetést.

Mezőkövesd népsűrűségét igen jól szemlélteti birtokmegoszlása is.

Birtokmegoszlás az 1937. évi hivatalos adatok szerint:

Mezőkövesd 16.937 kat. hold területe 2296 birtokos között az alábbi arány szerint oszlik meg:

	Birtoktulajdonosok		Mezőkövesd népéből	
	száma:	%-a:	lélekszáma:	%-a:
1—5 holdas birtokos van	1.420	61·85%	5.680	27·25%
6—10 » » » »	640	27·87%	2.560	12·29%
11—20 » » » »	130	5·66%	520	2·49%
21—30 » » » »	70	3·05%	280	1·34%
31—50 » » » »	26	1·13%	94	0·45%
51—100 » » » »	10	0·44%	40	0·19%
100 holdon felüli birtokos nincs:	—	0·00%	—	0·00%
Földnélküli, summásmunkás és családja	—	—	11.672	55·99%
Összes birtokos	2.296	100·%	20.846	100—%

Csak a politikai községnek van 100 kat. holdon felüli birtoka.

A 2296 birtokos közül az öt holdon aluli törpebirtokos 1420, vagyis átlagosan 62 százalék. Ezeknek nagy része — különösen a jelenlegi gazdálkodásuk mellett — életképtelen.

Mezőkövesd 21 ezer lakosának (1941. évben) fele földnélküli summás, többen közülük egy kis belsőséget, házhelyet is szereztek. Azonban a községnek sem ipartelepe, sem gyára nincsen, mezőgazdasága pedig ipari- és kereskedelmi növényt nem termeszt és gazdái nem foglalkoznak sem gyümölcsstermesztéssel, sem konyhakertészettel s így munkaalkalmakat nem tud biztosítani, illetőleg annyira külterjes a művelés, hogy a nincstelen tömeget foglalkoztatni nem tudja. Ezért a község lakosságának ebből a részéből a munkaképes kereső, körülbelül 5—6 ezer férfi és nő tavasztól őszig az ország különböző helyein mint időszakos gazdasági munkás, úgynevezett »summás« keresi meg kenyerét. E hat havi keresetből kell

megélnie a summáscsaládnak egész évben. Reményi József adóügyi jegyző adatai szerint: »Egy summás hat havi keresete — ezidőalatti élelmén kívül — búzaalapon számítva az 1906. évben 260 aranykorona volt. Ez a mai értékben 325 pengőnek felel meg. Az 1929. évben a summás-munkás évi keresete 360 pengő, az 1938. évi summásmunkabér megközelíti az 1929. évit.«

A legutóbbi években a summás évi keresete 360 pengő körül mozgott. A summásasszony, ha kis gyermekei ápolása és gondozása nem kötötte le, együtt ment férjével summásmunkára és mint félrészes átlagosan 300 pengős keresetével növelte a családi bevételt. Nehezebb a helyzet, ha az anyának csecsemője van, ilyenkor nem mehet summásmunkára és a család elesik a félrészes summás-keresettől.

Számottevő nemzetgazdasági veszteséget jelent, hogy évi átlagban négyezer summás a téli időszakot munka nélkül tölti és ezzel munkaképessége, mint nemzeti energiaforrás elveszett. A téli öt hónapban — havonta átlag 20 munkanapot számítva — egy summás 100 napot tölt dologtalanul. Négyezer summásnál ez 400 ezer munkanap és ha csak 1 pengő 20 fillérrel számítjuk a téli napszámot (az 1937—39. évben), úgy 480 ezer, tehát közel félmillió pengő értékű munkaveszteséget szenved közgazdaságunk. E tétlenség állampolgári szemmel nézve erkölcsi hatásában is demoralizáló.

A mezőkövesdi piactéren és mellette a Hór-patak hídjá környékén valahányszor a csoportosan ácsorgó, tétlen tömeget látom, mindig eszembe jut Eőrsi Béla »Földműves szegénység« című munkája, melyből mint igen jellemzőket az alábbiakat idézem:

»Serdült korától kezdve tehetetlen öregségéig ideje legnagyobb részét tömegben tölti el. A tömeg éles, átalakító hatása föllépésén, modorán, lelkületén az első pillanatra vagy érintkezésre észrevehető. Ősz végétől tavasz kezdetéig a munkáselem túlnyomó része a piacon ácsorog egész nap. A község nagysága szerint több-kevesebb, sokszor százakramenő életerős embert lát az ember órákon át komor, vészjtjósló tekintettel sűrű csoportokban csodálatos kitartással álldogálni. Helybeli tekintély pedig olyan nincs, halandó ember akkora népszerűséggel fel nem lehet ruházva, hogy ennek közeledtére valaki a munkáscsoportból akár a kalapját megemelné, akár pedig, ha az illetőnek útjában állna, előle kitérne. A tömegnek ez a barátságatlan, ez a zárkózott és gyűlöletet lihegő lelkülete átragad lassanként minden egyes munkásra.«

Az elmondottakból az a tanulság, hogy a mezőkövesdi termelési rendszer sürgős átszervezést kíván mind mezőgazdasági, mind ipari és

háziipari vonatkozásában. Az átszervezésnél olyan művelési ágaknak juttassuk az elsőbbséget, melyek nagyszámú mezőgazdasági munkavállalót foglalkoztatnak, továbbá a meglévő termelési tényezők felhasználásával magasabb nyersshozadékot és értékesebb termévényeket állítanak elő és a termelés színvonalának emelésével a bentfekvő tőkéknek jobb kamatozást biztosítanak.

A TELEPÍTÉS KÉRDÉSE

Fontos kérdés az is, hogyan javítható meg a kívánatos birtokmegosztás? Megoldható-e és elérhető-e tisztán telepítéssel?

A kérdés elbírálásánál az erre a célra rendelkezésre álló földterületen kívül mindig szemelőtt kell tartani először a magyar állam teherbíróképességét, másodsorban a telepítendő földművesek anyagi erejét.

Nemzetgazdasági szempontból a telepítés szociális belső kérdéseket old meg. Egy állam életében sokkal erőteljesebben kell mérlegelni a külső, mint a belső tényezőket. Külföldi államokhoz viszonyítva népünk csak az esetben számít erősnek és tekintélyesnek, ha jól felszerelt hadserege van. Megnagyobbodott hazánknak nemzeti létkérdése, hogy honvédelmünk erős legyen. E tények azt kívánják, hogy az állami beruházásokat és hiteleket terhelő telepítés a honvédelem után következzen. Másik kérdése a telepítésnek az, hogy a telepesgazda milyen mértékben tud megfelelni a vételár kötelezettségének? Továbbá rendelkezik-e elegendő üzemtökével? Fel tudja-e szerelni új birtokát állatokkal és gépekkel? Van-e elegendő forgótökéje (vetőmag, abraktakarmány, készpénz stb.) a meginduláshoz?

A telepítés kérdését az előbbi tényezők kiegyensúlyozottsága viheti a megvalósuláshoz azokon a területeken, amelyeket elsőrangú nemzeti érdekeink ilyen célra igénybeveendőnek minősítenek.

Az 1936. évi XXXVII. t.-c. alapján a *telepítés* egyik legfontosabb célkitűzése a magyar királyi kormánynak. A nemes elgondolásokkal megalkotott telepítési törvény célja: »Olyan vidékeken, ahol a kisbirtokosok szaporítása közszempontból kívánatos, egy-egy család eredményes gazdálkodásához önálló kisbirtokokat létesítsen, a meglévő kicsiket kiegészítse, a falusi lakosság számára családi otthon létesítéséhez alkalmas ingatlant szerezzen és az ország egyetemes érdekeinek legmegfelelőbb birtokmegosztást kialakítsa.«

A telepítés kérdését Mezőkövesd vezetőférfiai állandóan napirenden tartják. A telepítés szükségességét, mint láttuk, indokolja:

1. a Matyóföld népszaporodása, népsűrűsége és birtokmegoszlása mint adottság;

2. a matyónép törpe- és kisbirtokosainak szorgalma, munkaszeretete, ízig-vérig magyarsága és az ősi magyarföldhöz való mélységes ragaszkodása. Ebben a kérdésben nem csupán a rideg vagyonszerzési cél lebeg e nép szeme előtt, hanem a történelmi magyar föld iránti végtelen szeretete vezérli.

Ez emeli itt elsőrangúan fontos kérdéssé a telepítést és sürgeti napról-napra annak megvalósítását.

Hogy a mezőkövesdiek telepítési ügye az illetékesek elé került, az elsősorban vitéz Borbély-Maczkzy Emil, Borsod vármegye szociális gondolkodású főispánjának köszönhető.

A matyó-földművesek telepítése kérdésével a földművelésügyi kormány az 1938. év óta foglalkozik. A telepítéssel kapcsolatos első feltételek a Mezőkövesdi Újság 1938. évi 19. számában jelentek meg, mely szerint a matyóságból (Mezőkövesd, Szentistván és Tárd községekből) mintegy 40—50 családot Baranya megyébe szándékoznak áttelepíteni. A jelenleg tervbevett telepítési terület ezer-ezerkétszáz kat. hold, egy-egy család részére 15—30, legfeljebb 40 kat. hold igényelhető. Egy kat. hold vételára 900 pengő. A föld vételárában egyharmad vagy egynegyedrészt keli fizetni olyformán, hogy a három- vagy többgyermekes gazda egynegyed részt, kisebb családúak pedig egyharmad részt köteles azonnal lefizetni, a fennmaradó összeg 6%-os annuitás mellett 25 év alatt törlesztendő. Minden telepesgazda lakóházat is kap s ennek építési költségét az állam önköltségi áron értékeli fel. Ez a föld vételárához hozzászámít és ugyancsak 25 év alatt törlesztendő. Az odautazáshoz, az élő- és holtfelszerelés odaszállításához 75% vasúti kedvezményt ad az állam. Gondoskodás történik az iránt is, hogy az áttelepülni szándékozók itthoni földje parlagon ne maradjon. Az állam ezeket bérbeveszi vagy átveszi és eladja tizenöt vagy húsz évi törlesztési feltételek mellett azoknak, kiket a község előljárósága javaslatba hoz. Ez az eljárás a letelepedni szándékozók eladásra kerülő földjeit megvédi az árrombolástól. Az állam elősegíti az apai föld családban maradását is, mivel módot ad arra, hogy a telepes visszamaradt gyermeke állami segítséggel megvehesse az itt maradt apai földeket.

Vizsgáljuk meg, milyen tőkeerővel kell rendelkeznie egy öt családtagú, 20 kat. holdas telepes gazdának?

Szabolcs vármegyéből Magyarbólyra (Baranya megye) áttelepített földművesek telepítési költségeit vettem a számítás alapjául.

Áttelepítés költsége:

1. 20 kat. hold vételára, á k. h.-ként 900 P = 18.000 P, ebből V ₄ rész azonnal fizetendő	4500 P
2. 23.000 P alaptőke értéke (föld és épület) után számítható 20—25%-os üzemtőke (állat, gép, eszköz és forgótőke) átlagos összege.....	5000 »
3. átköltözködés (két vágón élő-holt felszerelés) Mezőkövesdről Magyarbolyra 75%-os állami kedvezménnyel, 428 km (800 P egész fuvardíj után)	200 »
4. 5 személyre vonatjegy (Mezőkövesd—Magyarboly), 3 egész és két feljegy 75 %-os kedvezménnyel.....	<u>15 »</u>
Tőke szükséglet összesen 9715 P	

Egy 20 holdas telepesgazdának tehát átlagosan 9«5—10 ezer pengő értékű tőkeerővel (első törlesztési rész, valamint üzemtőke) kell rendelkeznie. Ebből a vagyoneértékből körülbelül 50% a készpénzre, 50% az élő- és holtfelszerelésre esik.

A további 25 év alatt fizetendő évi annuitás összege:

I. 20 kat. hold vételárából fennmaradt összeg	13.500 P
II. Állami önköltségi áron épült lakóház (egy szoba, konyha), istálló, sertésól és baromfiól költsége.....	5.000 »
III. Eljárási költségek (mérnöki felmérési költség stb.) legfel- jebb 5% (18.000 P után).....	<u>900 »</u>
Összesen _____ 19.400 P	

A 19.400 P után 6%-os annuitással: az évenként fizetendő tőketörlesztés, kamatos kamatokkal együtt 1518 pengő. A holdankénti annuitás évi összege 76 pengő.

A telepes gazda összes tőkebefektetése: 9.715 P. Ha hozzászámítjuk a 19.400 P annuitások összegét is, akkor az összes teher: 29.115 P.

Hány százalékkal kell kamatoznia a telepes gazdaságnak?

1. Évi annuitás törlesztési összege.....	1518 P
2. A telepes család évi életszükségletére.....	_____ 960 »
3. Adó, közteher stb.....	<u>250 »</u>

Évi kiadás összesen.. 2728 P

A telepesnek a gazdaságában fekvő (29.115 P) tőkéket 94%-kal kell kamatoztatnia, hogy a 2728 P évi nyersjövedelmet kitermelhesse.

Csak sok fáradtságos munka után juthat a telepes ilyen magas nyershozadékhoz. Nehéz feladat ez. A telepescsalád eltartása és az évi annuitás fizetése kemény próbára teszi képességét. A maradiságot szakszerűséggel, az akadályokat pedig szívós küzdelemmel kell legyőznie.

Ha a telepescsalád életszükségeire számított évi 960 pengőt a remélhető nyershozadékból levonjuk, akkor az 1768 pengő maradvány lesz a

tisztajövedelem. Ez a tisztajövedelem 6.1%-os kamatozásnak felel meg. Mikor tud a telepesgazda e követelménynek megfelelni? Ha elegendő mennyiségű eleven- és holtfelszereléssel (állatokkal, gépekkel, eszközökkel) és a szükséges forgótőkével rendelkezik. Ezenfelül kívánatos, hogy a telepes a családi munkaerő minél nagyobb igénybevételével gazdaságát változatossá és szakszerűvé fejlessze.

A szakszerűség hiánya és a tőkeszegénység megbosszulja magát, mert ezek nélkül a telepesgazda a tönkremenés útjára kerül. A mezőgazdaság természetéből leszűrt tanulságok intő példaként figyelmeztetnek arra, hogy mind magán-, mind nemzetgazdasági szempontból csak az a telepesgazda állhatja meg helyét, aki a vételár első törlesztési részletén kívül elegendő üzemtőkével (felszereléssel) is rendelkezik. A mezőgazdaságra minden esetben vonatkozik annak a tételnek az igazsága, hogy a gazdasági felszerelés hiánya csak pangást és küzdelmes sorsot jelenthet a gazdának.

Mibe kerül az államnak a telepítés? A fentiekhez hasonló feltételeknél az államháztartást minden 20 kat. holdas telepes gazda után körülbelül 19.400 P, kerek összegben tehát 19«5 ezer pengő annuitásos hitel terheli.

Mezőkövesdről 30 földműves jelentkezett telepesnek. Harminc ilyen telepesgazda 1138 ezer, vagyis több mint egymillió pengő megterhelést jelent az államnak (tőketörlesztés, kamatos kamatokkal együtt).

A 30 család telepítésével — helyi viszonylatban — átlagosan 120 lelket vezet az állam biztos révbe. Az így telepített lélekszám az 1920—1930-as évtized átlagos évi — mezőkövesdi — népszaporodásának 53%-a.

Látjuk tehát, hogy az államháztartás nagy megterhelése miatt tisztán telepítéssel az itteni hatalmas népsűrűség és népszaporodás gyors ütemben nem vezethető le, még abban az esetben sem, ha minden évben ennyi telepes kerülne birtokba. Sőt a telepesterületen is egy emberöltő alatt (30—35 év) a népszaporodás szintén túlnépesedést okoz.

A MATYÓGAZDASÁGOK FELSZERBLÉSE

A mezőgazdasági felszerelés (üzemtőke) megfelelő mennyisége és minősége alapfeltétele, mind a sikeres telepítésnek, mind az eredményes gazdálkodásnak. E kérdés fontossága miatt szükséges, hogy helyi vonatkozásban a gazdasági felszerelésről, mint elsőrangú termelési tényezőről tiszta képet nyerjünk.

Nézzük meg, milyen a mezőkövesdi földművesek gazdálkodásának belső élete s vegyük számba kisbirtokaik felszerelését is.

A matyó mezőgazdaságot üzemi szempontból az állatállomány, gépek, eszközök és forgótőke szegénysége jellemzi. Földműveseink gazdaságánál szembetűnő, hogy mezőgazdasági felszerelésük az alaptőkékjűknek, földbirtokaik és épületeik együttes értékének aránylag csekély százalékat alkotja.

A matyók gazdaságában szereplő tőkecsoportok: föld-, épület-, állatok-, gépek-, termények- és készpénzértékének százalékos megoszlását a (152—53.) oldal kimutatása mutatja.

A matyó mezőgazdaság tőkecsoportjainak aránytalansága egész gazdálkodásuk belső erőtlenségéről tanúskodik. A látástól-vakulásig tartó szívós szorgalmú munkájuk ellenére azt látjuk, hogy a matyó-földműves verejtéke a terméketlenség talajára hull. Miért? Hiányzik a megfelelő számú állatuk, gépük és forgótőkékük. Kevés és gyenge a felszerelésük s emiatt mezőgazdaságuk vérszegény. A nagy erőfeszítéssel végzett esztendei munka jórésze hiábavaló, mert a legtöbb matyógazdának nem áll rendelkezésére mindaz a segédeszköz, mely a termelés során a természeti erőkkel folytatott harcában a kiérdemelt eredményhez segiténé.

Azt mondhatjuk, hogy nagy általánosságban a földek és épületek együttes értékének egyötöd részét — 20%-át — alkotja a mezőgazdasági felszerelés; belterjesebb kisgazdaságokban már 25%; ipari gazdaságokban pedig 25—40%.

A Kimutatás A. gazdaságában sajnálattal látjuk, hogy a 87%-os alaptőkét/mindössze 13%-nyi felszerelés tartja üzemben. Még kedvezőtlenebb a helyzet a C. és E. gazdaságokban, itt a felszerelés már csak 8.5, illetve 5.2%. Azonban még ennél is megdöbbentőbb a B. gazdaság helyzete. Itt a felszerelés — szinte kimondani is súlyos — csupán 4.3%. Kiáltó példája ez a matyógazdaságok lezüllesztett és vérszegény felszerelésének. Erőtlenek ezek a gazdaságok és hogyan várhatjuk ezektől, hogy gazdáikat, a Matyóföld népét anyagilag megerősítsék. Ez csak küzdelmet szülhet és a nélkülözések mérhetetlen szenvedését. Hasonlíthatjuk-e megfeszített munkát a kevés gőzzel hajtott erőgéphez, ennél is meg van a nagy erőlködő sisterség, de nincs meg az előrejutás. Hiányzik a küzdelem után várt megelégedés eredménye. Nyilvánvaló, hogy a mai rohanó versenyben kevés gőzzel nem érhetünk el kielégítő eredményt.

Gazdasági berendezkedésük vérszegénységét mutatja a kevés állat

is. Fejlett, belterjes gazdaságokban minden 500 kilogrammos nagyállatra, úgynevezett »számosállatra«, 2—3 kat. hold szántóföld jut. A matyógazdaságok Kimutatásában, csak a F. gazdaság tart minden 3 hold szántóra egy számosállatot. Közepes állattartása is — 36, — csupán az A. gazdaságnak van. A többi mind külterjes állattartása, mivel 4'5—7«9 kat. hold szántóra tartanak egy számosállatot. A D. és E. gazdaságok (7-3—7«9) kimondottan állatszegények. A matyógazdaságokban ezért kevés a trágya, ezért soványak a földek, ezért nincsen bőtermés, ezért marad el a jövedelem is.

Jól berendezett kisgazdaságokban az állatállomány értéke az összes vagyonnak (fundus instructus) 10—12 százaléká; míg a mezőkövesdi gazdaságokban csupán 1«2—5-8 százaléká. Csak az F. gazdaságnak van elegendő állata 11«7 százalékos értékkel, azonban ez $\frac{3}{3}$ -rész rét- és legelőterületével, mezőkövesdi viszonylatban egészen kivételes gazdaság, amilyen csak egy-kettő akad.

Az ígásfogatok száma sem mutat kedvezőbb arányt. Fejlettebb viszonyok között a sok fogatos munkát igénylő belterjes és tagosított birtokokon 20—25 kat. holdat számíthatunk egy ígásfogatra, azonban a Matyóföldön teljesen más a helyzet. Itt az egyes birtokok 8—40 tagba, parcellába szétszórtak. Ez a szétszórt tagozottság, mint később látjuk, 25—26%-kal lerontja a fogatoserő okszerű kihasználását. Ilyen helyzetben egy fogatra csak 15—20 hold szántót szabadna számítani, azonban sok kövesdi gazda 23—38 hold tagosítatlan szántóra tart egy fogatot.

A matyógazdaságok erőtlenségét könnyű felismerni, elég körülnézni a gazda házatájékán. Ha összehasonlítjuk az állatok, gépek és termények értékét a matyó gazdaasszony ruházatának értékével, már mindent látunk. Kimutatásunkban az A. gazdaság felszerelésének értéke 1451 P. Ha most e gazda feleségének a ruhásszekrényét és a sublóját kinyitjuk, káprázatos színekben és elképzzelhetetlen mennyiségben kerülnek elő a matyó ruhadarabok:

	értéke
23 db hímzett selyem, karton matyószoknya (höndörgő).....	1265 P
20 » női blúz (litya).....	240 »
5 » téli vattázott blúz	210 »
18 » rojtos és fejrevaló kendő.....	530 »
1 »csavarintós kendő.....	20 »
5 » hímzett és selyem kötény	41 »
2 » matyó-kuzsu (hímzett bőrbekecs)	48 »
Női fehérmű	50 »
3 pár női cipő és csizma.....	<u>35 »</u>
A matyó asszony ruháinak összes értéke	2439 P

**KIMUTATÁS: a matyó-földművesek gazdaságában szereplő tőke-
létszám**

A BIRTOKOS MEGJELÖLÉSE *	A.		B.	
	Pengő	%	Pengő	%
I. Alaptőke:				
Földbirtok (és ültetv.) értéke	5.877	52.6	8.900	73.4
Épületek (lakóház, istálló, stb.) értéke	3.846	34.4	2.700	22.3
Alaptőke összesen ...	9.723	87.0	11.600	95.7
II. Üzemtőke:				
Igás- és haszonállatok értéke	345	3.1	140	1.2
Gépek és eszközök értéke	24	0.2	10	0.1
Forgótőke (termény, értékpapír, készpénz) értéke	1.082	9.7	370	3.0
Üzemtőke összesen	1.451	13.0	520	4.3
Összes vagyon	11.174	100.0	12.120	100.0
A VAGYON:	MEKKORA A			
Kat. hold és darabszám:	K. h.	drb.	K. h.	drb.
Saját birtoka összesen	4	8	8	11
Bérelt és felesföld összesen	—	—	—	—
Ebből művelés alatt álló szántóföld	4	8	7	7
Hány számosállata (500 kg-os állat) van ...	—	1.1	—	0.5
Egy számosállatra hány kat. hold szántóföld esik	3.6	—	14	—
Egy pár igáslóra hány kat. hold szántóföld esik	—	—	—	—
A földterület és az állatlétszám arányának rövid bírálata:	<p>A. és B. birtokosnak igásállata nincs. Szántóföldjeiket atulajdonosok által teljesített kézi munkaerő ellenszolgáltatásaként művelik meg. B. birtokosnak $\frac{1}{2}$ számosállata van és így 8 hold földje után egy hold földre 31 kg állatsúly esik, pedig közepes viszonyok mellett is 160 kg-nak kellene esnie. Ez annyit jelent: négy év helyett 16 év kell ahhoz, hogy minden földjét megtrágyázhassa.</p>			
* Ebirtokosok gazdaságában háromnyomas, egyoldalú gabonatermesztés folyik.				

esocportok százalékos megoszlásáról, valamint a földterület és állatarányáról.

C.		D.		E.		F.		A kisbirtok tökeocportjainál az alábbi megoszlás volna kívánatos: % -ban : **
Pengő	%	Pengő	%	Pengő	%	Pengő	%	
16.900	75.9	18.900	72.5	40.900	80.7	25.450	74.9	53
3.470	15.6	2.210	8.5	7.150	14.1	1.600	4.7	20
20.370	91.5	21.110	81.0	48.050	94.8	27.050	79.6	73
932	4.2	1.510	5.8	1.194	2.4	3.960	11.7	12
175	0.8	1.262	4.8	487	0.9	1.210	3.6	5
780	3.5	2.175	8.4	970	1.9	1.720	5.1	10
1.887	8.5	4.947	19.0	2.651	5.2	6.890	20.4	27
22.257	100.0	26.057	100.0	50.701	100.0	33.940	100.0	100

BIRTOK TERÜLETE ÉS HÁNY TAGBAN FEKSZIK

K. h.	drb.	K. h.	drb.	K. h.	drb.	K. h.	drb.	K. hold
13	24	18	20	41	40	63	20	—
—	—	18	17	—	—	—	—	—
9	16	29	32	38	36	23	7	—
—	2	—	4	—	4.8	—	7.6	—
4.5	—	7.3	—	7.9	—	3	—	2.5—3
18	32	29	32	38	36	23	7	20—25

C. birtokosnak csak egy lova van. A szomszédbirtokos igáslovával összefogva műveli földjét. A birtok aránylag igen széttagolt, s ez az igáslovák összefogási lehetőségét még jobban megnehezíti.

D, E. birtokok állattartása kevés és így külterjes, mivel egy számosállatra (500 kg-ra) 3 k. hold helyett 7.3—7.9 k. hold esk. Kétszerakkora állatlétszámot kellene tartaniok, hogy legalább minden négy évben istállótrágyázásban részesíthessék szántóföldjeiket. Így azonban 7—8 év alatt kerül földjükbe istállótrágya. Súlyosbítja e hibát az is, hogy a rosszul kezelet istállótrágyájuk csak fél táplálóértékkel bír. Igásállataik nemcsak elcsigázottak és gyengék, hanem a tagosítatlan állapothoz viszonyítva aránytalanul kicsi a létszámuk. Tagosított birtok mellett egy pár igásállatra átlag 20—25 kat. hold szántót számíthatunk. Azonban itt egymástól távoleső és 32—36 tagban levő 29—33 kat. hold kiterjedésű szántóföld jut egy pár igásállatra. Ez annyit jelent: az igásállatok kétszeresen nagyobb munkát végeznek a rendszernél. Sokszor hajnali két órától este tízig dolgoznak. Emiatt az állatok kizsaroítak és így rossz munkát végeznek. Ez is egyik oka az okserdőtlen talajmivélesüknek, a sekély szántásnak, valamint a tarló- és őszi mélyszántások elmaradásának.

F. birtokból 25 kat. hold rét és 12 kat. hold legelő. A haszonállat elegendő, az igásáll. már kevésbbé, mivel még itt is részben tagosítatlan a birtok. Nagyobb haszonállattartásra is alkalmas e terület.

** E rovatban foglalt tökeocport-megoszlás mellett igen jó eredmény mutakoznék.

Azt hiszem ebből láthatjuk, hogy a gazdaasszony ruházatának értéke közel kétszerese a gazdaság egész felszerelésének.

Nem vitás, mennyire fontos, hogy népi értékeit, sajátosságait és népviseletét a matyóság valóban megőrizze, azonban ezt a feladatát a matyóasszony 23 »höndörgő« helyett 3—4-el is tökéletesen teljesíteni tudná. Esztelen verseny folyik. A szegény a gazdagságot ruháinak változatosságával, színpompájával és azok számának elképesztő sokaságával igyekszik megjátszani. E határtalan verseny hatalmas súlya alatt görnyednek és haladnak az anyagi romlás felé. Mértéktelen hiúságuk miatt éppen annyira hibásak a matyónők, mint a boltjuk elé kiálló s a matyóféhérnép hiúságát végtelenségig felcsigázó és kihasználó kereskedők.

A népnevelés és felvilágosítás minden elképzelhető eszközével kell határt szabni e túlkapások ellen.

A termelésnek a föld képezi az alapját, de a javak előállításánál egymagában a termőföld nem elegendő. A talajerő kihasználását a természeti erők és az emberi munka igénybevételével a felszerelés (üzemítőke) biztosítja. A termelés egészséges vérkeringését csak elegendő felszereléssel és a gazdaság helyes megszervezésével érhetjük el. Mikor mondhatjuk el gazdaságunkról, hogy helyesen megszervezett? Ha munkánknak gyümölcse a megfelelő jövedelem lesz.

Elémszökik az a gazdászkori emlék, amikor a keszthelyi akadémia tanulmányi gazdaságába először beléptem, a major egyik épületén a következő felírást olvastam:

»Keveset markolj, de azt jól megszorítsd,
Ne a földet, hanem a munkát szaporítsd!«

Nagyon sok igazság rejlik ebben az egyszerű mondásban. Csak azt a földmennyiséget tudjuk jövedelmezően kihasználni, amelyet elegendő felszereléssel kellően meg tudunk munkálni. Sok gazda jól ismeri, de gyakorlati jelentőségében legtöbbször nem méltányolja eléggé ennek a közmondásnak igazságát sem: »Addig nyújtózkodj, ameddig a takaród ér.«

Mezőkövesden is több olyan gazdálkodót találunk, aki előzetes számvetés nélkül, időelőtt nagyobb darab földre szeretne nyújtózkodni, mint amennyit meglévő gazdasági ereje megengedne. Vesztébe rohan, aki többet markol a földből, mint amekkorát gazdasági erejével meg tudna munkálni.

A földszerzés erős vágya ott él a matyóság lelkében. A magyarfaj megerősödését szolgáló érdekünk azt kívánja, hogy nemzeti nagyságunk alapját képező népi erőkből ápoljuk az egészséges földszerzés és megbecsülés vágyát, de kihangsúlyozott lényeg legyen, hogy e vágyat mindig hozzuk arányba a földművesnép gazdasági erejével. Az aránybahozás a meglévő gazdasági felszerelésből is kiindulhat, de *szövetkezeti* megszervezettség is alapját képezheti a gazdasági felszerelés biztosításának. E kérdés lényege az, hogy a föld nagysága és az üzemi felszerelés arányosságát mutasson.

A világháborút követő konjunkturális időben itt is divatossá vált az a szokás, hogy sok kisember minden mozgósítható vagyonát földre fektette. Ez bizonyos mértékig helyes volt. Azonban az történt, hogy eladta állatát, terményét, mindezt még adóssággal is megtoldotta s így megfosztotta magát gazdasági felszerelésének jórésztől. Ehhez a kisebbre zsugorodott erőhöz még nagyobb darab földet markolt.

Az ezt követő gazdálkodási mód szomorú látványt nyújtott. A rossz munkált és táplálóanyagaiban kizsárolt föld mind kevesebbet és kevesebbet termelt. Növelte e bajt a felszaporodott adósság kamatterhe. Megingott a gazdálkodási rend egyensúlya, a gazda ingó- és ingatlan vagyona eresztékeiben recsegett-ropogott.

A földre és a munkára épített, egyoldalúan gabonát termelő nyomásos gazdálkodáshoz szokott matyóság nem ismerte fel az utóbbi évtizedek liberális kapitalista termelési rendszerét. Nem látta meg, hogy a mezőgazdaság jövedelmezőségének főmozgató ereje javarészt a gazdasági felszerelésen és forgótőkén nyugszik. Kezdetleges gazdálkodásuk hiányos felszerelésüknek természetes következménye, ebből önként adódik, hogy mind a termelési, mind a jövedelmezőségi versenyben lemaradtak.

Sajnálattal látjuk, hogy földműveseink a gazdasági felszerelésnek nem tulajdonítanak elég nagy jelentőséget. Csaknem kivétel nélkül és majdnem meggyőzhetetlenül azt vallják, hogy minden esetben a földbirtok nagyságával egyenes arányban növekedik a jövedelem is. Amennyire hisznek e tétel igazságában, annyira tévednek is ebben, mert a legkedvezőbb (optimális) jövedelmezőséget az adott körülményeknek megfelelő és reális számításokkal okszerűen méretezett tőkecsoportok arányossága biztosítja.

Szükséges, hogy a földbirtokpolitikával kapcsolatos minden ténykedés történelmi fejlődésen alapuló részletes és szakszerű számítások jegyében fogant mívelet legyen. Ne a demagóg szellem levegőjében megszületett jelszavak csillapítását szolgálja a magyar föld, hanem a magyarság megélhetéséhez alapot nyújtó és jövőt biztosító nemzettest szerepét tölthesse be.

Amennyire általános nemzeti érdekünk az, hogy a magyar faj értékes matyótörzsének észszerű földszerzési törekvése a lehetőség határain belül kishaszonbérletek és részben telepítések útján kielégíthető legyen, éppen annyira általános magyar közgazdasági érdekünk az is, hogy a birtokba vett új földterület kiterjedéséhez igazodjék a gazdasági felszerelés (instrukció-üzemtőke) nagysága is. Elmondhatjuk, hogy a birtok egyoldalú növekedésével fordított arányban csökkenő gazdasági felszerelés nem bírja el a megnagyobbodott megterhelést, a megsokasodott munkát, időelőtt elhasználódik, s a remélhető termésnek alig felét vagy éppen egyharmadát biztosítja.

Láthatjuk tehát, hogy a mezőkövesdi földművesek telepítésének is első lépését, mezőgazdasági felszerelésük (állatok, gépek és forgótőke) kérdésének megoldása képezi.

Birtokállományuk egész szervezetében a vérszegénység kóros tünetét élesen világítja meg *gazdaságaik gyenge jövedelmezősége* is. Pontos számadattal mutatom ki gazdaságuk alacsony jövedelmezőségét. Ezért egy átlagos matyógazdaságot és egy hasonló talajjal és éghajlattal bíró s megegyező gazdasági helyzetben levő alföldi gazdaságot hasonlítok össze egymással. A matyógazdaság 31«5, az alföldi 32 holdas. E kiscgazdaságok jövedelmi eredményeit — rendszeresen vezetett számtartás alapján — a debreceni gazdasági akadémia üzemtani tanszékének vezetője: Sarkadi Kesztyűs Lajos dr. akadémiai r. tanár dolgozta fel és bocsátotta rendelkezésemre.

31.5 k. hol. 32kh..as Többllet az
das matyó. alföldi gaz. alföldi
gazdaság, daság l gazdas.
42 tagban tagban: javára:

1k. holdra	esőnyershozam	131.64 P	292.44 P	160.80 P
1 » »	» üzemköltség	86.74«	192.74 «	106«—»
1 » »	» tisztahozam	44.90 »	99.70 »	54.80 »
1 » »	» mezőgazd. Jövedelem ..	79.14 »	116.70 »	37.56 »
1 » »	» nemzetgazd. Jövedelem	162.02 »	206.88 »	44.86 »
1 » »	» üzemi nyereség.....	—	52.05 «	52.05 »
1 » »	» üzemi veszteség.....	7.—»	—	—

A gazdaság tiszta hozama (a cselekvő., ak.

tív tőkének kamatozása) 3.46% 8.36% 5.10%

A tagosítás előnyét és az ebből eredő belterjesebb földművelést fényesen igazolja az alföldi gazdaság, melynek egy kat. holdra eső nyershozama 160'80 P-nyi többtermelést mutat. Az alföldi birtok üzemköltsége holdanként 106 P-vel magasabb, mivel ennek nagyobb volt az anyagbeszerzése és több munkáskezet foglalkoztatott s így a köz szempontjából szociálisabb gazdaság. A föld okszerűbb kihasználását mutatja az alföldi gazdaság nagyobb tisztahozama, mely több mint kétszerese a matyógazdaságnak. Mind magán, mind nemzeti értéke alacsonyabb a matyógazdaságnak, mert kisebb a jövedelme, éppen úgy, mint a nyershozama. *A matyógazdaságnak holdanként 7 P az üzemi vesztesége, az alföldinek ellenben 52-05 P a nyeresége.*

A tagosított alföldi birtok eredményesebb gazdálkodását a 8.36 %-os kamatozás bizonyítja legjobban.

Ugyanilyen eredményt kapunk, ha két másik és nagyobb: 49 holdas tagosított alföldi és ugyanakkora tagosítatlan (39 darabban levő) matyógazdaságot hasonlítunk össze. Ebben az esetben a matyógazdaság 3.03%-kal, az alföldi 7.16%-kal kamatozott.

Hasonló két kisebb 5—8 holdas gazdaságnál: a matyó már 4.75%-kal, az alföldi csak 5.87%-kal kamatozott. Azonban itt a matyógazdaság már csak 7 tagban, az alföldi ellenben 2 tagban feküdt.

Láthatjuk, hogy a matyógazdaságok jövedelmezősége csak annyi, hogy az életük tengetésére éppen elég és vagyonkájuk hajóját megmenti az elsüllyedéstől. De nincs előrejutás, nincs gyarapodás, hiányzik a vagyonosodás. Csak a szegénység és a sok fölaprózódó földpántlika szaporodik, ezt pedig a szétszórt, tagosítatlan állapot áldatlansága hozza magával.

A MINDENNAPI KENYÉR BIZTOSÍTÁSA

E sűrű lakosságú területen a telepítésen kívül a mindennapi kenyér még hogyan biztosítható? Nagy kérdése ez a Matyóföldnek 1

Először is minden eszközzel emelni kell a jövedelmezőséget. Ezt elérhetjük, ha a holtpontra jutott maradi gazdálkodást kiemeljük a jelenlegi tespedésből. Itt csak tervszerűség segíthet. Hogy okszerű beosztással mennyire lehet a tömegellátást emelni, találóan mutatja ezt az ismert mondás is: »Amekkora területen megél egy vadász, ugyanakkorán megél 10 nomád (legeltetéssel, marhatenyéztéssel foglalkozó népek), vagy ugyanott megél 100 kiscgazda vagy 1000 kertész.«

Első teendő a község nagy népsűrűségű lakossága részére — a telepítésen kívül — más életforrásoknak is halaszthatatlan feltárása. A kérdés mielőbbi intézkedést kíván. *A faluban az a helyzetkép, hogy a matyó földművesmunkásságnak* a családi élet megerősödését szolgáló *munkaalkalma kevés* és ezt a keveset sem tudja a község folyamatosan biztosítani.

A tétlenül álló munkáskezek foglalkoztatására folyamatos munka- lehetőségekről kell gondoskodni. Csak az a megoldás lehet célravezető, mely a sok munkáskezet állandóan foglalkoztatja.

Megnyugtató eredmény eléréséhez az alábbiak sürgős keresztül- vitele szükséges:

1. kistérségi rendszer bevezetése (földbérlőszövetkezetek),
2. tagosítás,
3. a termelési rendszer átszervezése,
4. a termőföld nyershozamának fokozása,

1. nagy jövedelmet biztosító miveltési ágak bevezetése, éspedig: gyümölcs- és konyhakertészet, továbbá változatos növénytermesztés: kereskedelmi, ipari és takarmánynövények termesztése és ezzel kapcsolatosan helyes vetésforgó alkalmazása,

5. az állatállomány mennyiségének és minőségének emelése,
6. munkaalkalmak lehetőségének kimélyítése,
7. a mezőgazdaság fejlesztése állami támogatással és irányítással,

2. családi házhelyek biztosítása és falusi munkásházak építésének előmozdítása,

10. mezőgazdasági iparfejlesztés és ipari decentralizáció, hogy az ipari termékek hozama fedezze a növekvő lélekszám egyrészének élet- szükségleteit,

11. hosszú- és középlejártú mezőgazdasági hitelek biztosítása,

12. e célkitűzések megvalósításának alapja a mezőgazdasági szak- képzés általános kiterjesztése.

Ha az említett célkitűzések a közeljövőben nem valósulnak meg, minden bizonnyal megindul az a sajnálatos folyamat, melynek során a nép önmagától törekszik majd az ellentétes erők kiegyensúlyozására azzal, hogy a születések számának csökkentésével a túlnépesedést meg- akadályozza. E kezdődő jelenségek csiráira mutatott rá dr. Benyó Endre tiszti orvos az 1936. évi jelentésében. »Feltűnő a születések csökkenése, ok: túlnépesedés, munkanélküliség, terjeszkedésre alkalmas földterület hiánya, mely miatt a lakosság 5—6%-a más vidékre vándorol.«

FÖLDBÉRLŐ-SZÖVETKEZETEK ALAPÍTÁSA

A Matyóföld sűrű népességű földműves lakosságán egyszerű és gyors eljárással kell segíteni.

Mezőgazdaságunk eredményesebbé tételében a megvalósításnál azokat a lehetőségeket kell elsősorban kihasználni, melyek a célszerűség mellett egyben olcsóak is. E kérdés megvalósításánál különösen kimagasló szerep vár itt a földbérelő-szövetkezetekre, mert a szövetkezetekbe való tömörítés mutatkozik legalkalmasabb megoldásnak.

Hazánkban jogi forma szerint önálló földbérelő-szövetkezet nincsen, hanem a szövetkezeti alapszabályok felhatalmazása alapján az Országos Központi Hitelszövetkezet a tagjaiból úgynevezett földbérelő-szakcsoportokat létesít.

»A hitelszövetkezetek keretében levő — írja dr. Péter Ernő a földbérelő-szövetkezetek c. könyvében — földbérelő szakcsoportokat nevezzük a mai általánossá vált szóhasználat alapján földbérelő-szövetkezeteknek. A földbérelő szakcsoportnak tagja csak az lehet, aki a hitelszövetkezetnek is tagja. Hogyan történik a bérbevétel? A hitelszövetkezet bérbelveszi az ingatlant és »a földbérelő szakcsoport« tagjai között megfelelő parcellákban kiosztja. Ezek a kisbérlők a nekik jutott parcellákon önállóan, külön gazdálkodnak, hogy egyéniségüket feltétlenül megőrizzék. A földbérelő-szövetkezetek értéke és jelentősége abban van, hogy az önségély és kölcsönösség szövetkezeti alapelvét a gyakorlatban megvalósítva a kisemberek részére olyan előnyöket biztosítsanak, amelyeket azok szövetkezés nélkül nem tudnának megszerezni. A birtok kibérlésén kívül a szövetkezet a gazdálkodás felett is felügyeletet gyakorol, a haszonbért beszedi és befizeti. A szakszerű gazdálkodásért, nevezetesen a szerződés szerinti trágyázásért és talaj műveiesért is felelős a szövetkezet.«

Földbérelő-szövetkezetek létesítése a telepítésnél jóval kevesebb tőkebefektetéssel megvalósítható, mert itt a felszerelés átcsoportosításával és az épületek esetleges átalakításával már az eredményt is jórészt biztosítottuk. A kisbérleti rendszernek, mint megoldási módnak, nagy előnye, hogy aránylagos olcsósága miatt nagy tömegek megélhetéséhez könnyebben elérhető út és gyorsan keresztülvihető. Így igen alkalmas a nagy népsűrűség levezetésére és a birtokmegosztás helyes arányának kialakítására. Az arányos birtokmegosztást és a kisbérleti rendszerű szövetkezet olyképen alakítja, hogy az életképtelen törpebirtokos apró

parcelláit és belsőségeit eladja és ennek értékesítési áfából megveszi a kisbérlethez szükséges felszerelést. Így éri el, hogy tagjai beléphetnek az életképes kisbérlők sorába. Az életképtelen törpebirtokosból önálló és életképes kisbérelő lesz. Ez az előnye a kisbérleti rendszernek, mely — mint első lépés — sokkal könnyebben járható út a telepítésnél. A volt törpebirtokos földjét pedig állami támogatással, egy másik életképtelen törpebirtokkal egyesítik és ugyancsak életképes kisbirtokká alakítják.

Eszerint földbérelő-szövetkezetek létesítésével és részben telepítéssel mód nyílik arra, hogy a földbirtok önálló egységeinek reális alapra helyezett parcella- és birtokminimuma is megállapítást nyerjen. Az egyes tulajdonosokra számítható birtokegységek minimumát Mezőkövesden ott, hol a birtok fekvése erre kedvező, például öntözéssel kapcsolatos belterjes kerti és gyümölcsstermelés mellett négy-öttagú családonként 2—5 holdban; belterjes mezőgazdasági üzem mellett 6—8 kat. holdban; külterjes gazdasági helyzetben 8—10 kat. holdban tartom célszerűnek megállapítani. A parcellaminimum pedig legalább egy fél hold legyen.

A matyónép boldogulását a kisbérleti rendszer hatalmas lépéssel vinné előre. Ha figyelemmel kísérjük, azt látjuk, hogy a földbérelő-szövetkezetek általában igen kedvező eredményeket értek el. Ezt az is bizonyítja, hogy azokban a falvakban, melyekben földbérelő-szövetkezetek létesültek, ott a lakosság anyagi jóléte állandóan gyarapodik. A földbirtokosok pedig a szövetkezetek révén a földbérelőtagoktól rendszeresen megkapják az őket megillető bérösszeget. Mezőkövesd földműves lakosságának egyik legfontosabb problémája a földbérelő-szövetkezetek megszervezése. A szövetkezeti alapon létesült kisbérlettel már a kevesebb tőkeerővel rendelkező, törekvő »summásságnak« is átlagosan egyharmada kivonható a bér munkások sorából, ezzel a kereslet-kínálat kiegyensúlyozódik és az eredmény pedig a megélhetés színvonalán álló summás szakmánybér lesz.

Első lépés tehát itt a földbérelő-szövetkezetek megszervezése, ezzel párhuzamosan haladhat a telepítés is.

A földbérelő-szövetkezeti tagok tervszerű irányítás és észszerű munkaszervezettség útján olyan termelési eszközök birtokába jutnak, melyeknek eredménye »az egészséges tőkeképződés« lesz. Megfelelő tartaléktőkével, szakszerűbben »üzemítőkével« (állat-, gép-, és forgatókével), valamint az alaptőke első részletének összegével rendelkező szövetkezeti tagokat már minden zökkenő nélkül lehet telepíteni. Ez esetben »nem

tőkeszegény« egyéneket ültetünk a magyar ugarba, hanem anyagiakban megizmosodott földmivéseket. A kisbérleteknél és a telepítésnél előnyben kell részesíteni a kellő szaktudással rendelkező és népesebb családú arany- és ezüstkalászos gazdákat.

A MATYÓFÖLD TAGOSÍTÁSA

Hosszú, »pántlikaalakú« földsávok tarkítják a mezőkövesdi határt. Rengeteg a kis földdarab. Sok-sok apró parcellává széjjelszabdalt a Matyóföld teste. Ez a tagosítatlanság vagy tagozottság. Változatos mozaikot festhetne ezekről a művész ecsetje.

Tarka e kép. Színeit — a sokszor mezei virágnak nevezett — gyomnövények teszik rikítóvá. A matyó leányok színes, mintás kötényéhez hasonlít a Matyóföld határa is, telítüzdelve pipaccsal, búzavirággal, vadipecével, vadborsóval, vadbükkönnyel, daravirággal, acattal, konkollyal és szulákkal.

Csak a festő szemében szép e mezei színgazdagság. A gazda azonban hol szomorúan, hol megütközve nézi. Hiszen e temérdek gyom a kultúr-
növények táplálóanyagait szívja el!

Fejlett és szakszerű növénytermesztést szeretnénk látni és mennyire sajnálatos, hogy helyette gyomnevelő földmívelést találunk. A hiba ott van, hogy nehéz kiirtani a gyomokat a széjj elszórt, tagozott birtokokon, mert nem tudják akkor és annyiszor elvégezni a talajmunkákat, amivel a gyomokat kiirthatnák.

*

A lövei út körül járunk. Keskeny és megszámlálhatatlan földpántlikák tömege váltja egymást. Ezt a képet mutatja az egész láthatár. Egy-két lépés és már más gazda földjén vagyunk. Még a járás is nehezen esik e nadrágszíz keskenységű, bogárhátú földeken, hát még mennyivel nehezebb azokon rendes talajmunkát végezni.

Megszólal mellettem az egyik matyókisgazda. Kár, hogy a mi szép határunk így széjjel van darabolva! Elpanaszolja, hogy 17 holdas birtoka 37 parcellában fekszik, távol egymástól, a község legkülönbözőbb részein. Tagosítani kellene! Vagyis minden gazdának egy darabba, egy tagba hozni apró kis földjeit.

Elővesszük Mezőkövesd térképét (1. 163. old.). Területe 16.937 kat.

hold. Ez a földdarab 2.296 matyóföldműves birtokában van. Gazdasági szempontból azonban az a sajnálatos, hogy a mezőkövesdi határ 36.000 parcellára tagozódva oszlik szét. A tulajdonosok mind kisbirtokosok, s a jelenlegi tagosítatlan szétszórtság következménye az, hogy egy-egy földművesnek átlagosan 157 darabban van a birtoka.

Mezőkövesd térképét nézzük! Bizony nem mutatja a tervszerű elrendezést. Szinte azt mondhatjuk, hogy a fölaprózott sok-sok parcellából mintha hiányozna az összetartó erő. Pedig a céltudatos tömörítés és elrendezés adna erőt, lendületet a termelésnek és ez biztosítaná annak eredményességét. Ismert tény, hogy a mezőgazdasági termelés szempontjából a tagosított földbirtok a legtökéletesebb elrendezésű birtokegység, mégis mindennek a fordítottját látjuk a Matyóföldön 1

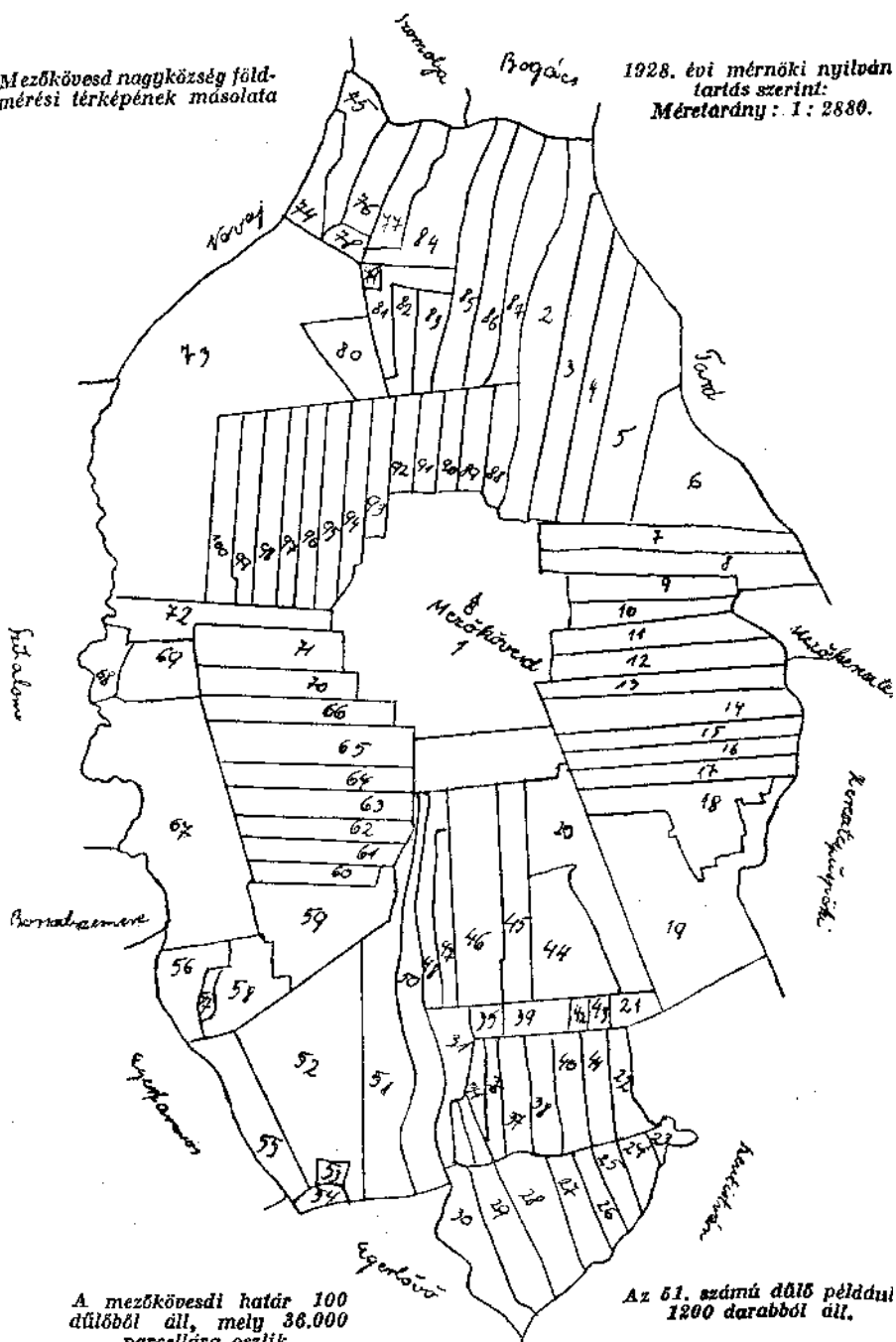
Hogy a tagosítás mennyire fontos és alapvető kérdés megoldását jelentené, arra igen jellemző a következő eset. Aratás előtt az egyik helybeli gazda 10.5 kat. holdas búzavetésének várható termését becsültük fel. A tíz és fél hold búzavetés a határ legkülönbözőbb helyeire szétszórva 22 darabban feküdt. Egyik parcella a másikhoz átlagosan 3—4 km-re volt. Kocsival mentünk. A kocsisunk jól hajtott, mégis másfél napot igényelt a 22 darab búzavetés remélhető termésének fölbecsülése. Mennyi felesleges kocsikázás! Ha a birtok egytagban van, ugyanazt a munkát másfél óra alatt elvégeztük volna 1 így azonban — hatalmas nyári por szívása közben — tízszer annyi időt kellett e célra áldoznunk.

Hányszor próbáltuk meggyőzni a gazdákat, hogy a tagozottság milyen súlyos terheket jelent. Az utak rosszak. A széttagoltság miatt sok a felesleges szekerezés és ezzel is csak lovaikat kínozzák. E hiábavaló munkakifejtés pedig igen sok takarmányt, táplálóanyagot kíván s az állatok munkabírása gyorsan leromlik. Nagy a patkókopás is, ez a gazdának nem, legfeljebb a kovácsnak haszon. Továbbá a szekerek, gépek, eszközök hamarább elhasználnának. A sok szekerezés miatt sem a maguk, sem pedig igásállataik munkaerejét nem tudják jól kihasználni.

Gáspár Gáspár helybeli kisbirtokos elpanaszolja, hogy 15 kat. hold és 674 négyszögöles földcskéje 28 darabban van. Legközelebbi földje a községi lakásától 2 km-re, a legtávolabbi pedig 8«2 km-re fekszik. Igen! hiszen nem régiben számítottuk ki a község mérnöki hivatalában, hogy a Gáspár gazda 28 darab ingatlana a lakásától összesen 127 km-re van. Ha minden birtoktagjára ki szándékozik menni, úgy oda-vissza 254 kilométert kell kocsikáznia. Évenként e földekre többször kell kimennie,

Mezőkövesd nagyközség föld-
mérési térképének másolata

1928. évi mérnöki nyilvántartás szerinti:
Méretarány: 1 : 2880.

A mezőkövesdi határ 100
dűlőből áll, mely 38.000
parcellára oszlik.

Az 51. számú dűlő példái
1200 darabból áll.

hogy a szükséges trágyázási, talaj előkészítési, vetési, növényápolási, aratási és behoidási munkákat elvégezhesse. Átlagos számítás szerint egy-egy darab földjére évenként nyolcszor megy ki. Távoltságban kifejezve ez 2032 km szekerezés. Ezzel az úttal 14 és $\frac{1}{2}$ -szer tudna Mezőkövesdről Budapestre és vissza szekerezni.

A sok felesleges szekerezésből eredő távolságokat elcsodálkozva mérlegelik számító gazdáink. Sajnos, ezeknek a tábora még kicsiny. Feltesszük a kérdést, vajjon tudják-e, hogy egy évben hány munkanap megy így veszendőbe? Számítsuk ki. A kocsni átlagosan 10 percnként halad egy kilométert. Ez esetben a fentemlített 2032 kilométeres távolság megtételéhez 339 órai kocsikázás szükséges. Ha naponként 10 órás munkaidőt veszünk alapul, akkor Gáspár gazdát a felesleges szekerezéssel 33«9 munkanap veszteség éri! Számoljunk tovább, hogy a fenti idővesztés Gáspáréknak milyen anyagi károsodásokat okoz? Mezőkövesden egy kettős lófogat napi önköltségi árát 7 pengőre értékelhetjük, így a 34 napra tehető felesleges szekerezés vesztesége évi 238 P.

Azonban a tagosítatlanságból eredő károsodásnak ezzel még nincs vége. A veszteségsorozatnak egy további határkövét mutatja, hogy a gazda az igás munkaerőt sem tudja jól kihasználni. Ugyanis a fentnevezett gazdának éppen úgy, mint általában a matyógazdának egy-egy földdarabjuk nagysága 0.5—0.7 kat. hold. Egy igásfogat napi munkarejét pedig az ilyen kis parcellákon nem használhatja ki, ezért a nap folyamán két-három, egymástól távoleső földjén kell dolgoznia. Három-négyszer kell naponta a kocsiba be- és kifognia, a szerszámokat a kocsira fel- és leraknia és szekereznie parcelláról-parcellára. Meddő munka ez I A napi munkaidőnek körülbelül 10 százalékát rabolja el. Az ebből eredő veszteség nagyságát akkor látjuk, ha az értékét pénzben is kifejezzük. E számítás alapjául az igásmunkanapok számát évi átlagban 270-re vesszük fel. Akor a 10 százalék munkavesztéséből eredő károsodás 27 igásmunkanap s ez 7 pengőjével felértékelve 189 pengő értékű újabb csökkenés a tagosítatlanság rovására.

Az előzőek szerint Gáspár gazdának a meddő szekerezésből, valamint a többszöri szekérátfogásból eredő évi összes vesztesége 427 P.

Még hatalmasabbra nő szemünkben a tagozottság okozta károsodás, ha nemcsak egy gazdának, hanem a község összes igásfogatának meddő szekerezéséből származó veszteséget számítjuk ki. Mezőkövesden az 1938. évben 550 lófogat volt, ökörfogatot nem tartanak. A község 36.000 parcellájából egy kettős igásfogatra 66 földdarab jut. Azonban az igásállatokkal nem bíró törpebirtokosok a teheneiket is jármolják. Ha

a tehenek jármolását is figyelembe vesszük, akkor azt mondhatjuk, hogy nagy általánosságban egy-egy lófogatra 30—40 parcella esik, vagyis nem sokkal több, mint ahány földdarabja a már említett Gáspár gazdának van. Tehát a valóság nyomában járunk, ha a szétszórt birtokú Gáspárék 427 pengős veszteségét — mint középértéket — vesszük alapul. *Eszerint az 550 lófogatú Mezőkövesdnek a felesleges szekerezésből eredő évi vesztesége: 234.850 P.*

Érdekes itt megemlítenünk, hogy egy summáscsalád átlagos évi keresete 350 pengő. Ha az előző, majdnem negyedmillió pengős összeg nem veszteség, hanem jövedelmi forrás lenne, úgy az 671 summás család évi megélhetését biztosítaná. Mennyire kiáltó példája ez a tagozott állapot tarthatatlanságának!

Szinte megdöbbenő képe ez a tagosítatlanságból eredő veszteségek súlyosságának. A károsodás láncolata azonban még ezzel sem ért véget.

Következő teherterele a széttagoltságnak, hogy az ígásállatok munkakihasználását, mint egyik gazdagyűlésen kiszámítottuk, 25—26 százalékkal lerontja. Emiatt a talajok szakszerű megművelése sokat szenved. Sajnos, földjeiket ősszel inkább csak megkaristolják, mint megszántják, pedig az ilyen félmunka az őszi mélyszántásnál pótolhatatlan mulasztás.

Egy 10—12 holdas gazda a 20—25 parcellára szétszórt birtokán már kénytelen egy pár lovat tartani, különben a sok darabban lévő, kevés földceskét nem tudná megmunkálni. Viszont ekkora földön egy pár ígásló munkaerejét nem tudja jól kihasználni, így pedig az ígásállatok tartása nagyon drága. Fuvarósmunka kevés van. Legfeljebb alkalmilag egy-egy törpebirtokos parcella-szalagját tudja megmunkálni és ezért cserébe kézimunkaerőt kap.

Hányszor mondtuk a gazdáknak és velük együtt számolgattuk, hogy a legdrágább a sok meddőmunkát végző és kihasználatlan ígásállattartás. Nagyon lerontja ez a jövedelmezőséget.

Mindezt kevesen értik meg! A tömeg nem tud vagy nem akar számolni! Maradi nyakassággal ellenkeznek és ragaszkodnak a jelenlegi szétszórt parcella-elosztáshoz! Ebben az esetben a szép szó nem sokat ér. Szinte azt mondhatnánk, hogy a »jót« rájuk kell kényszeríteni, mert itt csak az erőteljes intézkedés segíthet.

Megbeszéléseinken és szakelőadásainkban hányszor tártuk a gazdák elé a jövedelmező kisgazdaságok tükörképét. Hányszor mutattunk rá, hogy csak a kellően kihasznált ígásállat, valamint a kívánatos magas

létszámú haszonállat tartása lehet az alapja a Matyóföld jövedelmező gazdálkodásának.

Mennyivel másképpen alakulna kisgazdáink jövedelme, ha birtokrészeiket egytagba hoznák és a két igásló helyett két igázható tehenet tartanának. A két igástehen évenként 3600—4000 liter tejhez is juttatná őket. Ha az így nyert tejet (1940. évben) 16 filléres helyi áron felértékeljük, *ez is 640 pengővel emelné bevételüket*. Ismét egy ok a tagosítás keresztülvitelének elodázhatatlan szükségességére.

Ha a végeláthatatlan parcella-szalagokon járjuk a határt, jobbra-balra párhuzamosan sűrű csíkokban fut mesgye mesgye mellett. E pácella-elválasztó mesgyék, mint földszegélyek, igen jelentős területet foglalnak el kihasználatlanul. Minél nagyobb a számuk, minél keskenyebbek és megnyúltabbak a parcellák, annál hosszabb azoknak a határuk, vagyis mesgyéjük. Ennek további hátránya az, hogy a mesgyék mellett húzódó területet már nem tudják olyan tökéletesen megmunkálni, mint a többi részt. A termés is mindig gyengébb az ilyen helyeken. Az erősen fölaprózott területű Matyóföld rengeteg mesgyéjéből keletkezett területvesztéséget a határ 6%-ára tehetjük. E károsodás Mezőkövesd 13.072 kat. hold szántóföldje után 785 holddal csökkenti a község termőterületét. Ha a határ tagosított volna, akkor a mostani 785 kat. hold mesgye területéből mintegy kétharmad rész (524 kat. hold) felszabadulna s az így szabaddá vált terület *mesgye helyett* például bérbeadott föld lenne, — holdanként 40 pengős bért számítva, — *ez is 20.960 pengővel emelné a matyóföldművesek bevételét*.

Az a szólás-mondás járja, hogy azt a földet, ahová a harangszó nem hallatszik el, csak a madár trágyázza. Távolság esik az már a falutól. Tovább fokozódik ez a hátrány, ha a gazda földjei szétszóródottak. A szétszórt földek trágyázását sem idővel, sem igaerővel nem győzik. Az ilyen talajok mindinkább kimerülnek és termőképességük erősen lecsökken. A nagy távolságok miatt a község szántóföldjeinek átlagosan kétötöde nem részesül rendszeres istállótrágyázásban. Mútrágya használata majdnem ismeretlen. Emiatt ezek a földek a közepesen számított holdankénti 9—10 mázsa helyett csak 4—7 mázsa búzát teremnek. A gazdának minden hold vetése után ez is legalább 2—3 mázsás veszteséget jelent.

Egyik gazdamegbeszélésünkön számvetést tettünk, vájjon az így előálló 2 mázsa búzavesztés az egész község területén milyen értéket képvisel.

Mezőkövesd 6.254 kat. hold búzavetésének kétötöde után számított-

tuk ki a kétmázsás termés-csökkenést. Elcsodálkoztak gazdáink, amikor a számítás eredményeül 5 ezer mázsa búzacsökkenés mutatkozott. Ha e mennyiséget az 1940. évi 20 pengős búzaárral felértékeljük, *ezzel is újabb 100 ezer pengős jövedelemcsökkenés sújítja a Matyóföldet.* A »pántlika« keskenységű parcellák hosszú bogárhátra domborodnak az állandó összeszántástól. Gazdáink is látják ennek hátrányát, sőt egyesek már a váltakozó irányú szántás előnyeit is kezdik elismerni. Itt azonban nincs választás! E »pántlikává« nyúlt földcsíkokon csak hosszúság irányában lehet szántani. Emiatt az okszerű talaj művelésre a Matyóföldön csak gondolni lehet, de annak megvalósításáig sok meddő küszködést és még több termés-csökkenést kell elszenvedniök.

A vetéseket kisebb-nagyobb sárguló, száradó foltok tarkítják, különösen a mesgyék mentén. Rovarkár ez I A mesgyéken fölburjánzott gyomokon a legkülönbözőbb rovarkártevők ütnek tanyát, innen azután nagy karéjokban pusztítják a vetéseket. Itt is a széttagoltság a főhiba I Ugyanis a célszerű talajmunka kivitele az ilyen pántlikaföldeken lehetetlen. Pedig a rovarkártevők elpusztításában a helyes talajművelés lenne a gazda legnagyobb segítsége, mert a szántásokkal leforgatott rovarok elpusztulnának. Jelenleg azonban tehetetlenül áll a földműves e veszéllyel szemben. Hol késik a tagosítás? A maradiak, a mindenben gáncskeresők, a tudatlan, de annál hangosabb ellenszegülők tábora állja el a haladás útját! Vájjon a képzetesebb és fölvilágosodottabb gazdák mikor vívják ki a maguk igazát? A gondos gazdák törekvéseit a maradiak táborának céltalan ellenállása rontja le.

Hiányzik a szakszerű gazdálkodás. Helyes vetésforgója sincsen a Matyóföldnek, helyette az idejét múlt, háromnyomásos gazdasági rendszer uralkodik. Maradi gazdálkodás párosul itt a széttagoltsággal. Egyoldalú gabonagazdálkodás folyik, a gabona pedig erősen gyomnevelő. Azonban gazdáink a gyomok elhatalmasodását minden esetben a kedvezőtlen időjárásnak tulajdonítják. Ugar nincs. A hármas gabonaforgó ellenben a talajok kedvező apróröges (fizikai) állapotát lerontja és a talajban élő szervezetek (baktériumok) hasznos munkáját is megbénítja.

*

Hideg őszi szél zörgeti a megtépett kukoricaszárakat, ködös eső permetez. Itt-ott szántanak, a lovak ázottan vontatják az ekét. A gazda is fázósan lépked utánuk. Alkonyodik. Éppen most fejezik be a szántást. Vége a napi munkának, pihenni szeretne gazda és állata egyaránt.

Azonban még messze van a város. (A matyó, a régi jogon városnak nevezi Mezőkövesd nagyközséget.) Hosszú, tizenegy kilométer utat kell addig megtenniök, ez majdnem kétórás kocsikázás. Kietlen e táj. Az egész láthatáron nincs egy istálló, fa is csak egy-kettő akad. Pedig milyen nagy értéket jelentene, ha a határ tanyákkal lenne benépesítve. Elmaradna a meddő szekerezés, elpihenhetne idejében gazda és lova. De a mostani szétagoltság és apró parcellák mellett megvalósíthatatlan a tanyavilág kialakulása.

A helyi adottságok között a tanya-rendszer jelentené az egyetlen helyes megoldást. A tagosított tanyásbirtokon bő alkalom nyílnék az alacsony színvonalú állattenyésztés fejlesztésére, szinte önmagától oldódna meg a helyes takarmányozás kérdése is. A tanya-tagon a földek közelsége folytán jelentősen nagyobb területen termelhetnék az olcsó és természetes szántóföldi takarmányokat éppen úgy, mint a szénának szánt takarmányfélét. Okszerűbbé válna a növénytermesztés, virágzóvá fejlődhetne az állattenyésztés. A községi belső porták legtöbbször kicsinyek ahhoz, hogy azokon helyes és gazdaságos állattenyésztést folytathatnának. Megoldódnék a sikeres baromfitenyésztés kérdése is. Tanyásbirtokokon a baromfi kevés kész eleséget kíván, ilyen helyeken eledelét a legelő fűéből, rovarokból és tarlómaradványokból is megszerezheti, így olcsóvá is teszi a baromfitenyésztést.

A tagosítás előnyeinek felsorakoztatását tovább is folytathatnám, mert még számtalan egyéb előnye is van. Itt csak a leglényegesebbekre mutattam rá.

Annak ellenére, hogy a tagosítók érvei meggyőzőek, mégis sok ellenzője akad. Főellenzékiek a község öregebb gazdái. Hangoskodásaik inkább okoskodóak, mint meggyőzőek. Tagosításellenesek vesszőparipája a jégkár veszélyének hangoztatása. Erősködve mondják, ha egy tagban lenne a birtokuk és a határnak éppen ezt a részét verné el a jég, tönkremennének. Hány gazdaköri gyűlésen folyt erről órák hosszat a vita, erős szócsatákban hullámozott a tagosítás kérdése. Jöttek az ellenérvek! A haladó gazda bizonyította, hogy változatos növénytermesztés mellett különböző időben érnek a termények, így tehát mindent nem is verhet el a jég, hiszen a jégverés inkább az egyoldalúan gabonát termesztő vidékeket teszi tönkre. Ez a gazdálkodási mód pedig éppen a tagosítatlan birtokokra jellemző. Ha az ilyen területen átvonul egy jégverés, oda a sok gabona és vele együtt az évi jövedelemnek is nagy része. Hány és hány községben van már tagosított határ és mégis kevés olyan gazdát találunk, akit a jégverés tett volna tönkre. Azonban a maradi gazdák

csoportja a jégbiztosításra nem gondol, pedig ezzel a kérdés, kielégítő módon megoldható.

Ha a tagozottság rengeteg hátrányát szembeállítjuk a tagosított birtok előnyeivel, akkor eltörpül a jégkártétel veszedelme. A gazdaköri viták hevében kitudódott a végsőig kitartó ellenállásuknak egy másik oka, hogy a múlt század 80-as éveiben történt birtokrendezésnél (részbeni tagosításnál) egyesek talán előnyben részesültek a többiek rovására. Ez él ma a köztudatban. Meg vannak győződve, hogy az akkori befolyásos és vagyonos gazdák közül egyesek kivételes elbánásban részesültek s ők kapták a legjobb és a községhez közelebb eső földeket. Valószínű, hogy ezeket a rágalmakat csupán egypár hangadó, tagosításellenes bujtogató dobta a köztudatba. Azonban tény, hogy a község közvéleményének jelentős részét a becsapás hiedelme tartja hatalmában. Félnék a tagosítástól! E tévedések elűzésére meggyőző és kitartó felvilágosító munkára van szükség.

Láthatjuk, hogy — még 50—60 esztendő távlatából is — minden olyan ténykedéssel, mely a magyar földdel függ össze, a legkisebb sérelem vagy vélt sérelem is mélységesen kitartó ellenállást vált ki az ősi földjéhez görcsösen ragaszkodó földműves lelkében.

Ebből az a tanulság, hogy az ősi földdel kapcsolatos minden beavatkozásnak, még a gondolatában is a legtisztábbnak kell lennie, hogy az a közvéleményben megnyugvást váltson ki és emellett a legszigorúbb bírálatot is kiállja.

A tagosítási viták során szembeállhattunk az ellenzők táborának harmadik főérvelésével is. ők a tagosítás legnagyobb akadályát abban keresik, hogy a Matyóföld határát különböző összetételű, tulajdonságú és értékű talajok alkotják. Így a tagosításnál rosszul járnának, akik birtokrészeiket a gyengébb minőségű földekből kapnák ki.

De nem maradt adós a felelettel a haladó gazdák tábora sem. Maradiak maguk 1 — hangzott a válasz, meglátszik, hogy nem ismerik a tagosítási eljárást. Pedig igen hasznos lenne, mert akkor tudnák, hogy tagosításkor becsholdakban kapja ki mindenki a földjét.

Mi a becshold? Erre a kérdésre az egyik ilyen gazdaköri gyűlésre a szomszéd községből eljött tagosító-mérnök felelt meg. Részletesen ismertette a tagosítási eljárást. Előfordul, mondotta, hogy érték szerint, egyesek másfélszeresét, kétszeresét vagy háromszorosát kapják eddigi birtokuknak. Ez a becshold szerinti elosztás, vagyis a gyengébb földekből többet, a jobb minőségűekből kevesebbet kapnak. Általános csodálkozás kísérte, mikor előadásában megemlítette, hogy a tagosításnál a

jó földeknek nehezen akad gazdája, mindenki a gyengébb földek után kapkod. Az emberek jobban szeretnek kétszer vagy háromszor akkora földet birtokolni, mert így nagyobb gazdáknak számítanak. Ez is azt mutatja, hogy a becsholdszerű elosztás méltányos és igazságos. Egymásra néztek a főellenzékiek. A vita hevét enyhülés váltotta fel. Gondolkoztak. Majd a haladók táborának vezérszónoka kijelentette, hogy ő a vízállásos és leggyengébb földből is hajlandó elfogadni új birtokát.

Egy másik alkalommal a *Kétségeskutas dűlőt* jártuk. Több száz egyforma parcella sorakozott egymás mellé. Rámutatott az egyik parcellára a községi esküdt s mondotta, ez is mostanában cserélt gazdát. Meg is járta vele az új tulajdonos. A szomszédja földjére hordta ki öt kilométer távolságról a küszködve összegyűjtött istállótrágyát. Nem ismerte fel parcelláját a sok egyforma földcsík között. Keserves játékot űz néha a tagozottság a gazdákkal. Egy másik dűlőben az is előfordult már, hogy egyik birtokos tévedésből a szomszéd búzáját aratta le.

Természetesen az ilyen esetekből keletkező perpatvar nem segíti elő az általános gazdaérdeket. A hiábavaló vizzálykodás, vagy a szomszédtól elszántott mesgye és a hosszú pántlikaalakú barázdákkal kapcsolatosan előálló pereskedés helyett mennyivel hasznosabb termelő munkában tölthetnék az időt!

Mennyivel inkább gyönyörködtetné a gazda szemét, ha végig beláthatná egy tagban levő birtokát s mindig azt a munkát végezhetné, mely éppen a legszükségesebb. Így minden bajnak, rovarkárnak, aszálykárnak sokkal jobban, sikeresebben elejét tudná venni.

A környező községekből mintegy 5—6 ezer kat. holdat kitevő terület a mezőkövesdiek tulajdona. A szomszédos községekben a mezőkövesdiek birtokait a tagosítási eljárás során »együttes tagosítással« olyképpen kell elrendezni, hogy azok Mezőkövesdet széles sávban vegyék körül s így közvetlenül csatlakozhassanak a község politikai határaihoz. Ezzel az eljárással elérhető, hogy a gazdák földjei egybeolvadhatnak — vagy legalább is közel eshetnek — a szomszédos községekben levő birtokaikkal.

A tagosítást hozzáértő szakemberek nagy körültekintéssel végzik. Legfőbb teendő, hogy a tagosításhoz fűződő kételyeket eloszlassuk. Minden alkalmat meg kell ragadnunk népünk felvilágosítására és bebizonyítani előttük a tagosítás számtalan előnyét és hogy mennyire sürgős problémája a Matyóföldnek a tagosítás megoldása. Okszerű, belterjes és jövedelmező gazdálkodást csak tagosított bírtok nyújthat.

Amennyiben a maradiak céltalan ellenállásuk mellett továbbra is

kitartanak, úgy elkerülhetetlen, hogy a tagosítás lefolytatását hivatalból rendeljék el az illetékesek. Általános közérdek, hogy minden birtokos az okszerűség követelményeinek megfelelően gazdálkodjék. Ez a földművesnek nemcsak önmaga és családja, hanem nemzete iránti kötelessége is. Tény, hogy okszerű gazdálkodás csak tagosított birtokokra épülhet fel.*

A kialakulóban lévő új termelési rendben a mezőgazdaság tervszerű berendezése és szakszerű kezelése elengedhetetlen követelmény. Ha szükséges, úgy a maradi rendbontókkal szemben kényszerintézkedést is kell alkalmazni.

Egy pár csizmának vagy egy öltő-ruhának az elkészítése szakképesítéshez van kötve, mennyivel inkább *kívánatos, hogy a nemzet legnagyobb értéke: a magyar föld is szakszerű, kezelésben részesüljön. A kontárok munkája elképzelhetetlen nemzeti kárt okoz a mezőgazdaságban.*

A tagosítás keresztülvitele nemzetgazdasági érdek. Ha annak elrendelése hivatalból történik, méltányos és igazságos eljárás lenne, ha az állam az érdekelt kis- és középbirtokosokat messzemenő támogatásban részesítené. A szociális népi gondoskodás jegyében kell megszületnie annak az intézkedésnek, mely a jelenleg megállapított 20%-os tagosítási állami hozzájárulást további 8—10%-kal felemelje. (A tagosítási költségekhez a 20%-os állami hozzájárulást a 34.700/1935. I. M. 205. §-a biztosítja.)

Az érdekelt gazdák anyagi megerősödéséig, vagyis a tagosítást követő 4—5 évig nagyon kiérdemelt a további állami támogatás. Méltányos és *kívánatos volna, hogy a tagosító gazdák néhány évi földadómentességben is részesüljenek.* Ha szükség van rá, erős kézzel, de annál több méltányos intézkedéssel kell a tagosítás nemzetgazdasági kérdését kezelni és megvalósítani.

* A tagosítást az 1908. XXXIX. t.-c. szabályozza. A tagosítás megkönnyítését szolgálja a 34.700/1935. I. M. sz. rendelet. A rendelet az állami hozzájárulást lényegesen felemelte és az egész eljárást egyszerűsítette. Jelenleg a tagosítás kat. holdanként 12 P körüli költséggel vihető keresztül. Régen az állami hozzájárulás csupán a mérnöki költség 10%-át térítette meg, jelenleg pedig az összes költség 20%-át az állam viseli. Nagy mértékben hozzájárul a költségek csökkentéséhez az is, hogy a tagosító érdekeltiség 5 évi egyenlő részletben fizeti a 12 P költséget, ami kat. holdanként 5 éven keresztül évi 2—3 pengőt jelent. Sőt az 1938. év folyamán a mv. kir. kormány a »Tagosítási Alap«-ot — előirányzat nélküli költségek felvételével — felemelte. Ezáltal lehetőséget nyújtott arra, hogy a telekkönyvi költségek a Tagosítási Alap jövedelméből nyerjenek kiegyenlítést. E messzemenő anyagi támogatás igen megkönnyíti az érdekeltek elhátározását a tagosítás közérdekű munkájának haladéktalan keresztülvitelére.

A MATYÓFÖLD TERMELÉSI RENDSZERÉNEK ÁTSZERVEZÉSE

Mezőkövesden jelenleg 2.296 birtokos van. Mind kis- és törpebirtokos. Közülük 1.420, tehát 61.8% az ötholdon aluli törpebirtokos. Ennek ismerete azért is szükséges, mert a törpebirtokosok gazdaságát egészen más alapon kell berendezni, mint a kis- vagy középbirtokosokét.

A törpebirtokos és négy-hattagú családjának kéziereje törpeüzemükben jelenleg kihasználatlanul áll. Itt a gabonatermesztésre alapított gazdálkodás igen kevés munkaalkalmat ígér, ezért a törpebirtokok átszervezése múlhatatlanul szükséges. Ez maga után vonná a kisbirtokok átfelmódását is. Hogy az átszervezésnél helyes nyomon járjunk, meg kell ismernünk Mezőkövesd mívelési ágainak megoszlását.

Mezőkövesden a mívelési ágak megoszlása 1938. évben:

	Mezőkövesdi arány	Országos arány
Szántóföld.....	13.072 kh. 77.2%	60.3%
Kert	256 » 1.5%	11%
Rét.....	1.439 » 8.5%	7.2%
Szőlő	329 » 1.9%	2.4%
Legelő.....	858 « 50%	110%
Erdő	— —	11.5%
Út, köztér, terméketlen stb.....	<u>1.003</u> » <u>5.9%</u>	<u>6.5%</u>
Összesen.....	16.937 kh. 100.0%	100.0%

A mívelési ágak megoszlásából látjuk, hogy a község területének több mint háromnegyedrészé szántóföld, vagyis az országos átlaghoz viszonyítva kiterjedése aránylagosan 17%-kal nagyobb.

A nagy kiterjedésű szántóföldek magyarázatát abban kell keresnünk, hogy Mezőkövesden a hatalmas erővel előretörő népszaporodás következtében a legelő- és rétterületeket kenyérmagtermő szántókká törték fel. Ez az eljárás egy bizonyos ideig helyesnek bizonyult, azonban az egyoldalú gabonatermesztés folytán ma már a szántóföld elsóványodott s így e rendszer teljesen tarthatatlannak bizonyult. A szántóföldön nemzeti szempontból nézve teljesen zsaroló kihasználási módot alkalmaznak. Ezt mutatja a szántóföld terményeinek százalékos megoszlása is 181. oldal.

A kert területe kicsiny, így kevés munkaalkalmat biztosít. Annak ellenére, hogy a mezőkövesdi kertek viszonylagos területe 0.4 százalékkal

felülmúlja az országos átlagot, mégis tény, hogy helyi viszonylatban 1.5 százalékos kert nem elegendő. Ez természetes is, mivel Mezőkövesd népsűrűsége 2-3-szer nagyobb az országos átlagnál. Tehát csak látszólagosan magasabb Mezőkövesden a kert százalékos kiterjedése. Ha azonban azt a népsűrűség alapján hasonlítjuk össze az országos átlaggal, akkor a konyhakertnek legalább is 2.5 százalékos aránnyal kellene szerepelnie.

E kérdés alaposabb megvizsgálásánál kitűnik, hogy a kertek területe még országos viszonylatban is kevés. Népünk egészséges táplálkozásához nagyobb mennyiségű vitamindús kerti termés fogyasztására van szükség. Egy négytagú család részére átlagosan négy-öt száz négy-szögöl kert teremné meg a változatos és egészséges étrendjéhez szükséges konyhakerti terményeket. Kérdés, mekkora kertre van szüksége Mezőkövesdnek? Mezőkövesden 5500 család él (1940). Családonként 400 négy-szögöl kertet számítva 1375 kat. hold fedezné a község konyhakert szükségletét, tehát a mostaninál 5'3-szer nagyobb. Az ötször akkora kert nagyságát indokolja még az a jelentős helyi körülmény is, hogy a rendelkezésre álló magaslétszámú kézimunkaerő nagy kiterjedésű kert megmunkálását tenné lehetővé. Több munkaalkalom állna rendelkezésre, hiszen a kert a szántóföldnél 8—10-szer nagyobb munkát ad. 1—2000 summásasszony kezébe kerti eszköz kerülhetne. Megélhetésük jobb lenne, enyhülne a summássors is.

Sajnos azonban a házi kertekben a konyhakerti termények helyett most is inkább csalamádét termesztnek. Emiatt a kert kiterjedése a hivatalosan nyilvántartott területnél is kisebb és nemhogy emelné, még csökkenti a munkaalkalmakat.

Mezőkövesd területének a *rét* 8.5%-a. Ezek mezei rétek, évenként egyszer-kétszer kaszáihatók. Holdankénti szénahozamuk 12—13 métermázsá, így a határ összes rétszéna termése évi 17.3 ezer métermázsára becsülhető. Sok a gyenge minőségű széna, mert sok bennük a savanyúfü (sás, káka, békarokka). Az is fontos kérdés, mennyi szénát termesztnek a szántóföldeken. A szántóföld kihasználásánál láthatjuk majd, hogy nagyon kevés szántóföldi takarmányt termesztnek a matyók, ez a terület mindössze 362 kat. hold. Ha a *szántóföldek szénatermését* holdanként 20 q-val számítjuk, *7.2 ezer q-t kapunk. Így Mezőkövesden a rét termékével együtt az évi szénatermés: 24.5 ezer q.*

A gazdákat elsősorban az érdekli, hogy szénatermésük elegendő-e állatállományuknak? Ezért tudnunk kell, mennyi a szénátfogyasztó állatok:

Mezőkövesd állatlétszáma az 1938. évben	1046 db tehén,
» » » » »	385 » növendékmарha
» » » » »	1327 » vegyeskorú lóállomány

Ha a fenti állatokat 500 kg-os csoportokra osztjuk, akkor 2315 »számosállatot« kapunk. (Számosállatnak nevezünk minden olyan állatot vagy állatcsoportot, mely együttesen 500 kg súlyú; vagyis a számosállat elnevezés egy 500 kg-os »állategységet« jelent.)

Kétezerháromszáztizenöt szénátfogyasztó számosállatuk van. Az a kérdés most már, mennyi a szénaszükséglet?

A *lovakra* — számosállat számuk szerint — naponta 6 kg szénát számítunk az abrakon, töreken és szalmán kívül s így az évi szénaszükségletük 24.5 ezer q. Az 1200 számosállatnak megfelelő szarvasmarhaállomány napi szénaadagját ugyancsak 6 kg-val számítjuk a legeltetési időszakon és egyéb takarmányon kívül (a szarvasmarhák legeltetését, továbbá az ott biztosított takarmányát, az itteni szárazság miatt évenként csak 165 napra vehetjük fel.) Az említett szarvasmarháknak egy esztendői szénaigényük 14.5 ezer métermázsa, így 1938-ban a ló- és szarvasmarhaállománynak évi összes szénaszüksége: 39 ezer mázsa.

Láthatjuk, hogy a mezőkövesdi gazdáknak évenkénti szénatermése 24.5 ezer mázsa, míg állataik szénaszüksége 39 ezer mázsa volna.

A takarmányszükséglet és fedezet mérlege a Mezőkövesden 14.5 ezer q hiányt mutat. Megdöbbenő példája ez a takarmányínségnek, a szénát fogyasztó állatok 38 százalékának szüksége nincs fedezve. Ezért a gazdák a többi 62% állattól lopkodják el a szénát, hogy a mutatkozó nagy hiányt némiképpen is enyhítsék. E hiány nagy részét szalmával, kukoricaszárral és törekkkel igyekeznek pótolni. Ezek meg is tömők az állat gyomrát, de nem táplálják. Ezért van olyan sok nagyhasú, vékonycsontú, soványizomzatú állatuk. Az igásállataik gyengék, erősebb fogatosmunkára alkalmatlanok. Látunk is a határban rengeteg rosszulmunkált földet. Sok matyónál a tenyész- és növendékállatok takarmányozása egyenesen siralmas. Állattenyésztésről itt még nem beszélhetünk, inkább állattartók a kövesdiek, de akad közöttük nem egy, kinek istállóját bátran nevezhetnénk »állatkoplaltató« ólnak.

A fentiekben meggyőződünk, hogy meglévő állatainknak még a legkisebb szénaigényét sem tudják kielégíteni.

Egy további kérdés is feleletre vár. Van-e elegendő állatuk?

Elegendő az állattartás akkor, ha legalább annyi állatot tartanak

gazdáink, amennyi a talaj erőfőntartásához megkívánt trágyamennyiséget kitermeli.

Mezőkövesden mennyi az istállótrágya-szükséglet?

A határ kötöttebb természetű agyagos és vályogtalajai 4 évenként föltétlenül megkívánják az istállótrágyázást. A földek kizsartott állapotban vannak, termőképességük feljavításához legalább is középerősségű trágyázást igényelnek. Minden harmadik vagy negyedik évben meg kellene trágyázni e szántóföldeket. Kat. holdanként legkevesebb 200 q trágya szükséges. A határ 13.072 kat. hold szántóföldjének legalább egynegyedrészt, vagyis 3.268 holdat kell évenként megtrágyázni s így a *trágyaszükséglet: 650.000 métermázsá*.

Kérdés, hogy a meglévő állatállományuk mennyi trágyát termel évenként?

E téren igen szomorú képet mutat gazdálkodásuk. Már az előzőekben megállapítottuk, hogy a lovak és szarvasmarhák számosállat száma: 2315. Az 1938. évi statisztika 249 anyakocát és 419 db vegyeskorú malacot mutat. Ezekhez hozzá kell számítanunk, még azt a 7—800 db süldőt, melyet kigazdáink hizlalás céljára évenként vásárolnak össze a környékbeli gazdaságokból. Ez a hizóanyag félévig van gazdaságukban. Ezek szerint a sertések összes számosállat-létszámát 780-ra tehetjük. Juhot igen keveset tartanak, ezek számításba sem jöhetnek.

A *mezőkövesdi állatfajok* létszámának összesítése 1938. évben *3.095 számosállatot mutat*.

Mennyi trágyát termel egy számosállat?

Minden számosállat után évenként 100 q istállótrágyát számíthatunk s így az *egész állatállomány évi trágyatermelése 309.500 q*.

Szinte ijesztő képet mutat trágyagazdálkodásuk mérlege: 650 ezer q szükséglettel szemben csupán 310 ezer q a fedezet. *Évi 340 ezer q a trágyahiány 1.52%-a a termőföldnek sányli e trágyahiányt, csupán 48% szántó trágyaszükséglete van biztosítva.*

Milyen nagy mértékű mulasztás ez, hogy a község területének még fele sem kapja meg a kívánatos trágyamennyiséget, a nagyobb rész pedig trágyázatlanul marad. Az a súlyos következmény származik ebből, hogy a talajból kétszerannyi táplálóanyagot vonnak el a termeléssel, mint amennyit trágyázással visszaadnak. A földnek ez az állandó zsarolása, teljesen fedi a rablógazdálkodás fogalmát.

Egyik gazdaköri megbeszélésen az a kérdés is szöbakerült: mennyi állatot kell gazdáinknak tartaniok, hogy az ezekután nyert trágyával a talajerőfőntartását biztosítsák?

Ennek kiszámítására azonnal jelentkezett az egyik — téli gazdasági tanfolyamot végzett — ezüstkalászos gazda. Ha egy számosállat évenként 100 métermázsa trágyát termel, — számította, — akkor a mutatkozó 650 ezer q istállótrágya szükségletet 6.500 darab számosállat biztosítja; *Mezőkövesden ezek szerint 32.500 métermázsa súlyú állattartásra van szükség.*

Az a további kérdés is felvetődött, hogy a kívánatos állattartást milyen állatfajok alkossák. A gazdaköri megbeszéléseken arra a végső megállapodásra jutottunk, hogy a legtöbb trágyát a szarvasmarhától remélhetjük és ez a nagymérvű tej hiányt is pótolná, ezért az említett állatállománynak legalább felét elsősorban tehének és részben borjak képezzék. *Tehát a jelenlegi 1.100 számosállatnyi szarvasmarhával szemben 3.250-et, vagyis 2.150-nel több kifejlődött szarvasmarhát kellene a matyó-gazdáknak tartani.*

A kívánatos állatállomány másik fele a lovak, sertések és baromfiak tartására jut.

E kérdésnek a megvitatásánál élénk mozgolódás támadt gazdáink között. Érvek és ellenérvek hangzottak el. Egyik részük a jobb talaj - művelés érdekében az ígásállatok nagyobb mérvű felemelése mellett kardoskodott, a másik részük ellenben a néptáplálkozás hiányaira mutatva a sertés- és baromfiállomány erőteljes növelését sürgette.

Így folyt tovább a vita. Szükségét láttuk, földműveseink véleményét közös nevezőre hozni és így az állatfajok kívánatos számának megállapításánál őket a gyakorlati élet követelményeiről felvilágosítani. Hangsúlyoztuk, hogy elsősorban is a szükségesnek mutatkozó ígásállatok létszámát kell megállapítani. Ezeknek száma annyi legyen, amennyi még a munkatorlódások idején is el tudja végezni az összes fogatos munkát. Egy kettes ígásfogat 20—25 kat. hold, — legalább is részben tagosított — szántóföldnek munkáit tudja jól ellátni. Ezek szerint Mezőkövesd 13 ezer kat. hold szántóföldjére 520—650 kettes ígásfogatot kell tartani. A mezőkövesdi gazdáknak jelenleg 550 kettes lófogatuk van. Azonban a meglévő tagosítatlanság — mint láttuk — egynegyedrésszel lerontja az ígásállatok termelőmunkáját. Tagosítás után 600 kettes ígásfogat, azaz 1.200 számosállat véleményünk szerint a község összes fogatos munkáját elvégezheti. Ha a kívánatosnak mondott ígásállatokat súlyban is kifejezzük, 6.000 métermázsat kapunk. Fogatos munkára részben tehének is használhatók.

Nem kedvező a helyzet a baromfitartás terén sem, mert a Matyó-földön ennek is alárendelt jelentősége van. Legfőbb akadálya ennek a

tanyarendszer hiánya. Pedig a létszámemelés itt is nagyon kívánatos, részint a jobb néptáplálkozás, részint a kedvezőbb jövedelemzőség érdekében. Családonként legalább is 40—50 kg súlyú vegyesbaromfit kellene tartaniok, akkor a mezőgazdasággal is foglalkozó 4.800 mezőkövesdi család udvarában 2—2.5 ezer métermázsányi baromfit kellene találnunk. Ettől is távol vagyunk még!

A talaj erőfenntartását is figyelembe véve, legészszerűbb annak az állatfajnak a kiterjesztett tenyésztése, mely leginkább alkalmas a nagy néptömegek élelmezésének ellátását olcsón és könnyen megoldhatóan biztosítani; erre legalkalmasabb a sertés. A sertéstartás itt az 1938. évben 780 számosállatnak megfelelő vegyeskorú sertéssel igen alárendelt szerepet játszik, úgyhogy tízszer ennyinél is nagyobb sertéstartás volna kívánatos ahhoz, hogy mind a néptáplálkozás, mind az állatok után nyert trágyával a talajok erőbentartása biztosítható legyen.

Az előzőekben szükségesnek mondott állattartás eléréséhez még további 8.250 q súlyú állattal kell a létszámot felemelni. Legegészségesebb megoldásnak mutatkozik, ha e további állatsúlyt mind a sertésekből válogatják ki, nagyjában a következő elosztással: 2.500 anyakoca és 5.750 darab részben hízó és vegyeskorú süldő vagy malac. Ez a létszám az életszükségletükön felül még megfelelő jövedelmet is biztosítana.

A fejlettebb állattartáshoz valamint az elegendő istállótrágya termeléséhez Mezőkövesden legalább is a következő állattartás szükséges:

3250 számosállatnak megfelelő szarvasmarha, súlya	16.250 q
600 kettes fogatnak megfelelő 1200 számos-igásállat, súlya.....	6.000 q
Baromfiállomány, súlya	2.000 q
Sertésállomány, súlya	8.250 q
A kívánatos összes állatsúly 32.500 q	

Mezőkövesd 1938. évi állatállományának súlya megközelítően 11.500 q. *A kívánatos állatsúly eléréséhez az állatállományt 65%-kal kell növelni.* Jelenleg a község szántóföldjeinek minden kat. holdjára 88 kg állatsúly jut; ez igen gyenge és külterjes állattartást mutat. Belterjes vagyis erős állattartás mellett minden kat. holdra 250—166 kg állatsúlyt számítunk. E számok megdönthetetlenül bizonyítják, hogy *a matyógazdaságok állatlétszámát a jelenleginek közel háromszorosára kell felemelni.* A gazdasági helyzet helyi adottsága mellett jövedelmező gazdálkodást fejlett állattenyésztés nélkül el sem képzelhetünk.

Nem találunk kedvezőbb helyzetet a többi művelési ág nál sem. Mint láttuk, a jelenlegi 8.5%-os *rétterületen* nem terem annyi széna, amennyi a szántóterület talajerőfenntartásához szükséges állattartás takarmányát biztosítaná. Ehhez a község határából 20—25%-nak rétnak kellene lennie. Esetleg a hiányzó rétet szántóföldi takarmányok termesztésével is helyettesíthetnék. A művelési ágak jobb megoszlása és több takarmány termesztése mellett növényeik helyes vetésforgóját is könnyebben össze tudnák állítani.

A község 838 kat. holdas *legelőterületének* legnagyobb hibája, hogy távol van. A falu közepétől átlagosan 6—7 km-t lehet számítani, ez oda és vissza 13 km-es út. Ha ehhez hozzászámítjuk az állatok legeltetése közben megtett 6—7 km utat, úgy a csordára kijáró állatok napi 20 km-nyi utat járnak meg. Ez a munkakifejtés olyan nagymennyiségű táplálóanyagot kíván, hogy erre az állatok a legelőn szerzett táplálék felét átlagosan felemésztik. Nagy hibája még a legelőnek, hogy az itteni száraz éghajlat alatt hamar kiszárad. E kérdéssel összefüggő hátrányokat csak a legelő rendszeres művelése szüntethet meg. Az okszerű legelőműveléstől azonban messze állnak. A legelőápolási munkák között legfontosabb a gyomnövények, különösen pedig a szerbtövis és igracetövis irtása. Ezek elszaporodása az egyébként is kisterületű legelőnek és könnyen kiszáradó növényzetének értékét igen lerontja. A mezőkövesdi legelők mostani elhanyagolt állapota mellett minden számosállatra 1—1¹/₄ kat. holdat kell számítani. Így a legelőterület 670—840 számosállatra elegendő és ezzel szemben jelenleg ezernél több szarvasmarha járja e legelőket. A legeltetéssel nem biztosítható takarmánymennyiség pótlására több szántóföldi zöldtakarmányt kell termesztetni.

A Matyóföld legelőkérdésének megoldására Krúdy Ferenc országgyűlési képviselő az érdekelteket értekezletre hívta össze a mezőkövesdi gazdakörben. Itt a Közbirtokossági Legeltetési Társulat vezetőségével és az egybegyűlt gazdákkal megvitatták a legelőkkel összefüggő kérdéseket és megjelölték a kibontakozás útját és lehetőségeit. Fontos, hogy gazdáink megértsék e kérdés nagy jelentőségét és a helyes kezdeményezést tett is kövesse.

*

Mezőkövesden a szőlőművelés a történelmi múltba nyúlik vissza, azonban e határ nem esik bele a minőségi borvidékbe. A kiváló minőséget termő egri borvidéktől 10—12 km-re van. A Matyóföld a felvidéki borvidékhez tartozik. Mind a borfajtákból, mind a csemegefajtákból

többféle szőlőt termesztnek. A község 329 kat. hold szőlőterülete az alföldi falvak szőlőéhez hasonló hibában szenved, ugyanis a szőlőtelepeket itt is gyümölcsfákkal ültetik be. Nem szerencsés megoldás a szőlőt gyümölcsfával összeházasítani, mert ebben a házasságban mindkét növény rosszul jár. A szőlő nem szereti a fa alatti árnyékot és vagy nem terem, vagy nem érik be rendesen s így savanyú marad. A szőlő között sínylődő gyümölcsfa gyökérzete sem tud szabadon terjeszkedni.

Direkttermő szőlője már csak néhány maradi gondolkozású gazdának van. A gyenge minőségű és kellemetlen zamatú direkttermők borára a maradi gondolkozású termelők azt mondják: »Rossz bor nincs, csak jó és jobb.« Az ilyen bor nem kerül eladásra, maguk fogyasztják el.

A mezőkövesdiekről mint régi szőlőkezelőkről* általánosan elmondható, hogy telepeiket jól kezelik. A hosszú idő alatt megtanulták, hogy a szőlő csak akkor terem, ha rendszeres gondozást és permetezést kap. Régebbi fejmívelést csak a termelők 12—15%-ánál találunk. A négyes elágazású rövidcsapos s a hármas elágazású hosszúcsapos tőkenyesési módokat alkalmazzák s szálvesszős művelés kevés van. Az időjárási viszonyokhoz alkalmazkodva a peronoszpóra gombabetegség ellen 1 %-os bordóilével évenként 3—5-ször permetezik meg a szőlőiket. Újabbban a lisztharmat ellen is kezdenek védekezni kénporozással. Amerikai alanyokat használnak, így szénkénegezésre nincs szükségük. Általánosan használt alanyfajtájuk a *Riparia portalis*, szárazabb, köves talajaikra újabbban *Rupestris Monticola* alanyt is telepítenek. A Bükk-hegység felé eső meszes talajokon *Berlandieri* és *Riparia* alanyt is találunk.« A szántófölddel szemben a szőlő trágyázására nagyobb gondot fordítanak. Akinek igásfogata van, 2—3-évenként minden kat. hold szőlőföldjére 25—30 szekér trágyát visz ki, ez 200—250 q közepes trágyázás. Kisebb termelők 100 tőkére egy szekér trágyát adnak. A fogatnélküli törpebirtokosok csak 8—10-évenként tudnak némi trágyát juttatni a szőlőnek.

A szüretelést leginkább szeptember második felében végzik. Ha a szőlő rothadásától tartanak, már szeptember elején leszüretelnek. Ilyenkor savanyú és gyenge bort kapnak. Jó boruk csak akkor van, ha a szüreteléssel októberig tudtak várni. A borszőlőt fajtaválogatás nélkül vegyesen szedik zománczott vödrökbe. Csak a jobbmódúaknak van

* Mezőkövesden a fehér borfajták közül az olasz és bánáti rizlinget, furmintot, kövidinkát, hárslevelűt, mézesfehéret; a vörös borfajták közül a kadarkát, Oportót termesztik. Amerikai direkttermő Noah-Delaware, Othello-fajták is megtalálhatók a kövesdi határban. Ezek száma a szőlőtelepek 2—3%-ánál nem nagyobb. Csemegefajták közül legtöbb a Chasselas (saszla), kecskecsésű, Passatutti, Muscat OttoneJ, Csabagyöngye és a Mathias.

szőlőprése, a szegények kölcsönkérnek és a használatért néhány liter mustot adnak. A módosabb gazdáknak nagyobb, 1—2 holdas szőlője is van. Ők már az újabb telepítéseiket fajták szerint elkülönítve szüretelik. Ezeknek már jobb minőségű boruk van. Az így nyert borok nagy részét eladják. A törkölyt trágyadombra hánnyák, mert a szeszfőző néhány éve nem működik.

Hordókezelésük nem jó, sok dohos boruk van. A borkezelés sem kifogástalan. Sokan a seprőről nem fejtik le a bort, mondván: »Hadd álljon az anyján, így zamatosabb lesz.« A valóságban azonban nem zamatos, hanem zavaros, sűrű és törésre hajlamos bort nyernek. Az eladásra szánt borokat évente 3—4-szer lefejtik. Szokásban van itt az úgynevezett »kapásbor« ivása, ez vízzel leöntött törköly. A kapásbort nyári melegben, munkaközben vagy aratáskor víz helyett isszák. A mezőkövesdi pincék sem felelnek meg mindig a borkezelés követelményeinek. Sokszor a borospince egyúttal éléstár is. Ide raktározzák el a répát, burgonyát, káposztát, sőt nyáron itt helyezik el a kenyeret és tejet. E vegyszerezésű, dohos pincékben elszaporodnak a penészgombák s különösen a gyengébb borok itt könnyen megvirágosodnak. Sokan lopóval szívják ki a bort a hordókból, a bor rácsurog a hordóra s ettől ecetessé válik. Terem itt jó bor is, különösen, ha a kezelése is jó. Az itteni borok átlagosan 5—7°-ak (Wagner-fok). Mezőkövesden a borfogyasztási adó termelőknek literenként 4.5 fillér, viszonteladóknak 9.5 fillér. Ezzel szemben a környékbeli termelők 1 fillér fogyasztási adót fizetnek.

Határbejárást tartunk. Vagyunk vagy harmincan. A téli gazdasági tanfolyamot végzett ezüstkalászos gazdákon és a téli gazdasági iskola egyik tanulócsoportján kívül még öt-hat érdeklődő vendéggazda is mellénk szegődött. Egyik dülöt a másik után hagyjuk el. Rendkívül egyhangú képet látunk, szinte belefárad a szemünk. Változatos növénytermesztést keresünk, ezt azonban nem találunk, csak a végeláthatatlan gabonatenger hullámszik előttünk. Ahol most járunk, búzaparcella búzaparcellát követ. A határ másik részén pedig árpa és megint árpa, a harmadikon kukorica és kukorica következik. Teljesen egyoldalú gabonatermesztés. A takarmánynövények közül a lucerna és a vöröshere zöld tábláit szeretnénk látni! Igen nagy darab földet bejárunk, amíg egy-egy darab negyed- vagy félholdas lucernásra akadunk. Csupán véletlen, ha takarmánykeveréssel (pl. zabosbükönnyel) bevetett földszávet találunk.

Fáradtak vagyunk. Egy egésznapos út fekszik mögöttünk. Azonban a határbejárás során szerzett sok-sok szomorú tapasztalat még a fáradtságnál is jobban levert bennünket.

Hiába kerestük az ipari- és kereskedelmi növényeket! Csak a gabonafélék hatalmas tömegét láthatjuk mindenütt. Az ipari növények közül a napraforgót termesztik ugyan, azonban azt is kis mértékben, inkább csak szegélyezik vele a kukoricaföldeket. A napraforgót sem ipari célra termesztik, a magját eszik, amint a kövesdiek mondják, »magolnak«. Tele is van a mezőkövesdi sétány napraforgómaghéjjal. A mozielőadások alatt is törlik a napraforgómagot és a padozatot vastagon borítja a töméntelen maghéj.

A határ egyik tisztásán megpihenünk, a látottakat beszéljük meg.

Elővesszük az 1938. évi Mezőkövesd községi statisztikai kimutatást. Megnézzük, milyen arányban termesztik az egyes növényeket. *A szántóföld terményeinek százalékos megoszlását kiszámítjuk és az a következő:*

búza	6.254 k. hold :	47·8%	} 71·1% kalászos
tavaszi árpa	3.044 » »	23·3%	
kukorica	2.685 » »	20·5%	} 20·5% kapás
lucerna (és lóhere)	151 » »	1·1%	
zabosbükköny (és árpás- bükköny)	211 » »	1·6%	} 2·7% takarmány
lencse	142 » »	1·1%	
napraforgó	288 » »	2·2%	} 3·3% ipari, keresk. és hűv. növény
gyökér, gumó és egyéb ter- mények	297 » »	2·4%	
Összesen 13.072 k. hold :		100·0%	2·4% vegyesnövény

Csodálkozással nézik gazdáink a számítás eredményét. A kimutatás igen szemléltetően mutatja, hogy Mezőkövesden mennyire egyoldalú gabonagazdálkodást folytatnak. A szántóföldeknek majdnem háromnegyedrésze, 71 százaléka a kalászos terület.

Az ezüstkalászos gazdakör elnöke — látva e kiáltó aránytalanságot — fölháborodva mondja, hogy a mai formájában tarthatatlan gazdasági rendszer ez, a szántóföld teljes kizsárolására vezet!

Vendéggazdáink nem értették meg e fölháborodást. Mi lesz a búza-termeléssel? Hogy eszünk fehérkenyeret, mondja az egyik öreg gazda, ha nem termelünk elég búzát.

Hiszen az a mi termelési rendszerünk hibája, — szól közbe az egyik tanfolyamos — hogy búzafölöslegünk van, más terményünk azonban kevés akad.

A téli gazdasági iskola egy bátrabb tanulója tudatosan bizonyítja,

hogy az erőltetett gabonatermesztés foszforszegénnyé teszi a talajokat, mivel a magképzéshez sok foszfortáplálóanyagot fogyasztanak.

Egy másik tapasztalt ezüstkalászos erősen magyarázza, hogy a kalászosok kiszárítják a földet, ezenkívül elgyomosítják és mindenféle vetéspusztító rovarnak (drótféreg, csócsároló, pajor stb.) szabad tanyát biztosítanak.

Vendéggazdáink még bizonyos kétkedéssel fogadják a meggyőző érveket, de jobbnak látják elfogadni, mert észszerű ellenérvekkel nem tudtak előállni.

A gyakorlati kivitelig — az egész határt beleértve — még sok ellenállással kell megküzdeni; az elméleti síkon mozgó megállapításainknak azonban gyakorlati eredményei is mutatkozni fognak, mert szakképzett gazdáink kitartó munkája és gazdálkodásuk jó példája meghozza a haladás gyümölcsét.

Megállapodtunk abban, hogy már a tagosítás előtt is igen célszerűnek mutatkozik a kalászosok területét 50 százalékra lecsökkenteni. A tagosítás után pedig szabad teret kell engedni a változatos növénytermesztésnek, hogy mind az állattenyésztés fejlesztése, mind a kézi-munkaerő foglalkoztatása biztosítva legyen. Ennek érdekében legtöbb esetben kívánatos lesz a kalászosokat 30—35 %-ra leapasztani, továbbá a sertésállomány nagyobb mérvű szaporítása érdekében a kukoricatermesztést a szántó egyötödéről egynegyedére, sőt egyes esetekben egyharmadára kell felfokozni.

Legszomorúbb képet a lucernaterület mutat: 1 %. Pedig e száraz, alföldi jellegű vidékünknek majdnem egyetlen biztosan termő szántóföldi takarmánya a lucerna. Mennyire kirívó példája a maradiságnak, hogy csak minden századik hold szántón természetesen lucernát.

Kár pedig, — mondja az egyik tanuló — mert a lucerna igen értékes húsképző takarmányunk, enélkül itt nem képzelhető el sem a sikeres növedékállatnevelés, sem a jövedelmező tejtermelés.

Mint annyiszor, most is újból megvitattuk a Matyóföld takarmánykérdését s megállapítottuk, hogy a lucernaterületét, mint legfontosabb szántóföldi takarmányunkét, a meglévőnek 12—14-szeresére kell felfemelni.

Meggyőződünk arról is, hogy az árpás- és a zabosbükköny a szántóföldi növények családjában csak 1.6 százalékos arányban szerepel. Ilyen megoszlású termeléssel nem látunk megoldást az okszerű zöldtakarmányozásra, pedig ez lenne az alapja a természetszerű és egészséges állattenyésztésnek.

Téli takarmányunk, szénánk is kevés van — állapítja meg az egyik ezüstkalászos gazda. — A lucernán kívül legalább háromszor ekkora területen kellene takarmánynövényeket termesztetni, hogy a szükségletet biztosítani tudjuk.

Mindenki helyesel.

Mi a véleménye — fordultunk az egyik vendéggazdához — az iparnak és kereskedelemnek természetű növényekről? Valamikor a Kétegyházi-kúttrajáró-dűlőn, — felelte — amelyet ma is »kenderföld« néven ismerünk, apáink és nagyapáink még termeltek kendert, fel is dolgozták. Azonban a nagy kenyérmagszükséglet és a biztos piacú búza kiszorította a kendert határunkból.

Más hasonló növényt — kérdeztük — nem termesztettek?

Nagyobb mennyiségű lencsét is termeltünk a kereskedőknek, mert elsőrangúan termi a mi földünk. De ezzel is baj lett, elszűszikesedett. Így a kereskedő nem vette át, mert a külföld sem fogadta el az ilyen árut. Ezért a lencseföldbe is gabona került.

Mennyire észszerűtlen, — mondjuk — hogy Mezőkövesden az ipari, kereskedelmi növények és hüvelyesek 3«3%-os aránnyal a szántóföldek mostoha gyermekei.

Elgondolkoztak vendéggazdáink is s mikor rámutattunk, hogy az egyoldalú gabonatermesztés miatt gúzsbakötött munkászek soraiban milyen hatalmasmérvű felszabadulást hozna az ipari és kereskedelmi növények felkarolása. Mennyire átfornálná és emelné a népi élet színvonalát, állapítottuk meg közösen, ha a kézimunkaerő foglalkoztatásának és jobb kihasználásának elérésére az ipari és kereskedelmi növények mostani területét négy-ötszörösére megnagyobbítanák,

így a népi szociális problémák egész sora megoldást nyerne. Milyen messzemenő jelentősége volna, ha a tehetetlenül ökölboszorult munkanélküliek kezébe munkaeszköz kerülne a saját falujukban. Változatos növénytermesztéssel megkezdődhetne a háziipari nyersanyagtermesztés is (pl. kendertermesztés); ezzel arányosan csökkenne a kereskedőktől vásárolt nyersanyag beszerzése. E változatos növénytermesztéssel biztosabb jövedelmezőségűvé válnék mezőgazdaságunk is s a gazda évi bevétele egyenletesebb elosztású lenne. A saját falujában talált munkahely mellett megenyhülne a summás sorsa is.

Mi az oka — kérdezi az egyik gazda — az egyoldalú termelésnek?

Első oka — magyarázzuk — a már említett tagozottság. Ilyen szétszórt földek mellett alapos (intenzív) munkakifejtés, ami ez esetben

nélkülözhetetlen volna, lehetetlen, pedig a változatos növénytermesztés alapja: a felfokozott munka.

Az egyoldalú termesztés másik oka, — fűzi hozzá egy gazdaiifjú tanuló — a háromnyomásos gazdálkodás. Határkényszer ez! A három forgóba osztott határban — folytatja elégedetlenül — minden gazda az egyes dűlőkben csak a közösségtől előírt növényeket termesztheti.

Változatos növénytermesztés — évődik ezen egy ezüstkalászos — itt teljesen lehetetlen, hiszen kezünket, lábunkat megköti a forgókényszer!

Miért van háromnyomásos gazdálkodás? — mondja az egyik gazdaiifjú.

Ezt a rendszert a legelők feltörése után a népesség szaporodásával megnagyobbodott kenyérgabonakereslet idézte elő, felelte az ezüstkalászos gazdakör elnöke. Eredeti formája az volt, amelynél a község szántóföld területét 3 szakaszra osztották: 1. fekete ugar, 2. őszi gabona, 3. tavaszi gabona. Később javították és az ugarszakaszt kapásnövényekkel, esetleg takarmánnyal vetették be. Hátránya e rendszernek, — folytatja — hogy sok benne a gabona s ez a talajt egyoldalúan használja ki. Azonkívül kevés takarmányt terem, nálunk pedig a kevés rét miatt sok szántóföldi takarmányt kellene termeszteni.

Mezőkövesden a háromnyomásos forgó a következő:

1. $\frac{2}{3}$ rész: kukorica; $\frac{1}{3}$ rész: zabosbükköny vagy árpásbükköny, esetleg takarmányrépa, burgonya, lencse, borsó és mák.

1. búza,

2. árpa vagy részben ismét búza.

Egy papírlapra fölírva megmutatjuk gazdáinknak a fenti háromnyomásos forgót. Jól láthatják, — hangsúlyozzuk — hogy a nyomásos gazdálkodás mennyire szegény növényekben, csupán 6—8 növényt találunk e forgóban. Azonban ezt sem termeszti minden birtokos, mert a szántóföldön leginkább csak búzát, árpát és kukoricát s legfeljebb az említett növények valamelyikét termeszti még. E rendszerrel a változatos és belterjes növénytermesztés teljesen kivihetetlen.

A kevés lucernát e forgó rendszerbe nem tartozó »szabadgazdák« néhány százholdas földjén termeszti. Ezek birtoka nem esik bele a háromnyomásos forgóba.

A haladni vágyó, de legtöbbször tájékozatlan gazdáknak egy része azért fél és idegenkedik az irányított gazdálkodástól is, — mondta sajnálkozva az egyik tanfolyamos — mert azt hiszi, ez is határkényszerhez hasonló, irányított kényszerszorgalmazás lesz.

Mennyire tévednek ezek! — szakítjuk félbe, — hiszen az irányított gazdálkodásnak legnagyobb előnye, hogy ennél nincs határkényszer, sőt a gabonagazdálkodásnak éppen fordítottja, mert elősegíti a változatos, ésszerű és a kereslet-kínálat igényeihez mért növénytermesztést. Egyenesen szükséges is a mai fejlett és bonyolult közgazdaságunkban az irányított gazdálkodás, mert ezzel az állam a gazdák legfontosabb érdekeit védi és segíti elő.

Megkérdézzük az egyik ezüstkalászos gazdát, mi a véleménye még a háromnyomásos gazdálkodásról?

Szerintem — válaszolja — ennek a termelési rendszernek rovására írhatjuk a tagosítatlanság mellett a mai maradi gazdálkodást. Valóságos kerékkötője ez a haladásnak! A birtokosok legtöbbször — folytatja tovább — háromnyomásban van a földje, örökösödésnél pedig az egyes dűlőkben levő földeket arányosan elosztják az örökösök között és ez okozza a háromnyomásos gazdálkodás egy másik hátrányát a birtokok nagymérvű elparcellázódását.

A háromnyomásos rendszerrel — folytatja egy másik ezüstkalászos — minden forgóba a következő évben más növény kerül. Így több éves növényt, mint például lucernát, a gazda a legjobb akaratával sem tud termesztetni. Ebben látom én egyik főokát annak, — mondja sajnálkozva — hogy Mezőkövesden kevés a takarmány, azonban e külterjes gazdálkodással annál több szalmát termelünk. Jobb hiányában erőltetjük a szalma etetését, ez az oka az állatok gyenge erőállapotának. Ne csodálkozzunk tehát, hogy a gazda igényes és magas teljesítőképességű állatot nem tart, mivel ilyen takarmányozás mellett nem is tarthat.

Tapasztalatból tudjuk, panaszkodik egy másik gazda, hogy a szalmaetetés mellett állatállományunk leromlik. Hiába veszünk kiváló, nemes állatokat, ilyen tartás mellett még a jótulajdonságaikat is elvesztik.

A téli gazdasági iskola egyik tanulója felkérte, fordulunk és megkérdézzük, mi a véleménye a nyomásos gazdálkodásról?

A háromnyomásos gazdálkodásnak az is nagy hátránya, felelte, hogy a későn lekerülő kapásnövény: pl. kukorica vagy takarmányrépa után őszi búza kerül és ennek vetési munkáit nem tudjuk idejében és szakszerűen elvégezni. További hátránya, hogy kalászos után ismét kalászos kerül. Azt pedig tudjuk már, hogy a kalászosok a talajt összetömtetik, kiszáradtják, így a kedvező talaj életet megszüntetnek és elgyomosítják. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a háromnyomásos forgónál a helyes talajművelést sem tudjuk elvégezni, mert a tarlót legeltetjük. Hiszen még néhány évvel ezelőtt is kidobolták: »A tarlót felszántani tilos!«

Ma már javulás tapasztalható, de az okszerű földműveléstől még nagyon távol vagyunk.

Azt mondhatjuk, amíg a múltban az újtörésű területek természetük-nél fogva gazdagok voltak, addig a háromnyomásos gazdálkodás jó volt, különösen, amikor minden harmadik évben ugar volt a forgóban, így a talajok táplálóanyag visszapótlása természetes úton bekövetkezett. Azonban a mai népsűrűség a fekete-ugar (állandóan szántott, szakszerűen kezelt terület) tartását már nem engedheti meg. Ma már ugar nincsen, pedig az ugartartásnak éppen az volt az előnye, hogy elősegítette a helyes vízgazdálkodást, a munkaerő jobb kihasználását és a gyomirtást. A jelenlegi nyomásos gazdálkodás pedig a talajokat állandóan szegényíti. Fokozza e bajt a rétek és legelők kicsinysége és ezek természetes következménye a kevés állat és a kevés trágya.

Mezőkövesden olyan gazdálkodási rendszerre kell áttérni, mely a gabonagazdálkodás sok hátrányát kiküszöböli. Megbeszéljük, mi legyen itt a célkitűzés. A vita folyik s ennek eredményét a gazdaköri elnök a következőkben foglalja össze: az egyoldalú termelés megszüntetésére kisebb területet vessünk be gabonával, ellenben természetünk többfajta növényt, mert így biztosabb és nagyobb jövedelemre számíthatunk. Több takarmányt kell természetünk, ezzel állatunk és trágyánk is több lesz. Fontos továbbá, hogy növényeinket úgy természetük egymásután, miszerint egyik növény lekerültétől a másik növény elvetéséig a rendszeres talajmunkák elvégzésére elegendő idő álljon rendelkezésünkre, végül a gyomnevelő kalászos után gyomirtó kapást vagy takarmányt vessünk. Összegezve, változatos növénytermesztés elérésére törekedjünk és azt a váltógazdaság bevezetésével érjük el. *A háromnyomásos forgó sok hátrányát a váltógazdasággal megszüntetjük.*

A mostani határbejárásunk célja az volt, hogy a mezőkövesdi szántóföldeken folytatott termelési rendszert megismerjük és a szerzett helyzetkép alapján, a jövő célkitűzéseit megjelölhessük.

Hazafelé megyünk. Megállapodunk, hogy a legközelebbi összejövetelünk alkalmával megtárgyaljuk, milyen növények valók ide és milyenek biztosítanak nagyobb jövedelmet.

*

Egy hét múlt el a határbejárás óta. A mezőkövesdi Kat. Földműves Olvasókörben vagyunk. Ezüstkalászos gazdáink több rövidebb előadásban számolnak be a gazdaközönségnek a határbejárás tapasztalatairól.

Rámutattak azokra a kiáltó hibákra, melyet a tagozottság és a nyomásos gazdálkodás tárgyalása során az előzőkben már megismertünk.

Megbeszélést folytattunk különösen azokkal a gazdákkal, akik gazdasági tanfolyamot még nem végeztek és korszerű szakképzettségük mindössze annyi, amennyit az egyes szakelőadások és megbeszélések során elsajátítottak.

Hogyan lehetne helyzetünket megjavítani? — kérdezik.

Ennek alapja — feleltük — csak egy általános rendezés lehet. A mezőgazdasági termelést csak átfogó, országos gazdaságpolitikával lehet tervszerűvé és versenyképessé tenni. Azonban nekünk sem szabad tétlenül ülnünk és ölhetett kézzel várnunk a jobb jövőt, mert feltétlenül szükséges, hogy Mezőkövesdet is bekapcsoljuk a nagyvonalú munkába és természeti adottságainak, továbbá közgazdasági helyzetének figyelembevételével gazdaságait igyekezzünk helyesen berendezni s okszerű eljárásokkal gazdaságos és olcsó termelést biztosítani.

Első feltétele az élőbbre jutásnak kisbirtokosaink szaktudásának kibővítése, mert a mezőgazdaságot szaktudás nélkül átszervezni meddő kísérletezés volna. Szakembert igényel az észszerű termelés irányítása is, gazdáinknak a mezőgazdasági gyakorlati életben ezek irányítását kell segítségül hívniok. Még arról sem szabad megfeledkezni földműveseinknek, hogy az agrártermékek kereskedelmének lebonyolításánál elsőrangú szerepet kell biztosítani a mezőgazdasági szövetkezeteknek.

Azt kérdezik, mi is az első teendője a gazdának? Olcsón termelni! Csak olcsó termeléssel tudunk versenyképesek lenni. Ezt úgy érhetjük el, hogy mindent ott termesztünk, ahol az egyes termények részére a természeti erők legjobban megfelelnek.

Azonban a haladás útján tovább kell mennünk és igyekezzünk mezőgazdaságunkat versenyképessé tenni azzal is, hogy itt is mint a gyárparban, keresztülvezetjük a racionalizálást (célszerűsítést). Helyi viszonylatban a racionalizálásnak és versenyképességnek első követelménye a már említett tagosításon kívül, hogy a növénytermesztést az állattenyésztéssel szorosan kapcsoljuk össze. A legtöbb gazda abban téved, hogy nem veszi figyelembe, termeszt-e annyi takarmányt, amennyi állatai okszerű takarmányozásához szükséges, viszont arra sem ügyel, termelnek-e állatai elegendő istállótrágyát. A növénytermesztés és az állattenyésztés helyes megszervezését csak akkor érhetjük el, ha legalább annyi állatot tartunk, amennyi a talaj erőfenntartást biztosító szerves trágyamennyiséget kitermeli.

Az eredményes gazdálkodás útján még tovább kell haladnia a gazdának: *eladásra csak kiváló minőségű árut termeljen.*

Nem jó a mi terményünk? — kérdezik gazdáink.

Nem olyan, amilyennek lenni kellene!

Figyeljék csak meg, mit mond a kereskedő, amikor a búzát, gyümölcsöt, zöldségféléket és az állati termékeket vásárolja. Mindig abban találja a főhibát: gyenge a minőség, nem egyöntetű az áru és nincs belőle nagy mennyiség, vagyis nincs tömegárújuk. Ha pedig eredményes és jövedelmező gazdálkodást akarnak, — folytatjuk — akkor a versenyképességet elsősorban is a minőségi termeléssel kell biztosítaniuk, mind a növénytermesztésben, mind az állattenyésztésben. E cél elérésére tartsanak fajtisza, kiváló és magas teljesítőképességű állatokat. *Eladásra egyöntetű, árut nagy tömegben termesszenek*, ügyelve azok kiváló minőségére is.

Különösen fontos a minőségi termelés a külföldi eladásnál, mert ott igen szigorú feltételeket szabnak elénk.

Mikor jár sikerrel termelésünk és mikor kapunk jó minőségű árut? Akkor, ha igyekezünk idevaló növényfajtákat kiválasztani, melyek a mi viszonyaink között legjobban megteremnek; továbbá nem tévesztjük szem elől, hogy termévényeink egységesek (egyöntetűek) legyenek. Hányszor látunk a piacon kevert búzát árulni, van abban régi magyar búza, nemesített búza, sokszor még vetőmagnak is ilyent adnak el. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy mennyire fontos terményeink gondos osztályozása, csomagolása és márkázása is.

Megbeszélésünk során emlékeztetjük a gazdákat az elmúlt hetekben tartott előadásunkra, melyben ismertettük a műtrágyák szerepét a minőségi termelésben. Hangsúlyoztuk, hogy különösen nagy jelentősége van a műtrágyák használatának kisgazdaságokban. Ott alkalmazásukkal nemcsak a táplálóanyagokban elszegényedett talajokat gazdagítjuk, hanem a termények minőségét is lényegesein feljavítjuk.

A változott viszonyok — folytattuk — megkívánják, hogy a való helyzettel számoljunk és törekedjünk gazdaságunkat korszerűen átszervezni. Ezzel kapcsolatosan valósítsuk meg a többtermelést, mert többtermeléssel egyúttal olcsóbban is termelünk.

Szeretnénk mi többet termelni — felelték a gazdák —, de nincsen hozzá tehetségünk.

A jelenlegi gazdálkodási módjuk mellett — válaszoltuk — anyagilag nem is tudnak megerősödni, forgótőkét gyűjteni és nem tudják kiegészíteni hiányzó felszerelésüket sem, ezek nélkül pedig nehéz elképzelni az olcsó és jövedelmező gazdálkodást.

Nehéz a mi sorsunk, jegyezte meg az egyik gazda.

Különösen, ha nem is igyekeznek maguk rajta segíteni, válaszoltuk.

Hogyan segítsünk? — kérdezték.

Ha mindnyájan eljönnének az ezüstkalászos gazdák gyűléseire vagy résztvennének a határbejárásukon és udvarszemléiken s így megismerhetnék a haladás járható útját, mely a mostani nehéz helyzetükből jobb és jövedelmezőbb gazdálkodás felé vezetné mindnyájukat.

Nem merünk mi már jobb sorsot remélni sem, panaszkodnak.

Azt látjuk is, — válaszolt egy tanfolyamhallgató — hogy sorsukon nem nagyon akarnak változtam, mert amikor gazdaösszejöveteleket tartunk, a régimódi gazdák igen gyéren jelentkeznek. A három héttel ezelőtti tagosító-gyűlésre, hol a tagosítomernök is megjelent, több mint 200 haladógazda jött el, de maguk, kik minden újítást elleneznek, mindössze húszan voltak. Így ne is reméljenek eredményt! Az első lépést, a tagosítás megvalósítását sem akarják megtenni. Ha nem tagosítanak, akkor ne is álmodjanak jövedelmezőbb gazdálkodásról.

A mezőkeresztesiek is tagosítottak, felelte sokatmondóan egy maradi, mégsem tudnak előbbre jutni.

Hibásak a mezőkövesdi gazdák abban is, válaszoltuk, mertha például ma tagosítanak, azt szeretnék, hogy holnap már öntse is gazdaságuk a bő termést, a jövedelmet és a jólétet. Nincs magukban kitartás és hiányzik a célszerű munkatervük. Ezt mutatja a tagosításról vallott véleményük is, különben tudnák, hogy a tagosítást követő 4—5 esztendő jövedelméből kell a tagosítási költségeket is fedezni. A gazdaság rendbehozása is 6—8 évet igényel, hiszen hallhattak arról, hogy a tagosítási eljárás alatt senki sem trágyázza a földjét 2—3 évig, mert nem tudja, kinek jut a földje. Végül időbe telik, amíg a tagosítás után a hiányzó felszerelést a gazda kiegészítheti, forgótőkéjét összegyűjtheti. Ha ezek megvannak, csak azután remélheti a jövedelmező gazdálkodást.

A mostani helyzetünk súlyos, válaszolták panaszosan, de ha nehezen is élünk benne, mégis ismerjük. Azonban az új, modern gazdálkodást nem ismerjük és ismeretlen dolgokban nem bízunk.

Ha tudnák, — szólt közbe az egyik ezüstkalászos gazda, — mennyire megváltoztatná a határ rendezetlen szétszórtságát a tagosítás, s hozzá amint a tagosítómernök mondotta, a szegény emberek törpebirtokát a községhez közel adnák ki. Milyen jó volna ez a szegényeknek úgy sincs fogatuk, a 8—10 kilométeres fásasztó gyaloglás így elmaradna.

Igen, — fűzzük hozzá, — három kör alakulna ki a község körül. *A faluhoz legközelebbi törpebirtokokon* az 1420 mezőkövesdi kisember és 5680 lelket számláló családja igen eredményes termelő munkát tudna végezni. Erejüket itt nem gyaloglásra pazarolnák, hanem sok kézimunkát kívánó gyümölcsstelepeken és konyhakertészetben hasznosíthatnák. Így a gyümölcsstelepités kérdését is meg lehetne oldani.

Jó lenne! — szólalt meg egy törpebirtokos.

A középső körben — folytatjuk fejtegetésünket — a községtől közepes távolságra a 10 hold körüli kisbirtokok helyeződnének el. Ebben a körben jelentős szerep jutna az ipari, kereskedelmi és takarmánynövények termesztésének, valamint a fejőstehenek tartásának. *A külső körre* maradna legnagyobb részben a kalászos termesztéssel egybekötött kukoricatermesztés, valamint a felneveléssel kapcsolatos tenyészállatnevelés és az ehhez szükséges takarmánytermesztés.

Ezzel a megoldási móddal erős alapot biztosítanak a matyó-birtokosok mezőgazdaságuk okszerű átszervezéséhez.

A MATYÓFÖLD TERMÉSHOZAMÁNAK FOKOZÁSA

A mezőkövesdi talajok mostani termőképessége 4—7 mázsás búza és árpa, 14—18 mázsás csöveskukorica és 80—120 mázsás takarmányrépa hozammal alacsony színvonalú.

Ma már nem szabad megengedni, hogy a magyar föld testének egy darabján az ott élő birtokosok a korszerű termeléssel ellentétes maradi gazdálkodást folytassanak. Sajnos, ez eléggé általános tünet és több alföldi falu is sok tekintetben hasonlóan alacsony színvonalú gazdálkodást mutat. A múlt mulasztásai ezek.

Tétlenül állnunk és szemet hunynunk e nemzeti károsodás előtt bűn volna. A segítségnek és a felvilágosításnak minden eszközét egy átfogó és eredményes munka szolgálatába kell állítanunk. Ha a népi közösség érdeke úgy kívánja, adott esetben az igazságos beavatkozásnak is helyt kell adnunk. Tarthatatlan helyzet van itt. Keresni kell a kibontakozás útját. Szükséges, hogy megismerjük az eredményes termelést elősegítő tényezőket. A mezőgazdasági termelés elősegítése, valamint a termőföld nyershozamának fokozása érdekében az első lépés, hogy ismerjük Mezőkövesd természeti viszonyait: éghajlatát, talajviszonyait, természeti fekvését.

A M. Kir. Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet hivatalos adatai az alábbiak:

Mezőkövesd 30 éves — 1901—1930 — csapadéktalagairól

január	26 mm.	július	59mm.
február	30 »	augusztus	49 »
március	34 »	szeptember	56 »
április.....	46 »	október	44 »
május.....	56 »	november	46 »
június.....	63 »	december.....	42 »

Évi átlag 553 mm.

Mezőkövesden a tenyészidőszak (április—szeptember hónapok) középhőmérséklete 17—17.8 C°. A (téli) januári hideg középhőmérséklete — 2 C° fölött, a (nyári) júliusi meleg 22 C° alatt van.

A tavaszi csapadékeloszlása 125—150 mm-rel csak egy fokozattal áll a legrosszabb fölött. A nyári csapadékeloszlása pedig 150—175 mm-rel a legkedvezőtlenebb. E kedvezőtlen tavaszi és nyári csapadékeloszlás nagy akadálya a takarmánynövények termesztésének. A legelőgazdálkodásra is igen hátrányos e vidék száraz éghajlata. A kapásnövények is kevésbé sikerülnek. A mezőkövesdi gazdák eredményes növénytermesztése nem kis mértékben függ attól, mennyire tudnak e vidék száraz éghajlatával megbirkózni. Vidékünk közismert szárazságát a levegő alacsony páratartalma még súlyosbítja.

E vidék csapadékmennyisége és megoszlása is tipikusan alföldi jellegű. Mezőkövesd a Miskolc—Eger vonalától 15—20 km-nyire délre kezdődő száraz csapadékszónához tartozik, mely belenyúlik a Nagyalföldbe. Ennek az esőzónának évi csapadékmennyisége 500—550 mm körül van.

Továbbá a hótakarónélküli száraz hideg telek is elég gyakoriak, emiatt az őszi vetések többször kifagynak vagy felfagynak. A sűrűn jelentkező kései fagyok pedig különösen a hüvelyes növényekben és a gyümölcsösökben okoznak kárt.

A Matyóföld éghajlata alatt jól díszlik a sörárpa, a Bánkúti korai lófogú kukorica, takarmányrépa, lucerna, lencse, bab, olajlen, rostkender, tiszai dohány, ricinus, továbbá a meggy, cseresznye, kajszibarack és dió.

Rendszeres meteorológiai állomást* Mezőkövesden a földművelésügyi

* A helyi meteorológiai állomásnál a csapadékmennyiségen és megoszláson kívül megállapítják, naponként háromszor, a pontos hőmérsékletet, továbbá a naponkénti és évszakonkénti minimum-maximum, valamint a talajmenti hőmérsékletet és a talajmenti fagy erősségét, a levegő páratartalmát, végül a szél irányát és erősségét. Az állomás ezeket az adatokat az érdeklődőknek díjtalanul rendelkezésére bocsátja.

minisztérium adományából az 1938. év szeptemberében létesítettek a m. kir. téli gazdasági iskola és mezőgazdasági szaktanácsadó állomásnál.

Mezőkövesd talajviszonyai. Egyik gazda = gazdamegbeszélés = egy fogalom! megbeszélésünkre több birtokos talajmintát hozott földjéből és érdeklődött annak tulajdonságai iránt. Sokan felismerték már a talaj kultúrállapotának és termőképességének nagy jelentőségét, hiszen gazdálkodásuk sikere függ ezektől. Gazdaköri gyűlésünkön elhatároztuk, hogy tudományos vizsgálat céljából a határ különböző részein talajmintákat veszünk. A község előljárósága támogatta kezdeményezésünket és a vizsgálati díjakat vállalta, továbbá a talajminták vételéhez napszámosokat és fogatot adott.

Tóth József községi pénztárossal elindultunk a határba terepszemlét tartani, ki — mint a község legrégebb ezüstkalászos gazdája — ismeri a határt, mint a tenyerét. A Matyóföldnek tíz legkülönbözőbb irányban fekvő és a legjellegzetesebb talajtípusú dűlőiből vettük a talajmintákat, minden dűlőből 2 egy-egy kilogrammnyit, egyiket 30 cm mélyen a fel-talajból, a másikat ugyanannyival lejjebb az altalajból.

A talajminták táplálóanyag állapotát, mésztartalmát és reakcióviszonyait az Országos Mezőgazdasági Kamara talajtani osztályán dr. Csiky János egyetemi tanársegéd vizsgálta meg. (Lásd kimutatást 194-195. oldalon.)

A talaj vizsgálati kimutatás (1939. évi)* adataiból és talajszerkezeti jellegzetességéből az tűnik ki, hogy a mezőkövesdi talajok a mezőségi és a *kilúgozott* (degradált) *mezőségi talajok* típusához tartoznak. Ezek a talajok tehát löszön (szélhordott vályogtalaj egy neme), részben ártéri üledéken képződtek és valamikor mind, úgynevezett *fekete és sötétbarna*

* A vizes iszapban mért pH érték (a H-ion koncentráció kifejezője) azt mutatja, hogy a talajok *ténylegesen* savanyúak-e? E reakciós viszonyokból megismerjük a talaj kémhatását, — semleges, lúgos vagy savi kémhatásos voltát — ezt mérhetjük is s az erre szolgáló mérték jele pH (Hydrogénion koncentráció). Ha a pH 7 vagy ha a körül van, úgy a talaj semleges kémhatású, viszont 7 alatt savanyú, 7 felett pedig lúgos. És ha a pH 8 felett van, úgy ez szódás (Na_2CO_3) vagyis szikes talajt mutat.

A káliumkloridos iszapban mért pH érték mutatja azt, hogy a talaj semleges sóoldattal érintkezésbe jutva, számottevőbb mértékben meg-savanyodik-e. A hazai tapasztalatok és kísérletek szerint akkor, ha a káliumkloridos pH érték ilyen semleges körüli kémhatású talajokban 5-0 alá süllyed, már *gyakorlatilag számottevő* mértékű telítetlenséggel savanyodásra hajlamosással van dolgunk. Az ilyen talajok tehát már feltétlenül meszezésre szorulnak, az úgynevezett *vérzékeny meszkedvelő növények* (árpa, lucerna, cukorrépa, bab) termesztésénél. Ha a pH érték 5<5-nél kisebb, az ilyen talajokon a meszkedvelő növények többnyire még műtrágya használata mellett sem termeszthetők sikeresen. Ezeket a talajokat előbb meszezni kell.

mezőségi talajok voltak. E típusba tartozó talajok főjellegzetessége általában a mészben, humuszban és növényi táplálóanyagokban való gazdagság. Az éghajlat változása és egyéb tényezők (a Bükkből jövő időnkénti áradások, vízállások) hatására azonban ezek a talajok az idők folyamán kilúgozódtak (degradálódtak), vagyis a felső szintjeikből a mészfelesleget (szénsavas meszet) elvesztették, sőt ha savanyúkká még nem is, de legnagyobb részben *telítetlenké, savanyodásra hajlamosakká és mészben gyakorlatilag szegényekké váltak*. E folyamat következtében a felső rétegek humusztartalmukból és felvehető növényi táplálóanyagukban való gazdagságukból természetszerűleg veszítettek. E talajok humusztartalma (televénytartalma) néhány helyen jellegzetesen felhalmozódott, például a III. számú dűlőben, a *^Csoportosok balparti* lapály földjein, mely egy dombláncolat alatti mélyedésben terül el.

A mezőkövesdi határban jellegzetesen szikes talaj nincs, itt csak a szíkesezés kezdődő jeleit találjuk. Feltétlenül meszezésre szoruló talajok a IV. számú dűlő, a »Csoportosok« balparti dűlőjének dombtetőre eső része, valamint a VI. dűlő, az Alsómorgókeresztűdűlő.

A meszezés hatására a mezőkövesdi kötött talajok fizikai szerkezete is megjavul, ezzel könnyebben művelhetőkké válnak, a levegő jobban járja őket és a vizet is könnyebben bocsátják át. A szerkezeti tulajdonságok ilyen javulása még azt is eredményezné, hogy a talajban élő és a gazdasági növényeinkre hasznos parányi szervezetek (baktériumok) is jobb életfeltételeket találnának bennük és a talaj mindezek folytán tehát megfelelő meszezés hatására általánosan javulna, termékenyebbé válnék. Az ilyen talajokat érdemes meszezni.

A mezőkövesdi talajok mésztartalmának hiánya — mint általában — még azt a veszélyt is rejt magában, hogy az ilyen talaj elsavanyodik s ez pedig a legtöbb művelési növény életére és fejlődésére káros.

Nézzük meg részleteiben is a mezőkövesdi határ különböző dűlőiben fekvő talajtípusok tulajdonságait. A talajtani osztály vizsgálatai alapján a felső és alsó rétegek »reakcióviszonyait« együttesen figyelembevéve, a vizsgált talajok közül 3 kivételével, mind meszigényes talajok. Kivételt csak a VII., VIII. és a X. dűlő (Kenderföld, Lövei-útrajáró dűlő és Beltelek) talajai tesznek. Az I., II., III. és V. jelzésű dűlők talajainál (Csoportos gazdák dűlője, Bogácsilapos dűlő, Csoportosok balpart dűlője, Lapályföld és a Belsőhajító dűlő) egy jellegzetes tulajdonságot mutatnak a reakció adatok: »Rejtett kicserélési aciditást.« Ez annyit

Kimutatás: a mezőkövesdi talajvizsgálatok és elemzések adatairól. 1939. évi.

A talajminta jelzése	A talaj szerkezeti leírása	Reakció viszonyok, mészállapot					Táplálóanyag állapot Neubauer szerint			
		pH		Hydrolytios act. n/10 Na OH	Szénasavas mészart. Ca CO ₃ %	Mészartók- ségi let kb. k. h.-ként q Ca CO ₃	Foszfor (P ₂ O ₅ mg)	Káli (K ₂ O mg)	Nitrogén igény	
		vizes	KCl- os							iszapban
I. dűlő. Csoportos gazdák dűlője	f	Barna, kissé humuszos, nehéz vályog	7-14	6-10	—	0-0	20	2-4	18-1	mérsékelt
	a	Barna agyag	7-39	5-85	8-4	0-0	—	—	—	—
II. dűlő. Nyomások birtoka Bogácsi lapos dűlő	f	Sötétzürke, humuszos, nehéz vályog	7-18	5-85	8-9	0-0	20	3-2	19-4	van (?)
	a	Sötétzürke, humuszos, nehéz vályog	7-40	6-05	—	0-0	—	—	—	—
III. dűlő. Csoportosok balpart dűlője Lapályföld	f	Szürkésbarna, humu- szos, nehéz vályog	6-40	5-36	13-8	0-0	35	3-3	21-1	van
	a	Sötétzürke, barna, humuszos, nehéz vályog	6-87	5-69	9-9	0-0	—	—	—	—
IV. dűlő. Csoportosok balpart dűlője Dombtető	f	Barna, kissé humu- szos, nehéz vályog	6-30	5-69	10-0	0-0	25	2-2	17-2	feltétlenül van
	a	Barna, nehéz vályog	7-25	6-02	—	0-0	—	—	—	—

V. dűlő. Belső hajlító dűlő	f	Sötétbarna, humuszos, nehéz vályog	6-05	5-34	13-6	0-0	35	2-3	18-1	van
	a	Szürkésbarna, kissé humuszos, nehéz vályog	7-20	5-77	7-5	0-0		—	—	—
VI. dűlő. Alsómorgó, kereszt- dűlő	f	Fekete, humuszos, nehéz vályog	6-81	5-20	16-0	0-0	45	3-4	13-4	feltétlenül van
	a	Sötétszürke, humuszos, nehéz vályog	7-10	5-81	9-3	0-0		—	—	—
VII. dűlő. Kétfémeskúttrajánó dűlő, kenderföld	f	Barna, kissé humuszos nehéz vályog	6-82	6-30	—	0-0	nincs	3-9	23-2	nincs
	a	Szürke humuszos vá- lyog, mészgöbces	7-68	7-20	—	1-5		—	—	—
VIII. dűlő. Löveittrajánó réti dűlő	f	Sötétszürke, humuszos nehéz vályog	7-52	6-45	—	0-0	nincs	3-3	21-2	nincs
	a	Sötétszürke, humuszos nehéz vályog	7-52	6-45	—	0-0		—	—	—
IX. dűlő. Halomoldal dűlő	f	Barna, kissé humuszos nehéz vályog	7-04	5-90	9-8	0-0	30	3-2	19-4	van
	a	Szürkésbarna, kissé humuszos, nehéz vá- lyog, kavicsos	7-10	5-63	6-4	0-0		—	—	—
X. dűlő. Község beiterülete, téli gazdasági iskola kísérleti tere	f	Világosszürke, kissé humuszos, nehéz vá- lyog kavicsos	7-62	6-71	—	0-0	15 (?)	3-1	20-3	mérsékelt
	a	Sötétszürke, humuszos nehéz vályog, kavi- csos, göbces	7-24	5-97	7-7	0-0		—	—	—

jelent, hogy a talaj tényleges reakciója semlegeskörüli, alig savas, semleges só hozzáadására azonban a reakció erősen savanyúvá válik. Gyakorlatilag ez azért figyelemreméltó, mert az ilyen talajokon érzékeny mészkedvelő növényeknél, mint pl. lucerna, árpa, cukorrépa, semleges, vagy savashatású műtrágyázás (szuperfoszfát) nem járhat teljes sikerrel addig, míg a talajt megfelelően meg nem meszezik. A IV., VI. és IX. jelzésű dűlők (Csoportosok balpart-dűlője, dombtető, Alsómorgó kereszt-dűlő és Halomoldal dűlő) talajai jelenlegi természetes állapotukban inkább savas reakciót kedvelő vagy tűrő növények (zab, burgonya, szójabab, vöröshere, bíborhere, dohány, len, karórépa, ricinus) termesztésére alkalmas. Külügzottságuk foka és reakciójuk ugyan ezeknek sem olyan, hogy emiatt mészkedvelő növények (búza, kukorica, borsó, lencse) különösebben szenvednének rajtuk. Meszezésre azonban e növények hozama ezeken a talajokon jelentősen és tartósan emelkednék.

Ha a Matyóföldön előzetes meszezés nélkül alkalmazzuk a műtrágyákat, úgy ezeket mészkedvelő növények alá (árpa, lucerna, cukorrépa, búza, kukorica, bab, borsó, lencse) a leg gondosabban kell megválasztanunk, különben előfordulhat, hogy a műtrágya nem ad jó hatást, még akkor sem, ha a talaj az illető táplálóanyagban szűkölködik. Hallottam már az itteni gazdáktól, hogy műtrágyázásuk nem járt kellő eredménnyel. Ezért a megfelelő eredmény biztosítása érdekében figyelmebe ajánlom a matyógazdáknak, amíg földjeiket nem meszezték, ne alkalmazzanak mészkedvelő növény alá *foszforsautrágyául* szuperfoszfátot, hanem *mészfoszfátot*, nitrogéntrágyául pedig ne alkalmazzanak kénsavas ammóniákat, hanem *pétisót* vagy mészsálétromot. Kálisókat az itteni talajokon sohasem alkalmazzanak egymagukban, hanem az előző kettővel együtt, azokkal összekeverve. A nem mészigényes vagy csak feltételesen mészigényes VII., VIII. és X. számú dűlők talajain (Kenderföld-, Lövei útrajáró dűlő és a Beltelek: m. kir. téli gazdasági iskola kísérleti telepe) viszont részesítsék előnyben a szuperfoszfátot, kivéve a kukoricánál, mely alá itt is mészfoszfátot ajánlatos adni újabb kísérleti tapasztalatok alapján. Nitrogéntrágyául azonban ezeken a talajokon is inkább pétisót vagy mészsálétromot alkalmazzunk. Kálisó műtrágyákat a mezőkövesdi földeken a növények igényének és a talaj táplálóanyag állapotának megfelelően, a reakcióviszonyokra való tekintet nélkül, bármikor lehet alkalmazni. A VII. és VIII. dűlők talaja (Kenderföld és Lövei-úti dűlő) külögzött ugyan kissé, de semmiesetre sem olyan mértékben, hogy meszezésre feltétlenül rászorulna. E két dűlő talaja a reakció alapján kezdődő

szikességet mutat. E talajoknál már szabad szemmel is kivehetők a szikfoltok, vagyis a szokottnál telítettebb (szikés), mészben szegényebb talajjal van dolgunk. Azonban e szikések a mésszel megjavíthatók csoportjába tartoznak.* A VII. dűlő altalaja szemcsésen meszes.

A IX. jelzésű Halomdűlő kavicsos részének csekély feltalaja van, alatta sülevényes kavicsréteget találunk. Jelenlegi állapotában kultúr-növényeink részére alig nyújt termelési lehetőséget, csupán erős istálló-trágyázással lehetne humusztartalmát, így táplálóanyag- és vízfogóképességét javítani. E dűlő változatos összetételt mutat, mert a vasút-felőli része már Mezőkövesd egyik legjobb minőségű talaja.

A X. dűlő (téli gazdasági iskola kísérleti telepe) bár talaja erősen kilúgozott, de mégsem olyan mértékben, hogy rajta a meszezésre feltétlenül szükség volna. E beltelki talajon mészkedvelő növények vetése előtt mégis hasznos lesz a meszezés. Azt, hogy kifizetődő-e, csak szabadföldi kísérlettel lehetne meghatározni. E három talaj (Kenderföld, Lövei-úti dűlő, Beltelek) jelenlegi természetes állapotában is aránylag kedvező mészállapotban van. Így minden növény természetesen kiválóan alkalmasak, mert csekélyfokú kilúgozottságuk folytán még a savas reakciót (kilúgozott talajt) inkább kedvelő növények (zab, burgonya) is szépen díszlenek rajtuk. Azonban a csonthéjas gyümölcsösök telepítésénél ezeknek ismert mészigénye miatt a meszezést itt is el kell végezni.

A mezőkövesdi talajok mind, szinte egyöntetűen gyenge közepes foszfor- és káliállapotban vannak. Ennek okát az egyoldalú gabona-termesztésben kell keresni. Igényesebb növények termesztésénél a foszforsavműtrágyák alkalmazása — a fentiek alapján — igen jó eredményre vezet, ugyanúgy a káli-műtrágyázásuk is, de ez már csak a kifejezetten kálikedvelő (cukorrépa, árpa, lucerna, dohány, bab) növényeknél. *Kalászosokat — kivéve a sörárpának termesztett tavaszi árpát — a mezőkövesdi talajokon nem kell kálival műtrágyázni. A nitrogén mű-*

* A *Hydrolitos aciditás* értéke a mészigényt jellemzi. Ez értékekből számítható ki a következő oszlopban szereplő (kimutatáson) *mészszükséglet*. Körülbelül ezt a mennyiséget kell tehát e talajoknak megadni, hogy mészállapotuk a legkedvezőbb legyen. Pontosan megállapítani a legjobb hatást adó mészadagot azonban csak szabadföldi kísérlettel lehet és pedig úgy, hogy a kimutatásban megadott adag $\frac{2}{3}$ -os, $\frac{3}{3}$ -os (egész) és $\frac{4}{3}$ -os hatását hasonlítjuk össze. Ilyen kísérleteket azonban nagyon pontosan, megfelelő módszerrel kell végezni, mert különben látszólagos-eredményei megcsalhatják a gazdát. A megfelelő módszerek alkalmazásaihoz utasításokat az Országos Mezőgazdasági Kamara talajtani osztályától vagy a mezőgazdasági tudományos és kísérletügyi, valamint a szakoktatási intézményektől kell kérni.

trágyára nézve az lehet a mérvadó, hogy ott, ahol a kimutatásban határozott utalás történt, nitrogénigény «van», a megfelelő nitrogénműtrágyák alkalmazása ez esetben *túlnyomó többségben jó hatással fog járni*; ahol viszont »mérsékelt« vagy »kérdőjeles« jelzés szerepel, ott helyes módszerrel végrehajtott szabadföldi kísérletek adhatnak feleletet arra, érdemes-e nitrogénnel is műtrágyázni. Általában a mezőkövesdi gyengeközepes és gyenge-táplálóanyag* állapotú talajokon a szabadföldi kísérletek végrehajtása a műtrágyázás kérdéseire nézve nagyon fontos volna.

A kimutatásban szereplő talajvizsgálatok eredményei alapján a mezőkövesdi talajokra is fel lehet állítani egy helyes műtrágyázási rendszert, mely huzamosan alkalmazva, minden bizonnyal jó, a terméseket számottevően fokozó eredményt fog biztosítani. Négyévenként 160—200 q kat. holdankénti istállótrágyázást feltételezve adjanak gazdáink ezeken a talajokon az istállótrágyázást követő második vagy harmadik évben lehetőleg igényesebb növény alá (búza, árpa, répa, bab, lucerna, lóhere, burgonya) 150—200 kg mészfoszfátot (csak kivételesen szuperfoszfátot, a reakció, illetve mészállapot figyelembevételével) és ha káliigényes a növény (cukorrépa, árpa, lucerna, dohány), 80—100 kg 40%-os kálisót is. *Pétisót* vagy mészsáletromot tavasszal fej trágyaként *mindig adjunk, amikor a vetés gyengének látszik*, éspedig kat. holdanként 50—80 kg-ot, a növény nitrogénigényessége szerint. Ennyi istállótrágyával és műtrágyával e talajokat jó erőben lehet tartani és a termések állandó fokozását lehet remélni. Természetesen a fentinel erősebb műtrágyázás is lehet hasznothajtó, azt azonban, hogy fokozottabb mérvű műtrágyázás miként biztosítana még jobb eredményt, a szántóföldeken kell kipróbálni.

A magyar királyi téli gazdasági iskola tanár karának irányítása mellett a szabadföldi műtrágyázási kísérletek az 1940. évben megindultak. Az intézet két tanulója és két ezüstkalászos gazda fél-fél holdas területen vállalkozott kísérletezésre. A kísérletek eredményei csak a termelési év befejezése után lesznek ismeretesek.

*

Egyik alkalommal az ezüstkalászos gazdákkal több földműves udvarába betértünk. Udvarszemléink célja a *trágyagazdálkodásuk* megtekintése volt. Főleg az érdekelt bennünket, miként kezelik az istálló-

* A *táplálóanyag állapotáról* e talajokon a »Neubauer szerint« meghatározott, úgynevezett felvehető foszfor- és káliértékek, valamint a talaj nitrogénállapotára nézve az össze s adatokból közvetve következtetések adnak felvilágosítást. (Közvetlen módszer a talaj nitrogén állapotának gyakorlatias jellemzésére ugyanis — sajnos — még nincsen.)

trágyát. Sajnos, nem is kell a gazdaudvarokra bemenni, már az utcák elárulják Mezőkövesden a rossz trágyakezelést. Az ammónia fojtó, csípős gáza terjed szét mindenütt. Sok helyen az igen értékes, s sok nitrogén táplálóanyagot tartalmazó trágyalé az utcára szivárog és ott folyik szét. Szomorú, rideg valóság ez! De a gazda udvara sem mutat megnyugtatóbb képet. A trágyatelepet hiába keressük, az nincsen. A kiscgazda »dombmódszer«-e pedig, ahogyan itt a trágyát legtöbbször összegyűjtik, semmiképpen sem nevezhető trágyakezelésnek. Az istállóból kihordott trágyacsomók egyikét a másik hátára hányják, eltérégetésről szó sincs, legfeljebb a tyúkok kaparják széjjel. A trágya locsolása és taposása ismeretlen fogalom. Ennek a gazdaudvarnak is, ahol most vagyunk, egy mélyebb fekvésű helyén van a trágyagödör. Nagyon rosszul választották ki e helyet, mondja az egyik ezüstkalászos, idefolyik össze az esővíz és ez a trágya legértékesebb növényi táplálóanyagait mossa és lúgozza ki. Továbbá a trágyagödörben rothadó hígürülék a nap hevének s a széljárásnak kitéve felbomlik, így megy veszendőbe a trágya legértékesebb része: a nitrogén.

Nemcsak a telepen, de a szántóföldi trágyakezelésnél is sokat hibáznak az öreg gazdák, szól közbe a téli gazdasági iskola egy jelenlévő tanulója, mi már egészen másképpen csinálnánk. A szántóföldön milyen hibát láttak? — kérdeztük.

Az öreg gazdák 4—8 km-re nagy küszködéssel kihordják a trágyát, azonban abban hibáznak, hogy azt a szántón azonnal szétszórják és ott hagyják sokszor hónapokig. A nap égeti, a szél szárítja és az ilyen trágyából már csak szalma-korhadékot szántanak le. Hogyan is várhatnának így jó termést? De ennek ellenére azt mondják: jól megtrágyáztuk földünket, most már teremhet!

Megkérdézzük e tanulókat, hogy az így kezelt trágyák táplálóanyagvesztéséről mit tud?

Ha az idevonatkozó tudományos kísérletek alapján — válaszolt — összehasonlítjuk a rosszul kezelt istállótrágyát (kiscgazda dombmódszert) a helyes kezelési móddal (pl. a közönséges kezelési móddal) nyert trágyával, azt látjuk, hogy a rosszul kezelt trágyában a két legfontosabb növényi táplálóanyag: a nitrogén és a foszfor igen nagy veszteséget szenved. A mezőkövesdi trágyagazdálkodás mellett a nitrogénvesztés 45—50%-ra, a foszforvesztés 35%-ra becsülhető, így a táplálóanyagvesztés középértéke 40%.

Milyen hatalmas mennyiség! Az előzőekben már kiszámítottuk, hogy Mezőkövesden az 1938. évi trágyatermelés 250.000 mázsa (közép-

érett trágya). Mennyi megy ebből veszendőbe? A megfelelő kezelés hiányából eredő 40%-os veszteség kerekén 100.000 q. Ha a trágya métermázsánkénti árát 30 filléres helyi értékkel számítjuk, akkor *a rossz trágyakezelés 30.000 pengő veszteséget jelent a mezőkövesdi gazdáknak.*

Földműveseink takarékosak, mint mondják: »Fogukhoz verik a garast«. Az észszerűség határáig ez helyes is. Azonban nem helyes, hogy a nagy küszködéssel összegyűjtött sok-sok pengőt nyitott marokkal szórják szét. Ez a szétszórt sok ezer pengő: az istállótrágya táplálóanyagának vesztesége.

Az előbbi tanulóhoz fordulunk és megkérdezzük, miként gondolná megoldani a helyes trágyakezelést?

Először is — felelte — minden gazdának trágyateleppel kellene rendelkeznie, hogy a nagy nemzeti értéket jelentő növényi táplálóanyagok veszendőbe ne menjenek. Nem gondolok mindjárt valami drága beton trágyatelepre, igen megfelelne eleinte a házilag elkészíthető agyagdöngölésű trágyatelep. Igen fontos, hogy a telep helyét az udvar magasabb részén jelöljük ki, hogy a csapadékvíz a trágya alá ne folyhasson. A telep távol legyen a kúttól, de közel az istállóhoz. Minden számossalra a telep készítésénél 4 m² alapterületű és 1 m³-es trágyalékutat számítsunk. A telep alját döngölt agyagból készítsük, hogy a trágyáié a földbe ne szívároghasson. A telep feneké az egyik sarok felé lejtjen. Itt helyezük el a trágyalékutat, ez lehet két egymásfelé földbeásott hordó is s a telepet korláttal és árnyékot nyújtó fákkal (kanadai nyárfa) vegyük körül.

Az ilyen trágyatelep elkészítése — folytatja — anyagi áldozatot nem kíván, inkább munkát igényel. Elkészítésére olyan időszakot válasszunk, mikor gazdaságunk legkevesebb munkát ad.

Mindenki helyeslően bólogatott.

Ha rajtam múlna — folytatja nagy lélekzétvétellel a mi tanuló — *minden birtokost köteleznék »legalább« házikészítésű trágyatelep létesítésére. A helyes trágyakezelést elmulasztó gazdát megbírságotatnám. Aki többször vét a kezelés helyes szabálya ellen, még nagyobb bírsággal sújtanám. Szerintem a rossz trágyakezelés nemzeti vagyoni károsodása és mint ilyent kihágásnak minősíteném, ellenben a mintaszerűen kezelt telep gazdáját megjutalmaznám. Jutalmazásul mindenféle állami akcióban előnyben részesülne, így vetőmag- és műtrágyaakcióban, kedvezményes borjú- és tenyészállat beszerzésben, a gazdasági gépek-, eszközök vásárlásánál pedig állami támogatást kapna. Ha pedig valamelyik gazda a trágyakezelésben kiváló eredményeket érne el, azt adóelengedésben részesíteném. Az*

így nyújtott állami kedvezmény a többtermelés útján sokszorosán visszatérülne a nemzetnek. Sőt e tekintetben még többet tennék, az okszerű gazdálkodással kitűnő és példatadó arany- és ezüstkalászos gazdáknak messzemenő állami támogatást nyújtanék a betontrágyatelepek létesítésénél. A becsületes és szorgalmas szakképzett gazdák tudása biztosíték lenne a helyes trágyakezelés elérésére. Esetleg ezeket a gazdákat kötelezni is lehetne, hogy állami irányítás és ellenőrzés mellett (akciós betontelepeiken) a legkorszerűbb kezelési módokat — például a melegerjesztéses trágyakezelést — folytassanak és azokat közismertté is tegyék.

Az állam is jobban járna, folytatja az egyik tanfolyamos, ha szakképzett gazdáknak juttatná az akciós telepeket, mert a tanulatlan úgysem érti a trágyakezelés lényegét és az ilyen gazda nem cselekszik tudatosan, tehát nem is végezhet jó munkát.

Mezőkövesden is, szólt közbe egy ezüstkalászos, minden tizedbe (kerületbe) kellene egy-egy mintatelep, hogy a különböző részeken lakó gazdáknak is módjuk legyen a kezelési eljárást megtanulni.

A helyes trágyakezelés« elvégzését minden gazdától meg kellene követelni. A végső cél annak elérése, hogy a mezőkövesdi földművesek ne csak a Matyóföld rajongói, hanem e földdarab termőbbé tételének fanatikus harcosai is legyenek. Nevelni kell e népet és nemcsak a fiatalokat, de a múlt mulasztásai folytán az öreggebeket is.

Nevelés, irányítás és ellenőrzés nélkül eredményt ne is reméljünk.

A határ természeti fekvése kultúrnövényeink változatos termesztésére alkalmas. A község területe sík, csak a Szomolyai-út két oldalán húzódik egy enyhén lejtős dombsáv. Ez termesztésre szintén alkalmas. Vadvizes

A »Gazdaságtan« utasítása szerint a trágyakezelés szabálya a következő: »A trágyát a telepre naponta kihordjuk, kisebb szakaszokon egyenletesen elterejtjük, majd — amint az erjedés megindult — alaposan letapossuk vagy állatokkal letapostatjuk, hogy a fölösleges levegőt a trágyából kiszorítsuk, így az nem lesz penészes. Az összetaposott trágyát állandóan nyirkosan tartjuk, hogy a képződött nitrogéntartalmú ammóniát a nyirkosán tartott trágya a lehetőségig visszafogja. Ha a trágya száradna, azonnal locsoljuk meg, lehetőén állott vízzel, de csak annyira, hogy mindig nyirkos legyen. Trágyalével lehetőleg ne locsoljuk a trágyákat, mert a trágyalé levegővel érintkezve hamar elbomlik és így a trágyán újból átszivárgó trágyalé nagyon sokat veszít hatóanyagából. Amint a telep egy része megtelt, tapasszuk le 10—15 cm vastagon nedves földdel a tetejét, ha nyitott a telep, akkor az oldalát is, hogy a trágya levegővel ne érintkezzen. A trágyát a telepről akkor hordjuk ki, amikor sötétbarna színű, tömege majdnem egynemű, könnyen morzsolódó, ez az érett trágya. A trágyalékútban felgyülemlett trágyalevet élő növényekre, rétekre, legelőkre, kertekbe, gyümölcsösökbe hordjuk ki.«

terület csak az egerlövői részen található. Az előzőekben Mezőkövesd természeti viszonyait nagy vonásokban megismertük, az a kérdés most, miként érhető el itt aránylag könnyen és célszerűen.

A termőföld nyershozamának fokozása

1. legfontosabb mint kiindulás és alap csak az említett tagosítás lehet,

2. okszerű trágyázással és műtrágyázással a talaj termőképességét meg kell javítanunk,

3. a szárazság ellen okszerű talajműveléssel védekezzünk,

4. a talaj helyes kihasználásával és jó vetésforgóval földünk fizikai állapotát s a talajéletet kedvezőbbé kell tennünk,

5. végül több munka felhasználásával üzemünk belterjességét (intenzitását) feltétlenül emelnünk kell.

Az első két pontban foglaltakat, vagyis a tagosítás szükségességét és előnyeit, továbbá a műtrágyák alkalmazását s az istállótrágya felhasználását már korábban megismertük.

Nyárvégi határbejárást tartunk, a téli gazdasági iskola egyik tanuló-csoportjának gyakorlati oktatása van. Most éppen a búzatarlókat járjuk. A tikkasztó nyár heve már felperzselte a tarló fűvét, kiszáritotta a földeket. Olyan kemény a tarló földje, hogy szinte kopog a lábunk alatt.

Ezek a birtokosok — mondottuk rosszállóan — sem végezték el a tarlólánhántást.

Mi elvégeztük, mi is, ismételtgették a tanulók.

Csak az a baj, hogy a község gazdaifjúságából kevés szánja el magát tanulásra, ezért kevés és ritka, mint a fehér holló itt a tarlólánhántás is.

Mi már tudjuk, — feleli a tanulók egyike — hogy a növény gyökérzete csak a vízben oldott táplálóanyagokat tudja felvenni, ezért nem fejlődnek növényeink a szárazságban.

Pedig a termőföld nyershozamfokozásában — válaszoltuk — a mezőkövesdi gazdáknak is egyik legnagyobb gondot a szárazság elleni küzdelem okozza. Továbbá azért is nagy a károsodás, mert szárazság esetén a talajban az erjedési folyamatok szünetelnek, így a felvehető táplálóanyag képződése is megszűnik.

A kövesdi gazdák azt mondják, — jelenti az egyik tanuló — nincs termés, mert nem volt eső és az a bajuk, hogy a szárazságban nem tudnak esőt csinálni.

Nem tudnak, mert nem értenek hozzá, válaszolt rá egy másik tanuló.

Így is van, egészítjük ki, mert nem tudják, hogy a szárazságokozta károsodások nemcsak a kedvezőtlen időjárási viszonyoknak a következménye, hanem oka lehet a rossz vetésforgó is, de legfőképpen a helytelen talajművelés. Tudnának tehát segíteni, de elmulasztják és ez a mulasztás a gazdákat terheli.

Hogyan segíthetünk itt?

Legjobb segítség, ha a termények letakarítása után körülbelül 5 cm vastag talajréteget azonnal megporhanyítunk (tarlólhántás) és azt később is állandóan porhanyóan tartjuk. Aratás után azért fontos a tarlót azonnal meghántani, mert ezzel a talaj haj szálcsovességét megbontjuk s így a nedvesség elpárolgását megakadályozzuk; továbbá a kalászosok sűrű bojtosgyökérzete hajszálcsoveit a feltalajréteggel eltömítjük, ezzel megakadályozzuk, hogy az elhalt gyökérhajszálcsovecskék a talajnedvességet továbbra is felszívják és elpárologtassák. Célunk az legyen, hogy négy-öt centiméter mélységű apróröges (morzsalékos) talajtakaró óvja állandóan földünket a kiszáradástól.

Milyen hibát látunk még?

Azt látjuk, — felelte az egyik tanuló — hogy nyárvége van és nagyon sok gazda tarlója még most sincs meghántva. Látszik, legtöbben nem tudják, hogy a legdrágább legelő a tarlólegelő

Kevés a tarlólhántás és azt is rendszerint helytelenül végzik!

Miért? kérdezzük.

Azért okszerűtlen, feleli egy tanuló, mert a mi gazdáink tarlószántásai most is nyers barázdákban fekszenek és ezeket nem simítják el s emiatt kiszáradnak. Az is hiba, hogy a tarlólhántást aratás után nem végzik el azonnal, pedig a talaj néhány nap alatt kiszárad és akkor már nem érik el céljukat.

További hiba, folytatja egy harmadik tanuló, hogy nyáron is szántatlan a tarló és a sok gyom a talajnedvességet elpárologtatja s ez a talajéletre is nagyon káros, mert a talajbaktériumok hasznos tevékenységét is megszünteti.

Látják, mennyire kiáltó mulasztás, mutattuk tanulóinknak a sok szántatlan tarlót és kiszáradt földeket. Kirívó példája annak, hogy földműveseink nem ismerik az okszerű talajművelés alapelveit, nem tudják, *»hogyannyi a kenyér, ahányszor a gazda gyommentesíti szántóföldjét és a nyár folyamán mielőbb beérleli talaját«.*

Sok kisgazda azt panaszolja, folytattuk, nem győzi ekével a tarlóhántást, míg tárcsásboronája vagy kultivátora nincsen. Arra nem gondol, hogy ezt a célt nagyon jól szolgálná a fogatos kukoricakapáló is.

Ugyanezt a hibát látjuk ősszel, hogy az őszi mély szántást is kevesen végzik el.

Miért hiba nálunk az őszi mély szántás elmulasztása?

A mi talajaink kötöttek — válaszolnak a tanulók — és az ilyen talajoknál szükséges, hogy átszellőződjenek, mert így tökéletesebb a táplálóanyagok feltárása is, továbbá a talaj szellőztetésével megakadályozzuk a földben végbemenő káros fehérjebontási folyamatokat is (nitrátok, nitritek felbontása), végül a mi kötöttebb talajaink feltalaja a vizet nehezen fogadja be és az őszi mély szántással — 20—25 cm — lehetővé tesszük a lehullott csapadék talajbaszivárgását is.

Úgy van, helyes! — hagytuk jóvá.

Hogy mennyire fontos talajaink vízgazdálkodásának szabályozása, — folytatjuk — csak példaként említjük meg, hogy egy kg árpa vagy kukorica előállításához 400—450 liter vizet vesz fel a növény a talajból. Az idevonatkozó legújabb kutatások azt mutatják: »Ha az ősztavaszi csapadékok a talajt a tavaszi vetésig csak 30 cm mélységig áztatják át, akkor negyed-, ha 40 cm-ig, akkor harmad- és ha 60 cm-ig, féltermés eredményre számíthatunk.«

Okszerű talajműveléssel földünk nyershozamát 20—25%-kal könnyen emelhetnénk. Mezőkövesd évi átlagos árpatermése (holdanként 6 q átlagot számítva) 18.264 q. A jobb talajművelésből eredő 20% 3.653 q árpa terméstöbblettel és 8.050 q csöveskukoricával (holdanként 15 q csöveskukoricát véve) gazdagítaná a Matyóföld hozadékát.

A szárazság elleni küzdelemben legerősebb fegyverünk az okszerű, talajművelés, mert ezzel hatalmas mennyiségű vizet tárolhatunk földünkben.

Sajnálattal állapíthatjuk meg, hogy a háromnyomásos gazdálkodás és tagosítatlanság mellett jelenleg a talaj okszerű kihasználása és a vetésforgó helyes alkalmazása teljesen lehetetlen. Súlyosbítja e körülményt a rosszul kezelt és hiányos trágyázás, valamint az egyoldalúan erőltetett gabonatermesztés. Ezek talajaink fokozatos kizsárolására vezetnek annyira, hogy a termésátlagok évről-évre csökkennek.

Az itt felsorolt néhány példa is világosan mutatja, hogy *okszerű talajműveléssel és helyes istállótrágya kezeléssel mennyivel jobb jövedel-*

mezőség volna elérhető, mennyivel több embernek jutna ezzel is nagyobb darab kenyér.

*

Esteledik. Befejeztük a határszeglét. Hazafelé haladunk és közben a látottakat beszéljük meg. A téli gazdasági iskola felé tartunk, ott ma vitaestet rendeznek az ezüstkalászos gazdák. Elővesszük a meghívót, a tárgysorozat egyetlen vitakérdésből áll:

TÖBB MUNKÁSKÉZ FOGLALKOZTATÁSA

Milyen növények termesztése foglalkoztatna több munkáskezet és biztosítana nagyobb jövedelmet?

— Vitakérdés. — A vitát bevezeti Tóth Imre, az ezüstkalászos gazdakör elnöke.

A vitához — három percre — mindenki hozzászólhat.

Megérkezünk. Kemény »vigyázz« hangzik. Egy erős dobbanás és feszes vigyázzba állnak az ezüstkalászos gazdák. Katonás fővetéssel tisztelegnek felénk. Mics is hasonlóan válaszolunk.

Az ezüstkalászosok gárdáján látszik az öntudat és magatartásukban, mozdulatlanságukban szilárd elhatározás van. A cselekvés harci tüze ég szemükben. Küzdeni és tenni akarnak fajtájukért. Tudásukkal felvilágosítani és segíteni igyekeznek gazdatársaikon. Kimozdítani a matyóságot a maradi tespedésből. Ők maguk is érzik, hogy lüktető életet kell vinniök a vérszegény matyó-mezőgazdaságba. Ezt az elhatározást látjuk fegyelmetlen mozdulatlanságukon, s erről beszél tekintetük.

A »Hiszekegy« hangjai után az ezüstkalászos gazdakör elnöke megnyitja a vitaestet. Néhány közvetlen szóval köszönti a megjelenteket.

A legutóbbi gazdaköri gyűlésünkön elhatároztuk, — folytatja az elnök — hogy a legközelebbi összejövletünkön megvitátjuk, milyen növényeket kellene itt termesztünk. Ugyanis a mi községünk hatalmas kézi munkaerővel rendelkezik, azonban a földnélküli munkás mégis kénytelen más vidéken vándormunkát vállalni, mert a helybeli termelési rendszer mellett nem tudjuk őket foglalkoztatni. Tehát megdönthetetlen tény az, hogy az itteni 71 százalékos kalászos termesztés sem nem szociális, sem nem észszerű. Ki kell válogatnunk azokat a növényeket és olyan művelési módokat, melyek nagymennyiségű kézi munkaerő foglalkoztatására alkalmasak és e mellett mezőgazdaságunk jövedelmező-

ségét is emelnék. Elsősorban is a kereskedelmi, ipari, olajos és hüvelyes növények termesztésére kell gondolnunk. De egyik legfontosabb teendőnk legyen, hogy nagy teret engedjünk a sok munkát igénylő gyümölcsstermesztésnek és konyhakertészetnek is. Ilyen termeléssel sok fontos szociális problémát tudnánk megoldani, mert így az alap, a munka- és kereseti lehetőség biztosítva volna s ez lényegesen megjavítaná a mezőgazdasági munkavállalók helyzetét.

Határbejárásunk alkalmával már meggyőződünk arról, hangsúlyozza az elnök, hogy a búza termesztési területét — különösen tagosítás után — feltétlenül csökkentenünk kell. Az egyoldalú búzatermesztéssel talajaink kedvező apróröges (morzsalékos) állapotát teljesen lerontjuk, emellett földünket elgyomosítjuk, kiszárítjuk és táplálóanyagát kiszoroljuk, főleg annak foszfortartalmát zsákmányoljuk ki. Ez az oka hogy földeink termőértéke is lecsökkent.

Az utóbbi gazdaköri megbeszélésünkön többször szóba került a Matyótföld búzatermesztésének kérdése. Szükséges e kérdéssel foglalkoznunk. Tájékoztatásul említtem meg, hogy az utolsó évtizedben a búzával bevetett terület országos átlaga a szántóföld 26—30%-a között ingadozott. Országos átlagban jelenleg a kisbirtokosok birtokuk területének 33.8 %-án termelnek búzát. Mezőkövesden az 1937. évben a szántóföld 48%-a búza volt, tehát az országos átlagnál mintegy 20%-kal, a kisbirtokok átlagánál 14%-kal nagyobb terület. Sajnálatos, de ez a valóság!

Miért találunk itt egyoldalú búzatermesztést? — kérdezik a jelenlévő tanulók.

A búza mint termény — válaszol az elnök — földműves népünk fel fogásában az életet, a mindennapi kenyeret jelenti. Különösen az idősebb matyótföldművesek ragaszkodnak az ősi gazdálkodáshoz és termelési rendhez. Többször igyekeztem tévedésükről felvilágosítani őket, de méltatlankodva felelték, hogy azért nem korlátozzák búzatermelésüket, mert enélkül a legfontosabb életszükségleti cikket, a kenyérmagot nem látják biztosítva.

Úgy van! — válaszolt egy öreg vendéggazda, — mit ennénk és miből pénzelnénk, ha nem termelnénk sok búzát?

Igen, — válaszolt az elnök — ez ellen a téves nézetük ellen kell nekünk harcolni, mert az öreg gazdák arra a tételre alapozzák egész búzatermesztésüket, hogy mivel a búza könnyen tárolható, jól szállítható, világpiaci áron mindenkor értékesíthető, ezért termelik feleslegben; bármikor eladhatják s így aprópénzhez juthatnak, sőt hiányzó forgótőkéjükét is ebből igyekeznek fedezni. Látszólagos előnyök ezek!

Ezért a számvetés nélkül dolgozó gazdákat könnyen belevonták a búzatermesztés érdekkörébe.

A búzakérdéssel kapcsolatosan — mondja az elnök — ezekre akartam figyelmüket felhívni és kérem a gazdakör tagjait és vendégeinket, hogy szóljanak hozzá e tárgyhoz.

Kedves Gazdatársak! — szólalt fel Kovács Mátyás ezüstkaklászos gazda. Szerintem az egyoldalú gabonatermesztésünk az egyik oka annak, hogy az éjt-nappallá tevő, megfeszített erővel dolgozó matyóságnak le kell szállítania az életszínvonalát, mert a szűkmarkú kamatozást nyújtó búzajövedelmünk még az elsőrendű életszükségleti cikkek megvásárlására sem ad lehetőséget. Kútforrása ez küzdelmes életünknek. Ide vezethető vissza a matyóságnak a szakemberek által is hangoztatott — egyoldalú, vitamin- és fehérjehiányban szenvedő táplálkozása.

Tisztelt Gazdakör! — vette át a szót ifj. Pető János felsőévfolyamos tanuló — véleményem szerint az egyoldalúan erőltetett búzatermesztésünk eredményezte azt, hogy kiszarolt földeinken a termésátlagok lecsökkentek. Nagyon megnehezíti helyzetünket a széttagolt határ is, ez sok munkát kíván, de annál kevesebb jövedelmet juttat. Ezért termel drágán a matyó földműves. Így kárba vesz a sok verejtékező munkánk, csak egy szaporodik, a gazda gondja. Ne csodálkozzunk tehát, hogy földünk belefáradt a zsaroló termelési eljárásba. A magam részéről ezekre akartam a Gazdakör figyelmét felhívni.

Tisztelt Gazdakör! — folytatja Bálint Mátyás felsőévfolyamos tanuló, — igen hátrányosnak tartom vidékünk kedvezőtlen csapadékviszonyát és annak megoszlását. Innen van az, hogy a mostani háromnyomásos termelési mód mellett elsoványodott földeink, különösen aszályos években, nem tudják biztosítani a búzatermesztés eredményességét.

Kedves Gazdatársak! — szólalt föl az egyik vendéggazda: A régi öregek is sok búzát termeltek, mégse panaszkodtak! Sőt azt is hallottam, hogy még száraz esztendőkből is elég szép búzát arattak.

Ne felejtsük el Gazdatársaim, — magyarázza válaszként az egyik gazdasági tanár, — hogy a múlt és a jelen gazdálkodása között lényeges különbség van. Ugyanis a matyó földműves a múltban úgy biztosította termését, hogy igyekezett az előző év csapadékmennyiségéből minél többet átmenteni a következő évre. Ezt úgy érte el, hogy földjeinek harmadát egy esztendeig fekete ugarnak tartotta, melyben új táplálóanyagok feltárása mellett, jelentős mennyiségű víz is raktározódott el. Az előző év csapadékmennyiségéből 40—50% nedvességet vissza-

tartó ugarföldbe a következő évben búza került. E termelési rendszer azonban csak egy ideig ment. Később a matyónép rohamos szaporodásával a kenyérmagszükséglet erősen megnövekedett. Elhagyták az ugart, ennek a helyére is búza került. Így állt elő az a helyzet, hogy a mostani gazdálkodási módjuk mellett nincs biztosítva az egyre növekvő lélekszám megélhetéséhez megkívánt jövedelmezőség. Mezőkövesd drágán természeti a búzát, mivel külterjes termelést folytat olyan gazdasági helyzetben, ahol a népsűrűség és a magas földárak (1000—1400 P) miatt, csak belterjes-rendszerű termesztés nyújtana jobb megélhetést.

Hát ki tudja azt, — szólt közbe gyanakvóan egy idősebb vendég-gazda, — hogy mennyi búzát terem a határ és elegendő-e az?

Mi tudjuk, Gazdatársaim! — válaszol Marton István felsőévfolyamos tanuló. A téli gazdasági iskola egyik üzemtani óráján felbecsültük a határ búzatermését. Előveszi jegyzetét lapozgat benne. Számításunk eredményét a következőkben foglalom össze s olvassa: Mezőkövesd 6254 kat. holdas búzavetés területén — 1937. évben — átlagosan 7 métermázsájával számítva, 43.8 ezer q búza termett. Ha hozzászámítjuk ehhez a négyezer mezőkövesdi summásmunkásnak hat hónapi (havonta 2 q) búzakeresetét: 48 ezer q búzát, akkor Mezőkövesd évi búzabevétele összesen 91.8 ezer q. Az évi kenyérmagfogyasztás 4.8 ezer négytagú családra számítva évi 12 mázsájával 57.6 ezer q, az egy esztendei vetőmag szükséglettel, 6.4 ezer q-val együtt, Mezőkövesd évi búzafogyasztása 64 ezer q, tehát az évi búzafeleslegünk 28 ezer métermázsa.

Gazdatársaim! — emelkedett szólásra a téli gazdasági iskola igazgatója. — A kérdéshez néhány szót én is hozzáfűzök és csak példaként említem meg, hogy 28 ezer q búza kivitelénél 1939. évben az árkiegyenlítésre fordított állami hozzájárulás 280 ezer pengő megterhelést jelentett. Mennyi jutott volna ebből az összegből hasznos beruházásra f Ok-szerű beruházással lényegesen emelkedik a munkalehetőség, a belterjesség és a szakszerűség.

A nagy területre kiterjesztett búzavetés helyett, — folytatja az igazgató — a matyóföldműveseknek arra kell törekedniök, hogy okszerű talajmíveléssel, helyesebb vetésforgóval, több takarmánynövény termesztésével, magasabb állatlétszám tartásával és az ezektől nyert nagyobb trágyamennyiséggel kisbirtokuk termésátlagát a nagybirtokok termésátlagának színvonalára, körülbelül 10 q-ra felemeljék. Céltudatos és kitartó munkával mindezt el is tudnák érni. Ez esetben fél- vagy kétharmad terület is teremne annyi búzát, hogy még 12—13 ezer q búza-

felesleg eladásra is kerülne. Az említett eljárással a községnek 3 ezer kat. hold területe szabadulna fel a búzatermesztés alól. Felszabadult földjeiken gazdáink egyéb, kisgazdaságokban kifizetően termeszthető növényeket állíthatnának elő s ezzel jövedelmük helyes beosztással megkétszereződnek.

A matyóföldművesnek egy másik fontos teendője, hogy az idevaló búzafajtát helyesen válassza meg. Olyan búzától várhatnak eredményt, mely aszályos nyarunkat, száraz, hideg telünket jól bírja és korán beérik. Megfigyeléseim alapján megfelelőnek tartom ide a Bánkúti 1201. és 1205. számú búzákat, ezek tiszántúli viszonylatban 73.50 %-os minőségi értékkel bírnak. Azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a Bánkúti búza táplálóanyagban gazdagabb talajt kíván, mint az eddig itt termesztett búzafajták. A matyók földjével hasonló talajjal és éghajlattal bíró hajdúdorogi téli gazdasági iskolánk tanulmányi gazdaságában 10 évig végeztünk búzatermesztési kísérletet és különösen a gyengébb minőségű szikes talajokon igen bevált az »F« búza. Ezzel az 1937. évben is rekorderedményt értünk el kat. holdanként 21.57 q-ás átlagterméssel. E búza jó tulajdonságaiban közel áll a régi magyar búzához s így vidékünknek gyengébb talajain is jó termést adnak. úgy igénytelen-sége, mint fagyállósága jó s ezért erre a búzafajtára különösen felhívom Gazdatársaim figyelmét.

Köszönöm az értékes hozzászólásokat, mondja az elnök. Kíván-e még valaki hozzászólni a búzakérdéshez? (Csend). Mivel további hozzászólás nincsen, így az elhangzottak alapján megállapíthatjuk: az lenne kívánatos, ha *a kalászos növényeink termesztését a tagosítás után körülbelül $\frac{2}{6}$ -ére lecsökkentenénk és helyette ugyanilyen arányban felemelnénk a takarmány, hüvelyes, ipari és kereskedelmi növények, valamint a konyhakerti termények és a gyümölcsösök területét.*

Szükségesnek tartom, — folytatja az elnök, — hogy különös hangsúllyal hívjam fel a Gazdakör figyelmét egyik igen fontos növényünk: a kukorica termesztésére. Szántóföldi növényeink között a kukoricának elsősorú helyet kell biztosítanunk. Nagy népsűrűségű községünk egészségesebb táplálkozása érdekében a jövőben sok sertést kell tartanunk, ezért kívánatos, hogy *a kukorica területét* — még a tervezett ipari- és kereskedelmi növények vetésforgójában is — a szántó $\frac{1}{4}$ részére, külterjesebb gazdasági helyzetben pedig $\frac{1}{3}$ -ára növeljük. Feltétlenül emelni kell a kukorica alacsony helyi termésátlagát is (14—18 q csöves kukorica).

Nehéz itt többet termelni! Nagy nálunk a szárazság, — szólott egy öreg vendéggazda.

Gazdatársak! — válaszol Lanezky József felsőévfolyamos tanuló — ezt az indokolást nem lehet mentségül elfogadni. Igazolásul megemlíthetem, hogy egyik növénytermesztési tanórán tanulmányoztuk a gazdasági szakoktatási intézmények termésátlagait és hasonló száraz, alföldi időjárás mellett a hajdúdorogi m. kir. téli gazdasági iskola tanulmányi gazdaságának a kukorica kísérleti tábláján kat. holdanként 40—44 q csöveskukoricát termesztettek. Csakhogy ott a vetőmag kiválasztására és a talaj mi velésre (sima művelési mód) különös gondot fordítottak. Nem kétszer kapálták a kukoricát, mint itt, hanem lókapával szükség-szerint ötször-hatször is megjáratták a táblát. Különösen jó eredményt ért el a Fleischmann-féle lófogú kukoricával. Ez a fajta nálunk is jól bevált, ezzel már több ezüstkalászos gazdánk kísérletezett és jó eredményt ért el.

Nem válogatjuk a vetőmagot? — méltatlankodott az öreg gazda, hiszen mi is lemorzsoljuk a kukorica mindkét végéről a szemeket.

Csakhogy az nem elég ám! — válaszolt Edőcs József tanuló. A kukoricavetőmagot még a földjén ki kell választani és pedig onnan, hol több cső terem, a csövek kiegyenlítették, egyenes sorúak, egyenletes színűek, mély magvúak és vékony csutkájúak. Vetőmagnak az olyan kukoricacsövek alkalmasak, melyek a száron alacsonyan és lefelé állnak, mert ezek korábban beérnek.

Kívánatos volna, — válaszolt az elhangzottakra a gazdakör elnöke, — ha a határban minden gazda egyfajta termesztene, mivel a kukorica egyik legkönnyebben elfajtazó növényünk. Nagyon célszerűnek tartanám, ha a közeli kompolti növénynemesítő telepre egy tanulmányi kirándulást rendeznénk és ott a nemesítőtől magától szerezhetnénk be az eredeti Fleischmann-féle kukoricavetőmagot.

A Gazdakör egyhangú lelkesedéssel határozta el mind a tanulmányi kirándulás megrendezését, mind a nemesített vetőmag beszerzését.

A mi viszonyaink között — mondja az elnök — igen fontosnak tartom a kukoricatermesztés fokozását, mert mind a szegényember, mind a kisgazda sertéstartásánál és hizlalásánál a kukorica első helyen áll.

Hasonló jelentősége van — szólal fel Edőcs István tanuló — az árpa termesztésnek is a növendék-, tenyész- és hízóállatok takarmányozásánál. Azonban árpatermő területünk elegendő, így inkább csak az árpa termésátlagát kell fokozni és ezt az elővetemény helyes megválasztásával s okszerű talaj műveléssel érhetjük el.

Kedves Gazdatársak! — emelkedett szólásra Kőteles József ezüstkalászos gazda — szomorúan látjuk, hogy községünkben a zöldmező

gazdálkodás nagyon mostohagyermek. Kevés a rétünk, legelőterületünk és az is rosszul kezelt, ezért föltétlenül emelni kell a szántóföldi takarmánytermő területeinket. A mi száraz alföldi éghajlatunk alatt legértékesebb takarmánynövényünk: a lucerna. Nagy előnye a lucernatermesztésnek, hogy a levegő nitrogénjét megköti, ezzel a talajt javítja s így igen jó elő veteménye a búzának. Azt javaslom a gazdatársaknak, hogy a mezőkövesdi viszonyok között a szántóföld $\frac{1}{6}$ -od részén lucernát termesszünk, mert ez nagy táplálóértéke mellett állatainknak egyik legtermészetesebb takarmánya.

A Gazdakör tagjainak — szólt közbe Kis Pál tanuló — én is nagyon figyelmebe ajánlom a lucerna termesztését, mivel e takarmány fehérjében gazdag s különösen nagy szerepe van a növendékállatok izomzatának kifejlesztésénél és emellett igen elősegíti a fejőstehenek tejelését is.

Magtermesztése is igen jövedelmező, egészítette ki Csuha István ezüstkalászos gazda, 1938-ban 280—300 pengőt is adtat egy méter-mázsza lucernamagért.

Tisztelt Gazdakör! — lucernavetőmagnak — folytatta vitéz Gomba Kálmán tanuló, az ifjúsági önképző gazdakör elnöke — kizárólag a »Magyar lucernamagot« ajánlom. A külföldi származású lucernamagvak nálunk nem váltak be, mert a mi viszonyaink között nem jól honosodnak. Nagy részben ez az oka annak, hogy mostanában a lucerna rövid életű, alig él 3—4 esztendőnél tovább. Sokszor hallottam az édesapámtól, hogy régebben 10—15 éves lucernatábla sem volt ritkaság.

Kedves Gazdatársak! — mondta Czákó István felsőévfolyamos — én is csatlakozom vitéz Gomba tanulótársam véleményéhez: a sikeres lucernatermesztésnek első feltétele a vetőmag helyes kiválasztása. Vetőmagot olyan lucernából termesszünk, melynek vékony, dús elágazó szára és sarjadzóképessége van, gyakran kaszálható, finom szénát ad; nagy termést s maghozamot biztosít és a betegségekkel szemben ellenálló. Fontos tehát, — foglalja össze a Gazdakör elnöke, — hogy gazdáink e rendkívül értékes takarmányunkkal: a lucerna termesztésével behatóbban foglalkozzanak annál is inkább, mert jelentékeny magkivitelünk is van belőle az északnyugateurópai országokba. Szükségesnek tartom továbbá azt is, hogy a szénafélék és zöldtakarmányok kiegészítésére termesszünk még őszi búzásbükkönyt, tavaszi zabosbükkönyt, borsoscsalamádét és szudáni füvet.

Felkérem a Gazdakör tagjait, — emeli fel hangját az elnök, — nyilatkozzanak, hogy milyen növények termesztését tartják még alkalmasnak a sok munkáskéz foglalkoztatására s nagyobb jövedelem elérésére?

Kedves Gazdatársak! — emelkedett szólásra Marton István felső-évfolyamos tanuló — a téli gazdasági iskola ifjúsági önképző gazdakörének legutóbbi vándorgyűlésén, melyet az ezüstkalászos gazdakörrel együtt rendeztünk: »A kisgazda jövedelmező konyhakertészete« címmel tartottam előadást. Bizonyára emlékeznek még Gazdatársaim, hogy pontosan vezetett »Bevételi könyvem« szerint kimutattam, hogy 800 négyszögöles bolgárrendszerű kertészetünkben 540 pengőt vettünk be. A bátyámmal ketten munkáltuk a kertet. Mikor kisgazdaságunkban kevesebb dolgunk akadt, bőven találtunk munkát a kertészetben. Így sohasem tétlenkedtünk« munkaerőnk állandóan foglalkoztatva volt. Ha a kertészetben végzett munkánkat a helyi napszámber alapján felértékeljük, — mint korábban kifejtettem — ez körülbelül fele a nyers bevételnek, így a félholdas kert tiszta hozadéka 280 pengő. A szántóföldi bevételnél gazdáink örülnek, ha 2—3 mázsa búzájuk tisztán megmarad, ez 40—60 pengős jövedelem holdanként, félhold után 20—30 pengő. Láthatjuk, hogy az öntözéssel kapcsolatos kertészet tízszeres jövedelmet biztosít s e mellett rendkívüli előnye, hogy állandóan adott munkát és a mi munkánk a kerti bevételben külön is megtérült. Hangsúlyozni kívánom, hogy az említett esztendő a gyengébbek közé tartozott, voltak évek, mikor a kert jövedelme ennek másfélszeresére emelkedett. Hány törpebirtokos szabadulna meg álmatlan éjszakák vergődésétől, ha maga és családja munkaerejét saját falujában és saját kerti üzemében foglalkoztathatná. Ezzel szemben summásorsfa kényszerül, távol falujától és családjától tavasztól késő őszig. Kerti termeléssel a maga és a családja számára megteremthetné az emberiesebb életlehetőséget. A Hór patak partjának gazdái berendezkedhetnének bolgárrendszerű kertészetre, azonban határunk több szántóföldje öntözés nélkül is megtermi a kerti terményeket. Hiszen községünkben vannak olyan mélyebb fekvésű területek, melyek elegendő nedvességet tartalmaznak, lazább összetételűek s bőséges trágyázásban tudjuk részesíteni és ősszel 28—30 cm mélyen megmunkálhatjuk. Ilyen helyeken jövedelmezően termesztetjük a téli fejeskáposztából a Balinkai fajtát, mely közé köztes terményként kalarábé, saláta és korai kel is beilleszthető; sőt — ha gazdag a talajunk — a jó kihasználás végett fejeskáposzta előtt ugyanaz évben még zöldborsót is termesztetünk. Ha a káposztának alkalmas talajt még öntözni is tudjuk, mint például a Hór patak partján, ott korai fejeskáposztát is ültethetünk; ebből a Bécsi korai és Jánosnapí fajták megfelelőek ide. Köztesnek ennél is lehetne salátát, retket és kalarábét ültetni. Nagyobb teret kellene biztosítani a konyhakertészetnek különö-

sen a Hóf patak mellett. Itt öntözéssel paradicsom, paprika és zöldség« félék termesztése igen jövedelmező volna. Ilyen beosztás mellett nem kelene a bolgár vagy az egri kertészetből venni a zöldségfélét a matyó-földműveseknek.

Nagyon helyes, — mondja az elnök — Marton gazdaköri tag felszólalásában javasolt kerti termelés felkarolása, ez mind a jövedelmezőséget, mind a munkaerők foglalkoztatását hatalmas lépéssel vinné előbbre. E felszólaláshoz még hozzáfűzöm, hogy még a magam részéről nagyon ajánlom a korai express-borsó termesztését is, magtermelésre pedig a Viktóriaborsót. Takarmányozásra jól bevált a szegletes borsó, kísérletezés céljából már két éve termeszttem és jó eredménnyel. Szükségesnek tartom megemlíteni, hogy községünk a Bükk-alján végighúzódó kiváló lencse- és babtermő területre esik. Régebben a lencsét nagyarányban termesztették, azonban betegsége és kártevői igen elszaporodtak, különösen a zszisik, ezért termesztése igen visszaesett. Legfontosabb tehát a zszisiktelenítés megoldása, erre módot nyújtanak az új »zszisiktelenítő kamrák«. Mivel kivitelünk a lencséből korlátozott, az 1939. évben csak 40 ezer q volt, ezért termőterülete is csak mérsékelt lehet. Igen ajánlom továbbá a nemesített »F« fehér gyöngybab termesztését is, ez vidékünkön jól megterem. Indítványozom a Körnek, hogy a hüvelyesek vetőmagvait — éppenúgy, mint tavaly a kukoricavetőmagot és a Tiszajobbparti Mezőgazdasági Kamara útján a lucernavetőmagot — közösen szerezzük be.

A Gazdakör az elnök indítványát elfogadta s a vetőmagigénylések összeírásával Kada István gazdaköri jegyzőt bízta meg.

Tisztelt Gazdakör! —emelkedett szólásra ifj. Pető János felsőévfolyamos tanuló. — Mi, kik a közeljövőben aranykalászos gazdák leszünk, kötelességünknek érezzük, hogy szűkebb hazánkban, a Matyóföldön az itt élő népnek a boldogabb jövő és a biztosabb megélhetés kiharcolásában segédkezet nyújtsunk; támogassuk őket szívvel, ha kell tettel. Elsők legyünk a tanácsadásban épűgy, mint a jó példa adásában! Igazgató urunktól hallottuk, hogy községünk lakossága az utolsó 50 esztendőben megkétszereződött, ez annyit jelent, hogy községünk határa a múlthoz viszonyítva a felére zsugorodott. Annyira szaporodott népünk, hogy a régi jómódú gazdák unokáinak a föld helyett már csak a summásors jutott. A summás küzdelmes életét mindnyájan ismerjük, szomorú vándorai ők a Matyóföldnek. Az a kérdés, hogy mit kellene itt tenni, hogy e szopora népefeleslegnek, vagy legalább egy részének saját falunkban munkát biztosítsunk, üres kezébe munkaeszközt és kenyeret adjunk? Egyetlen módja ennek termelésünk átszervezése. Ez nemcsak szükséges,

de sürgős feladat is! Mezőkövesden a termelés átszervezését mezőgazdaságunk iparosításával lehetne legcélszerűbben megoldani. Egyetlen út látszik itt eredményesnek, ha a nagyvárosok ipari központjai közül azokat, melyek teljes egészében a mezőgazdaság nyers terményeit dolgozzák fel, áttelepítik a nagy népsűrűségű és jól megközelíthető községekbe. Ilyen helység Mezőkövesd is! A mezőgazdasági ipari üzemek munkát és kenyeret adnának a summás kezébe. Lendületet, életerőt varázsolnának e gyárak a sok gonddal, szükséggel és szegénységgel küszködő Matyóföld népének tengődő életébe.

A Gazdakör nagy lelkesedéssel fogadta ifj. Pető János felszólalását.

Nagyon helyes utat jelölt meg ifj. Pető János — mondta az ezüstkalászosok elnöke — és hogy ez az út járható legyen, annak két elengedhetetlen követelménye van: az egyik, hogy az illetékesek segítséget nyújtsanak ipari üzemek létesítésére; a másik követelmény: a matyógazdák a tagosítással karöltve úgy szervezzék át kisbirtokaikat, hogy az egyoldalú gabonatermesztés rovására nagymennyiségű ipari feldolgozásra alkalmas nyersanyagot termeljenek. A mezőgazdasági ipari üzemek is akkor lehetnek igazán életképesek, ha a nyersanyagot közvetlen közléről olcsóbban szerezhetik be.

Milyen mezőgazdasági ipari üzemek jöhetnek itt számításba?

1. kenderfeldolgozó telep (kenderáztató), esetleg kendergyár,
1. konzervgyárak (húsfeldolgozó üzem, konyhakerti termények konzervkészítményei),
2. olajgyár (napraforgó- és lenmagolaj-sajtolás),
2. nagyarányú gyümölcsstelepitési akció kezdeményezése, majd gyümölcs-csomagoló és aszaló létesítése.

Gazdatársak 1 — szólott hozzá az egyik gazdasági tanár — a matyómezőgazdaság iparosítására a két alapfeltétel biztosítva van: mind a nyersanyagtermelés lehetősége megfelelő átszervezéssel, mind a szükséges munkáskéz. Hiszen 5000 munkáskéz a fölöslegünk. Az átszervezéssel mezőgazdaságunk két égető kérdése is megoldódna: a változatos növénytermesztés és a summáskérdés. Szükségesnek tartom hangsúlyozni azt az általános gazdaérdeket, hogy a mezőgazdaság iparosításával kapcsolatosan a feldolgozás és értékesítés terén igen nemes, altruisztikus szerep betöltése vár a szövetkezetekre. A nyersanyagtermelés kérdéséről is szólnunk kell. Először is vegyük a kendertermesztést. A juta- és textiliparban előnyösen felhasználható a kenderrost. Hazánk összes juta-behozatala 153 ezer q. (1940). Tudnunk kell, hogy a jutának jelentős részét kenderrel tudjuk pótolni. Milyen nagy jelentősége volna, ha e nyers-

anyagot nem külföldről hoznánk be, hanem magunk termelnénk. Országos viszonylatban a kendertermesztést a mostani kétszeresére kell felemelni. A Matyóföld az ország északkeleti kendertermesztési körzetébe beleesik, határunk egyes mélyebb rétegű, szelíd, tevényes agyagtalajain a kender jól díszlik. De ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy a kender táplálóanyagokban gazdag talajt kíván. Rostnyerésre a magasabb növésű és finomabb rostú »olaszkendert« ajánljuk. A kender feldolgozása jelentős munkaalkalomhoz juttatná szegényebb néprétegünket, emelné vásárlóerejüket s ez mind a néptáplálkozás, mind a többtermelés szempontjából igen fontos probléma megoldását jelentené.

Munkaalkalmak fokozása érdekében — folytatja — fel kell hívnom a Gazdatársak figyelmét az olajos növények termesztésére. Fejlett hazai olajiparunk nyersanyaghiányban szenved, tehát elsőrendű feladatunk, hogy mi magyar gazdák lássuk el olajiparunkat nyersanyaggal. Országunk növényi olajszükséglete évenként 300 ezer q; hazai szükségletre és kivitelre 80 ezer kat. holddal kellene az olaj növény termő területünket emelni; ebből Mezőkövesd is kivehetné részét 6—700 holdnyi olajnövény termesztésével. Mezőkövesden különösen a *napraforgó-termesztésnek* — mint olajnövénynek — van nagy jelentősége azért is, mert ennek ápolása, betakarítása és elcséplése *sok kézimunkát kíván*; ebben pedig a Matyóföld igen gazdag. A napraforgó termesztésénél* különös gonaot fordítsunk a helyes talajművelésre, ugyanis a napraforgó a talaj nedvességkészségét nagyon igénybeveszi.

Azt a kevés napraforgót, — szólal meg egy öreggazda melyet — most termesztünk, azt sem tudjuk értékesíteni.

Szövetkezeti alapon — válaszol Kovács Mátyás ezüstkalászos — kell megszervezni az értékesítést. Mezőkövesden »átvevőhelyet« kellene létesíteni, mely a környező 10—12 apróbb falu napraforgótermését is átvinné.

A kistermelőknek — indítványozza Jacsó István tanfolyamos — kedvezményes áron vagy ingyen kellene megfelelő nemesített vetőmagot juttatni.

Az indítványt helyeslés fogadta.

A Matyóföld száraz, meleg éghajlata alatt — mondja Lévai József felsőévfolyamos — ajánlom még az olajlen termesztését is. Nagy előny, hogy mind a napraforgó, mind a lenmagfeldolgozásnál nyert olajpogácsák

* Napraforgóból olajtésre az egytányérú szabolcsi és monori fehér magját ajánljuk. Lenből magnyerésre a hazai nemesített és a szicíliai olasz len a legmegfelelőbb.

gazdaságosan felhasználhatók állataink okszerű takarmányozására. Különösen nagyjelentőségű ez a mi fehérjeszegény takarmányozásunknál, az olajpogácsák pedig fehérjében gazdagok.

Gazdatársak! — szólal fel Kada János ezüstkalászos — az is kívánatos volna, hogy a Magyar Cukorrépaszövetség Mezőkövesd kisgazdáinak a cukorrépa termesztésére egy bizonyos területkontingenst juttatna. Ez annál is inkább indokolt, mert itt többezer kiváló répaszakmunkás áll rendelkezésre és a hatalmas kézi munkaerő-felesleg jó kihasználását nagyon elősegítené.

Gazdatársak! A cukorrépatermesztés nagy előnye még, — folytatja Farkas Gáspár ezüstkalászos — hogy a gazdaságok belterjességét háromszorosára emeli. Ha például a szántó föld 6—7%-nyi gabonája helyett cukorrépát termesztünk, ez kisüzemeink belterjességét 18—21%-kal emelné. Ha községünk lakosságának szaporodása a jövőben is az eddighez hasonlóan erősen fölfelé ívelő lesz, akkor e terhesen sűrű népesség részére még hatalmasabb munkalehetőségek biztosításáról kell gondoskodni. Akkor egy nagyméretű mezőgazdasági ipari központot kell létesíteni a Matyóföldön. Ezt a kívánalmat, mint népi szociális érdeket, legtökéletesebben teljesítené egy cukorgyár.

Ez igen jó volna, mondják többen, a sorvasztó szociális bajokat gyökeresen megoldaná!

Kíván-e még valaki a gazdakör tagjai közül — kérdezi az elnök — a termelés átszervezésének kérdéséhez hozzászólni? Vendégeink hozzájárulását is szívesen vesszük!

Gazdatársak! — szólal fel egy idős vendéggazda — nagyon szép volt, amit itt előadtak. De ennek megvalósításához mi kicsik vagyunk, a sok baj és gond megtört bennünket, anyagilag igen reménytelen a mostani helyzetünk. Nagyon kívánatos, hogy az államhatalom ránk tekintsen. Meghallja hangunkat, felénk nyújtsa segítőkészét, mert a mi dolgos kezünk is csak úgy és akkor tud eredményesen a nagy magyar hazán segíteni. Én a Gazdakör céljaihoz töretlen kitartást és sok sikert kívánok.

Megtapsolták az öreggazdát.

Kíván-e még valaki hozzászólni? — mondja biztatóan az elnök. — Senki sem. Tisztelettel kérem a jelenlevő téli gazdasági iskola mélyen tisztelt Tanárkarát, óhajtának-e a kérdéshez hozzászólni?

Tisztelt Gazdakör és Gazdatársak! — emelkedett szólásra az intézet igazgatója. A Gazdakör komoly, értékes munkáját lépésről-lépésre figyelemmel kísérjük. Megelégedéssel látjuk, hogy azt az utat, melyet

állandó együttműködésünk során járhatóként megjelöltünk, a Gazdakör mind munkásságában, mind célkitűzéseiben a haladás útjának tekinti. Ha ez az út rögzös is, de mégis célravezető. Az elhangzott indítványok megfontoltak és helyesek. Nagy értékük abban van, hogy a valóság talaján mozognak. Csak az a kiindulás lehet helyes, mely a gazdasági élet mostani adottságait veszi alapul. Ezért szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy a matyó mezőgazdaság átszervezését szorosan egybe kell kapcsolnunk a mezőkövesdi néptáplálkozás súlyos kérdéseinek megoldásával. Az elmúlt napokban az Úrnapi körmenetben mélyen megdöbbenve néztem azt a sok-sok vékonycsontú, sovány izomzatú, sápadtarcú gyermeket. Mosolyuk is szomorúság volt. Ott haladtak a menetben a nélkülözésektől bágyadtszemű matyó anyák is. Amennyire megkapóan szép volt a matyó lityák és höndörgők tarka tömege, éppen olyan lehangoló és megrendítő volt ez a kép. Azonban ha a néptáplálkozási viszonyokat vizsgáljuk, rögtön megértjük e helyzetet. Intézetünk orvosa, Saád Andor dr. behatóan tanulmányozta a község néptáplálkozását. Megállapításaiból néhányat felemlítek: a matyók étkezésében a főzelék 16.32%, a hús 5.81%, a tej- és tejtermék 4.47%, a gyümölcs 1.65%-ban szerepelt, ellenben az olajoskenyér és a szűzkenyér (fehérkenyér egymagában) táplálékuk 40%-a. E megállapítás kiáltóan igazolja azt a kívánalmat, hogy népünk több tejet, tejterméket, húst és nagyobb mennyiségű főzeléket, zöldségfélét és gyümölcsöt fogyasszon. E kérdések részleteiről megbeszéléseink során már megemlékeztünk, itt csak azt kívánom hangsúlyozni, mennyire fontos, hogy a nép egészségesebb étrendjéhez szükséges táplálóanyagok minél nagyobb mennyiségben és minél olcsóbban állíttassanak elő. Különösen fontosnak tartom, hogy a szegényebb népréteg táplálkozásának megjavításáért Mezőkövesd hús-ellátását a sertéslétszám nagyarányú felemelésével kell biztosítani. A szapora és gyorsfejlődésű sertés hízekonyságával képes arra, hogy a húsfogyasztás mellett a nagy kalóriát szolgáltató zsíros ételek fogyasztását is emelje. Ezt elérhetnénk, ha a törpebirtokosok minden két-három hold földjük után 8—10 sertést tartanának. Többen fordultak hozzám azzal a kérdéssel, milyen vetésbeosztást tartanék a Matyóföldön helyesnek? E kérdésre válaszom, tekintettel a hatalmas kézi munkaerőre, a következő: Mezőkövesd szántóföldjein a tagosítás végrehajtása után nagy általánosságban az alábbi százalékos megoszlású földkihasználást ajánlom: 30—35% kalászos, 20—26% kukorica, 10—12% lucerna, 4—5% egyéb szalastakarmány, 12—14% ipari, kereskedelmi, gumós, hüvelyes és egyéb növény, 14—15% gyümölcsös és konyhakert. Az itt

említett növénytermesztési és vetésbeosztás nagymennyiségű kézi munkaerő kihasználását tenné lehetővé s e rendszer mellett talajaink is jó erőben maradnának és megszűnne a termőföld mostani kizsarlási módja. Különös gondot kell helyeznünk az olyan növények termesztésére, melyek külföldön is kifizető módon értékesíthetők.

A MATYÓK ÁLLATTARTÁSA

Három gazdával találkozunk az egri úton. Hová tartanak? — kérdezzük. — Megyünk a téli gazdasági iskolába. Tanulni akarnak?

Azt is, de inkább csak hallgatni. Elmondják: nekem a Pista fiam jár oda. Én meg a Gáspár tanulónak vagyok a nagybátyja. A harmadik bólogat, hogy ő a Mátyás unokaöccsét nézi meg. A hét elején — magyarázzák — az intézet tanulói a gazdaudvarokat járták végig tanáraik kíséretében. Azt mondták: az állattartást tanulmányozzák. Említették a fiúk, hogy ma a második órájukon beszélnek meg a látottakat. Kíváncsiak vagyunk, meghallgatjuk! Jöjjenek velünk!

Együtt megyünk.

Megérkeztünk. A téli gazdasági iskola új és modern tanügyi épülete hívogatóan emelkedik ki a parkírozott, üdezőld előkertből. Az intézet igazgatója és tanárkara gazdatársi megbecsüléssel fogadnak. Az iskola villany csengője éppen most jelzi: vége a tízperces óraközi szünetnek. Fegyelmезetten, csendben vonulnak az intézet 16—20 éves gazdafijú tanulói tantermeikbe. Zsinóros fekete magyarruhájuk jól illik fényesen ragyogó csizmájukhoz. Az egészséges, napbarnította gazdafijú-tanulók katonás fővetéssel tisztelegve haladnak el előttünk. A felső évfolyamos tanterem felé haladunk. Velünk tart az intézet igazgatója és az állattenyésztéstan tanára. Benyitunk a tanterembe. Éles »vigyázz«-t kiált a padok előtt álló egyik tanuló. Pillanat alatt feszes vigyázzban áll az egész osztály, gondosan ügyelve, hogy sorok szerint szépen takarják egymást. Felmegyünk az iskola dobogójára, szembe a tanulókkal és mi is kihúzzuk magunkat.

»Szebb jövőt!« mondja az igazgató kemény hangon. »Adjon Isten« válaszol, mintha csak egy hang volna, az egész osztály. A padok előtt álló tanuló előlép, keményen tiszteleg s jelenti: »Igazgató Úr! Lévai József felső évfolyamos tanuló, iskolaparancsnok és tantermi ügyeletes tisztelettel jelentem, létszám 40 felső évfolyamos tanuló, hiányzó nincs.«

Ezután mindnyájan elhelyezkedünk. Az állattenyésztés tanára a tanári asztalnál, mi pedig az intézet igazgatójával az utolsó sor üres padjaiba ülünk be, hogy a tanóra rendes menetét ne zavarjuk.

Az utóbbi állattenyésztési gyakorlati órákon — mondja az állattenyésztés tanára — a mezőkövesdi kis- és törpebirtokosoknál udvarszemléket tartottunk. Célunk az volt, hogy az állattartási viszonyaikat tanulmányozzuk. A mai ismétlési óránkat — mint a gyakorlaton is említettem — arra használjuk fel, hogy a látottakat átismételve összefoglaljuk, s ezekből a tanulságot levonjuk.

Mi jellemző a mezőkövesdi kisgazdák állattenyésztésére?

Jellemző, — ugrik fel katonás tartással Sebe József tanuló — hogy kevés állatot tartanak. A helyi állattartásnak ez az egyik legnagyobb hibája.

Számításokat is végeztünk erre vonatkozóan, — mondja a szaktanár — ki emlékszik rá?

Sok gazda udvarán — feleli Csirmaz János tanuló — olyan kevés állatot találtunk, hogy számításaink szerint egy számos-állatra (500 kg-os állat vagy állatcsoport) 7—8 kat. hold szántó föld jutott, de ennél még rosszabb arányt is láttunk: *az egyik gazda csak 11 hold szántó után tartott egy számos-állatot. Ez nagy hiba, mert állaterős gazdaságokban minden 2—2«5 kat. hold szántóra tartanak egy számosállatot. Az udvarszemléken is megállapítottuk, hogy az okszerű gazdálkodáshoz legalább háromszor-négyszer ennyi állattartás szükséges.*

Mit állapítottunk még meg? — kérdezi a szaktanár.

Nagyon gyenge az állatok takarmányozása — állt fel Pető György tanuló. — Sok gazda udvarán csak szalmát, töreket és kukoricaszárat találtunk, ez volt az összes takarmánykészletük. Így állattartásuk második nagy hibája, hogy az állattenyésztés fejlesztéséhez szükséges változatos és táplálóanyagban gazdag takarmányuk nincsen. Túlméretezett a gabonatermesztésük s e miatt sok a szalmájuk, törekjük és ezek erőltetett etetése okozza azt a szomorú látványt, hogy a gazdaudvarok tele vannak: nagyfejű, vékonylábú, puffadt-szalmahasú, petyhüdt szervezetű, gyenge izomzatú, koravén növendékállatokkal. Sok gazdánál olyan silány az állattartás, hogy az állatok éheztetése már szinte az állatkínzás határán mozog. E sajnálatos állapot oka a teljesen helytelen és szakszerűtlen takarmányozás. Községünknek kevés a rétje, legelője silány, a szántóföldeken termesztett mesterséges takarmányok mennyisége pedig alacsony színvonalú. Ezért van az, hogy a legtöbb gazdaságban az eladásra kerülő piaci növény sokkal több, mint a feletetésre szánt takarmánynövény.

Több gazdaság — egészíti ki a szaktanár — piaci és takarmánynövényeinek arányát ki is számítottuk.

Igen, fel is jegyeztem e számításokat a füzetemben — jelenti Pető.

Írja fel a számítások eredményét a táblára I

A mezőkövesdi kisgazdaságok — írja Pető — piaci és takarmánynövényeinek százalékos aránya:

				Piaci növény kat.hold	%	Takarmánynövény kat.hold	%
I. számú:	7 holdas gazdaságban	4.00 k.h.	57.1%	3.00 k. h.	42.9%		
II. »	11 »	7.50 »	» 68.2%	3.50 »	»31.8%		
III. »	27.5 »	13.80 »	» 50.0%	13.70 »	»50.0%		
V. »	32 »	22.80 »	» 71.2%	9.20 »	»28.8%		
V. »	37.5 »	24.00 »	» 66.7%	13.50 »	»33.3%		

Ha a piaci és takarmánynövények aránya között párhuzamot vonunk, milyen eredményt kapunk?

Az összehasonlítás világosan mutatja, hogy Mezőkövesd szántóföldi terményeiben a túlsúly az eladásra kerülő piaci növényekre jut.

Mit látunk még az összehasonlításnál?

A termőföld táplálóanyag készletének jelentékeny részét kiviszik a gazdaságukból, — jelentkezik felelésre Bálint Mátyás — anélkül azonban, hogy azt a kívánatos mértékben vissza is pótolnák.

Miből látjuk ezt?

A piacra kerülő növényük sokkal több, mint a takarmányuk, így kevés állatot tartanak és kevés trágyát nyernek, emiatt a földek táplálóanyaga állandóan fogy. A kimutatásban szereplő gazdaságok közül még a legjobb arányt a III. számú 27.5 holdas gazdaság mutatja: 50—50%-os piaci és takarmánynövény megoszlással.

Helyes! További kérdés az, hogy az említett 5 matyógazdaság szántóföldi takarmányai milyen növénycsoportokból kerülnek ki?

Ezt is kimutatásba foglaltuk és följegyeztük füzetünkbe — választak a tanulók.

Felírja a kimutatást a táblára vitéz Gomba Kálmán! (1. 221. old.)

Mit tud leolvasni e kimutatásból vitéz Gomba?

Először is azt látom, — feleli Gomba — hogy igen kevés szántóföldi takarmányt termesztenek és ennek is 57—86 százalékát gabonamagvak alkotják. Továbbá az állatokkal értékesített növényeknek — a szalma, törek és kukoricaszár kivételével — csupán 7—33 százaléka* a szántóföldi szálastakarmány. Ezek között is — ezt az udvarszemléken állapítottuk meg — igen alárendelt szerep jut a lucernának és a bükkönynek,

* Mezőkövesd 8 százalékos rétterületének szénahozadékán kívül.

A gazdaság			A szántóföldi takarmányterületből esik *						
megnevezése és nagysága			a szántóföldi takarmányok területének kat. hold	gabonamagvakra		szálastakarmányokra		gyök- és gumós növényekre	
				k. h.	%	k. h.	%	k. h.	%
I. számú	7	holdas	3—	2·50	83·4	0·25	8·3	0·25	8·3C
II. »	11	»	3·50	2·00	57·1	1—	28·6	0·50	14·3C
III. »	27·5	»	13·70	8·50	62·0	4·50	32·8	0·70	5·1C
IV. »	32	»	9·20	8·00	86·9	0·70	7·6	0·50	5·5C
V. »	37·5	»	13·50	8·50	63·9	4·50	33·4	0·50	3·7C

mint talajjavító és nitrogényűjtő pillangós növényeknek, pedig ezek hús- és csontképző táplálóanyagokban gazdagok.

Az udvarszemléken milyen megfigyeléseket tettünk még, Márton János?

A növendékállatoknak — feleli Márton — ugyanazokat a gyenge táplálóértékű takarmányokat adják, mint a csupán életfenntartó takarmányban részesülő ridegmarháknak.

Erre is végeztünk számításokat a gazdaudvarokban, a füzetéből írja föl az eredményt a táblára!

Egy 10 hónapos 200 kilogrammos üszőborjú téli takarmánya naponta:

A takarmány táplálóanyag tartalma	a szárazanyag	emészthető fehérje	keményítő érték
	kg	kg	kg
3 kg rétiszéna, közepes	2·52	0·11	0·89
1 kg búzapolyva	0·87	0·01	0·25
1 kg kukoricaszár	0·80	0·01	0·26
0·5 kg kukoricadara	0·43	0·04	0·40
0·5 kg árpadara	0·43	0·05	0·36
3 kg takarmányrépa	0·39	0·00	0·22
1 napi takarmányban van ...	5·44	0·22	2·38
1 napi táplálóanyagszükséglet	5·20	0·44	2·50
Felesleg	0·24	—	—
Hiány	—	0·22	0·12

A fenti számításból mit állapíthatunk meg? — kérdezi a szaktanár.

A szárazanyagot, vagyis a hastöltelék feleslegben etetik, ezért van a sok szalmahasú borjújuk, azonban az izomfejlesztő, húsképző fehérjéből a szükségletnek csak felét adják, ez az oka, hogy olyan sok a gyenge

* Takarmányterülethez számítottuk mindazokat, melyeknek termé- nyeit állatokkal etetik fel.

és sovány üszőjük. A keményítő táplálóanyag etetése kielégítő. Azonban nagy baj, hogy az éven aluli tenyésztésre szánt növendékállatoknak kukoricadarát adnak és ettől izom helyett csak — tenyésztés szempontjából értéktelen — borjúsírt termelnek.

De nemcsak a növendékállatok, — szólt közbe az igazgató — hanem a fejőstehenek takarmányozása is gyenge. Ki tudha erre példát mondani?

Egyik gazda — jelentkezett felelésre Nagy Gy. Sándor — az 500 kg-os és hat literes tehenének téli takarmányul naponta a következőket adta: 3 kg rétiszéna, 8 kg kukoricaszár, 4 kg árpaszalma, 2 kg búzapolyva, 1 kg kukoricadara, 0.5 kg árpadara és 8 kg takarmányrépa; ebben a takarmányadagban — a jegyzetéből olvassa — van: 15.5 kg szárazanyag, 270 gr emészthető fehérje és 540 gr keményítőérték. Ha a szakkönyvekben előírt szükséglettel szembeállítjuk, láthatjuk, hogy mind a szárazanyagból, mind a keményítőből 1.5—1.5 kg-mal feleslegesen többet etetnek, azonban fehérjéből, mint fontos tejképző takarmányból a szükségletnek még felét sem adják meg. Elegendő fehérje etetése mellett az említett gazda tehene 6 liter tej helyett 12—13 liter tejet is adna.

A fejőstehenek takarmányozására kinek van még észrevétele?

Az udvarszemléken — jelentkezett Gáspár — szomorúan láttuk, hogy a takarmányoknak mindössze 4—6%-a a vizenyőstakarmány (takarmányrépa és burgonya), pedig ezek a tejképződést és a takarmányok emészthetőségét nagyon elősegítik. A zombolyázott vagy a silótakarmányt is hiába kerestük a gazdaudvarokon. A gyakorlati életben azonban sok gazda kárát vallja e takarmányok hiányának, ezért van olyan sűrűn állataiknak emésztési zavara, béldugulása vagy kérődzésük elmaradása.

De nyáron sem kedvezőbb a helyzet — feleli Edöcs József. — A nyári szárazság kiégeti az egyébként is gondozatlan legelőket, zöldtakarmányt termelni pedig az itteni tagozott földeken nagyon nehéz.

úgy van I Pedig Mezőkövesd egészséges tejellátása céljából feltétlenül fokozni kell a tehenek tej hozamát, ezért tenyésztésre a nagyobb tejmennyiséget szolgáltató teheneket válogassuk ki és ezeket magasabb fehérjetartalmú takarmányokkal etessük.

Kinek van még észrevétele az udvarszemlékkel kapcsolatosan?

A mezőkövesdi istállókra az az észrevételem, — feleli Lanszky József — hogy sötétek, kicsinyek és alacsonyok. Az udvarszemléken az egyik gazda istállójának megmértem az ablakfelületét, továbbá az istálló alapterületét és kiszámítottam köbtartalmát. A három tenyéryi ablakú

istállón az egyik 30 x 20 cm méretű, a másik két ablak is csak valamivel volt nagyobb, az összes ablakfelület pedig 0-31 m². Az istálló alapterülete 35 m² volt és hogy az istálló az állategészségügyi követelményeknek megfeleljen, ehhez legalább 2.5—3 m² ablakfelület kellene, tehát tízszer akkora. Az istállót 104 m³-esnek számítottam és benne 5.5 számosállatot tartott a gazdája. Ennyi állatnak pedig 165 m³-es istállóra volna szüksége. De ennél is súlyosabb hiba, hogy a tenyérnyi kis ablakokat a gazdájuk betapasztotta, így ezek ki sem nyithatók és a szellőztetés kérdése nincs megoldva. Súlyosbítja ezt az építkezési módot az is, hogy az istállóból a hígürülék elvezetésére nincsen csatornaberendezés. A hígürülék ott párolog az istállóban, gőzével megtelíti a levegőt és fölösleges hangsúlyozni, mennyire káros ez az állatok egészségére. A gazdaudvarokban az állatoknak kifutójuk sincsen, úgyhogy azok ősztől tavaszig zárt helyen vannak és ez mind a növendék-, mind a tenyészállatoknak nevelésénél és tartásánál igen nagy hátrányt jelent.

A külterjes mezőkövesdi viszonyok mellett — folytatja ifj. Pető János — a sok szalma és kukoricaszár etetése inkább a magyarmarha tartásának kedvezne és nem az igényes vöröstarka marhának, melynek tenyésztése csak sok lucerna és zöldtakarmány felhasználásával mutatkoznék eredményesnek.

Milyen állatfajok tartását ajánlanák még gazdáinknak?

Nagyarányú sertéstartást ajánlanám, — szólal fel Edöcs István — ugyanis a sertés szaporaságával, gyors fejlődésével és hízekonyságával a legtöbb húst és zsírt termeli és e mellett a legmagasabb tőkekamatozást biztosítja. A mezőkövesdi külterjes tartás (legeltetés és kukoricaetetés) mellett a mangalicasertés tenyésztését javaslom.

Jelentős szerepet kell itt biztosítani a baromfitenyésztésnek is — egészíti ki Gáspár György. — Ennek alapanyaga a kendermagos magyar parlagi tyúk legyen és azt vagy tenyész kiválasztással, vagy nemesvérű állatok cseppvérkeresztésével javítsuk meg.

Nem szabad megfélekednünk a házinyúl tenyésztéséről sem, — hangsúlyozza Papp József — ez mint mellékfoglalkozás nagyon elősegíti a kisemberek életviszonyának javítását. A házinyúltenyésztés előnye, hogy az egyébként kevésbé értékesíthető háztartási, kerti és gazdasági növényrészekből húst, bőrt, szőrt és gereznát termel. Ezzel, háza apró népének munkaerejét is jövedelmezően kihasználhatja a törpebirtokos.

Hogyan fejleszthető itt az állattenyésztés? — kérdezi az igazgató.

Az állattenyésztés fejlesztése érdekében legfőbb célunk legyen, — pattan fel Bóta Zoltán — hogy a tudományos módszer ismereteit a széles

néprétegek között elterjesszük. Az okszerű állattenyésztést folytató gazdának ma már tudnia kell, hogy állatainak mennyi emészthető fehérjére, keményítő-értékre és milyen vitaminokra van szüksége. *Ezért a minőségi állattenyésztés bevezetése elengedhetetlenül szükséges.*

A minőségi tenyésztést pedig — magyarázza vitéz Bak László — csak helyes tenyész kiválasztással, a törzskönyvezés bevezetésével és az okszerű takarmányozással érhetjük el.

A gazdákkal hogyan tudnánk a törzskönyvezést megkedveltetni?

A kiváló törzskönyvezett tenyészettel rendelkező kisgazdákat értékes jutalomban és különféle állami kedvezményekben, így földadó elengedésben kellene részesíteni — javasolta Nagy Gyula.

Én *a kiváló állattenyésztő kisgazdákat* — fejtegeti Kovács József — kedvezményes *silóépítési akcióban részesíteném*, hogy nagymennyiségű nyári zöldtakarmányt tudjanak télire elraktározni és ezzel állattenyésztésüket az okszerű takarmányozás megvalósításával még magasabb színvonalúvá fejlesszék.

A kistenyésztőknek — feleli Tolvaj László — ingyen istállóterveket kellene rendelkezésükre bocsátani. Fontos, hogy e tervek könnyen és olcsón kivihetők és az istállóhigiénianak is mindenben megfelelők legyenek.

Az udvarszemlék tanulságait helyesen fejtették ki — fejezi be az órát az állattenyésztés tanára. — Röviden összefoglalom az elmondottakat: helyes tenyészállat kiválasztás, okszerű takarmányozás és a törzskönyvezés széles alapú bevezetése biztosítaná az állattenyésztés fejlesztését. Azonban nem mulaszthatom el figyelmüket felhívni, hogy a fejlődés eléréséhez elengedhetetlen kellékek tartom az állatkiállítások rendezését is. Ezek rendszerint mély és jelentős hatással vannak a kisgazdák állattenyésztésére és e mellett igen hatásos propaganda eszköz is. Azt a nagy előnyt is magában rejti az állatkiállítás, hogy itt kisgazdáink a tenyészállatokat beszerezhetik, majd később pedig el is adhatják. A mi intézetünk felavatási ünnepe alkalmával a Borsod Vármegyei Gazdasági Egyesülettel karöltve Mezőkövesden egy nagyszabású járási állatkiállítást rendeztünk, melyen díjazásban csak a kisgazdák állatai részesültek, az uradalmak csak bemutatóra hajtották fel állataikat.

A szaktanár az óra befejezése előtt a többi tárggyal kapcsolatos megfigyelésekre is utal. Csengetnek. Vége az állattenyésztési órának.

Most húszperces óráközi szünet következik. Kihallgatásra sorakoznak a tanulók — magyarázza nekünk az igazgató. Mindennap ilyenkor tartjuk a kihallgatást. Elsősorban állnak a tantermi ügyeletesek, a

hálósobák parancsnokai és a napi eseményekről jelentést tesznek, utánuk sorakoznak a kérelmezők és panaszosak. Hatalmas nevelési esz-köz a napi kihallgatás: fegyelmez, rendre szoktat, tiszteletre tanít. Büszkén nézzük a fiúk fegyelmét. Keményen vágják össze bokájukat. Csattan a csizmaszára, tisztelegnek, jelentkeznek. Elgondolkozva haladunk hazafelé. Most látjuk, mennyi a hiba, milyen sok a tennivaló a mi állattenyésztésünkben. Sokat kell még tanulni a magyar kisgazdának, hogy a mai értelemben vett állattenyésztő nevet kiérdemelje.

A MATYÓFÖLD GYÜMÖLCSÖSÍTÉSE

Mezőkövesd nagyszámú kis- és törpebirtokosának megélhetést alig nyújtó és szűkreszabott életterét a mostaninál egészségesebbé kell tenni. Az életter biztosításának problémája szinte kényszerítő erővel követeli Mezőkövesd gyümölcsösítését. Nagyarányú gyümölcsstelepleléssel három nagyon fontos kérdés részben meg is oldódna: 1. a néptáplálkozás javítása, 2. a munkaalkalom biztosítása és 3. a jövedelmezőség emelkedése.

Hazánkban minden 30., a nyugati országokban minden 14. ember fogyaszt állandóan gyümölcsöt. Németországban az egy személyre eső évi gyümölcsfogyasztás 84 kg, míg nálunk 25 kg. A matyónép táplálékának a gyümölcs csak 1'65%-a.

A magyar gyümölcs ízre, zamatra, szépségre, tartósságra és vitamintartalomra teljes mértékben versenyképes a többi országok gyümölcsével. Hazánk Európa gyümölcsöskertje lehetne. A Matyóföldnek is megvannak a maga gyümölcsnemei. Kiválóan megtermi a csonthéjasok közül elsősorban a meggyet és cseresznyét, azután a kajszibarackot és diót.

A gyümölcsösítés megkezdésének első lépése, hogy a gyümölcsösök mostani állapotáról helyzetképet kapjunk. Környezettanulmányozást végeztünk a mezőkövesdi gyümölcsöskertekben is. A tulajdonosok megkérdezték, mi a véleményünk a fáikról? E vélemény bizony lesújtó, igen sok az elhanyagolt, beteges, kezeletlen öreg fa. Ezeket bátran nevezhetjük a gyümölcsöskertek »koldusainak«. De a fiatal fák is gondozatlanok, nyezetlen állapotuk sem mutat kedvezőbb képet, ezek is »mostoha-gyermekei« a házikerteknek. Fáik olyan közel vannak ültetve egymáshoz, hogy alig haladunk két lépést, máris másik gyümölcsfába ütközünk. A gyümölcsfák koronája annyira sűrű, hogy azok közepébe lehetetlen belátni. Milyen hátrány származik ebből? Megmondjuk. Egyik fa elszívja a másik táplálóanyagát, továbbá a gyümölcsfák sűrű koronája közé sem

napfény, sem elég levegő behatolni nem tud, az ilyen fa gyümölcse is önmagától időelőtt lehull. Ezért látunk a piacon olyan sok színtelen, félérett és gyenge minőségű gyümölcsöt. A rovarkártevők nagy tömegű elszaporodása és a gombabetegségek elhatalmasodása két mulasztásból ered: 1. a fák sűrű koronája — ugyanis fáiknak sűrű ágait nem ritkítják, nem nyesik és a fa kergét sem gondozzák, 2. a permetezés hiánya. E nagy-községben alig van néhány permetezőgép és ilyen megszervezettség mellett nem is védekezhetnek.

Hogy mennyire szükséges volna a rendszeres védekezés, ezt legjobban mutatja az a hatalmas veszély, mely a meglévő gyümölcsösöket is pusztulásra ítélte s ez a kaliforniai pajzstetű (*Aspidiotus perniciosus*) kártétele. A tömegesen jelentkező gyümölcsmolyok, faragók és levéltetvek kártétele sem sokkal marad az előbbi mögött. A mezőkövesdi gyümölcsfák legveszélyesebb két gombabetegsége: a vánkospenezs (*Monilia*) és a varasodás (*Fusicladium*) a gyümölcsösök háromnegyed részét pusztítja.

A gyümölcsösítés terén elsősorban is két fontos kérdést kell megoldani: 1. eredményes gyümölcsvédelem, 2. olcsó telepítés. Rendszeres faápolás és permetezés nélkül ma már nincsen gyümölcskultúra. Napjainkban a gyümölcstermesztés egyenlő a betegségek elleni védekezéssel. Az igazi gyümölcstermesztő országok azt vallják: »Permetezz, vagy add meg magad!«, vagyis aki nem permetez, az ne termessen gyümölcsöt. Az olcsó telepítés biztosítása legkönnyebben úgy volna elérhető, ha a község létesítene egy 4—5 holdas faiskolát egy szakképzett kertész vezetése mellett. Itt a talaj és az éghajlati viszonyoknak megfelelő fajtaazonos gyümölcsfaoltványokat nevelnék és ezeket jutányos áron vagy a legszegényebb néprétegnek ingyen osztanák ki. E befektetés később bőségesen megtérülne a megerősödött adóalanyok, vagyis a gyümölcstermelők jobb adózása révén. A kívánatos eredmény elérésére Mezőkövesden évenként 6—8000 darab gyümölcsfaoltványt kellene telepíteni.

A Matyóföldön nagyon indokolt egy »Gyümölcstermelő- és Értékesítő Szövetkezet« létesítése a következő céllal: 1. az egységes gyümölcstermesztés, 2. minőségi termesztés, 3. olcsó termesztés és 4. az értékesítés megoldása végett. A szövetkezetnek minden gyümölcstermelő tagja lehet. Azonban tömegtermelésre mindenki csak a szövetkezet által kijelölt és rendelkezésre bocsátott gyümölcsfajtákat telepítheti. Az olcsó és egységes védekezés a szövetkezet permetezőgépeivel úgy történék, hogy a tagok az elfogyasztott permetlé mennyisége után fizetnék a költségeket.

Ha valahol, úgy a Matyóföldön teljesen indokolt, hogy az állam a permetezőgépek beszerzésében messzemenően támogassa a szűkös viszonyokkal vívódó matyónépet. Az első nagy védekező permetezést itt is — az elmúlt években több községben már megvalósított — állami akciók védekezés keretében kellene végrehajtani.

Ha a rendszeres védekezéssel a betegségektől és kártevőktől megszabadították a gyümölcsfákat, csak azután gondolhatnak nagyarányú telepítésre, mert egyébként az újabb telepítések is fertőződnek e betegségekkel és kártevőkkel.

Az éghajlati és talajviszonyok megfelelő tanulmányozása alapján megállapítottuk, hogy Mezőkövesden két gyümölcsös-kör telepítése biztat eredménnyel: 1. *belsőkör*, ehhez tartozna a község belterülete és annak szélén húzódó gyümölcsösövezet, 2. *külsőkör*, a Szomolyai-út két oldalán Csoportosok balpart dűlőjén elterülő rész.

A *belsőkörbe* kerülne a cseresznye, kajszibarack, és pedig a Magyar legjobb és kései rózsabarack, továbbá a körte.

A *külsőkörbe* kerülne a Pándi üvegmeggy, dió és cseresznye.

Tömegtermelésre szánt Germersdorfi és Szomolyai cseresznye telepítésénél gazdáinknak nem szabad megfeledkezniök arról, hogy a Matyóföld a közepesnél mészben szegényebb, ezért a hiányzó meszet (egy közép nagyságú fára 8—12 kg) pótolniok kell. Ugyanezt mondhatjuk a kajszibarack telepítéséről is. A kajszibarackról tudnunk kell, hogy a fagy iránt érzékeny, különösen a fiatal fa. Fagyveszélyes, mélyfekvésű területre ne ültessük, legjobb a kert védettebb, lapos területeire telepíteni a kajszit. Száraz tavaszi és nyáreleji időjárás mellett a kajszifát öntözni is kell és veszedelmes monilia betegsége ellen permetezni, mert ezek is okozóivá válhatnak a gutaütésnek. Szeles vidékünkön legjobb a közép magas törzsű fák ültetése, a cseresznyét 10 m, a kajszit 7—8 m távolságra. Helyesnek tartjuk Bayer Róbert tanügyi főtanácsos elgondolását, szerinte a házikertek kihasználására 50 ezer darab »Magyar legjobb kajszit« kellene telepíteni.

A községben található sok öreg körtefa azt bizonyítja, hogy az itteni meleg éghajlatot, valamint a kevés meszet tartalmazó, vízáteresztő talajt a körte szereti. Hazánknak jelentős télikörte behozatala van, pedig természetnének annyit, hogy kivitelünk is lenne, mivel a külföld is nagyon keresi.

A Szomolyai-úti külsőkörben elszórtan már meg is indult a szőlő és gyümölcsös telepítése minden tervszerűség nélkül. Ezen a részen mintegy 1200 kat. hold gyümölcsösítésre alkalmas terület van, ebből 1000 kat.

holdat Pándi üvegmegggyel kellene betelepíteni. Itt e bükkaljai területek kiválóan megtermik az üvegmegggyet, melyből külföldön is nagy kereslet van, úgyhogy korlátlan mennyiség helyezhető el belőle. Az ezer holdon, holdanként 120 fát véve, 120.000 Pándi üvegmegggy telepíthető. Egy fának átlagos termését 25 kg-ban vesszük fel, így 30.000 q megggyre számíthatnánk. A külföld nagy tételekben, 50 filléres árban vette át a megggyet 1939/40-ben, ez T5 millió pengő bevételt jelentene. Ha csak kétezer család foglalkozna megggytermesztéssel, — ez 8—9 ezer lélek — úgy egy-egy családra 750 P bevétel jutna, vagyis majdnem a fél községnek nyújtana biztos megélhetést. Cseresznye is telepíthető a külsőkörbe, továbbá a 120—150 holdnyi mélyebb fekvésű területen félpapírhéjú dió.

A Hór és Kánya patak partjain az ízletes gyümölcsű és kitűnő aszalványt adó Ageni szilvatermesztése adná a legmagasabb jövedelmet.

A gyümölcsstelepítő gazdáknak tudniok kell, hogy a Matyóföld nem almavidék. Sem a talajnak, sem a levegőnek nincs olyan nedvességtartalma, mint a kiváló almatermő vidékeknek. Azonkívül az itteni alföldi klíma mellett az alma egyik legveszedelmesebb kártevője az almamöly hihetetlen mértékben elszaporodott. Kis mennyiségben és inkább csak saját szükségletre, a nyári alma termesztésére lehet gondolni.

Sok gazdát megtévesztenek Bayer Róbert tanügyi főtanácsos pirosló és csábítóan mosolygó Jonathán-almái. Csak ezek a gazdák egy dologra nem gondoltak: elfelejtették megkérdezni, hogy e Jonathán-almák hányszor lettek permetezve, mert itt csak 10—12-szeri permetezés után szépek, egészségesek és kívánatosak. Az ilyen termesztési mód a kistermelőknek drága. Drága termesztésre pedig kisembereknek ma gondolni sem szabad.

Fontos a tömegtermesztésre* szánt gyümölcsfáink alanyainak helyes megválasztása. Legjobb, ha vidékünkön a megggyet sajmegggyre oltjuk, a cseresznyét pedig vad törzsbe koronamagasságban. A kajszibarack a tengeribarackon (vadkajszi) adja a legjobb termést, a veres vagy lószemű szilvaalanyon pedig állítólag jobban ellentáll a gutaütésnek és hosszabb életű lesz. A mezőkövesdi m. kir. téli gazdasági iskola 1939-ben

* *Mezőkövesd tömegtermesztésre alkalmas gyümölcsnemei:* Pándi üvegmegggy; Szomolyai és Germersdorffi cseresznye. Magyar legjobb és kései rózsabarack, félpapírhéjú dió, Ageni szilva, Hardenpont téli vajkörte és Serres Olivér téli körte.

Csupán házi szükségletre termesztetők: Vilmos körte (nyári), Bosck Kobak és Avranches jó Lujza (őszi körték), piros Asztrakáni nyári alma, Graven&teini, Bauman renet, Londoni pepin, Jonathán és Batul téli almák.

összehasonlító alanykísérletezés céljából 1100 négyszögöles gyümölcsöt telepített. Az itt mutatkozó eredmények alapján tanácsolja majd a termelőknek a legmegfelelőbb alanyfajta kiválasztását.

Először a belső házikerteket kell gyümölcsösíteni, így a nép megszokná és megszeretné a gyümölcsfát. Megtanulnák az ápolását s egyúttal belátnák, hogy érdemes a gyümölcsösre áldozni, mert a jól kezelt fa öt-hatszorosan megtéríti a kezelés költségeit. A helyi gyümölcskultúra magas fokra csak akkor emelkedhet, ha a szakképzés kérdését is sikerült megoldani. Ennek elérésére a téli gazdasági iskola tervbe vette, hogy évenként egy-egy kéthetes ingyenes gyümölcsstermesztési és védelmi tanfolyamot rendez a kistermelőknek. A tanultak felhasználásával az egységes és egészséges gyümölcsstermesztés megvalósítása könnyen elérhető.

Külföldi eladásra versenyképes gyümölcsöt csak megfelelő szakképzettséggel termeszthetünk, ezért ennek megoldása az első és legfontosabb lépés. Szükséges továbbá a belföldi gyümölcsfogyasztás emelése is. Ennek érdekében a felvilágosítás terén igen nemes szerepkör vár a papi, tanári és tanítói karra. A jövőben: a szinte ugrásszerűen megkívánt gyümölcsfogyasztás emelkedésében igen kimagasló eredmény várható a Zöldkeresztes Egészségvédelmi Szolgálat eredményes közreműködésétől. Ezt az utat jelölte meg járhatóként a mezőkövesdi járás Zöldkeresztes Egészségvédelmi Szolgálat vezetője: dr. Benyó Endre tisztiorvos »Mezőkövesd és betegségei« című fejezetben.

KERTES CSALÁDI HÁZAK

A gyümölcsös kertek bejárása során csodálattal néztük a sokgyermekes, szegény summáscsaládok nehéz életét. Biológiai szempontból értékes népréteg a summás, megérdemli a legteljesebb gondozást. Szaporodásuk arányában kellene biztosítani terjeszkedésüket. Ez a nép szomjúhozza a jobblétet, az általános emelkedést, a tudásvágyat, csak legyen egy kis hajléka, hol megvethesse lábát.

Elbeszélgetünk velük. Azt mondják, a kertés családi ház a legszebb álmuk. Szegények, bevételük és anyagi erejük igen mérsékelt. Mégis legfőbb vágyuk, hogy heti párpengős törlesztéssel egészségesebb hajlékhoz jussanak. Ilyen könnyítéssel igen kevesen maradnának családi ház nélkül. Hogy a kertés családi háznak a család szociális életében milyen jelentősége van, elég egy-két szóval rámutatni a baromfiudvarra, sertés-

ólra és konyhakertre. Kedvezményes sertés- és baromfibeszerzés lehetősége nagyban elősegítené anyagi megerősödésüket és családi jólétüket. A 400—600 négyszögöles házikertek megteremnék az egészséges táplálkozásukhoz szükséges zöldségfélét és gyümölcsöt. Családi házzal bíró szorgalmas ember nem ismeri a nélkülözést. A családi ház az életszínvonalat jelentősen emelné és a javulás elindulna a maga feltartóztatlan útján.

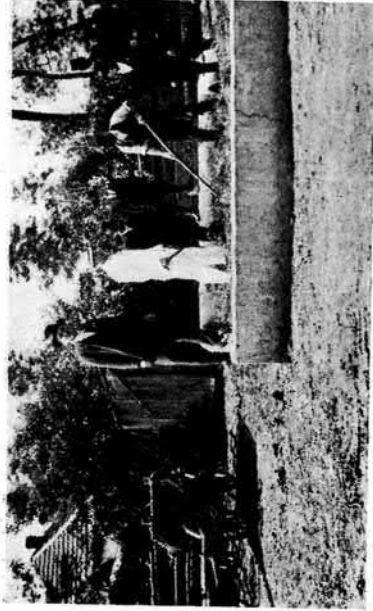
Az ínségakció céljaira fordított összegek helyett — mondják — inkább házhelyeket kapnának, az jobban segítene rajtuk. Felépített, kész házak átadása — folytatják — nekünk drága, ezt mi nem bírjuk törleszteni. A telepítéseknél is az 5—6 ezer pengős házak törlesztésével küszködnek a telepések legtöbbit. A házhelyhez juttatottak lakóházzal ellátása olyan módon történhetne, hogy a lakóházak falát vályogból maguk az érdekeltek emelnék fel, egymást kölcsönösen segítve munkával. Az épületfára és a tetőhöz szükséges 5—600 pengőt hosszabb lejáratú hitelre kapnák, ezt heti 3—4 pengős részletekben törlesztnék. A kölcsönök folyósítása szövetkezeti alapon történék. Esetleg a szövetkezet maga szerezne be az épületfát, tetőcserepet s így a közvetítő kereskedelem kikapcsolódna. Ezzel jelentősen olcsóbb anyaghoz jutnának. Kölcsönt vagy épületanyagot csupán a ház falának felemelése után utalna ki a szövetkezet. Tető- és faanyagkölcsönhöz hozzájuthatna minden summásmunkás, aki már felépített fallal rendelkezik. Csak a kölcsön vagy az anyag értékének kifizetése után menne át tulajdonukba a ház. A további fejlődés lehetősége adva volna s csak a megindulás éveiben lenne szükséges heti pár pengővel törleszthető közepes lejáratú hitelhez juttatni a családi ház igénylőit. A nép jobb életlehetősége nagyban fokozható volna, ha a becsületes, szorgalmas és anyagilag megerősödött családi ház tulajdonosa a későbbiek során kisbérlethez is juthatna. A kellő felszereléssel rendelkező és arra érdemes kisbérlok telepítése már könnyebb lenne. Ilyen fokozatos fejlődéssel a szociális népi problémák nagyobb nehézségek nélkül megvalósíthatók.

GAZDASÁGI SZAKOKTATÁS MEZŐKÖVESDEN

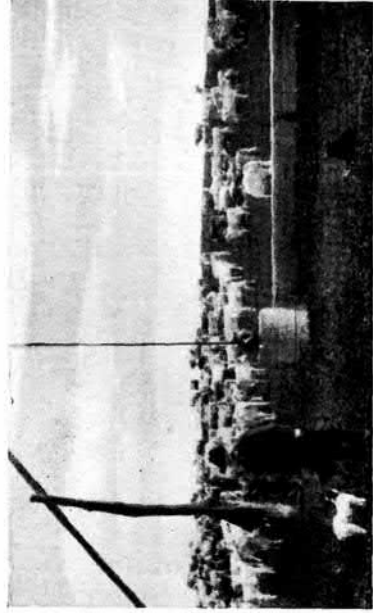
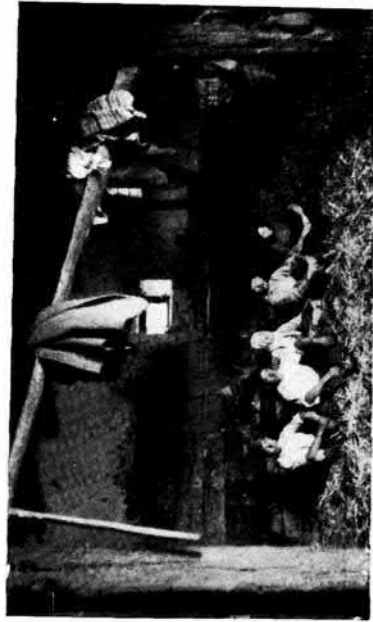
Az utolsó évtizedben Mezőkövesd vezetőrétegét sokat foglalkoztatta annak gondolata, hogy alacsony színvonalú mezőgazdaságát egy gazdasági szakoktatási intézmény céltudatos irányító munkájával a fejlődés útjára segítse.

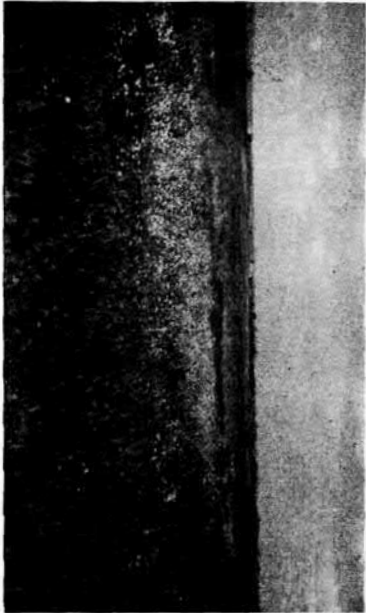

egy kisgazda »trágyadomb«-ja.
A trágyakezelés hitányos, ezért trágya helyett csak
sovány szalmakorhadek jut az éhező föléeknek.

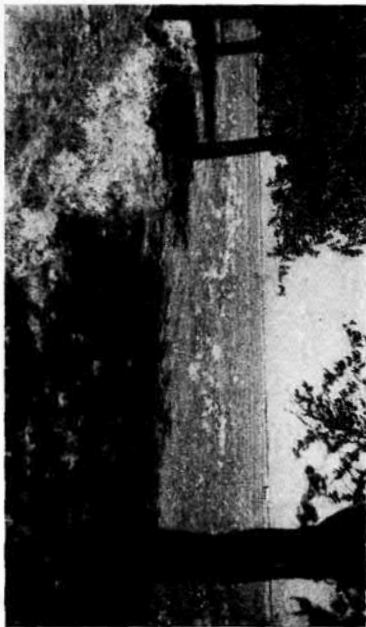

Trágyakezelés Mezőkövesden :
egy ezüstkalásos gazda belontrágyatelepe.
A gyakorlati oktatás során az ezüstkalásos gazdák
bemutadják a trágyakezelés helyes módját.

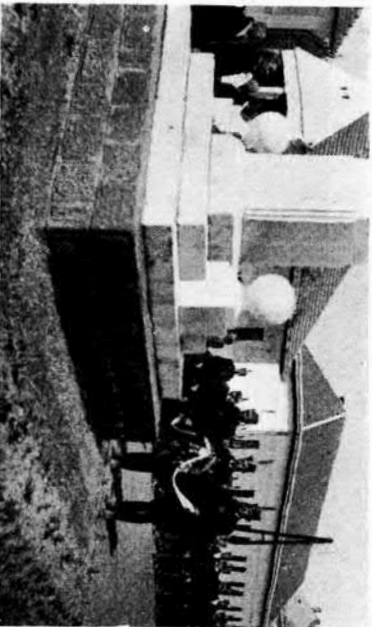
*Gyomnövényekkel, úgynevezett vadbírdagokkal disztelt
bizavetés Mezökövesden.*

Szerbóistól jehertő mezőkövesdi legelő.

*A mezőkövesdi ezüstkaldszos gazdák udvarszemléje
1941-ben. Állabírdától.*

*A mezőkövesdi m. ktr. teli gazdasági iskola típusági
önképző gazdakörének 1940. évi vándorgyűlése
Tiszalóvénen. A hősi emlékmű megkoszorúzásá.*

Erről tanúskodik a Mezőkövesdi Újság 1936. évi 20. száma, melyből a következőket idézem: »Mezőkövesd intelligenciájának szociálisan gondolkodó kis csoportja memorandumot állított össze Mezőkövesd problémáinak megoldására és intézett a vármegye kitűnő főispánjához, vitéz Borbély Maczky Emilhez, ki népéhez érzésben és sorsközösségben mindig szolidáris. A memorandum szociális érdekű javaslatai során első helyen szerepelt a régóta hangoztatott mezőgazdasági oktatás megszervezése. Vitéz Borbély Maczky Emil főispán, Zsóry Lajos országgyűlési képviselővel teljes egyetértésben tette meg az első lépést a földművelésügyi miniszternél a gazdasági szakiskola felállítása érdekében. A földművelésügyi miniszter e kérelem alapján elhatározta, hogy Mezőkövesden egy szakoktatási intézményt: m. kir. téli gazdasági iskolát és mezőgazdasági szaktanácsadó állomást létesít. Borsod vármegye áldozatkészsége 15 ezer pengő hozzájárulást szavazott meg az iskola felállításához.«

Mezőkövesden az 1938. évben épült fel a téli gazdasági iskola. A földművelésügyi kormány módot nyújtott arra, hogy a mezőgazdasági problémák megoldásánál az oktatás és szaktanácsadás terén ez az intézet mint iránytű működhessek.

Az intézet munkaköre kettős: 1. nevelői és oktatói, 2. szaktanácsadóí tevékenység, valamint a felnőtt gazdák alkalomszerű továbbképzése.

E szakiskola nevelői munkájának célja: a kiscsászák 15—22 éves fiúgyermekének vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemű nevelésével a magyar hazának hűséges, nemesgondolkozású, kötelességtudó, megbízható, a családért és a nagy nemzeti közösségért önzetlenül dolgozó és haladnivaló kisbirtokosokat adjon.

Oktatási célja is kettős irányú: két téli félévben elméleti, két nyári félévben pedig gyakorlati oktatással elmélyíteni tanulóifjúságának meglévő gazdasági ismereteit. A téli elméleti oktatás során a szakképzés nyújtásával részletesen megtanítja tanulóifjúságát a korszerű és szakszerű gazdálkodás nélkülözhetetlen alapismereteire. A közismereti tárgyak széleskörű tárgyalásával módot nyújt arra, hogy ifjúsága megszerezze azokat a szellemi fegyvereket, melyek az okszerű gazdálkodás küzdelmes harcában győzelemre segítik őket.

A nyári félévet a tanulók a saját gazdaságukban töltik. Tanáraiktól itt kapják meg a gyakorlati oktatást. A tanulók gazdaságának helyszíni szemléje alkalmával a tanárok tanulóikkal együttes határbejárásokat, udvarszemléket tartanak és ezek során növénytermesztési és állattenyésztési

tési szaktanácsokkal helyes útra terelik gazdálkodásukat. A gyakorlati oktatás során a tanuló vagy szülői birtokáról, tőkebefektetéseiről a tanárok üzemstatisztikai számításokat készítenek és nyilvántartásokat nyitnak s ezek alapján a jövedelmezőbb gazdálkodás irányát megjelölik, így az iskola és a szülők között a legmélyebb kapcsolat létesül. Ebbe a közös munkába a későbbi gyakorlati oktatások során a tanulókkal szomszédos gazdák is bekapcsolódnak és a gazdasági ismeretek terjesztése ezzel tovább mélyül. Ez az intézet tehát nemcsak tanít, hanem a gyakorlati étellel legszorosabban együttműködve irányít is. Nincs még egy iskolatípusunk, mely az étellel oly közvetlenül egybeforrna és annyira az élet talaján járna, mint ez. Ennek az intézetnek gyökere a legmélyebb népi rétegekig hatol s a népi élet ősforrásából frissíti föl erőit az alvó magyar falvak fölrázásához és ezzel a küzdelmes harcával lüktető életet, termékenyítő vértört akar árasztani a vérszegény mezőgazdaságba.

Az intézet tanulóifjúságának önképző gazdaköre a szaktudásuk elmélyítése és azok terjesztése mellett nevelési célt is szolgál. Vallásos és erkölcsös élethez szoktatja az ifjúságot az önfegyelmelés útján. »E gazdakörök célja — írja Csiki László gazdasági akadémiai r. tanár a szakoktatásról szóló könyvében — a gazdaiifjakra káros szórakozásoktól: korcsmázás, kártyázás, stb.-től való elszoktatás, illemre, tisztességre, mértékletes és takarékos életmódra való nevelés, a szépézés fejlesztése hasznos és nemes szórakoztatásra szoktatás; a gazdaiifjakkal az egyesülésben, szövetkezésben rejlő erők felismertetése, az Önképző gazdaköri élet ügyes vezetése mellett ezeknek megkedveltetése, megszilárdítása és az ebbeli jártasság megszeresztetése.«

Az ifjúsági önképző gazdakör eleven és mozgalmas életét a szavatok hangulatkeltése, a szabad előadások öntevékeny lendülete és az alkotniakarás hatalmas lüktetése jellemzi. A tél folyamán műsoros estéket és bált is rendeztek. De nemcsak az intézet falain belül él tevékenyen az ifjúsági gazdakör: időnként a környező községekben gazdasági vándorgyűléseket rendez. Hasonlítanak e vándorgyűlések a medréből kiáradó termékenyítő folyóhoz, mely értékes televénynyel gazdagítja az ártéri réteket. A vándorgyűlés is eljuttatja a szaktudománybőséges kincseit a maradiságba süllyedt falvak gazdasági életébe. A gazdaiifjú-tanulók szakelőadásaiikkal nyitják meg a gazdahaladás útját. Vitakérdések pergőtüzében viaskodik itt a szakszerűség a maradisággal. A vitában mindkét tábor tevékenyen bizonyítja elgondolásainak helyességét, míg végül a szaktudomány a maga igazának biztos síkján mozogva, a haladó ifjúgazdáknak juttatja a győzelem babérját.

A vándorgyűlések célja az intézet ismertetése, a szaktudomány terjesztése, megvitatása a helyi problémáknak és új szakoktatási intézmények létesítésének előkészítése. Ilyen volt a mezőkövesdi téli gazdasági iskola önképző gazdakörének 1940. évi júniusi tiszafüredi vándorgyűlése. Az alig két éve működő mezőkövesdi téli gazdasági iskola ifjúsági önképző gazdaköre már a szomszédos Heves vármegye egyik gazdasági központjában, Tiszafüreden tartotta nyár eleji vándorgyűlését, hogy közreműködésével egy új társintézmény fészekrakó munkáját könnyítse meg.

E szakiskola Ifjúsági Önképző Gazdakörének óriási nevelő hatása az 1940. év telén rendezett vármegyei gazdabálon nyilvánult meg legészrevehetőbben. Itt tapasztalhatta mindenki, hogy az iskola nevelő hatása nemcsak az odajáró ifjakat formálta át lelkileg, gondolkozásban, viselkedésben, hanem a gazdaiifjak hozzátartozóira, ismerőseire is átragadt e nevelőszellem. Az ifjakat lelkileg is előkészítettük a bálra. Megértettük velük, hogy nekik a mulatságokban sem szabad elhagyniok magukat, mert őket társaik figyelik, nekik, mint tanult gazdaiifjaknak minden körülmények között példát kell mutatniok nemcsak családi, munkáséletükben, hanem társas érintkezésükkor, így mulatozás közben is. E tanácsokat megértették és teljes mértékben meg is fogadták s ez nyilvánult meg öntudatos és kifogástalan viselkedésükben.

Eddig el sem lehetett képzelni Mezőkövesden népi-bált duhajkodás, bicskázás nélkül. A helybeli kórháznak bálók után mindig akadt egy-két összeszurkált bálozólegénye. Az intézet önképző gazdaköre által rendezett farsangi mulatságnak 400 gazdája és legénye közül egy sem akadt, akin a bornak legkisebb hatása is észrevehető lett volna. A közönségnek példaképpel ott voltak a zsinóros fekete magyarruháikban feszítő tanulóifjak. Azoknak előzékeny viselkedését figyelte mindenki. Látták, hogy ők kalap nélkül tartózkodnak a teremben, a többi férfi sem hagyta a fején. A táncbakérésnél meghajtották magukat a lányok előtt, a többiek sem a terem másik végéből fűttenettek a lányoknak és menyecskekének. A fiúk a legtüzesebb csárdás közben sem vetették le kabátjukat, pedig a feszes magyarruhában igen kimelegedtek. Gazdáink is fenntartották kiskabátjukat a legnagyobb forgatagban is. Látták, hogy fiaink egy fröccsnél többet nem isznak meg, ők sem hajtottak fel többet, mint amennyi a jó hangulathoz szükséges volt. Letelepettek asztalokhoz, összeültek Borsod vármegyei különböző falvaiból a bálra eljött vendéggazdákkal. Elbeszélgettek egymás falujának viszonyairól, életükről, mérsékletes, de vidám borozgatás közben, így megismerte egyik falu népe a másikat. Az előtt egy kövesdi bálra nem jöhetett más falu legénye,

mert annak elvették a kövesdi aranyifjak a kedvét. E bálon egy ferde pillantást sem vetettek egymásra vigadozó legényeink. Az örömnél és jókedvnel más érzés nem lakozott a szívekben. A bál után mondogatták is gazdáink, nem merték remélni, hogy ilyen szépen, a legkisebb szóváltás nélkül fog lezajlani ez a multság. Bebizonyítva látták, hogy nem az a jó bál, ahol földig isszák le magukat a legények és vér folyik s ami után sok szülőnek bánat és baj marad, mert vagy a fiát szúrták le, vagy az ő fiuk lékelte meg a másikat.

E bálon nyugodt örömmel és büszkeséggel élvezhettek a szülők is s gyönyörködhetek gyermekeik mulatozásában. A lányok is biztonságosabban szórakozhattak anyáik felügyelete alatt, mert nem kellett attól tartaniok, hogy valamelyik duhaj-legény »kitáncolja« a teremből. Dívik itt az a kellemetlen szokás, hogy a durvább viselkedésű legények, ha haragudtak egy leányra »kiforgatták a lányt« a teremből, ami egyenlő volt a kidobással. Persze az anyák nem kísérték leányaikat a bálba.

Szülő, leány, legény, helybeli és vidéki vendéggazda a nagy báli készülődés izgalmi és költségei fejében egy felejthetetlen báli-éjszaka örömeit és boldog emlékeit kapta meg, ahonnan öreg és fiatal egyaránt mosolygó arccal, csillogó szemmel, kielégedett érzéssel s azzal a büszke öntudattal távozott, hogy »mi is tudunk szépen mulatni! Hazaérve otthonaikba és falujukba, elbeszélést a híres kövesdi gazdabált, fájdtva az otthon maradt kislányok szívét, akik már most boldog örömmel készülődnek a jövőévi gazdabálra.

A báli meghívók, a multságon készített fényképek, báli jelvények matyóhímzéses rendezői szalagok bekerültek a ládafiába s az ifjúgazda egyszer majd boldog emlékezéssel mutogatja gazdasági iskolába készülő fiainak azzal a biztatással, hogy »aztán ilyen bált rendeztetek ti is!«

*

A tanulóifjúság öntevékenységének fejlesztésére e szakoktatási intézmények időnként mezőgazdasági tanulmányi és munkaversenye-
ket« rendeznek egy-egy körzet gazdasági szakiskoláival.

A nemes elgondolásból kezdeményezett versenyek célja: a fizikai munka megbecsülésének kidomborítása és a mezőgazdasági munkamódok tökéletesítése. E versenyek értékét mezőgazdasági tanulmányi versenyek gazdagítják és pedig: rögtönzött, kötött vagy tetszésszerint választott szabadelőadások.

A nemzeti közös ügyet nagyban szolgálják, ha a középiskolák és a gazdasági szakiskolák tanulóifjúságát együttes gyűlésekre vagy vándor-

gyűlésekre vonnák össze. E két foglalkozási réteg ifjúsága jelenleg külön utakon jár. A nagy nemzeti közösségnek külön-külön világában élnek, mintha nem is egy vérhez, nem is egy közösséghez és nem is egy földhöz tartoznának. Ez az ifjúság csak távolról ismeri egymást, nincsenek együttesen megbeszélte közös céljaik s gondolataik, mintha a falu egészséges fejlődése nem is az ő közös munkájuk gyümölcseként születne meg. Pedig az egyik réteg a magyar falvak szellemi vezetője, a másik meg gazdasági életének irányító tényezője lesz. Az ifjúkorban kettévált utat később már nagyon nehéz egybeolvasztani. A közös gyűléseken mindkét ifjúság előadásokban, vitakérdésekben adna számot életcéljáról, foglalkozásával járó célkitűzéseiről és arról a hivatásról, mely minden magyar ifjúnak első kötelessége: fájának megerősítése és naggyátétele.

A közös gyűlést a középiskolák tornaversenye és a szakiskolák munkaversenye és ügyességversenye tenné teljessé.

E közös gyűléseken a két foglalkozásbeli ifjúság megismerné és kölcsönösen megtanulná egymás munkáját becsülni. A középiskolák ifjúsága a szakiskolai gazdaiifjak acélos két karjában rejlő eleven erőben tudatosan is megismerné a termelő és javakat teremtő ifjúgazdát, a magyar föld igazi szerelmesét, a magyar földművest. Ilyen megismerésben a gazdavezetők a szellemi élet vezetőiben nem a »nadrágos« ellenséget, hanem a segítőtársat látnák a nagy közös munkához.

Gondolataik kicserélése után egyik rész megismerné a magyar gazdasorsot, értékelné és ezzel tisztelné a nehéz testimunkát, így a gazdasádalommal szemben *nem önző osztály érdekért* küzdené már, hanem egymás megbecsülésében tudatos munkásává nemesülne a magyar sorsközösségnek. A föld népe pedig megismerné a szellemi élet síkján dolgozók munkájában azt a magasztos hivatást, melyet a népi és nemzeti élet irányításában töltenek be. Megszületne a kölcsönös megbecsülés és az ebből fakadó megértő, szociális és egészséges életszemlélet. Ma a világnézetek harcában, a sorskérdések napjaiban határozott irányúvá és egységessé kell kimunkálni a gazdaiifjúság nemzeti közszellemét éppen úgy, mint a középiskolai ifjúságét.

A téli gazdasági iskola két évfolyamának eredményes elvégzése után a tanulók saját terményeikből »termelési versenykiállítás« rendeznek és így képet adnak a szülők vagy maguk korszerű gazdálkodásuk eredményeiről. A sikeres elméleti és gyakorlati vizsga után a miniszteri kiküldöttelnök »aranykalászos gazdákká« avatja a téli gazdasági iskola tanulóit.

A mezőkövesdi téli gazdasági iskola 1940. év őszén első ízben avatta aranykalászos gazdává 38 felsőévfolyamos tanulóját. Az 1939/40. évben 88 tanulója volt az intézet két évfolyamának, ebből 32 mezőkövesdi.

Az intézet és az aranykalászos gazdák az iskola elvégzése után is a legszorosabban együttműködnek. Az iskola hajlékot ad az aranykalászos gazdakörnek és ennek tagja az intézet körzetébe tartozó Dél-Borsodban minden aranykalászos gazda. E gazdakör életében tevékeny és irányító munkát fejt ki az intézet tanárkara. Dél-Borsod gazdasági életének szellemi központja ez az iskola és három járásra sugározza szét a termékenyítő szaktudást. Ezek adják az intézetnek a gazdasági »életiskolája« jelleget. Kisbirtokosaink rövid két-három évi működés után a téli gazdasági iskolában a *gazdaképző* iskolát ismerték fel.

E szakiskola nemcsak tanulóin keresztül forrt össze a gyakorlati étellel, hanem működési körzetében az önálló, felnőtt gazdákat is oktatja. A felnőtt gazdák oktatása kétféleképpen történik: 1. iskolaszerű tanfolyamokon, 2. népies gazdasági előadásokon.

Felnőtt gazdák iskolaszerű kiképzésére hivatottak a két- és háromhónapos rendszerű m. kir. téli gazdasági tanfolyamok. A tanfolyamok célja a legnélkülözhetetlenebb, alapvető gazdasági ismeretek terjesztése a kisgazdák között. Az oktatás iskolaszerű keretekben, részben elméleti tanítás, részben pedig gyakorlati bemutatások útján történik. A háromhónapos tanfolyamok 184 elméleti, a kéthónaposak 160 elméleti és 20 gyakorlati órással. A záróvizsgálatot sikerrel letett és bizonyítványt nyert hallgatók az »ezüstkalászos gazda« címnek és a földművelésügyi miniszter által rendszeresített ezüstkalász jelvény viselésére jogosultak.

A gazdaközönség körében az ezüstkalászos gazda cím jólismert és megbecsült fogalommá, a tanfolyamok intézménye pedig egyre népszerűbbé lett az utóbbi évtized leforgása alatt.

Mezőkövesden már négy ízben rendeztek téli gazdasági tanfolyamot. Az első állami tanfolyamot 1930/31-ben — még a téli gazdasági iskola létesítése előtt — néhai vitéz Horváth Árpád gazdasági felügyelő vezette 39 hallgatóval; a másodikat 1937/38-ban Borsod Vármegye Gazdasági Egyesülete a téli gazdasági iskola közreműködésével — mint magántanfolyamot — rendezte 32 hallgatóval; a harmadikat és negyediket 1938/39 és 1940/41-ben a földművelésügyi minisztérium fennhatósága alatt a téli gazdasági iskola tanárkara tartotta 40, illetve 49 hallgatóval. Mezőkövesden az ezüstkalászos gazdák száma 160.

Azonban a vizsgálatok megtartásával a tanfolyamok munkássága

nem fejeződik be, mert szükségesnek látszott az ezüstkalászos gazdák továbbképzésének biztosítása. A földművelésügyi miniszter elrendelte az ezüstkalászos gazdák gyakorlati irányítását. A gyakorlati oktatások során megtartott határbejárások és udvarszemlék után sor kerül a tanfolyamon megalakult önképző gazdakör gyűlésére is. Itt a látottakat számonkéri a tanfolyam vezető igazgató és a tanárok, majd az egyéni tanácsadások után a község gazdáinak közös kérdéseit is megtárgyalják. Nemcsak gazdasági szakkérdéseket vetnek fel, hanem kulturális, szociális és falu-fejlesztő problémákat is megvitatnak, így nemcsak kezdeményező, hanem irányító szerepük is van a község életében. Az ezüstkalászos gazdák tevékenyen közreműködnek a vidéken rendezett gazdasági vándorgyűléseken is. A téli gazdasági tanfolyamon tanultak nagyban hozzájárulnak az időszerűbb, helyesebb, jobb, okszerűbb és nagyobb jövedelmet biztosító gazdálkodáshoz, ezért jelentőségük napról-napra emelkedik.

A téli gazdasági iskola a felnőtt gazdák ismereteit még a népies gazdasági előadások tartásával is bővíti. Ezt az oktató munkát nemcsak székhelyén, hanem Dél-Borsod ötven községében látja el. Az egyes községekben a helyi viszonyoknak megfelelő szakelőadásokat tart.

A magyar falu és népének hazafias szellemű irányítása, nemzeti öncélunk tudatos tétele és e néptörzs műveltségének széles rétegekben magasabb színvonalra való emelése az alapja nemzetünk megerősödésének. A kiscgazdák szellemi felkészültségének emelése különösen nagy jelentőségű a mostoha körülmények között élő Matyóföldön, hogy a kisemberek szellemileg is megerősödvé felkészüljenek fajuk jövőjéért vívott gazdasági harcra.

Az intézetnek másik nagy munkaköre a *szaktanácsadás*. A hozzáfutó gazdáknak mezőgazdasági kérdésekben *díjtalan szaktanácsot ad az intézettel kapcsolatos m. kir. mezőgazdasági szaktanácsadó állomás éspedig:*

1. *termeléstechnikai szaktanácsadás:* növénytermesztésből, állattenyésztésből, gyümölcs- és konyhakertészetből, szőlőművelésből;

2. *üzemi szaktanácsadás:* a kisbirtokok okszerű berendezésére, tőkebefektetések helyes arányának, valamint a jobb jövedelmezőségnek biztosítására;

3. *kiscgazdasámtartások vezetésének irányítása* s ezzel a számtartási központoknak megbízható és részletes adatok szolgáltatása »üzemstatistikai« feldolgozásra;

4. *növényegészségügyi szaktanácsadás:* az intézetben székel három járás növényegészségügyi körzeti központja s ennek munkakörét is a tanárkar látja el. Tanácsot adnak a mező-, kert- és gyümölcs gazdaságban

pusztító rovarkártevők és gombabetegségek elleni védekezésre, továbbá ellátják a külföldi vagonszállítmányok növényegészségügyi vizsgálatát;

5. *a helyi időjárási adatok* az intézetben elhelyezett »meteorológiai állomás« útján díjtalanul rendelkezésre állnak a gazdaközönségnek.

Fontos megoldásra váró kérdése a Matyóföldnek a nők háztartási képzése, hogy az egészségesebb táplálkozással gyermekeik fejlődését, a gazdaságosabb főzéssel pedig a családi vagyont gyarapodását segítsék elő. Mind a kisbirtokos, mind a summásasszonyok és lányok számára már a múltban is több főzőtanfolyamot rendeztek. Az eddigi főzőtanfolyamokat dr. Csepela Lajos apátplébános kezdeményezésére és támogatásával, valamint a község anyagi hozzájárulásával tartották meg.

Kívánatos ennek a kérdésnek intézményes rendezése. Évenként egy-egy hathetes m. kir. háztartási (gazdasági) vándortanfolyam rendezése erősen növelné a matyónők háztartási, kertészeti, állattenyésztési, nevelési, egészségügyi és csecsemőápolási ismereteit. E tanfolyamokon gyakorlatban tanulnák meg a főzést, mosást, vasalást, háztartási munkákat, fehérműek szabását-varrását és a magyar népies hímzéseket. A téli gazdasági iskola az 1941. évtől tervbevette a földművelésügyi minisztérium fennhatósága alatt álló háztartási tanfolyamok szervezésével kapcsolatos előkészítő munkálatokat.

A gazdasági elmaradottság hatalmas sivatagában e szakiskolának oázisnak, a korszerű gazdálkodást irányító szigetnek kell lennie, hogy valóra válthassa gazdasági életünk újjászületését, a szakszerűség honfoglalását.

KISBIRTOKOSOK HOZZÁSZÓLNAK A MATYÓKÉRDÉSHEZ

A mezőkövesdi Katolikus Iparos és Földműves Olvasókörbe feketén özönlenek az ünneplőbe öltözött köri tagok.

A gazdatábor ünnepnapja ez. A helyi ezüstkalászos gazdakör tagjai jöttek el az Olvasókörbe vendégszereplésre. Itt vannak dr. Csepela Lajos apátplébános, az Olvasókör egyházi elnöke, Bayer Róbert tanügyi főtanácsos a kör világi elnöke s Mezőkövesd szellemi vezetői és a kör tagok nagy számban.

A házigazda-elnök üdvözlő szavai után G. Tóth Imre, az ezüstkalászos gazdakör elnöke lép az elnöki emelvényre. Igen tisztelt Hallgatóim! — mondja az elnök — örömmel jöttünk el az Olvasókörbe, hogy a kör

iparos, kereskedő és földműves tagjainak beszámoljunk, miként látjuk mi kigazdák a Matyóföld problémáit, feltárjuk helyzetünket és hangot adjunk a gazdasorsról. A mai díszgyűlésünk műsorában három előadás szerepel. Előadásainknak célja, hogy helyzetképet adjunk. Előadóink őszintén elmondják véleményeiket, melyeknek elhallgatása nagyobb mulasztás volna a közös nemzeti építőmunka szempontjából, mint az igazság megismertetése.

Még az előadások megkezdése előtt röviden beszámolok ezüstkalászos gazdakörünk munkásságáról. Előharcosok kívánunk lenni a Matyóföld sorsának jobbrafordításában és gazdasági életének fellendítésében. Ebbe az építő munkába később a téli gazdasági iskola mostani tanulói, a jövő aranykalászos gazdái is bekapcsolódnak, hogy közös erővel dolgozhassunk magyar sorsunk javításán.

Taglétszámunk 1941-ben 150. Gazdakörünknek a téli gazdasági iskola adott hajlékot. Ide kéthetenként összejövünk, hogy megvitassuk a helyi gazdasági kérdéseket, beszámoljunk tapasztalatainkról, továbbá szakelőadások tartásával és a fontosabb kérdésekről folytatott vitákkal emeljük üléseink színvonalát. A magunk művelésének elmélyítésén kívül ezüstkalászos gazdakörünk a föld népének széles rétegei között is terjeszti a szaktudomány vívmányait. Ennek érdekében téli időszakban kultúresték keretében népszínművek, szavalatok előadásával kedveltetjük meg gazdakörünket a nagyközönséggel és a szórakoztató műsort szakelőadásokkal gazdagítjuk. A gazdaközönség részére különböző egyesületekben az 1939—41-ik években a következő előadásokat tartottuk: a tagosítás mint a jövedelmező gazdálkodás alapja; szárazság elleni küzdelem okszerű talajműveléssel; szántóföldi borsó- és lencsetermesztés; az ipari növények termesztésének haszna; a hevesmegyei dinnyetermesztésnél szerzett tapasztalatok; bolgárrendszerű kertészet előnye; a jövedelmező gyümölcstermesztés; a tejtermelés jelentősége; a helyes borjúnevelés; mitől függ a csikónevelés sikere; háziállataink okszerű takarmányozása, — a zöldtakarmányok fontossága, — kigazda sertéshízlalása; — a kompolti növénynevelő telep tanulmányi kirándulásának tanulságai. Ezüstkalászos gazdáink a helyi sajtóban cikksorozatokban is beszámolnak a tanulmányi kirándulásokon szerzett tapasztalatokról.

Szaklapokat is járattunk s a tagok igen szorgalmasan olvassák. A tanfolyamot nem végzett gazdák közül is igen sokan bejárnak körünkbe, meghallgatják előadásainkat és igénybeveszik gazdakörünknek kedvezményes árubeszerzését.

A téli gazdasági iskola tanárkarának irányítása mellett gazdakörünk 3300 darab gyümölcsfacsemetét szerzett be és pedig 1938-ban 800 darabot, 1939-ben 900 darabot és 1941-ben a Tisza jobbparti Mezőgazdasági Kamara útján 1600 darabot, továbbá ugyanezen úton lucernavetőmagot és különféle babfajtákat vásároltunk. Az állami búzavetőmag akcióból 320 q-át igényeltünk. A közösen beszerzett Viktória borsóvetőmag a 80 q-át, a Fleischmann-féle kukoricavetőmag pedig a 60 q-át meghaladja. Állatállományunk minőségének javítása céljából az utóbbi 3 évben együttesen beszereztünk közel 100 q takarmánymeszet. Az állami akciók során 1940-ben 13 darab törzskönyvezett üszőborjút vettünk.

Kezdeményezésünkre a mezőkövesdi Legeltetési Társulat közgyűlésileg elhatározta, hogy kötelezővé teszi a közös legelőre járó sertések pestis elleni szimultán ojtását; továbbá ajánlásunkra ugyanezen a gyűlésen kimondották, hogy »szűzgulyát« is tartanak — ugyanis eddig a fiatal s még nem tenyészerett üszőborjak az apaállatokkal közös gulyába jártak és így korán leborjaztak.

Igen tisztelt Hallgatóim, ezekre akartam szíves figyelmüket felhívni s egyúttal kérem mindannyiukat, jöjjenek el körünkbe minél többen, hogy a közös ügyek megbeszélésében és intézésében minél eredményesebben együttműködhessünk.

A mai diszgyűlésünk első előadója L. Pető János helyettes elnök. Felkérem, hogy egy falukutatóhoz intézett levelét ismertesse.

Pető János felmegy az emelvényre, meghajtja magát és mondja: Kedves Hallgatóink! Az elmúlt hetekben levelet nyújtott át nekem Dala tanár úr, hogy a benne foglaltakra levélben válaszoljak. A téli gazdasági iskola igazgatója is hangsúlyozta, hogy ez közügy és választomat úgy adjam meg, ahogyan a dolgokat látom. Megírtam a választ. Gazdatársaim egyre faggattak, mit írtam? Engedjék meg tisztelt hallgatóim, hogy gazdatársaim kívánságának eleget tegyek és itt a nagy nyilvánosság előtt ismertessem válaszomat:

Levél a falukutatónak.

Amikor kérdések özönével telt levelét megkaptam, örömöm nem volt teljes. Fájt nekem, hogy a város lakó tanult magyar ezer évvel később indult el a megtépett hazában, hogy felkutassa a magyar falut, abban testvérét, a magyar parasztot.

Nem tudom, mi választotta el egymástól a két társadalmi osztályt ennyire, hogy mint idegen földrészt, vagy ismeretlen valamit fel kell kutatnia, fel kell fedeznie. Örömmel válaszolok levelére és kérem a magyarok Istenét, hogy munkáját siker koronázza, végre egymást megismerve eggyé legyen a magyar.

Igaz, Uram, nehéz munkája majdnem későn indult, de jobb később, mint soha. Szívesen írok magunkról, ha ezzel fajtámnak, közvetve az egész magyarságnak hasznára lehetek.

Induljunk hát el a »Dominiumba« vezető úton. Ez községünknek egyik fő gazdasági útvonala, ezen az úton sokan járnak munkába. Nem kell külön felhívnom figyelmét, látjuk, hogy a határba járó kocsik közt sok az egyfogatú. Ezelőtt úgy ötven évvel a nagyapáink még két lovat is keveselték a kis Vidacs-eke mellé, négy lóval szántottak. Sajnos, ez az idő elmúlt. Azóta sokan születünk. A kis földparcellák még keskenyebbé váltak. A kevés földhöz az igásjószág is megkevesbedett. Sokan vannak, kik öt-hat holdnyi földcsékjükhöz nem is tartanak semmiféle igásállatot, földjüket bérért munkáltatják. Így a termés nagyon alatta marad az országos átlagnak, mert megfelelő fogatoserő hiányában nem tudjuk földjeinket kellő mélységben, sem kellő időben szántani.

Hogy nem tartunk több lovat, annak súlyos oka van. Kevés természetes takarmánytermő területünk van. Mesterséges takarmányt keveset termelünk, sajnáljuk tőle a földet. Nálunk a búza a fontos. Noha talán amúgy több hasznot biztosíthatnánk magunknak. Viszont vannak olyan kisgazdák is, kiknek takarmányuk volna bőven és földjük nagyságához több fogat is kellene, mégsem tartanak több lovat, pedig nagyon kellene a több és jobb lóállomány. Hiszen földjeink sok apró darabban vannak, sok esetben még a szomszédos községek határában is fekszenek.

Igaz, hogy a szomszéd falvakban levő földek már csak terheket rónak ránk. A távolság miatt nem tudjuk azokat kellőleg megmunkálni, trágyázni, munkaidőnket elkocsizzuk, sok munka kárbavész s így ezek a földek nem teremnek.

Éppen e miatt az apró parcellák s a szomszédban levő földek miatt sokat segítené egy jó tagosítás. Függgőben levő nagy kérdésünk ez. Ki merne vállalkozni arra, hogy a környékbeli falvakban és községünk határában sokezer darabban szétszórt parcellákat együvé hozza úgy, hogy azzal a kisgazdák ne károsodjanak, hanem mindenki megelégedjék. Ki tudna ebben mindenkinek igazat tenni? Lehet, hogy idővel akad majd férfi, aki erkölcsileg kifogástalan, istenthívő és tiszta lelkiismeretű,

aki hozzá mer fogni ennek a nagy horderejű kérdésnek a megoldásához. Aki erre áldozná minden tehetségét, idejét és önzetlen munkáját.

Igaz, hogy a tagosítás egyedül nem rendezné hosszabb időre a földkérdést, hiszen idővel a népszaporodás ismét szétforgácsolja földeinket.

Nézzen csak Ön szét az utcákon I Mindenütt gyerekek hada. Igaz, nem olyan sok, mint régebben, de azért ezeknek is, ha megnőnek, ház és föld kellene. De sajnos a föld nem szaporodik velük. Mivel biztosítsuk tehát gyermekeink és unokáink jövőjét?

Belterjesebb gazdálkodást száraz vidékünkön nehéz folytatni. Viszont mi kis- és törpebirtokosok kis földdarabjainkon nem kísérletezhetünk. Örülünk, ha a föld a mindennapi kenyeret megtermi s ezáltal megélhetésünket biztosítja. Ez az oka, meg a pénzhiány is, ami előfeltétele új termelési ágak bevezetésének, hogy csak egyoldalú kenyérmagvakat termelünk. Pedig nincs még a magyarságnak olyan törzse, amelyben a vagyonosodási vágy és munkaszeretet oly nagyfokú volna, mint a matyóságban.

Régente jobb volt, könnyebb volt a helyzet. Nem volt bizonytalan a gyermekek jövője. A földosztás (1878) után a feltört ősi gyep ontotta a búzát és nem volt elérhetetlen sok szép nemes gondolat. Ha a múltba tekintünk, azt látjuk, hogy nagyapáink rájuk hagyott földjeiket nem megkétszerezték, hanem négy-ötszörösére is megnövelték. Különösen akkor, amikor még fejlett állattenyésztésük (főleg juhtenyésztés) volt.

Ma már nincsenek nagy vágyaink. A könnyörtelen élet összezsugorította reménységeinket. A sok adó, mely egy 15—20 holdas kisgazdának a mai terméseredmények mellett összes jövedelmének mintegy 30 százaléka. Hozzá jön még a vetőmag, kenyérnek való. Ilyen körülmények mellett bizony szűkösen telik ruhára. Ritka év, hogy a gazda pár pengőt félre tudjon tenni és gyermekei jövőjét némileg biztosítsa. Pedig nem sajnálunk semmi fáradságot és áldozatot, éjt nappallá téve dolgozunk. Igyekszünk legalább azt elérni, hogy gyermekeink ne kerüljenek summásnak.

Nagyon sok családban, ha vagyoniilag nem tud gyarapodni, akkor örökösök nem születnek, vagy ha születnek is, egy gyermek kell. Ez a matyóság egy újabb fajta szomorú, sőt kétségbeejtő rossz szokása. Nagy dolog ez, amikor egy istentszerető nép idáig jut, akinél a gyermek szent volt. Régente öregapáink, anyáink annak az asszonynak, akinek nem voltak gyermekei, vagy legalább egy gyermeket nem kereszteltetett, ha meghalt, kezét a koporsóban nem kulcsolták össze. Amit akkor egy

asszony sem kívánt holta után magának. Ma már ez sem számít. Nem törődnek vele.

Válaszúthoz jutottunk. Pusztul a matyó minden téren. Segíteni kellene ezt a népet, hiszen a magyar falu helyzetét jól ismerik a politikusok. Nem is olyan régen egyik vezető emberünk azt mondta egyik beszédében, hogy addig nem oldhatjuk meg az egyke nehéz kérdését, míg a kisgazdatársadalmat, a summásokat gazdaságilag, szociális téren jobb helyzetbe nem emeljük.

A magyar álladalom sok akciót indított a különböző néprétegek megsegítésében. Szerintem elsősorban a parasztság érdekében kellene mindent elkövetni, hogy helyzetén változtassanak. Az értük hozott áldozat busásan kamatozna. *Várunk egy olyan akciót, mely rendes gazdasági gépekkel látja el a falut. Még sok a faeke. Vetőgép csak itt-ott akad.* Rossz szerszámmal csak félmunkát végzünk és a nemzet károsodik, ha kevesebb a jövedelem. Jó volna egy gyümölcsesemetefa-akció gyümölcsösök telepítésére. Hisz egy-két« fajtánkért dolgozó önzetlen úriember gyakorlati példával mutatta meg, hogy milyen ízletes gyümölcsöt terem a mezőkövesdi talaj. Segíteni kellene ezen, mert fásultak vagyunk és közömbösek, nehezen mozdulunk. Föld után vágyódunk, hogy dolgozhassunk. Örökbérlet, parcellázás vagy telepítés formájában. De legyen megalapozott, megfontolt, mert az sem lehet cél, hogy újból csak védett gazdák legyünk. Ha meglesz a jobb élet lehetősége, akkor majd újra szaporodni fog a matyó népünk.

Sokan nem tudják, hogy a summásoknak a kisgazdatársadalom volt a kitermelője. Hisz jóformán ma is rokoni kapcsolatok főznek bennünket össze. Sok summás apja még gazdálkodik, nagyapja pedig négy lóval járt, de sokan voltak testvérek és így vagyonuk kis részekre szakadozott, melyből megélni nem tudnak, kénytelenek tehát summásnak menni.

Miért is félti a matyó apa gyermekét a summásságtól? A summás már nem független ember. Életkörülményei már másoktól függenek. Anyagnak nézik. Osztályozzák. Első-, másod- és harmadrendű munkakerő. Jövője nincs, étele, itala hiányos. A summás-ember csekély béréből családot tart el, gyermeket nevel, hős. Vértől szívvel látja, hogy kicsikéje a bőventermő magyar földön sokat nélkülöz, fázik, nincs meg a mindennapi kenyere. Minden más munkásosztály több támogatásban és elismerésben részesül, mint a summás.

Nem cipő- és ruhasegélyben kell őket részesíteni, hanem munkát biztosítani számukra. A munkástörvényt módosítani kellene. Nem szabad

megengedni, hogy a munkabérekkel láncoljanak. Hány lelketlen *kufár akad*, aki a munkaadótól tisztességes bérért vállalja a munkát és a szegény rászorult summást éhbérért fogadja meg, pedig ő nem is dolgozik.

A múltban sem volt rózsás a kispazda és a summás élete, de akkor még nem sokan ismerték a betűt. Szűkebb volt látókörük. Sorsukba megnyugodtak. Mert fel sem tételezték, hogy vele a jóságáért igazságtalanul bánjanak.

Nagy szerepe van a faluban a tanítóságnak. Régebben, még iskolás korunkban a tanítót tanító úrnak szólítottuk. Messze volt gyermeki lelkünkötől. Mi már akkor is, parasztok, lenézett kis parasztok voltunk. Kikerültünk az életbe és tanítóinkkal a kapcsolat megszakadt. Pedig sokszor de jó lett volna részükről egy bátorító szó, egy kis tanács, vagy biztatás. Ma, hála Istennek, már más a helyzet. Olyanok is akadnak már köztük, akik az iskola elvégzése után is törődnek velünk, tovább nevelnek és oktatnak bennünket.

Mezőkövesd kultúráját, népművelését főleg az itteni gimnáziumnak köszönheti. Tudást sugároz ki a faluba. Igazgatói, tanárai minden egyesületben szerepelnek előadásaikkal. A tanári kar egyik lelkes tagja megszervezte a matyó népfőiskolát, hogy a matyóságot arra a szintre emelje, hol az értelmiség van. Tanított, fáradott értünk és el is érte részben célját. Sok családot mentett meg a summástarisznyától. Az ott nyert tudás alapján lettek parasztjainkból kereskedők, vagy másutt értékesítették az ott megszerzett gyakorlati ismereteket. Áldja meg az Isten érte. Mi azt kívánjuk, hogy példáját országszerte is kövessék.

A gimnázium mint ilyen a kispazda és summás-társadalomban jelentős változást nem hozott. Noha parasztgyerekek, sőt különösen summásgyerekek közül sok növendéke volt. Az iskola elvégzése után nem jöttek vissza az ekéhez. Sokkal több *gyakorlati hasznát várjuk a most megnyílt téli gazdasági iskolának, amelyik a mi iskolánk.*

Minden tiszteletem és szeretetem vezetőimé. Én csak kérhetek tőlük. Arra kérem, vigyázzanak ránk. A nemzet szeme rajtuk, a hivatalban, egyéni életükben egyként legyenek példaképei a magyar falu népének. Istenben, családi életükben, hazaszeretletben, hogy mi követessük őket. Hiszem, hogy a magyar falu nagy kérdései megértésre találhatnak.

Nagy taps jutalmazta Pető János szereplését.

Kedves hallgatóink! — mondja az elnök — örömmel hallgattuk Pető János helyettes elnök tartalmas levelének ismertetését, melyért

a kör nevében is köszönetemet tolmácsolom. Díszgyűlésünkre való tekintettel most eltérünk rendes szokásunktól s az előadottak elbírálására nem jelölök ki két bírálót, hanem arra kérem mindnyájukat, hogy az előadások befejeztével szóljanak hozzá az elhangzottakhoz.

Műsorunk következő száma G. Tóth József ezüstkalászos gazda előadása. Felkérem annak megtartására.

G. Tóth József áll az emelvényen. Üdvözli a megjelenteket, majd így folytatja: Engedjék meg, kedves hallgatóim, hogy néhány szóval én is elmondjam véleményemet Mezőkövesd problémáiról. Előadásom elme:

Gazdaszemmel.

Mezőkövesd matyónépét nem lehet mindenben elmaradottnak mondani, mint ahogyan azt sokan állítják. Műveltségi színvonala sem rosszabb a magyar paraszttársadalom műveltségének átlagánál. Vannak itt is törekvő, józan, előrelátó, értelmes, hazafias érzésű, hithű és tekintélytisztelő, sőt a köz boldogításáért önzetlenül fáradozó kiscgazdák éppúgy, mint az ország bármely részében. Viszont *be kell ismernem, hogy vannak minden téren elmaradottak is.*

Elmaradottságuknak számos és mélyreható oka van. A gazdák nagyobb része a mezőgazdasági és egyéb kultúrelőadásoktól távol tartja magát. Az ügynökök többtermelés jelszava alatt rábeszéltek bennünket a traktorvásárlásokra, állathízlalásra, stb. Hirdették az előadók, cseréljük ki régi gazdasági magvainkat, többet és jobban termő magvakat vessünk. S mi volt az eredmény? A többet termő, de a mi éghajlatunkat nem bíró nemesített magvak felfagytak. Így tehát a kiscgazda nem lehet eléggé óvatos, hogy a propaganda-előadásokból mit valósíthat meg a gyakorlatban. Óvatosnak kell lennünk legalább addig, amíg a gyárak és bizonyos magnemesítő cégek ügynökei helyett a földművelésügyi kormányzat szakemberei veszik kezükbe az ügyet és az általuk javasolt újításokat, változtatásokat a téli gazdasági iskola bemutató gazdálkodása is igazolja.

Még a 15—20 holdas kiscgazdának is igen megszorítva és szigorú beosztással kell élnie, hogy termelvényeivel csak a létminimumot biztosítsa családjá számára és így a gazdának a mai állapotok mellett nem szabad kísérletezésekbe, kalandozásokba bocsátkoznia.

A matyónép gazdasági, kulturális és egészségügyi elmaradottságának oka a szegénység és a magárahagyatottság volt. Az okok jórészt

ma is fennállanak. Hiszen nemhogy szakkönyvekre, rádióra telnének, de még a legelemibb életszükségletüket is alig tudják a legtöbben kielégíteni. *A rádió értékes előadásait minden földműves részére hozzáférhetőbbé, olcsóbbá kellene tenni*, mert szerintem ez az eszköz van leginkább hivatva arra, hogy a közművelődést a szélesebb rétegek között terjessze.

Elmaradt társaim egyénileg nem vétkesek. A matyónép magáfhagyatottsága talán arra vezethető vissza, hogy megfelelő vezetői a múltban a közpályán lévők között alig akadtak. A hivatali pályán működők, kevés kivétellel nem ismerték ennek a népnek a lelkivilágát. Szerencséje a matyónépnek, hogy az idegenből jött közalkalmazottak egyike-másika, aki itt megtelepedett, felkarolta ennek a népnek az érdekeit. Ezek a kivételes egyéniségek meg tudták ismerni és meg tudták érteni népünket, működésükkel pedig felbecsülhetetlen szolgálatot tettek a matyóságnak.

A hozzánk érkező, vagy határunkon áthaladó idegen megütközéssel látja, hogy különösen kalászos vetéseink nagyon gazosak. Ennek oka az úgynevezett hármás forgórendszer. Így van ez évtizedek óta. Vagyis egy év gyomirtó, kettő meg gyomosító. Ezen változtatni csakis a négyes forgóra való áttéréssel, vagy méginkább a tagosítással lehetne. Ennek keresztülvitelét azonban a lakosság csöknyösebb része mereven elutasítja. Ezeket a gazdákat az az aggály fűti, hogy egy bekövetkezendő tagosítás alkalmával majd csalódás fogja érni őket. Ezek a birtokosok pedig elég nagy számmal vannak ahhoz, hogy a tagosítás gondolatát kevésbé helytálló és annál több mosolyra készítő okfejtésükkel késleltessék, sőt a kérdést tárgyalni sem engedik.

A matyónép másik nehéz és megoldásra váró problémája az agrárproletárság helyzetének megfelelő rendezése, mely kérdés évről-évre súlyosabb lesz.

Ezeknek a földnélküli földműves matyóknak ősei elsősorban a Matyóföld szabadosai voltak. Mezőkövesden ugyanis jobbágy nem volt, csak kismemes és szabados, másnéven várjobbágy. A szabadosok fiai azért lettek rövidesen földnélküliek, mert a jobbágyság megszűnése után a szabadosok birtokait széjjel osztották, ezzel szemben a kismemesekét nem. Az egykori kincstári »Domíniumot« sem adták át, hanem eladták nekünk. Kaptak ugyan a matyó szabadosok is kémény után úgynevezett zsellérföldet, amelyet igen soktól a földéhesek valósággal elraboltak.

A másik ok a kismemeseknél egy helytelen örökösödési szokásból ered. Az apa minden fiúgyermekének — kivéve a legkisebbet — csak

zöldvetést adott. Ez azt jelenti, hogy ezek a fiúk meghatározott éven át csak zöld-, illetve búza vetést kaptak, de földet nem. A legkisebb fiúgyermek örökölte csorbítatlanul az apai földet. Ebből következett, hogy azok a testvérek, akik zöldvetést kaptak, tulajdonképpen az örökségből kimaradtak s a termés legfeljebb a mindennapit fedezte. Ez az eljárás mindaddig szokásban maradt, míg annak törvényes úton véget nem vetettek. Jórészt ez is hozzájárult a matyónép bizonyos társadalmi rétegének elnincstelenedéséhez. Innen eredhet és ez az örökösödési mód szülte és bizonyos formában még most is fenntartja a summások és földesek közti ellentéteket, mert az úgynevezett »kisemmizettek« fiúról-fiúra hagyták a földnél maradt testvérük iránti keserű emléküket. De bármilyen más is legyen oka az elproletarizálódásnak, a probléma itt van és ezen segíteni kell.

A kérdést csak részben oldaná meg az, hogy a visszakerült Felvidékünkön, mint a múltban, úgy a jövőben is summásaink egy része nyári idénymunkára mehetne. Súlyosbítja a helyzetet az, hogy a földesek termelési költségei megnövekedtek, életkörülményei viszont megnehezedtek és így nemcsak a sokgyermekes törpebirtokosok és egészen nincstelenek mennek el summába, hanem még a kisgazdák gyermekeinek egy része is erre szorul.

Szerintem ezen a nehéz helyzeten egy igazságos tagosítás sokat segíteni, mert egy tagban belterjesebb gazdálkodás folyatható és ez több munkást igényel. A törpebirtokos akkor nem szaporítaná a summások ezrekre rúgó tömegét. A kisgazda pedig gyermekeit a több munkáskezet igénylő ipari, kereskedelmi és esetleg gyógynövények termelésével foglalkoztathatná.

További megoldásra váró probléma is van Mezőkövesden, a summások téli foglalkoztatása. Háború előtt hat hónap alatt megkerestek annyit, mely elég volt a téli hónapokra is. Ma azonban a hat hónapi kereset kevés arra, hogy egy summás, akinek több gyermeke van, abból egész télen megéljen. Háziipari telepet, vagy gyárat kellene itten létesíteni (szövő-, fonó-, dohány-, fafeldolgozó, kenderfonó stb.), amely üzemek állandó, vagy legalább téli foglalkozást nyújtanának a télen kereset nélkül lézengő summások ezreinek.

A földreform megvalósításával örökbérlet, vagy szövetkezeti bérlet alapon kellene megszervezni a gazdákat, nekik földet juttatni.

A telepítésről meg kell említenem, hogy a törpebirtokosok nem nagyon lelkesednek, különösen ha a kijelölt telepítés falujuktól távol esik, közel kellene ezt valahol megoldani.

Sokat fog lendíteni elavult gazdasági rendszerünk megváltoztatásán a most megnyílt m. kif. téli gazdasági iskola. A kisgazdák számottevő része nagy reményeket fűz működéséhez. Szakemberek irányítása mellett meg kellene indulnia már a nagyobb arányú gyümölcsfa telepítésnek.

A földesek táplálkozási viszonyairól szólva megállapíthatjuk, hogy az az ő igényeikhez mérten kielégítő. A summásoknál azonban, különösen télen a zsírfélék hiányzanak, melyet napraforgóolajjal pótolnak, már amennyire tőlük telik.

A lakásviszonyok a múlthoz képest javultak. Sok helyen az apró, ki sem nyitható ablakokat nagyobb, több napvilágot befogadó ablakokkal cserélték ki. Sok már a padlózott szoba is.

A népegészségügy terén is lényeges javulás tapasztalható. A tbc. okozta halálozás is erősen csökkent.

Elemiiskolai oktatásunkban nagyobb súlyt kellene helyezni az olvasásra, meg kellene velük szeretetni a könyvet, hogy az iskola elvégzése után olvassanak, hogy önképzés útján értelmi színvonalukat emelhesék, melyre különösen most minden gazdának fokozottabb mértékben szüksége van. Sokat köszönhetünk gimnáziumunknak is. Gimnáziumunk tanári kara mindenütt ott van, ahol népművelődésről van szó.

A viselet hanyatlását, különösen a férfiakét megakadályozni alig lehet. Drága anyagok kellene hozzá, amit beszerezni képtelenek. De nem is ez a fontos náluk. Fontos a munkanélküli tömegek szociális megsegítése, munkához juttatása.

*

Nagy érdeklődéssel hallgatták G. Tóth József előadását.

Igen tisztelt Hallgatóink! — mondja az elnök. A kör nevében köszönetet mondok G. Tóth József ezüstkalászos gazdának, értékes előadásáért.

Díszgyűlésünk befejező száma Kovács Mátyás ezüstkalászos gazda előadása. Felkérem előadásának megtartására.

Kovács Mátyás előadói emelvényről mondja: Kedves Hallgatóim! Nekem is szerep jutott abban, hogy véleményt mondjak a Matyókérdésről. Ezzel kapcsolatos előadásom címe:

Mezőkövesd, ahogy én látom.

Mind többen és többen kezdik felismerni a magyar falu jelentőségét a nemzet életében. Keresik, kutatják azokat a módokat és eszközöket, amivel a földműves-társadalom mezőgazdasági és általános műveltségi

szintjét emelni tudnák. Megpróbálom én is, aki itt születtem ebben a híres faluban, ebben a kis előadásomban lerajzolni a magyar falu, a mezőkövesdi földműves-társadalom képét, ahogy én látom. Megpróbálok röviden rámutatni azokra az okokra, melyek a mi falunk népét gátolják előhaladásukban.

Milyen szellemi források is táplálták eddig a mi népünket?

Még mindig nagyon sok olyan család van Mezőkövesden, amelyek szellemi táplálékukat az évente megvett 10 filléres naptárból merítik. Ennél a naptárnál nem a tartalom, a belső érték a fontos, hanem a külső, a hangzatos címek: Petőfi, Kossuth és a képes ábrázolások. Ezek a naptárak a legkapósabbak a falu népe között. Életét ehhez igazítja. A naptárakhoz mellékelt jós- és álmoskönyvek az amúgy is babonára hajlamos képzelődését ebben az irányban még jobban befolyásolják. A naptárban leírt események képezik egész évi szellemi táplálékát. Nagy szerepe van a naptárnak még mindig a falu életében, azért arra gondolok, hogy irodalmi egyesületeinknek és lapkiadóinknak többet kellene ezzel a kérdéssel foglalkozni. Csak olyan naptárt volna szabad forgalomba hozni, amelyik a földművesember művelődését emelné. Esetleg a magyar népies írók irodalmi értékű alkotásait, melyek közel állanak a falu lelkéhez, kellene olcsón, filléres kiadásban hozzátérhetővé tenni.

A magyar falu szellemi életének irányításában fontos szerep jut még az esti összejöveteleknek, melyeknek színhelye az istálló, ahogyan nálunk nevezik, az ól. Minden utcának van egy tanyázó központja, ahol téli estéken összegyűlnek a férfiak. A legényeknek külön tanyájuk van. Az öregebbek elpolitizálgatnak, megtárgyalják a világ folyását, a napi eseményeket és a község ügyes-bajos dolgait. A legénytanyákon már jobban csiszolódik a szellem. Itt már újság és könyv is kerül az ólakba. Azonban olyan eszmék is lábrakapnak itten, amelyek a falu fiatalságát helytelen útra terelik. A rossz olvasmány itt érezteti legjobban hatását. Letérítheti őket az egyenes útról, melyet az iskola nekik megmutatott. Mi volna itt a teendő?

Olyan helyeket kellene létesíteni, melyek ezeket a tanyázó helyeket pótolják, ahol észrevétlenül, helyesen irányítani lehetne őket. Az én elgondolásom az, hogy erre a célra egyszerű házakat lehetne bérbe venni. Filléres hozzájárulással jó könyveket és újságokat is lehetne beszerezni. Minden tanya otthonnak egy tanult ember lenne a vezetője, aki oktatná és irányítaná az összegyűlt férfiakat és legényeket. Gazdasági vonatkozásban is sok eredményt lehetne elérni, mert egy ilyen tanya közvetle-

nebb, mint egy »Egyesület«. Társadalmi egyesületbe Mezőkövesd lakosságának csak tíz százaléka van beszervezve. Ezek az egyesületek távol is vannak többnyire az otthontól és ez a körülmény is sokat visszatart a belépéstől. Sajnos, az egyesületi életen belül sokan csak a szórakozást keresik. Mint egyesületi könyvtáros állíthatom, hogy a tagoknak csak 15—20 százaléka olvas könyvet. Gazdasági könyveket pedig mintegy öt százalék olvas. *A szakkönyvektől való idegenkedést azzal magyarázzák, hogy nehéz stílusban vannak a könyvek megírva.* Azonban örömmel állapíthatom meg azt is, hogy gazdáink egy része ezeket a könyveket is olvassa és igyekszik belőlük gyakorlati hasznot húzni. Meg kell emlékezni hatásában a legeredményesebb népművelési intézményről, a népfőiskoláról, mely kövesdi formájában egyedülálló az egész országban. Felbecsülhetetlen szolgálatot tett a földművesnépnek. Hatása mindenütt megnyilatkozik. Vezetője Peczina Endre gimnáziumi tanár volt, kinek lelkesedése ránk is átragadt. Az általa elhintett mag kikelt a magyar ugaron. A népfőiskola szólaltatta meg Demeter József, Kiss János és Juhász József summásokat, akikben értékes költői hajlam szunnyadozott. Demeter József színdarabjai is figyelmet érdemelnek. A hallgatók között voltak olyanok, akik egy egyszerű összeadási műveletet nem tudtak megoldani. Ma soknak telefonnal felszerelt, többfelé ágazó üzletük van. Mezőkövesdre Kalocsáról hozták a paprikát, s a hasznot a kalocsaiak húzták. Egy jó üzleti érzékű summás megfigyelte üzletmenetüket és kevés tőkével ő is hozzáfogott paprikát árulni s ma paprikaelosztó üzeme van. A kalocsaiakat teljesen kiszorította. *Egy másik szappannal kereskedik igen eredményesen.* Egy harmadik megfigyelte a mozgóbazároost, a bosnyákot (aki már régen nem volt bosnyák), vásárról vásárra követte, elsajátította sajtószerű beszédmodorát s ő is felcsapott mozgóbazárosnak. Egy egyszerű summás fiú volt ez, aki szintén népfőiskolát végzett és ma a bazáros központ az ő üzlete, ő adja az árut a többi »bosnyáknak«. Sokat tudok a népfőiskolát végzettek közül, akik Pestre kerültek fel, ott önálló kereskedők lettek, szépen vagyonosodnak. A szellemi fölény tudatát adta meg a népfőiskola.

Amily csekély mértékben szaporodik olvasó ifjúságunk, oly nagy mértékben terjednek a mulatóhelyek, melyek női alkalmazottaikkal különösképpen káros hatással vannak a magyar falu fiatalságának erkölcsi életére, sőt megbontják a családi fészek melegét is. Örködnünk kell ifjúságunk jövője felett.

Mint kiscsajda foglalkozni akarok e helyen községünk gazdálkodási módszerével is, melyen gyökeresen és sürgősen változtatni kell.

A »földosztás« előtti időben őseinknek az állattenyésztés volt a főfoglalkozása. Kalászoszt csak a legszükségesebb mennyiségben termeltek. Hat-nyolcezer ember élt itt ilyen állattenyésztő gazdálkodási mód mellett megelégedetten a múlt század közepén. Népünk szaporodásával több kenyér kellett. Feltörték a legelőket is. Évtizedekig ontotta a feltört kövesdi föld az acélos búzát. Csupa boldogság volt akkor az élet. Ki gondolt volna akkor itt a belterjes gazdálkodásra, gyümölcsfatelepitésre? Az idő azonban elmúlt fejünk felett. A folytonos kalászoszt megunta a földünk teremni. Őseinktől örökölt gazdasági tudásunk kevésnek bizonyult. A sok fáradságos munka nem hozta meg a kívánt eredményt. Csodákra vártunk. Hiába verejtekezünk, földünk nem terem úgy, mint őseinknek termett. Közben mérőföldes lépéssel haladt előre a gazdasági tudomány. Hiába volt itt a gimnázium, akik onnan kikerültek, elszakadtak a földtől. Nem volt olyan intézményünk, mely okszerű gazdasági tudományban adott volna képzést nekünk. Szegényedett és erőtlenedett a matyó nép. Vándorútra indultak sokan munkát és szerencsét keresni. Egy részük Amerikába ment ki, legnagyobb részük azonban — mintegy öthatezer ember — időszakai mezőgazdasági munkára, úgynevezett summásmunkára kényszerült. Mezőkövesd értelmiségének szociálisan gondolkozó tagjai memorandummal fordultak a megye főispánjához, — vitéz Borbély Maczky Emilhez — akitől kérték, hogy községünk egy téli gazdasági iskolát kapjon. Az iskola 1938 őszére felépült és meg is nyílt. Ez az intézmény évszázados mulasztást pótol községünk életében. Mi gazdák nagy reményeket fűzünk a Téli Gazdasági Iskola és Szaktanácsadó Állomás működéséhez, mert sok itt a tenni való. A nyomásos gazdálkodási rendszerünkön kell elsősorban változtatni, ha azt akarjuk, hogy földjeink jövedelmezőségét fokozzuk. Hiába ismerjük be az állattenyésztés felkarolásának fontosságát, ha a nyomásos gazdálkodás miatt a takarmánynövény termelésére nem rendezkedhetünk be. Sokan felismertük már a gyümölcstermelés jövedelmezőségét is. A gyümölcsfatelepitést elsősorban a belsőségeken kellene kezdeni, melyek jórészt kihasználatlanok. Ugyancsak kívánatos volna a belsőségekkel egyidőben két patakunk partjainak gyümölcsösítése. Kísérleti telepet kellene berendezni és szaktanfolyamokkal a gyümölcskultúrát minél szélesebb körben elterjeszteni. Hiába küzdünk mi itt és sopánkodunk, szegénykeznünk is kellene amiatt, hogy a földműveléssel foglalkozó Mezőkövesdre Bulgáriából jönnek gazdálkodni. Jó pénzért bérbe veszik földjeinket és napszámosként dolgozunk mi azon a földön, ami a miénk, de a hasznot nem mi látjuk. A bolgárok ide jönnek, mi meg elmegyünk innen, vagy pedig

itt nyomorgunk. Tíz-tizenöt hold föld mellett is elküldjük fiainkat, leányainkat summásnak. Van már nálunk is egynéhány gazda, aki kísérletezésével jobb eredményt ért el. A dinnyetermesztés terén már szép sikereink vannak. A környező városok ízletesebbnek találták a kövesdi dinnyét, mint a híres kálit, vagy a hevesit. Többet is fizetnek érte. Ezerkétszáz négyszögöl terület 400 pengőt jövedelmezett. Egy gazda az idén hagymából 300 négyszögölön 420 pengőt árult.

Konyhakertészettel is kísérleteznek már. Egy gazdatársam 800 négyszögölön ugorkából 300 pengőt árult. Hatszáz négyszögölön káposzta egy másiknak 900 pengőt jövedelmezett. Ezekből a példákából láthatjuk, hogy mi is tudunk eredményt elérni, ha értjük a módját. Most látjuk a hátrányát annak, hogy nem szeretünk tanulni. Pedig vagyont érő juss a földművelés tudománya.

Mennyi víz folyik le kihasználatlanul a Bükk hegységből jövő patakunk medrében! Nagy szárazságban ezek aranycseppek volnának. Gátakkal kellene felfogni a patak vizét és öntözéssel földünk terméshozamát lényegesen fokozhatnánk. A duzzasztó költsége is megtérülne.

A tagosításnak már nagyon sok híve van. Sokan megértjük annak korszerű szükségességét. Igazságos, részrehajlást nem ismerő tagosítás megnyugtató az aggodalmaskodókat is.

A telepítésnél figyelembe kell venni, hogy a kövesdi nép évszázadokon keresztül még a környékbeliekkel sem keveredett. Mindig lenézték azt a legényt, aki más faluból hozott asszonyt magának. Fél Kövesd rokona egymásnak. Tudom, hogy élettani szempontból ennek hátrányai vannak. Mégis nehéz ezeket a gyökereket felszakítani. Kényszerűségből itt hagyják ugyan Kövesdet, de örökre kevesen. A matyóságnak őseitől örökölt szelleme nemzeti érték. Ne szakítsuk messzire egymástól ezt a népet. Az ősi fészek közelébe telepítsük a matyóságot, hogy egymáshoz átrepülhessenek.

A summáskérdés legsürgősebb teendői közé tartozik a bérminimum megállapítása. Az 1938. évben előfordult, hogy az egyik summás leszerződött havi 150 kg búza és a hozzávaló konvencióbérért. Rá két hétre ugyanarra a tájra való uradalom 200 kg búzáért szerződöttetett a fenti konvenció mellett summásokat. Hat hónapi keresményénél 240 kg a különbség. Hogy mit jelent ez az anyagi többlet egy summásnál, azt nem kell bővebben kifejtenünk. Sok a panasz a summások étkezése körül. Az amúgy is kevés konvencióból a szakácsnők jórésze nem tud ízletes ételt készíteni, mert nem is tud főzni. Szakácsnőnek csak olyat volna szabad alkalmazni, aki valahol már főzőtanfolyamot végzett.

Az uradalmakkal kötött szerződés biztosítson a summások részére megfelelő nagyságú konyhakertet az uradalomban, melynek veteményezését az uradalom megfelelő időben végeztesse el. Hat hónapon át majdnem mindig ugyanazon étel teszi erőtlenné summásainkat. A zöldségfélék változatossá tennék az étkezést és a vitamindúsabb étrend fokozná a munkaerőt és az életkedvet. Sajnos, a kövesdiek idehaza is kevés vitaminhoz jutnak.

A summásság mellett a nincsteleneknek másik keresetforrása lenne a matyó-hímzés. Azonban itt bajok vannak. Főleg csak blúzokat hímeznek mostan, melynek a matyó népművészethez semmi köze sincs. Sok a panasz a munkabérek tekintetében is. Szigorúbb ellenőrzés lenne kívánatos. Csak azt a kézimunkát volna szabad forgalomba hozni, melyért nem filléreket, hanem tisztességes munkabért fizetnek. Tudjuk mindnyájan azt, hogy a tömegtermelés a matyó varrottasok értékét erősen leszállította. Hozzáértő kéz irányításával, piacok felkutatásával még segíthetnénk a bajon.

Népviseletünk idegenforgalmi szempontból nagy nemzeti érték. Amily mértékben pusztul népviseletünk, olyan mértékben csökken hímzéseink értékesítési lehetősége is. Népviseletünk hanyatlását szomorúan kell megállapítanunk. Történtek ugyan kezdeményezések a viselet megmentésére (P. Jámbor László jezsuita házfőnök akciója), de a viselet romlását megakadályozni már nem lehet. Ott tartunk, hogy önszántából egy legény sem veszi fel a lobogós inget. Ha azt akarjuk, hogy felvonulásokon, ünnepélyeken a legények népviseletben jelenjenek meg, akkor ezért ők pénzt várnak. A népviselet elhagyásának egyik oka természetesen a fokozódó szegénység is. Az új korszellem itt is érezteti hatását.

Nagyon fájó hiány Mezőkövesden, hogy nincs kultúrháza, holott a járás kisebb községei már régen élvezik ennek áldásait. A kultúrház mindnyájunk háza lenne, ahol a földmíves- és középosztálybeli egyenlőrangú jogokkal élvezhetné a kultúra hasznát, mert az egyesületekben rendezett ismeretterjesztő előadásokra sokan azért szégyenkeznek eljönni, mert nem tagjai az egyesületnek s attól félnek, hogy nem jó szemmel nézik megjelenésüket. A matyó földmívesnép érdekében ha életre hívjuk a kultúrházat, kamatja bőven megtérül.

Álljon dobogóra minden tanult ember és szellemének magvát hintse szét a magyar nép között. Hullajtsák esőcseppjeiket a földmívesember szomjas értelmére. Világosságot kell gyűjtani a magyar faluban. Foglalkozni kell kérdéseivel, hogy fájdalmat okozó sebeit megfelelő orvos-

sággal gyógyítani lehessen, mert csak kiművelt lélekkel és ép testtel tud szilárdan állni a földművesember a magyar ugaron.

*

Általános tetszés fogadta Kovács Mátyás előadását.

— Kedves hallgatóim! — monda az elnök. — Lelkes előadásáért őszinte köszönetet mondok Kovács Mátyás ezüstkalászos gazdának. Most pedig tisztelettel felkérem díszgyűlésünkön megjelent hallgatóinkat, szíveskedjenek hozzászólni Mezőkövesd problémáiról elhangzott előadásokhoz.

Sok hozzászólás hangzott el. Hosszú volna azokat részletesen felsorolni s így csak összesűrítve említjük meg az elhangzottakat: Sürgették a hitelkérés olyan rendezését, mely a mezőgazdaság természetének megfelelő közép- és hosszúlejáratú hitelek nyújtásával egészségesebb vérkeringést vinne közgazdasági életünkbe; mezőgazdasági ipartelepek, üzemek, gyárak létesítésével sok szakmunkásnak, napszámosnak és tisztviselőnek adnának kenyeret és az elért magasabb jövedelem felfokozná a műveltségi- és életszínvonalat; fontos probléma a legelőkérdés rendezése s ezzel az állattenyésztés fejlesztésének biztosítása; a talaj helyes megmivelésének és a növények ápolásának elősegítése céljából gépbeszerző szövetkezetek juttassák el a kisbirtokosokhoz az olcsó s amellet könnyű és erősszerkezetű gépeket, — az állami ellenőrzés alatt működő szövetkezetek versenyképes gépeinek alkalmazása mellett fellendülne az ipari- és kereskedelmi növények termesztése; hangoztatták, hogy a jobb gazdálkodás érdekében meg kell állapítani a legkisebb birtok- és parcellaminimumot, továbbá a szükséges legkisebb állatlétszámot, valamint a vetésbeosztás helyes arányát; az Alföld fásítása érdekében szorgalmazták, a közös dűlőutak kötelező fásítását; leg-sürgősebbnek mondták, hogy a nagyarányú gyümölcs telepítés megkezdéséhez állami gyümölcsfacsemeteket jutányos áron kapjanak, az olcsó műtrágya juttatása pedig igen emelné a terméseredményeket és közvetve a jövedelmezőséget is; rámutattak arra, hogy az állami mintagazdaságok és kiscgazdáknál példagazdaságok létesítése megindítaná a szakszerű gazdálkodást; többen annak érdekében emelnek szót, hogy az igen kimagasló gazdálkodási eredményt elérő kisbirtokosokat jutalmazni kellene, ezt a célt szolgálná a feles- vagy harmados arányú földadómentességben való részesítés; kívánatosnak mondták, népművészeti kiállítások rendezését, melyeket termelési versenykiállítással és állatkiállítással kell egybekötni; végül a haladók tábora sürgette a mező-

gazdasági szakoktatás kötelezővé tételét mint a népi felemelkedés nélkülözhetetlen alapját.

Hozzászólások és indítványok után az elnök megköszönte a szíves megjelenést és a díszgyűlést berekesztette.

*

Az arany- és ezüstkalászos gazdák köre az a törzs, mely köré a haladó gazdák tábora tömörülhet. A földművesnép jobb megélhetését a szakszerűségnek kell irányítani, mert ha e kérdésben nem a szakember jár elől, akkor mint szabad vadászterületen a »felelőtlen falukutatók« ragadják magukhoz a kezdeményezést. A magyar föld ne az ellentétek szításának legyen a helye, hanem legyen ez talaja a megértésnek és a becsületes munkának.

A Matyóföld, e jellegzetesen magyar falu száz és száz problémája megoldásának vágya ott ég a lelkek mélyén, hogy egy nemes erjedésben kiforrva a »kérdés« elinduljon a megvalósulás útján!

BENYÓ ENDRE DR.:

MEZŐKÖVESD ÉS BETEGSÉGEI

ÁLTALÁNOS LEÍRÁS

A mezőkövesdi járásban központian fekvő nagyközségnek a népessége az 1941 januárjában megejtett népszámlálás szerint 20.867. A törzslakossága csaknem kizárólag földműveléssel foglalkozik és a 16.937 kat. hold határát tanyavilág nélkül a községből dolgozza meg.

A község sík területen fekszik, de határának az északi részén már a Bükk-hegység emelkedői kezdődnek. Klímája alföldi jellegű, szélsőséges: nyáron igen meleg és száraz, télen túlságosan hideg és szeles, tehát úgy embertől, mint állattól aránylag nagy alkalmazkodó képességet kíván meg.

A budapest—miskolci fővonalon könnyen megközelíthető községnek a távolról való megsejtelésénél már feltűnik, hogy a határában kevés a fa, csak a sugárirányban szétágazódó főbb útvonalak szélei vannak fával beültetve, ellenben a dűlőutak csupaszon kanyarognak. A fák szaporításával nemcsak a mezei munkában kifáradt ember és állat nyerne üdülést, hanem a nyári szárazságot is kedvezően lehetne befolyásolni. A községben néhány főbb útvonaltól eltekintve, az utcák labirintusszerűen kanyarognak, az apró telkeken a még apróbb házak sűrűn egymásmellé, szabálytalanul épültek. Az udvarokban igen ritkán találunk konyha- vagy virágoskertet.

A község főterén impozánsan emelkedik ki a hatalmas római katolikus plébániatemplom, amely köré pár évvel ezelőtt csinos, oszlopos kerítést emeltek. A templom, plébánia és községháza előtt elterülő főtér régebben üresen állott és olyan volt, mint egy sivatag, míg a közelmúltban a parkírozása megtörtént.

Megnyugvással állapítom meg, hogy az utóbbi évek propaganda-munkájának az eredményeképpen a községben egyre jobban terjed a fásítási mozgalom. Követésre méltó példát mutatnak fel ebből a szempontból a tisztviselőtelepi házak szép kertjeikkel, a zárda-iskola és a főgimnázium a gondozott parkjaikkal. Ezekon kívül már csak a temetőben találunk nagyobb számban fákat és virágokat, pedig a sűrűn lakott, poros községnek nagy szüksége volna ilyenekre.

A községet északról délre a Hór-patak szeli át, amelynek a medre kiáltóan követeli a szabályozást, tisztítást és nagyobb gondozást.

Az utcákon napbarnított, szikár, izmos férfiakkal, egyenes tartású, karcsú, a szoros ruházattól laposmellű aszonyokkal és jókinézésű, játszadozó gyermekekkel találkozunk. Az utcák, terek porosak, sárosak, elhanyagoltak. A község középvonalaiban végighaladó, kockakövekkel kirakott Mátyás király-út sem kivétel ez alól és a Budapest—Miskolc között lefolyó nagy autóforgalom miatt ezen legforgalmasabb utca száraz időben valóságos porfelhőben úszik, nagy kárára az iskolába siető tanulóknak és más közlekedőknek. Igaz, hogy a község portalanítás céljára öntözőautót alkalmaz és éjjelenként két ember söpörgeti az utcát, de a csomókba összerakott szemétnak a kihordatása csak ritkán történik meg és az éjjel összegyűjtött szemétrakásokat a nappali forgalom újra szétszórja. A főútvonalon lakók a gyalogjárót kis kivétellel nem tisztítják és az itt látott példa ráragad a mellékutak lakóira is, akik szintén elfeledkeznek a házuk környékének a tisztántartásáról. Pedig a tisztasághoz van érzéke a mezőkövesdi népnek, azt bizonyítja a házaiknak a tisztántartása és rendszeres meszelése. Ha a község a szemétkihordást rendezné, a köztisztaságot lényegesen fokozhatná. A házi szemetet jelenleg magánvállalkozó hordja ki. Ennek községi kezelésbe vételével a község bizonyos bevételre tehetne szert, amelyet kiegészítve, aránylag kis kiadással gondoskodhatna az utcai szemétnak megfelelő eltávolításáról is.

Csatornázás csak a főútvonal mentén van. Az udvarokra öntözgetett szennyvíz, a rosszul megépített árnyékszékek, a sok trágyadomb és egyéb hulladék a község belterületét annyira szennyezik, hogy az első víztartó rétegből kifogástalan ivóvizet csak elvétele lehet kapni.

Mezőkövesd általános leírásához hozzátartozik az 1940-ben megnyílt »Zsóry Lajos« fürdőnek és forrásnak a megemlítése is. Ha Budapest felől a kitűnő műúton közeledünk Mezőkövesdre, a község előtt pár kilométerrel az úttest baloldalán messziről feltűnik a 875 m mélyből feltörő, 68.8 C-fok hőmérsékletű víznek a gőzölgése. Aki ezt nem veszi észre, annak az orrát figyelmezteti a forrás jelenlétére az úttesten is

jól érezhető kénhidrogén szag. A vízszugár 45—50 m magasra szökne fel, ha szabadjára engednék. A percnként kb. 5.000 liter mennyiségben feltörő hévvízet hosszú, nyitott csatornán kell hűteni, hogy a modernül megépített, hatalmas fürdőmedencében kellemes legyen a fürdőzőknek. A fürdő kedveltségét bizonyítja, hogy az 1940-es megnyitási évben sokszor ezren felül volt a napi forgalma. A 33 méteres nagy medencén kívül egy kisebb medence is van azok részére, akik reumás megbetegedések vagy más bajok gyógyítása céljából forró fürdőt kívánnak. Ebbe a medencébe kisebb mértékű hűtés után kerül a forrásvíz. A látogatóknak a nagyobbik része ivókúrát is tart, mert a nagy kén- és lithium-tartalmú alkálihydrocarbonatos víznek kifejezett gyógyhatása van hurutos megbetegedéseknél, másrészt a forrásnál még meglévő magas szénsav tartalma miatt kellemesen üdítő ízű is. Azok részére, akik nem szeretnek vizet magában inni, csinos italmérés áll rendelkezésre. A Zsóry-család a vizet palackokban is forgalomba szándékozik hozni, ezenkívül nagyarányú fürdőtelepnek létesítését is tervezi.

A lakóházak száma kb. 4.800, amelyek közül 58% tisztán vályogból, 40% vályogból de kőalappal készült és csak 2% épült tisztán kőből vagy téglából. Közegészségügyi szempontból főleg a régebbi épületek kifogásolandók, mert szigetelésük nincs, nedvesek, ablakaik kicsinyek, padlójuk földes és szinte melegágyai a reumás megbetegedéseknek és a gümőkórnak. Utóbbi annál veszélyesebb, mert a lakások nagyrésztben zsúfoltak, hiszen az egyszoba-konyha-kamrás lakásokban átlagban öt, de gyakran tíz ember is él összezsúfoltan. A tudatlanságnak kell a rovására írni, hogy úgy a régebbi lakóházaknak, mint az istállóknak az ablakai kicsinyek, holott ember, állat, növény csak világos, tiszta környezetben élhet egészséges életet. A szobák padlója földes, csak elvéve találunk deszkapadlót vagy betonpadlót. A falak kívül-belül tiszták, fehérre meszeltek és ez a szobákat kissé világosabbá teszi. A takarítás a szobákban és az udvarokban kielégítő, azonban az udvarokban nincsenek rendes szemét- és trágyagödrök, hanem csak szemétdombok és trágyadombok, e miatt a szél a szemetet szétszórja, a trágyalé pedig szétfolyik és az udvart, utcát piszkítja. A trágyának a helytelen kezelése nemcsak a talaj és levegő szennyezése miatt káros, hanem nemzetgazdasági szempontból is sok értékes szerves anyag megy veszendőbe. Ezen azonban valószínűleg rövidesen segít a pár éve megnyílt és máris igen eredményesen működő téli gazdasági iskolának a felvilágosító munkája.

A sertésólak kifutója legtöbbször nem betonpadlója, hanem kővel kirakott vagy földes. E miatt a bomló ürülék a környezetben tűrhetetlen

bűzt okoz, másrészt a felhalmozott sertéstrágyában nyáron a legyek milliói tenyésznek és terjesztik a fertőző bélhurutot, vérhast és esetleg más betegségeket is.

Most már alig akad olyan ház, amelyik mellett ne volna egy jól-rosszul megépített árnyékszék. Ennél fontos volna, hogy vízhatlan, tehát betonos vagy legalább agyaggal jól kidöngölt ürgödörrel és jól-záró felépítménnyel bírjon azon célból, hogysem a talajt ne fertőzze, sem a legyek ne bírják petéiket odarakni.

A szűk udvarok és a szegénység miatt csak a vagyonosabb családok házai mellett találunk kutakat. A szegényebbek nagyobb csoportokban közösen tartanak fenn érdekeltségi kutakat, vagy a községben lévő tíz artézi kút valamelyikéről hordják a vizet.

A M. kir. Országos Közegészségügyi Intézet az oiság sok más községe között Mezőkövesden is létesített zöldkeresztes mintakutakat. Ezek nemcsak a lakosság egy részének a vízszükségletét elégítik ki, hanem szemléltetik is, hogy miképpen lehet aránylag olcsón fertőzéstől mentes ivóvizet nyerni.

A lakások helyzetének a javítása céljából következők a tennivalók:

1. A nép nevelése rendre és tisztaságra és a meglévő értékeknek megőrzésére. Át kell menni a köztudatba, hogy a szegény embernek az egyszerű vályogháza is egészséges otthonul szolgálhat, ha az világos, száraz, rendesen takarítják és szellőztetik. És a szűk, kicsi udvaron is lehet egészséges és hasznos környezetet teremteni virágoknak, növényeknek a termelése és kis konyhakerteknek a létesítése útján.

2. Hatósági feladatok főleg új építkezéseknél lépnek előtérbe. Kívánatos volna orvosnak az igénybevétele nemcsak a lakhatási engedélyek kiadásánál, hanem az építkezés megkezdése előtt is a tervek elbírálásánál és az első helyszíni szemlénél, hogy a háznak és a melléképületeknek, kút és árnyékszék helyének kijelölése alkalmával az egészségügyi szempontok kellőképpen érvényre jussanak.

NÉPMOZGALMI ADATOK, FONTOSABB BETEGSÉGEK

Mezőkövesdnek a lakossága az 1930-ban megejtett népszámlálás szerint 20.806 volt. Ha ehhez hozzáadjuk évről-évre a természetes szaporodást, ami tíz év alatt pontosan 1968 volt, úgy 1940 végén 22.774 léleknek kellett volna Mezőkövesden lennie. Ezzel szemben 1941 januárjában,

tehát az utolsó népszámlálás alkalmával a lakosság száma meglepetés-szerűen csak 20.867-nek bizonyult. A község ezek szerint tíz év alatt 61 lélekkel szaporodott. De hová lett a szaporulatból hiányzó 1901 személy? A községi bejelentő hivatalban most végzik a népszámlálási adatok ellenőrzését és azt a felvilágosítást kaptam, hogy csaknem 800 olyan személy lakik a községben, aki a számlálásból, vagy távolléte miatt maradt ki, vagy nem adta vissza a számlálólapot, vagy pedig nem is kapott lapot. A még mindig hiányzó kb. 1100 személy a községből mindenképpen szerint elvándorolt. Ha az elmúlt tíz év alatt idevándoroltaknak a számát 600-ra becsüljük, az elvándoroltak száma 1700 lehet. Ez kétségtelenül magas szám és arra mutat, hogy Mezőkövesd község-

Mezőkövesd népmozgalmi adatai a népszámlálási években.

Év	Lakosok száma	Ezer lakosra számítva			A népesség szaporodása az előző 10 év alatt
		éveszületés	halálozás	természetes szaporodás	
1880	10.606	48.3	33.8	14.5	?
1890	12.674	50.3	41.4	8.9	2068
1900	15.224	47.6	28.56	19.04	2550
1910	17.202	44.0	24.2	20.8	1978
1920	18.584	39.5	26.0	13.5	1346
1930	20.806	32.5	16.65	15.85	2222
1940	20-867	20.0	13.65	6.35	61

ben a gazdasági és szociális helyzet az utolsó tíz év alatt annyira lesüllyedt, hogy még az állandóan csökkenő természetes szaporulatot sem bírja a község magának megtartani és évente átlag 170 személy, tehát kb. 45 család elvándorol, hogy a megélhetését más helyen biztosíthassa. Aki ismeri a mezőkövesdieknek ragaszkodását a hazai rögökhez, az tudja, hogy ez a vándormozgalom csak igen erősen kényszerítő körülményeknek a hatása alatt jöhetett létre.

Az idemellékelte táblázat a népszámlálási években, tehát csak minden tizedik évben mutatja a fontosabb népmozgalmi adatokat, de azért mégis alkalmas arra, hogy durva vonásokban áttekintsük az elmúlt 60 esztendő.

A régebben állattenyésztéssel foglalkozó és abból meggazdagodott mezőkövesdi nép a múlt század végén tért át gabonaféléknek a termesztésére. Eleinte utóbbival is jól keresett, de később a magyar búza kivi-

telének a csökkenése, majd a földbirtokoknak az elaprózódása, végül nem kis mértékben a célszerűtlen gazdálkodás miatt, egyre jobban elszegényedett. Amilyen mértékben romlott Mezőkövesd népének szociális helyzete, ugyanolyan mértékben csökkent a születések száma is. míg régen 1000 lakosra 40—50 születés esett, most alig éri el a születések száma a 20 ezreléket. Ezt csak részben bírja kiegyensúlyozni a halálozási arányszámnak 30—40 ezrelékről 13—14 ezrelékre való lecsökkenése. Az alanti táblázatban az utolsó húsz év népmozgalmi arányszámait látjuk országos és mezőkövesdi viszonylatban tíz évi átlagokban kiszámítva. A születés, halálozás és gümőkórhalalozás hasábjában az 1000 lakosra eső születéseknek, halálozásoknak és gümőkórban elhaltaknak

Országos és mezőkövesdi népmozgalmi átlagok 1921—1940. években.

É v	Élveszületés		Halálozás		Tbc. halálozás		Gsecsemőhalá lo zá s	
	Orsz.	Mkövesd	Orsz.	Mkövesd	Orsz.	Mkövesd	Orsz.	Mkövesd
1921—1930	27.71	37.83	18.25	20.93	2.60	2.57	17.96	21.72
1931—1940	21.14	23.60	14.90	14.15	1.56	1.40	14.44	15.51
Javulás %-ban	23.7	37.6	18.35	32.4	39.2	43.4	19.6	28.7
Roszzabodás %-ban								

a száma van feltüntetve, míg a csecsemőhalalozás hasábjában a száz élveszületésre eső egy éven aluli halálozásoknak a száma látható.

A táblázat figyelmes átvizsgálásánál érdekes következtetésekre juthatunk. Az utolsó évtizedben az előzőhöz képest úgy országos, mint mezőkövesdi viszonylatban lényegesen csökkent a születések száma. A csökkenés országosan 23.7%-ot tesz ki, ezzel szemben Mezőkövesden 37.6 %-ot, tehát 13.9%-kal többet. Ennek oka mindenekelőtt az, hogy a gazdasági helyzet rosszabbodása, a terjeszkedés lehetetlensége és a nép elszegényedése Mezőkövesden nagyobb mértékben éreztette a hatását, mint az ország többi részében.

A halálozási és gümőkórhalalozási arányszámok egybevetéséből megállapíthatjuk, hogy az 1921—30. években Mezőkövesden az országosnál rosszabb helyzet volt. Mivel úgy az összes halálozás, mint a gumókór által okozott halálozás a szociális helyzet rosszabbodásával együtt emelkedni szokott, azt várhatnánk, hogy Mezőkövesden az 1931—40-es szegény esztendőben úgy abszolút számokban, mint az országoshoz viszonyítva rosszabb eredményt kapunk, mint a megelőző évtizedben

kaptunk. Ezzel szemben azt látjuk, hogy megfordult a viszony és ebben az évtizedben úgy halálozás, mint gümőkórhalálozás szempontjából jobb a helyzet Mezőkövesden, mint országosan.

Az egészségügyi ismeretek terjedése következtében az egész országban lényeges javulás volt, de a javulás mértéke Mezőkövesden összhalálozásnál 14.05%-kal, gümőkórhalálozásnál pedig 10.3%-kal haladja meg az országosan észlelhető javulást. (Itt megemlítem, hogy a mezőkövesdi arányszámoknak a kiszámítását az 1940. évi népszámlálás eredményeinek a figyelembevételével és nem a természetes szaporodás alapján végeztem. Ha utóbbi szerint végeztem volna, az arány még kedvezőbb lett volna Mezőkövesd javáfa.) Az egészségügyi viszonyoknak ezt a feltűnő javulását elsősorban az 1929-ben megindult zöldkeresztes egészségvédelmi munka eredményének kell elkönyvelni.

A csecsemőhalandóság az utolsó tíz évben 28.7%-kal volt jobb, mint az 1920-as években, de még mindig 15.51 halálozási eset fordult elő 100 élveszületésre az országos 14.44-gyel szemben. Ha meggondoljuk, hogy a születések száma két évtized alatt a felére csökkent, tehát az anyák az 1921. évi arányszám szerint várható 965 gyermek helyett csak 417-nek adtak életet 1940-ben, akkor minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy a már megszületett csecsemőket megtartsuk az életnek és az egészséges fejlődésüket biztosítsuk.

A születés utáni első napokban a fejlődési hibák és szülési sérülések miatt elvesztett gyermekek mellett »veleszületett gyengeség« kórismével elkönyvelt halottak között bizonyára sok van, aki megfelelő környezetben, kellő gondozás alatt életben maradt volna. A megszületéssel kapcsolatos megrázkódtatásnak és a hirtelen környezetváltozásnak a következtében az alkalmazkodásra képtelen újszülött szervezetének az egyensúlya teljesen felborulhat, ha a gondozás az első napokban helytelen. Ezeknek a veszélyeztetett csecsemőknek a megmentése és az anyáknak a helyes úton való megindítása és kioktatása céljából nagy szükség volna Mezőkövesden egy szülőotthonra, ahol az anya a szülése után 8—10 napig bennmaradhat, amíg ő is megerősödik és helyes szoptatási mód mellett a gyermeknek a súlygörbéje is megindul felfelé.

A késői csecsemőhalálozás okai közül vezet a bélhurut, illetve a bélhurutnak elkönyvelt vérhas, azután pedig a légutaknak a hurutos betegségei következnek. Ha kikutatjuk az elhalt csecsemő ápolásának és táplálásának a körülményeit, csaknem minden esetben kiderül, hogy az anya nem szoptatta a csecsemőjét valami okból kifolyólag, vagy szoptatott egy keveset és amellettt tehéntejjel, tápszerekkel és egyéb ételekkel

tartotta. Ezzel követte el a hibát, mert a csecsemő szervezetének a fejlődését csakis a vegyileg neki tökéletesen megfelelő és védőanyagokban is bővelkedő anyatejjel lehet biztosítani. Az ilyen csecsemőnek az élete és fejlődése biztos, az ellenálló képessége nagy, fertőzőbetegséget nem kap. Ezzel szemben a tehéntejjel vagy más módon táplált csecsemőnek az életképessége csökkent mértékű, a hurutos megbetegedésekre és fertőző betegségekre való hajlamossága nagy. Esetleg kezdetben örventesen gyarapodik, talán jobban, mint az anyatejtől, de a betegségekre való hajlamossága oly nagy lesz, hogy csak igen szerencsés esetben kerülheti el a végétét.

A késői csecsemőhalálozás megelőzésével kapcsolatban a legfőbb feladatunk a szoptatásnak a propagálása. Fontos még, hogy az anyák a fokozatos elválasztásra, továbbá a rendre és tisztaságra megkapják az útmutatást. A mezőkövesdi anya- és csecsemővédő intézetnek zöldkeresztes tanácsadóvá való átszervezése 1941 májusában megtörtént és remélem, hogy a gondozási munka ezzel kapcsolatban még inkább kimélyül. Nagy jelentősége van annak, hogy női tejjel való segélyezés céljából az egészségügyi kormányzat tekintélyes összegeket bocsát rendelkezésre, amelyekből a szoptatni nem bíró szegény anyáknak a gyermekeiket anyatejhez bírjuk juttatni. Azok az anyagilag és egészségileg rászorult anyák pedig, akik szoptatnak, zöldkeresztes tej- és cukorakció útján kaphatnak segélyt.

Gümőkórban Mezőkövesden 1920-ban 55, 1930-ban 44, 1940-ben pedig 28 ember halt meg, tehát 10.000 lakosra 297, 21-1, majd 13«4 halálozás esett. A javulásnak az oka részben az általános egészségügyi ismereteknek a terjedése, részben a betegeknek a felkutatása és a környezetnek a védekezésre való kioktatása lehet. Az utóbbi évek javulásához nagyban hozzájárult a nyílt gümőkóros betegek egy részének az elkülönítése a dr. Johan Béla által ajánlott fektetősátrokban. Az otthon kellőképpen el nem különíthető tüdőbetegeket a mezőkövesdi elkülönítőben ilyen fektetősátrokban helyezzük el, ahol éjjel-nappal kint fekszenek a szabadlevegőn és nyugalomban egyrészt a betegségük javul, másrészt másokat nem fertőzhetnek.

Télen a nagy hidegekben egy erre a célra a községtől átengedett, két szobából és egy közepén levő előszobából álló házba vonulnak be a betegek, külön a férfiak és nők. Ezt az elkülönítőt dr. Bielek Tibor volt mezőkövesdi tisztiorvos létesítette és nagy leleményességgel kétszeresen kihasználta: a tüdőbetegek részére fenntartott házat nyáron, amikor előbbieket a fektetősátrokban laktak, felhasználta arra, hogy az

otthon el nem különített typhus és vérhas betegeket abban helyezze el. Pár évvel ezelőtt dr. Spiry Endre m. kir. tisztifőorvos elgondolása alapján létesültek a körorvosi székhely-községekben ilyen két szobából és közepén levő előszobából (férfiak, nők és ápolónő részére) álló járványelkülönítők, hogy a betegeknek az idehelyezése útján a környezetnek a tovább fertőződése elkerülhető legyen. Egy-egy hasihagymázbeteg környezetében ugyanis legalább két-három új megbetegedés szokott bekövetkezni közvetlen fertőzés következtében. A szigorú elkülönítéssel ez megakadályozható, miként azt az alanti táblázat mutatja.

Hasihagymáz megbetegedések 1929—1940. években a mezőkövesdi járásban.

Év	Abszolút számokban		Tízezer lakosra esett	
	megbetegedés	halálozás	megbetegedés	halálozás
1929.....	250	22	35.4	311
1930.....	144	8	20.05	112
1931.....	133	8	18.8	1.12
1932.....	506	50	70.0	6.98
1933.....	108	11	14.9	1.52
1934.....	147	15	20.2	2.05
1935.....	129	12	17.7	1.65
1936.....	133	14	18.2	1.92
1938.....	43	5	5.8	0.67
1939.....	49	6	6.5	0.79
1940.....	10	2	1.32	0.26
1941.....	10	2	1.32	0.26

Különösen 1937-től kezdve vittük keresztül nagy szigorúsággal a typhus-betegeknél járványelkülönítőben való elhelyezését, ami egyéb rendszabályok (környezet védőoltása, árnyékszéknek nyerskarbolsával való légmentesítése, bacillusgázdák ellenőrzése) alkalmazása mellett úgy a megbetegedéseknél, mint a halálozásoknál hatalmas javulást eredményezett.

Minthogy typhusnál az első megbetegedéseknek csaknem az 50%-át mezei munkások hurcolják haza, kívánatos volna ezeknek az eltávozásuk előtti rendszeres védőoltása, továbbá az uradalmakban levő közegészségügyi helyzetnek a szigorú ellenőrzése.

Sokkal szomorúbb a helyzet az ugyancsak az ürülék útján terjedő vérhas tekintetében. A bejelentett vérhas eseteknél jóval nagyobb a be nem jelentett és meg nem állapított megbetegedéseknek a száma. Kétségtelen az is, hogy a bélhurut kórismével eltemetett csecsemőknek és kisdedeknek a nagyobbik része vérhasban pusztult el. Minthogy a

vérhas terjesztésében az ürülékeket látogató legyeknek és a tisztaság hiányának van nagy szerepe, a falu vezetőinek állandóan propagálni kellene a legyeknek az irtását, az élelmiszerektől való távoltartását, a tejnek a felfofralását, gyümölcsöknek az étkezés előtti alapos lemosását. A mezőkövesdi járásban tíz év óta következetesen keresztülvitt és most már országosan is kötelező diftéria ellenes védőoltások következtében a roncsoló toroklob megszűnt probléma lenni. Ez a rettegett betegség 1938—1940 végéig csak egy halálozást okozott. Jellemző, hogy ezen egyetlen halálozás is olyan gyermeknél fordult elő, akit elmulasztottak védőoltásban részesíteni.

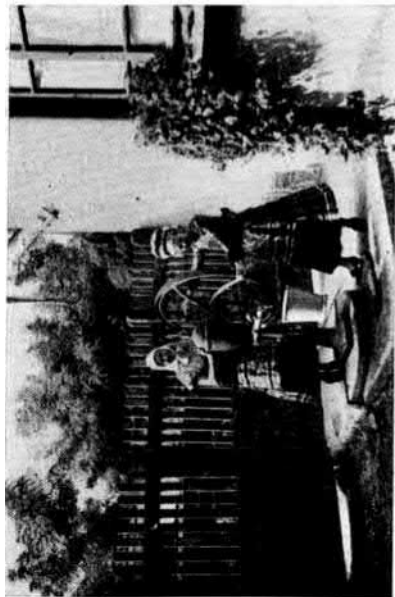
EGÉSZSÉGÜGYI SZEMÉLYZET, INTÉZMÉNYEK

A községben 12 orvos, 4 zöldkeresztes védőnő, 5 szülésznő, 1 fertőtlenítő és 1 egészségőr működik. Az orvosok közül a m. kir. tisztiorvos nem folytat gyakorlatot, hanem az egészségügyi közigazgatási és egészségvédelmi munkát vezeti. A többi orvos között 2 községi orvos és 1 államilag megbízott trachomaorvos van. Két orvos húszágyas magánkórházat tart fenn, amelyben jól felszerelt műtő-, röntgen- és sugaras kezelésekhez szükséges eszközök is állanak a betegek rendelkezésére.

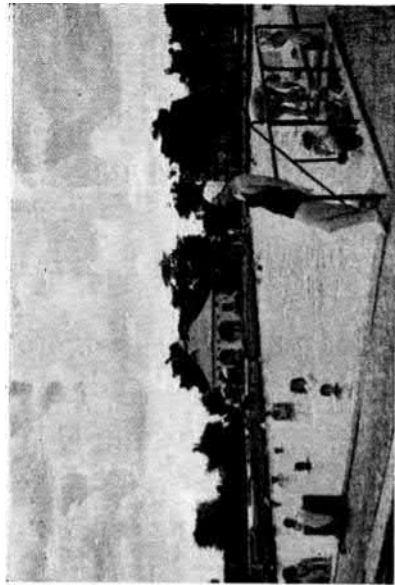
A zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálat dr. Johan Béla elgondolása szerint 1928 végén kezdte el működését. Elsősorban ezen intézménynek köszönhető, hogy a mezőkövesdi járásnak az egészségügyi viszonyai a nehéz szociális helyzet ellenére is kielégítőek és állandóan javulnak, ezért érdemes röviden vázolni a szervezetét.

Az egészségvédelmi szolgálat központi helyiségei a főszolgabírói hivatal emeletén vannak. A fehérre festett bútorok, a zöldrácsos cserepekben gondozott virágok, a jóleső rend és tisztaság azt jelképezik, hogy egészséges és kellemes környezetet komoly munkával foglalkozóknak a hivatalos helyiségeiben is lehet teremteni. Itt végzi a m. kir. tisztiorvos egy irodai segéderővel az adminisztratív munkáját. Segítségére van ebben a járási vezető-védőnő, aki Mezőkövesden körzeti védőnői munkát is végez, de amellet felügyel a járásban dolgozó 12 védőnőre és vezeti a kiküldött védőnő-növendékeknek a gyakorlati kiképzését.

Az egészségvédelmi gondozó munkának lebonyolítása részben a központi egészséggházban, részben pedig védőnői családlátogatások útján történik.

Zóltkeresztes mintakút.

Zsóry-fürdő.

Védőnök az Egészségház udvarán.

Feketeösti rak a tüdőbelegek részére.

Matyóasszony a csecsemőjével.

Súlymérés tanácsadáson.

Egyszerű kézmosás

és ebéd

a nyári napközi otthonban.

A központi egészségház egyszerű, régi épület, amelyet azonban igen jókarban tartunk és az udvarát bokrokkal, virágokkal iparkodunk megnyerővé tenni. Ennek a nagyobbik felében az iskolaorvosi vizsgáló és váró, a 12 rekeszes zuhanyfürdő, továbbá a tüdőbeteggondozó intézetnek a várószobája, rendelője és röntgenkamrája van. Az iskolaorvosi helyiségekben folyik az iskolafogászati munka is, a tüdőbeteggondozói részen pedig a nemibetegek kezelése is, természetesen más időpontokban. Az épülettömb kisebbik felében eddig az Országos Egészségvédelmi Szövetségnek az anya- és csecsemővédő intézete működött, azonban ennek az általános tanácsadóvá való átalakítása 1941 májusában megtörtént. Az átalakításnak nagy előnye, hogy ezentúl nemcsak anyák és három éven aluli gyermekek kapnak itt gondozást, hanem kivétel nélkül minden gondozásra szoruló egyén megjelenhet a tanácsadásokon.

A gondozó munkának a külső, körzeti részét négy zöldkeresztes védőnő végzi. Közülük mindegyik a saját körzetében meglátogatja a gondozásra szorulókat, megmagyarázza az egészségházán kapott orvosi tanácsoknak a helyes kivitelét, megfigyeli a családnál észlelhető egészségügyi hiányosságokat és iparkodik azokat megszüntetni. Ellátogat azonkívül az iskolákba, hogy ott tisztasági vizsgálatok és apró egészségügyi előadások útján folytassa népnevelő munkáját.

Marcsány Ilona járási vezető-védőnő a következőket mondja egy dolgozatában a védőnői munkáról:

»A védőnő a nép szemében eszménykép legyen a jó példaadásával és odaadó munkájával. Népünknek a zárkózottsága megszűnik, amint észreveszi, hogy nem önző célok vezetnek bennünket. Kitartással és türelemmel legyőzhetjük az ellenállásukat, megszüntethetjük a rossz szokásaikat és helyes irányba terelhetjük őket. Különösen sok hiányosságot észlelhetünk a népünknel a gyermek gondozása és nevelése körül. Amíg a gyermek keresőképesse nem válik, alig fordítanak annyi gondot rájuk, mint hasznothozó állatjaikra. Családlátogatásainkon gyakran részt vesz az egész ház népe, A gyermekek már 3—4 éves koruktól figyelnek a beszélgetésre, el-elkapnak néhány rájuk vonatkozó szót és meg is jegyzi maguknak, miként ezt a következő látogatásunknál tapasztalhatjuk. Amint az utcán meglátják a zöldkeresztes testvért, futnak befelé, hogy mire a szobába érünk, az előbb még maszatos kis arcukat és kezeiket megtisztítva rendben fogadhassanak. Nagy hiba, hogy rendszertelen a nagyobb gyermekeknek a nevelése. Egyik helyen csaknem semmit sem dolgozik a gyermek, másikon 10—12 éves lányok minden idejüket matyóhímzések készítésével töltik el. A fejlődésben lévő gyer-

mek egész nap görnyed, csak munkaközben eszik egy-egy falatot, aminek a természetes következménye a szervezetének a legyöngülése. Ehhez azonban az is hozzájárul, hogy a mezőkövesdi nép az élelmezésével szemben igénytelen, zöldségféléket, gyümölcsöt nem termel és a főzéssel sem igen vesződik. A nagyobb lányoknak az ismétlő-iskolában előadásokat tartunk bemutatások kíséretében. Így mintegy játszva tanulják meg a csecsemő tisztántartását, pólyázását, fürösztését, továbbá egyes ételeknek az elkészítését. Az egészségügyi gondozáson kívül a szociális hiányosságokat is figyeljük és környezettanulmány útján hozzuk a hatóság tudomására az észlelt bajokat. Sok munka és kitartás szükséges a védőnői munkához, de örömmel végezzük, mert a legnagyobb boldogságot adja számunkra az, ha látjuk, hogy a nép követi az egészség megővésére irányuló törekvéseinket.«

Tágabb értelemben vett egészségügyi intézménynek mondható a járási egészségvédelmi szolgálatnak a vendégháza, amely a gyakorlatra letüldött tisztiorvosi tanfolyam-hallgatóknak és zöldkeresztes védőnővendékeknek az elhelyezésére szolgál. Csinos kicsi ház ez a három szobával, egy személyzeti lakással, egy házívízvezetékéből táplált fürdőszobával és szűk kis udvarral. De ennek a kis udvarnak minden részét kihasználjuk. Ahol csak lehetett, virágokat helyeztünk el, sőt még egy kb. egy négyzetméter területen konyhakerti növényeket is termel a ház gondozó asszonya. Célszerűség, tisztaság és rend sugárzik a kis ház minden részéből.

A mezőkövesdi járványelkülönítőről és tüdőbeteg-izolatóriumról már szóltam az előző fejezetben. Jelenleg folyamatban van ezen szűkös viszonyokkal rendelkező intézmény helyett egy 40 ágyas, jól felszerelt és a higiéne követelményeinek mindenben megfelelő járási járványkórház és tüdőbeteg-otthon létesítése, amelynek bizonyára még sokkal eredményesebb szerepe lesz a fertőző betegségek és a gümőkór leküzdésében.

Terhesek, csecsemők és kisdedek orvosi ellenőrzése az egészségházán történik. Mindennap van tanácsadás, amelyen ingyenes orvosi vizsgálatban részesülnek a megjelenők és megkapják a jó egészségük megtartásához szükséges útmutatást. Az anyagilag és egészségileg rászorultak tejsegélyben, cukorsegélyben, sőt szükség esetén dajkatejjel való segélyezésben is részesülnek.

A kisdedek gondozásával kapcsolatban kell rámutatnom Mezőkövesdnek arra a nagy hiányosságára, hogy nincs állandó óvodája. Szinte elképzelhetetlen, hogy ilyen nagy helyen akkor, amikor az

891: XV. t.-c. és ennek a végrehajtásában kiadott 44.000/1892. V. K. M. számú rendelet már 40 óvóköteles gyermek jelenléte esetén kötelezővé teszi óvodának a felállítását mintegy félszázadon keresztül ne történjék erre intézkedés. Pedig szomorú valóság az, hogy a községben egyetlen állandó óvoda sincs, jóllehet nem 40, hanem 1600 olyan 3—6 éves gyermek van, akik nem részesülnek megfelelő felügyeletben és gondozásban.

Az Isteni Megváltó Leányai és a Jézus Szíve Népleányok szerzetes rendjei tartanak ugyan fenn a nyári 4—5 hónapban egy-egy magán-óvodát, ahol foglalkoznak a beiratkozott kisdedekkel, de ide csak a vagyonosabb gyermekek járnak, mert a havi 80 filléf gondozási díjat — bármily kis összegnek látjuk is azt — a szegények, akiknek gyermeke leginkább gondozásra szorul, nem fizetik meg.

Vitéz Borbély-Maczky Emil főispán megértő támogatásával 1938-ban sikerült a községben először nyári napköziotthont létesíteni, ahol az aratással és csépléssel elfoglalt szülők által beadott kisdedek reggeltől estig gondozásban és étkeztetésben is részesültek. Ennek a napköziotthonnak az első önkéntes gondozónője Berndt Erzsébet, a pozsony-cinkotai tanítóképző IV. éves növendéke volt, aki a nyári szünidejét a kis matyó gyermekek gondozásának szentelte és példát mutatott arra, hogy miképpen kell a népünket szeretni és nevelni. Régebben is történtek próbálkozások ilyen nyári napköziotthon létesítésére, azonban Mezőkövesden ezek sikertelen kísérletek maradtak. Most is sokan jósolták, hogy hasztalan minden fáradozás, mert a vad matyógyerek nem marad meg a napköziotthonban és a szülei sem hagyják ottan. Ennek ellenére Berndt Erzsébetnek a gyermekszeretete és nevelőképessége győzedelmeskedett. Az első napokban valóban hangos volt a környék a gyermekek sírásától, de már a hét végén játék, kacagás és jókedv váltotta fel a sírást és azok, a kis vad gyerekek, akik azelőtt bizalmatlanul menekültek az idegentől, a látogatókat örömmel üdvözölték és szeretettel ugráltak körül.

Az alantiakban Berndt Erzsébetnek a nyári napköziotthon működéséről szóló jelentéséből közlök néhány idézetet.

»A gyermekek reggel 7-től este 6 óráig voltak a napköziotthonban. Ez alatt négyszer étkeztek. Az étrendjükben főleg tej, vajaskenyér, lekváros-, mézeskenyér és gyümölcs szerepelt, délben pedig kétfogásos ebédet kaptak. Az étkezést kézmosás előzte meg, majd az asztalnál evés előtt is és utána is rövid imát mondtak. A rendes étkezésnek és a tiszta ételeknek lehet betudni, hogy a gondozottaink között senki sem betegedett meg bélhurutban, míg a községben sok ilyen megbetegedés

fordult elő. Ebéd után másfélórai alvás következett. Ez kezdetben nehezükre esett, de később úgy megszokták, hogy egyesek ebéd közben is elbóbiskoltak, ha késve kapták meg.«

»A gyermekek egészségi állapota állandóan megfigyelésünk tárgyát képezte és a gyanúsakat azonnal orvoshoz vittük. Örömmel állapítottam meg, hogy a tisztasági érzésük napról-napra fokozódott és sokan önként jelentkeztek mosdatásra, ha maszatosak lettek.«

»A gyermekekről naplót vezettem a következő rovatokkal: Név, lakás, életkor, gondozási napok, orvosi vizsgálat eredménye, orvosi utasítás. A bevásárlásokról kapott számlákat összegyűjtve hetenként nyújtottam be a községi pénztárhoz kifizetés végett.«

»A nyári napközi otthon nagy sikere arra mutat, hogy megtaláltuk azt a pontot, ahol Mezőkövesd elhagyatottságán leggyorsabban kell és legeredményesebben lehet segíteni. Ez az út az, amelyen a jövő nemzedék testi és lelki felépítését meg lehet alapozni.«

Berndt Erzsébet az 1939. évi nyári szünidejét is a mezőkövesdi szegény gyermekeknek szentelte és ekkor már 118 gyermeket gondozott. A működési jelentésében található érdekesebb megfigyeléseit az alantiekben idézem.

»A mezőkövesdi gyermek 6 évös koráig tisztán a család és az utca hatása alatt él. Az utca hatásának az eredménye a szabadjátékok alatt volt jól megfigyelhető. Egész kicsiny gyermekek készek gorombán, ütlegelve is, társaik ellen fordulni. A nagyoktól tanult káromkodás megszokott dolog. A vallásos matyónép nem érzi a káromkodásának a csúnyaságát és annak az oka nem lelki romlottság, hanem csak megszokás. Ezt tanulják és szokják meg otthon a gyermekek is.«

»Ez évben megkíséreltem a nagyobb gyermekeket a konyhai és rendtartási munkába bevonni és úgy láttam, hogy a gyermekek boldogan és önérettel vállalták ezt a munkát. Így megszokják a gyermekek a nagyok irányításához való alkalmazkodást, a fegyelmezett, rendszeres munkát. Mindennek nemcsak a gyermekek, hanem az elemi iskolai tanítók is érezni fogják a hasznát. Utóbbiak az óvoda nélkül iskolába kerülő gyermekeknél nem kezdenek meg a rendes tanítást azonnal, mert először a hiányzó óvodai munkát kell pótolniok.«

Berndt Erzsébetnek a helyes megállapításai alapján azt gondolhatnánk, hogy a község mindent iparkodik elkövetni napköziotthonoknak a létesítésére. Ez a jószándék elméletileg meg is van, azonban megszűnik akkor, amikor a kivittel kapcsolatban némi befektetésre volna szükség. Az egészségügyi kormányzat pár évvel ezelőtt komoly segélyt

helyezett kilátásba Mezőkövesd részére óvodák létesítése céljából, azonban az úgy a mai napig sem haladt tovább, mert a felettes hatóságoknak minden jóakarata megakadt azon, hogy a község nem biztosít megfelelő telket az építkezésre.

Az iskolás gyermekek egészségügyi gondozása tulajdonképpen csak a rendszeres iskolaorvosi vizsgálatok bevezetése óta kezdődött meg. A zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálat iskolaorvosa évenként csoportos szűrővizsgálatban részesíti az összes tanulókat. Az orvosi vizsgálat előkészítésekepen a zöldkeresztes védőnő a kitűzött osztálytanulóinál a gümőkór kutatás céljára használatos érzékenységi próbát (dermotubin-bedörzsölés) végez, súlyt, magasságot mér, látásélességet vizsgál és az eredményeket a tanítónak az egyes gyermekekről kikért véleményeivel együtt feljegyzi egy iskolaorvosi gyűjtőlapra. Az orvosi vizsgálat egy-két nap múlva történik, amikor az iskolaorvos megvizsgálja a gümőkór érzékenységi próbának az eredményét és a fertőzöttségre gyanúsakat ingyenes vizsgálatra (röntgen- és köpetvizsgálat) a tüdőbeteg-gondozó intézetbe utalja. Ezenkívül megállapítja a gyermek esetleges testi hibáit és kijelöli azokat, akiket szakorvoshoz kell irányítani pontos kórisme megállapítása vagy kezelés végett. Minden gyermeknek megvizsgálja a tisztaságát (tetvesség, rühösség) és azt, hogy nem szenved-e fertőző vagy a többieket veszélyeztető, esetleg a tanítást hátráltató betegségben. A vizsgálat alapján a fogyatékos gyermekeket az egészségvédelmi szolgálat gondozásba veszi. A gondozással segítünk a gyermekeknek, amikor a fogyatékoságát megszüntetjük és teljes értékű tagjává tesszük az emberi közösségnek, de segítünk ezáltal az egészséges iskolatársain is, mert védjük őket, hogy ne fertőzödjének a beteg vagy parazitás osztálytársuktól, végül segítünk a pedagóguson, mert a gyermek látás hibájának vagy nagyot hallásának, esetleg egyéb hibájának a megszüntetésével lehetővé tesszük, hogy azok a közös tanítás keretében a többiekkel haladhassanak.

A tanulók gondozását az iskolafogorvos munkája egészíti ki. Utóbbi végigvizsgálja minden évben az összes tanulók fogait, értesíti azoknak állapotáról a szülőket és a szegény gyermekeket ingyenesen, a vagyonosokat pedig 50 fillér megtérítése ellenében kezelésbe veszi. Az ő munkája is a megelőzést szolgálja, mert a hatodik életévben előtörő maradandó fogak kezdődő hibáinak a megtömésével megőrzi a fogazatot a felnőtt korra és megmutatja a helyes utat a fogazat ápolására.

Utóbbi munkájában segít neki a zöldkeresztes védőnő, aki havonta meglátogatja az osztályokat és általános tisztasági vizsgálatok tartása

mellett utasításokat ad a gyermekeknek a tisztálkodásra és a fogaiknak az ápolására. Az osztályokban tisztasági táblák vannak kifüggesztve, amelyeken a gyermeknek a neve mellett piros vagy fekete ponttal jelöli meg a védőnő a tisztaságot vagy ellenkezőjét. A tanulók rendszerint nemes versenyben törekednek minél tisztábban megjelenni a »védőnői« előtt.

Az utóbbi években zöldkeresztes tejakció és cukorakció útján történik gondoskodás az anyagilag és egészségileg ráutalt tanulók táplálkozásának a feljavításáról. Az egész tanéven át folyó tej- és cukorakción kívül a leginségesebb tavaszi hónapokban 150—200 rosszul táplált tanuló szokott zöldkeresztes gyermekétkeztetési akció során ebédet kapni. Ezeknek az étkeztetési akcióknak nemcsak az a haszna van, hogy a gyermekek táplálkozási hiányain segítenek, hanem a nevelési szempontok is fontosak ezekkel kapcsolatban. A gyermekek hozzászoknak a tejhez, főzelékekhez és megtanulnak szeretni olyan ételeket, amelyeket azelőtt nem becsültek. Megszokják az evés előtti kézmosást és az ételeknek a nyugodt megrágását, a tiszta és rendes étkezést.

A tanulók gondozásával kapcsolatban elvélve merülnek fel ellentétek a pedagógus és az egészségügyi személyzet között. Előbbi sajnálja a tanításból elvesztett időt, mert azt mérlegeli, hogy az iskolaorvosi vizsgálat miatt félnapja vagy a védőnői tisztaságvizsgálat miatt 15—20 pernyi ideje a tanításból elveszett. A megértő tanító ellenben szívesen látja a működésünket, mert átérzi a tisztaságra nevelésnek és a betegségek megelőzésének a fontosságát és észreveszi, hogy az elvesztett időt behozza az a körülmény, hogy a megjavított látású és hallású, továbbá jó egészségi állapotú gyermekekkel könnyebb a haladás a tanításnál.

Kifogásolnom kell, hogy egyes tanerők a gyermekeket nem engedik ki óránként, hanem azzal az indokolással, hogy az előírt tananyagot gyakori szünetek mellett nem lehet elvégezni, két-három órán át szünet nélkül bent tartják őket a gyakran zsúfolt, sötét és levegőtlen tanteremben. Ezek a szorgalmasan tanító tanerők testileg súlyosan károsítják, szellemileg pedig nem tanítják olyan mértékben a rájuk bízott gyermekeket, mintha megadnák az órák utáni rendes szünetet. Aki figyelmesen látogatja az iskolákat, meggyőződhet arról, hogy ezeknél a tanerőknél feltűnően sok beesett szemű, a kimerültségig fáradt gyermek van. Ennek az iskolai fáradságnak nemcsak az az oka, hogy a gyermek rosszul táplált, hanem az, hogy az otthoni zsúfolt és levegőtlen lakásból kikerülve a még zsúfoltabb iskolában kell órákon át elegendő

levegő és napfény nélkül görnyednie és különösen téli hónapokban kifejezetten sorvad a levegő, napfény és testmozgás hiánya miatt. Ennek a kimerült gyermeknek beszélhet a tanítója, amit akar, az csak a haladási naplóban lesz feljegyezve, de nem a tanulónak az elméjében.

Az iskolaépületeknek és a környezetüknek az állapota komoly javításokra szorul. A mintaszerű zárda-iskola és Szent Imre-iskola kivételével a többi iskolaépület ósdi, a falak, padlók, padok rossz állapotban vannak, a világítás több helyen elégtelen, másutt kétoldali ablakok miatt zavaró reflexek bántják a tanulók szemét. Az ajtók, ablakok hézagosak, az udvarok sárosak, a vízellátás hiányos, az árnyékszékek megépítése hibás, amennyiben az ülőrész magas, emiatt a gyermekek bepiszkítják.

Tudom jól, hogy anyagiak hiányában nem lehetséges az összes iskolákat újjáépíteni, de mégis nagyon szükséges volna azoknak egy alapos átjavítása. Felfogásom szerint az iskolákon és egyéb középületeken kellene példát adni a népnek a tisztaságra, rendre és a meglévő értékeiknek megbecsülésére. A falak rendszeres meszelése, a padlónak viasszal, olajjal való beeresztése, a bútoroknak, ajtóknak, ablakoknak a befestése, a mindennapi takarítás, letörülgetés, a berendezési tárgyaknak kijelölt helyükön való tartása alapfeltételei a helyes nevelésnek. A gyermeknek éreznie kell, hogy régi és szegényes épületben is lehet rend, tisztaság és egészség. A tantermek portalanítását nagyban hátráltatja az, hogy az udvarok sárosak és a szünetekben kiengedett tanulók behurcolják a lábukon a sarat. Az udvaroknak durvaszemű kavicsréteggel való fedése fontos feladat volna a porképződés megakadályozása szempontjából.

A kerítéseknek és fából való melléképületeknek kátrányozása vagy festése, a vasalkatrészeknek miniumozása és olajozása nem járnak nagy kiadással és a megfelelő tárgyakat megóvják a pusztulástól, amellőt utánzásra ösztönözve, nevelő hatással is vannak.

Az árnyékszékeknek a rendbehozása, egészen alacsony ülőhelyek készítése épp oly sürgős és fontos volna, mint a gyermekeknek gyakori komoly figyelmeztetése azoknak tisztántartására. Tömeges ellenőrzések során azonnal feltűnik, hogy melyik pedagógus neveli a gyermekeket ilyen irányban gondosan, mert csakis az ő személyére vezethető vissza az egyik helyen észlelhető tisztaság és a másutt található megdöbbentő tisztátalanság.

Az a tanító, aki az elemi iskolában a rábizott gyermekeket rendre és tisztaságra lehetőleg tökéletesen ráneveli, többet tesz a gyermek jövője érdekében, mint az, aki az ilyen irányú nevelésnek a rovására

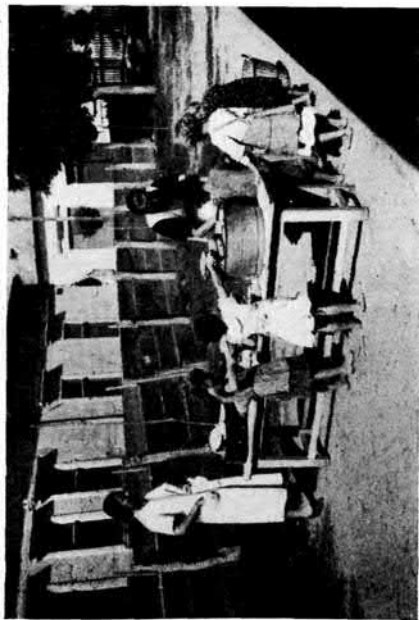
az elméleti oktatásban ér el szép eredményeket. A népiskolának a célja az, hogy az élethez szükséges elemi ismeretek nyújtása mellett olyan nevelést adjon a gyermeknek, amely biztosítja annak erős, életképes egyénné való kifejlődését. Ebben a munkában óhajt az iskolaorvos és a zöldkeresztes védőnő a pedagógusnak a segítségére menni, viszont kéri tőle a támogatást és a bizalmat, mert az ő jóindulata vagy ellenszenve a gyermekekre is átragad, már pedig eredményes munkát csak meglévő rokonszenv esetén birunk végezni.

Tüdőbetegek gondozása az általános családvédelem keretében ugyan-csak zöldkeresztes munkával folyik. Ennek az eredményét a gümőkófhatalalozás változásából ítélni lehetjük meg. A népmozgalmi adatok tárgyalásánál már rámutattam, hogy szemben a múlt évtizeddel, az egészségvédelmi munka megindulása óta a gümőkórhalalozás szempontjából itt kedvezőbb a helyzet, mint hazánkban általában, jóllehet a gazdasági válság itt sokkal érezhetőbb volt az országosnál. Ez az eredmény a fokozott egészségügyi felügyeletben, a betegek és ragályozó források felkutatásában és elkülönítésében, a környezetnek a védekezésre való kioktatásában, a lakosságnak a nagyobb rendre és tisztaságra való nevelésben leli magyarázatát.

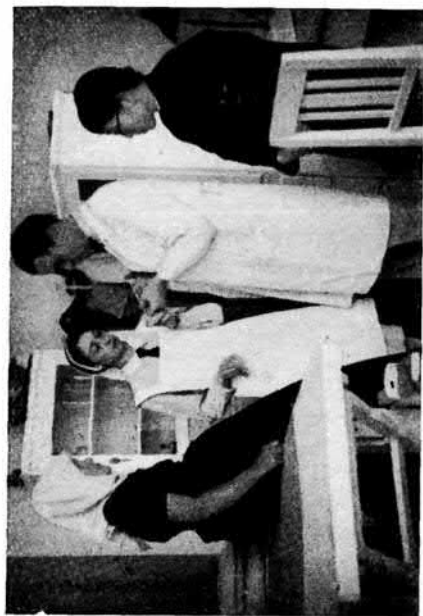
Úgy Mezőkövesdről, mint a vidéki zöldkeresztes szolgálatoktól beutalt gümőkórra gyanús egyének a helybeli központi egészségházán levő tüdőbeteggondozó intézetben ingyenes vizsgálatban részesülnek; a betegek azután állandó gondozás alá kerülnek az illetékes zöldkeresztes egészségvédelmi körben. Az otthon el nem különíthető nyílt gümőkóros betegeket a mezőkövesdi tüdőbeteg-elkülönítőben helyezük el. Erről a népmozgalmi adatok tárgyalásánál már említést tettem és az ott mondottakat azzal egészítem ki, hogy ez a szűkös kis elkülönítő rövidesen a már tető alatt álló 40 ágyas, járványkórházzal egybekapcsolt tüdőbeteg-otthonnak fog helyet adni. Mindenesetre az előbbi is alkalmas volt elkülönítésre és anyagi erők hiányában ennek a fenntartása az egyedüli lehetőség volt a számunkra.

Nemibetegek gondozása intenzívebben csak 1937 közepétől, az államségéllyel fenntartott nemibeteggondozó intézet megindulásától folyik. Az intézet forgalmáról vezetett adatok arra engednek következtetni, hogy a nemibetegek száma nem olyan kevés, mint azt a lakosság zárkózottságából és főleg a mezőgazdasági foglalkozásából feltehetnénk.

Rejtett vérbajra enged következtetni a szív- és érmegbetegedésekkel kapcsolatos haláleseteknek az utóbbi években egyre jobban emelkedő száma. A kutató munka egyre folyik és a zöldkeresztes szolgálat orvosai

Kisdedek foglalkoztatása.

Vérvétel terhestől. (Jobbról egy látogató kínai orvosnő áll.)

1939. évben

a főszolgabírói hivatal szeméttelpe.

1941. évben

a főszolgabírói hivatal szeméttelpe.

1939 júniusában

a mezőkövesdi főtér.

1941 júniusában

a mezőkövesdi főtér.

a terhesektől, a házassági tanácsadás miatt hozzájuk fordulóktól kötelesek Wassermann-vizsgálat megejtése céljából vért venni, hogy a rejtett fertőzéseket kiderítsék és az érdekelteket kezelésre felhívják.

Szegényellátás tekintetében még mindig zavaros állapotok vannak. A község télen népkonyhát tart fenn és naponta kb. 100 egyént étkeztet. A hatósági segélyezésen kívül egyesületek is fejtenek ki karitatív tevékenységet, azonban mindegyik elkülönítetten működik és a segélyezésük e miatt rendszertelen.

A szegényellátás terén szükséges volna körülhatárolni azon társadalmi csoportokat, amelyek többé-kevésbé támogatásra szorulnak. Ezek főképen a következők:

1. Elégtelen keresettel bíró dolgozó munkások, akik csekély keresetükből nem bírnak a családjuknak rendes megélhetést biztosítani. Ezen munkaalkalom nyújtásával kell segíteni, betegség esetén pedig a 400/1932. N. M. M. számú rendelet értelmében kell őket ingyenes orvosi kezelésben és gyógyszerben részesíteni.

2. Munkanélküli, de munkaképes egészséges emberek részére nem ingyen-segélyt, hanem munkaalkalmat kell nyújtani. Ezeket munkateljesítmény nélkül erkölcsi szempontból sem szabad segélyezni, mert ezek között húzódnak meg azok a munkakerülők, akik községről-községre vándorolva a közbiztonságot veszélyeztetik. Főleg ezeknek a megrendszabályozását célozza a 172.000/1936. B. M. számú rendelet.

3. Vannak végül munkaképtelen öreg vagy beteg egyének és elhagyott gyermekek, akik önerejükből magukat fenntartani nem képesek még munkaalkalom esetén sem. Ezeknek a segélyezése azonban elsősorban az egyeneságú rokonok kötelessége és ha ezek az ellátást megtagadják, a lakóhely-község nyújt segélyt, de a visszakövetelési jog épségben tartása mellett és a kiadásait a vagyonos rokontól közdók módjára behajtja. Csak ha ilyen nincs, lép életbe a község kötelezettsége a munkaképtelen szegény eltartására vonatkozólag.

Fenti csoportokból az 1. pont alattiakat segélyezni kell betegség esetén fenntartás nélkül, vagy későbbi munkateljesítmény fejében. A 2. csoportbeliek részére munkaalkalmak teremtéséről kell gondoskodni és segélyezésüket csak teljesített munka fejében szabad eszközölni a rendes munkabér formájában.

A karitatív egyesületeknek az 1. és 3. pont alatt felsorolt egyéneknek a segélyezésénél kellene szerepelni, de nem elkülönítetten. Egyesülniük kellene oly módon, hogy a gyűjtési és személyzeti autonómiájuk megtartása mellett egy közös, központi szervet vagy bizottságot állíta-

nának össze, amelyik a befolyt összegeket az arra rászorultaknak környezettanulmány alapján lehetőleg munka ellenében adná ki.

Az elhagyott munkaképteleneknek az eltartását megkönnyítené szegényháznak a létesítése, ahol a gondozottak az ismereteiknek és képességeiknek megfelelően munkálkodni is bírának, továbbá sertéshízlalással, baromfitenyéssel vagy kertészkedéssel az intézmény fenntartását megkönnyíthetnék.

SUMMÁSKÉRDÉS EGÉSZSÉGÜGYI SZEMPONTBÓL

Tiszteletreméltó munka folyik az országunkban olyan irányban, hogy azon családokat, amelyeknél megvan a szakértelem, továbbá az anyagi lehetőség az okszerű gazdálkodásra, a telepítésről szóló 1936: XVII. t.-c. alapján földhöz juttassák. Tekintettel arra azonban, hogy az őstermelésből élő keresőket megfelelő földterület hiányában teljes számban nem lehet földhöz juttatni, másrészt a nagybirtokoknak bizonyos hányada továbbra is megmarad, a summáskérdés is problémája marad Mezőkövesdnek beláthatatlan időkig. Kétségtelen, hogy a jövőben is több ezer mezőkövesdi ember fogja a kenyerét távoli uradalmakban mezei munkával megkeresni. Ezeket az eltávozott ezreket egészségügyi szempontból komolyan kell mérlegelni és róluk gondoskodni.

Általánosságban kívánatos volna, ha a kormányzat felügyeletet gyakorolna a nagybirtokokra az alkalmazandó munkások számát és a munkabéreket illetőleg. A hatóságoknak szigorúan kellene ellenőrizni, hogy az uradalmak eleget tesznek-e a közegészségügyi követelményeknek. A 85.800/1929. F. M. sz. és a 36.328/1930. N. M. M. sz. rendeletek előírják, hogy a munkások részére deszkaemelvényeken tiszta szalmazsák-fekvőhelyekről, egészséges ivóvízről és megfelelő árnyékszékekről gondoskodjanak az uradalmak. Sajnos a legtöbb helyen még ezeket a minimális követelményeket sem teljesítik.

Egyenesen megdöbbentő adataim vannak arról, hogy mezei munkások patkányjárta istállóokban vannak elhelyezve, ahol férfiak és nők vegyesen, földredobott szalmán fekszenek. Rendes ivóvíz ritkán áll rendelkezésükre, árnyékszék legtöbbször egyáltalában nincs. Közös vederből mosakodnak és emiatt egymástól, különösen trachomával, fertőződhetnek. Árnyékszék hiányában a lakás környékén szétszórt ürülék apró részecskéit a legyek az ételekre hordják, emiatt sorra betegednek meg a sum-

mások, ha egy vérhas-beteg vagy egy typhusbacillusgazda akad közöttük. Az így szerzett fertőzőbetegségeknek különösen nagy jelentőséget ad az, hogy a 8 napi kezeltetési kötelezettség lejártá után a munkásokat hazaküldik legtöbbször a kórisme megállapítása, vagy a lakóhelyre való bejelentése nélkül és itt tovább fertőzi a beteg környezetét.

A summások érdekében főleg az alanti szociális és egészségügyi szempontokat kellene figyelembe venni.

1. A szerződés megkötésénél lehetőleg előnyös bérmegállapításra kell ügyelni. Megfigyelendő, hogy a munkaadó nem köti-e ki, hogy trachomás munkást nem alkalmaz, mert utóbbi esetben az esetleg eltávozó trachomabeteget súlyos kár érheti a visszaküldés esetén. Főzőasszonynak csak olyan asszonyt szabad alkalmazni, aki főzőtanfolyamnak sikeres elvégzését igazolta és orvosi bizonyítványa van arra vonatkozólag, hogy ragályos betegségben nem szenved és nem typhusbacillusgazda.

2. A summásgazda a várható indulás előtt legalább két héttel vizsgáltassa meg a munkások szemét trachomára. Ez alkalommal kívánatos volna a munkásoknak hasihagymáz elleni védőoltása is. Az orvosi vizsgálatnak ki kellene terjedni a parazitás (rühöség, tetvesség) és egyéb ragályos betegségek kutatására is. A vizsgálatot eszközöző orvos rövid előadásban ismertesse a trachoma lényegét és figyelmeztesse a munkásokat, hogy ez a betegség a szemből kikerülő váladékkal rendszerint közös mosdóedény és közös törülköző használata útján terjed. Ugyanekkor fel kellene hívni a munkások figyelmét az evés előtti kézmosásra, a legyek elleni védekezésre, a vérhasnak és hasihagymáznak az ürülék útján való terjedésére és a tisztaság szemmeltartására.

3. Utazási igazolványt csak az orvosi vizsgálat megtörténtét igazoló bizonyítvány felmutatása esetén szabad kiadni. Így nem történne meg, hogy egyes summásgazdák orvosi vizsgálat nélkül megszöktetik a munkásaikat.

4. A munkahelyen a körorvos ellenőrizze a summások elhelyezését, hogy száraz, világos és elegendő nagy helyiség áll-e rendelkezésükre, a kút fertőzésmentes környezetben, felszíni becsurgástól mentesen van-e megépítve. Van-e elegendő számú vízhatlan ürgödrű és jólzáíó felépítménnyel bíró árnyékszék. A trachomás munkásoknál a szemkezelés a munkahelyen folytatandó. Itt említem meg, hogy a mezei munkásoknak szokásos napfelkeltétől napnyugtáig való dolgoztatása sem a munkaadó, sem a munkások szempontjából nem helyes. Ha rövidebb lenne a munkaidő, többet pihenhetne a munkás és rövidebb idő alatt is nagyobb teljesítményt érne el.

SZOCIÁLIS PROBLÉMÁK

A népmozgalmi adatok tárgyalásánál rámutattam, hogy Mezőkövesd népessége az elmúlt 10 év alatt csak 61-gyei szaporodott, tehát az idevándorlás figyelembevételével mondhatjuk, hogy ezen idő alatt kb. 1700 ember elvándorolt. Ez a körülmény arra mutat, hogy a jelenlegi viszonyok között a községnek a 16.937 kat. hold területe az elaprózott és rosszul kezelt földbirtoktagjaival a természetes szaporulatot már nem bírja eltartani. Az alantiakban megkísérlem mérlegelni azon lehetőségeket, amelyekkel a jelenlegi helyzeten segíteni lehetne.

1. *A telepítés* egyszerűnek látszó szociális megoldás, a népnek tetszik is ez a gondolat, azonban telepítés útján eredményt elérni csak igen körülírt keretek között lehetséges. A m. kir. statisztikai hivatal 1940. évi adatai szerint a trianoni Magyarországon az 50 holdas és ennél nagyobb birtokok a következőképpen oszlanak meg (1000 kat. holdakban számítva):

Birtokféleség	Szántó	Kert	Rét	Szőlő	Legelő	Erdő	Nádas
Szabadforgalmú birtok.....	2818 1228	29 17	298 218	41 14	502 986	614 1154	186 613
Korlátolt forg. b. (kincstári, közs. stb)							
összesen ...	4046	46	516	55	1488	1768	799

A trianoni hazánkban fentiek szerint összesen 8,718.000 kat. hold föld van 50 holdas, illetve ennél többel rendelkező birtokosok kezében. Ha leszámítjuk a korlátlan forgalmú és telepítésre alkalmatlan területeket, alig 3'5 millió kat. hold vegyes terület volna szánható telepítésre. Ezzel szemben az 1930. évi népszámlálás adatai szerint az őstermelési foglalkozási főcsoportban a keresőknek száma: 2,031.451. Elgondolható-e, hogy ezeknek csak az egyharmadát is ki lehetne elégíteni a rendelkezésre álló földterületből? Bírná-e fedezni a juttatott néhány holdnak a hozama a hiányos szakértelemmel való megművelés mellett a vételárnak és a gazdasági felszerelésnek a törlesztési költségeit, az adót, a vetőmagot, a család élelmezését, ruházkodását és egyéb kiadásait? Felszerelés, forgótőke, állatállomány, de mindenekelőtt ismeretek és tapasztalatok hiányában várható-e a telepítéstől kielégítő eredmény?

Fel kellett vetnem ezeket a kérdéseket, mert Mezőkövesd csak egy a sok magyar falu közül, amelyekben hasonló problémák fennállanak és nagyarányú szociális változásokat országos viszonylatban kell mérlegelni. Fentiekből pedig kiviláglik, hogy telepítéssel a mezőgazdasági munkavállalók helyzete nem oldható meg, mert a földbirtokoknak a szétaprózása általános elszegényedéshez vezetne.

Rá kell mutatnom, hogy a telepítésről szóló 1936: XXVII. t.-c. is csak azokon a helyeken adja meg a telepítési lehetőségeket, ahol az adottságok is megvannak rá. Mezőkövesdnek kétségtelenül kevés a földje, de közelében csak egyetlen nagybirtok van, a Tárd községhez tartozó Coburg hercegi uradalom. Utóbbinak a Mezőkövesd és Tárd között elterülő kb. 2000 holdja alkalmas arra, hogy a két község rászorult családjainak egy részét felvegye és ezt a lehetőséget az illetékeseknek komolyan mérlegelni is kell.

2. *Természetbeni juttatások és munkaalkalmak teremtése* útján való segélyezés a Nép- és Családvédelmi Alapról szóló 1940: XXIII. t.-c. szellemében a vármegyei Közjóléti Szövetkezet útján már megindult. Ebben a munkában közreműködnek a zöldkeresztes védőnők, akik környezet-tanulmányok alapján tesznek javaslatot a sokgyermekes családoknak és rászorulóknak a szociális megsegítésére.

A Közjóléti Szövetkezet házépítéshez is ad segítséget, azonban mezőkövesdi viszonylatban fontosabbnak tartanám tehén és sertés juttatásának a bevezetését. Ezzel kapcsolatban azonban szükséges volna a község elhanyagolt legelőinek a megjavítására is segélyt nyújtani és a legelőknek a gondozását szigorúan megkövetelni. A tehénjuttatás fontosságát mutatja az, hogy Mezőkövesden tejet és tejterméket csak egyetlen üzletben árúsítanak, ott is csak mellékesen cukorka és gyümölcs árúsítása mellett, ezzel szemben az italmérések száma 50 körül van. A zöldkeresztes tejakció is csak nagy nehézségekkel bonyolítható le, mert vidéki gazdaságokból kell tejet beszerezni.

Úgy gazdasági, mint népnevelési szempontból jelentős vállalkozása a Közjóléti Szövetkezetnek, hogy Zsóry Lajos földbirtokán bolgár kerteteket állított be, ahol 30 munkás talál alkalmaztatást. A Közjóléti Szövetkezet ezenkívül húsfeldolgozó üzemet létesített és tárgyalások folynak bőrfeldolgozó üzemnek a létesítéséről is. Ezek az üzemek megvásárolják azokat az állatokat és szaporulataikat, amelyeket ugyancsak a Közjóléti Szövetkezet ad ki, természetesen az érték visszatérítése mellett, a segélyezettetteknek.

Az itt elmondottakból érdekesen bontakozik ki a Nép- és Család-

védelmi Alap útján életrekelt kormányintézkedéseknek a jelentősége és az a körforgás, amelynél a befektetett tőke becsületos munka árán mindenki részére meghozza a gyümölcsét.

3. *Mezei munka vagy iparosítás?* Mezőkövesdnek évenként átlag 5000 mezőgazdasági munkavállalója mint summásmunkás, vagy arató keresi meg a kenyerét. A summásélet anyagi, egészségügyi és erkölcsi hátrányait szemelött tartva sokan jutottak arra a következtetésre, hogy ipari munkánál kell ezt a tekintélyes embertömeget elhelyezni.

Kisebb arányú, néhány száz embert foglalkoztató ipari üzemnek a létesítése kétségtelenül hasznos lenne, de az is bizonyos, hogy a mezei munkásoknak az ipari pályára való nagyarányú áttérése országos viszonylatban veszélyes vállalkozás. Ne feledjük, hogy a mezőgazdaság képezi az alapját az iparunknak és kereskedelmünknek. A termelésünkkel bele kell illeszkednünk az európai életközösségbe, ezt pedig erős, életképes mezőgazdasági munkával és versenyképes termeléssel bírjuk csak megtenni.

Egészen meglepő az, hogy mennyire tévesen ítélik meg a mezőgazdasági termelésünket és mennyire belenyugszunk olyan tényékbe, amelyeken sürgősen javítani kellene.

Az alanti táblázatban statisztikai adatokban mutatom be Magyarország és Németország mezőgazdasági termelésének a főbb eredményeit 1937. évről. A kimutatás második és harmadik rovata az első rovaton megjelölt terménnyel bevetett területet 1000 hektárban és a terméseredményt 1000 mázsákban mutatja. Ezekből megállapítható, hogy a németországi eredmények a mieinknél jobbak. A negyedik hasáb azon számított értékeket tünteti fel 1000 mázsákban, amelyeket elérhettünk volna, ha a Magyarországon bevetett területen a terméseredmény elérte volna a németországit. Az ötödik rovat a valódi és a német arány szerint elérhető terméseredmény különbségét adja 1000 mázsákban, végül a hatodik rovat ezen különbségnek az 1937. évi nagykereskedelmi átlagárai szerinti értékét tünteti fel.

Fentiekből megállapítható, hogy a Magyarországon búzával, rozssal, árpával, zabbal, burgonyával és cukorrépával bevetett területeken 787 millió pengő értékkel lehetett volna nagyobb hozamot elérni, ha a terméseredményünk a Németországban elért terméseredménnyel arányos lett volna. Ennek az összegnek a nagyságát mérlegelhetjük azzal, ha a külkereskedelmi forgalmunk adataival vetjük egybe: 1937-ben a behozatalunk kereken 484, a kivitelnk pedig 588 millió pengőt tett ki.

A mezőgazdasági termelés eredményei Magyarországon és Németországban 1937. évben.

1. Termény és ország	2. Bevetett terület ezer hektárban	3. Termés- ered- mény ezer mázsában	4. j 5. 6.		
			A német termelés arányában hazánkban elérhető termés- eredmény lehetett volna		
			ezer mázsában	A különbségnek a mértéke	
ezer mázsában	millió pengőben				
<i>Búza</i>	1.483	19.638	33.540	+13.912	284
<i>Rozs</i>	1.975	44.667	10.080	+ 3.901	75
<i>Árpa</i>	606	6.179	8.822	+ 3.253	52
Magyar	4.156	69.167	4.784	+ 2.080	35
<i>Zab</i>	467	5.569	56.575	+30.981	247
Magyar.....	1.714	32.378	16.219	+ 6.093	94
<i>Burgonya</i>	230	2.704	2.030	+ 949	
<i>Cukorrépa</i>	2.845	59.185			
Magyar	297	25.594			
Német.....	2.793	553.097			
Magyar	47	10.126			
	455	157.013			
		1.081			
		19.653			
					787

De nemcsak a mezőgazdasági termelésünkénél, hanem az állattenyésztésünkénél is egészen különös adatokat olvashatunk ki a m. kir. statisztikai hivatal közleményeiből. Összehasonlításként ismét az 1937. év adatait közlöm, amikor Magyarországnak a területe 93.073 négyzetkilométer, lakóinak a száma 9,038.189, Németországnak a területe 470.715 négyzetkilométer és lakóinak a száma 65,105.000 volt.

Ezek a beszélő számok sokat jelentenek és megmutatják az irányt, amelyen haladnunk kell. Gondol-e a magyar gazda arra, hogy ugyanazon a földterületen Németországban 126%-kal több tehenet és 76%-kal több sertést nevelnek? Hogy a német állattenyésztés nemcsak számbelileg,

Állatállomány 1937-ben.

Ország	Marha	Ló	Sertés	Juh
Magyarország..	1,794.000	798.000	2,624.000	1,484.000
Németország ..	20,649.000	3,430.000	23,805.000	4,684.000
Egymillió lakosra esett	198.400	88.292	290.300	164.190
Magyarországon	305.000	51.113	354.740	69.801
Németországban				
Egy □.kilomé. terre esett	19.27	8.57	2819	19.94
Magyarországon	43.48	7.29	50.97	9.95
Németországban				

de minőségileg is magasabban áll, arról 1939 folyamán személyesen győződtem meg. Gondolnak-e arra a földbirtokosaink, hogy az ipari Németország a miénknél közismerten rosszabb minőségű földjéből jobb terméseredményt biztosít, mint a mezőgazdasági Magyarország?

Ha valaki eddig nem tette, most vegye tudomásul és mozduljon meg a lelkiismerete, hogy az esetleg hiányzó ismereteit, vagy csökkent szorgalmát megsokszorozva művelje a földjét szaktudással és az eddiginél nagyobb buzgalommal, mert a becsületes munkájával nemcsak Önmagát, hanem az egész magyar nemzetet is erősíti. A mezőgazdasági termelés kimélyítésével kapcsolatos feladatokat Erdélyi Tibor kir. gazdasági tanár-igazgatónak a sorai fejtegetik, de ezeknek a kiegészítésül orvosi szempontból rámutatok arra a komoly társadalmi problémára, hogy a földművelő népünkben egyre erősödik a hajlam a mezei munkától való menekülésre és inkább ipari munkát és közalkalmazást keresnek. Ezt csak részben lehet az utóbbi foglalkozási ágak jobb kereseti lehetőségeivel megmagyarázni, mert a népünk szívében annyira él a szabad természetnek és a földnek a szeretete, hogy a tavasz ébredése mágnesként húzza ki a határba. A nagyobb hiba az észlelésem szerint az, hogy a munkaadók nem biztosítanak sem a cselédjeik, sem a mezei munkások részére megfelelő egészségügyi és szociális viszonyokat.

A gazdasági cselédek részére az 1907: XLV. t.-c. 29. §-a értelmében a gazda közegészségügyi szempontból megfelelő elhelyezésről köteles gondoskodni. A 63.107/1906. B. M. sz. rendelet értelmében a családos gazdasági cseléd részére legalább egy szoba és kamra, továbbá legfeljebb két család részére egy konyha jár. A rendelet azonban nem határozza meg a helyiségek minőségének a minimális követelményeit, így a munka-

adóknak a nagyobbik része kijátssza a rendeletet és a cselédeit szíge-
teletlen alapú, földes padlójú, dohos levegőjű vályogházakban helyezi el,
amelyeknek az ablakai kicsinyek, egyszeresek, e miatt télen olyan pára-
lecsapódás van az üvegeken, hogy csepeg róluk a víz. Az ajtóknak és
ablakoknak a hézagait ronggyal kell betömni. A nedvességtől megpen-
szedik még a ruha és csizma is. A munkaadó ezzel az eljárással becsapja
a cselédjét, de önmagát is, mert a nedvességtől reumás, a hidegtől és
célszerűtlen táplálkozástól elcsigázott emberek nem bírnak teljes értékű
munkát nyújtani. A gazdasági cselédeink úgy testileg, mint szellemileg
évtizedekkel vannak az ipari munkások mögött.

Fel kellett tárnom ezeket a hiányosságokat, mert nemzeti érdek köve-
teli, hogy a mezőgazdasági munkavállalóinknak a helyzete megjavuljon.
Ez a társadalmi réteg az, amelyik legkevésbé fél a gyermekáldástól,
mert a gyermekek már serdülőkorban a segítségükre vannak és keresnek.
És ez a társadalmi réteg hivatott arra, hogy szorgalmas és becsületes
munkával a mezőgazdasági termelésünket fellendítse.

Tudomásom szerint előkészületek folynak többek között ezeknek a
kérdéseknek a rendezése céljából is. Szeretném felhívni az illetékeseknek
a figyelmét arra, hogy a termelésünknek a fokozását és tisztességes egész-
ségügyi viszonyoknak a bekövetkezését csak akkor várhatjuk, ha a kormá-
ny irányítási és felügyeleti jogot biztosít magának ezekben a kérdé-
sekben és szigorú rendszabályokkal ki is kényszeríti, hogy a birtokosok
a kormányintézkedéseknek eleget tegyenek.

EGÉSZSÉGÜGYI RENDÉSZETI PROBLÉMÁK

Magyarországon 10.000-nél népesebb községek átlagos népsűrűsége
106,2, a megyei városoké 168,9, ezzel szemben Mezőkövesden 1 négyzet-
kilométerre 213,5 lakos esik, tehát népsűrűsége meghaladja a megyei
városokét. Az utcái szűkek, udvarai, kertjei a község belterületén alig
vannak.

Fáknak, virágoknak az ültetésével, veteményes kerteknek a létesí-
tésével nagyot lehetne segíteni Mezőkövesd belsejének a kietlen állapotán.
Egyesektől azt hallottam, hogy nem lehet fásítani Mezőkövesden, mert
a matyónép gyűlöli a fát és kipusztítja. Ez ilyen formában nem fedi a
valóságot, hanem a hiba ott van, hogy a mezőkövesdieket senki sem ne-
velte rá a fáknak és virágoknak a szeretetére, emiatt hiányzik belőlük
ez az érzés. Biztos vagyok felőle, hogy rövid idő múlva elérkezünk

odáig, hogy Mezőkövesdnek a lakossága büszke lesz a főtéren lévő parkjára.

A község közepén áthaladó Hór-pataknak a vize sekély, a folyása aránylag lassú és e miatt az öntisztuló képessége kicsi. Sürgősen szükséges volna ennek szabályozása és duzzasztókkal való ellátása, mert ezáltal egyes szakaszokban lényegesen növelhetnénk a víznek a tömegét és ezzel együtt az öntisztulási lehetőségeket is.

A nép nevelése. A mai viszonyok között, a létért való elszánt küzdelemben, a népeknek a boldogulás utáni versenyfutásában csak az a nemzet nézhet bizalommal a jövő elé, amelynek az alkotó elemei, a családjai és a családtagjai úgy testileg, mint szellemileg egészségesek, erősek és munkaszeretők. A vallásosságra, hazafias gondolkodásra, az egészséges életre, rendre, tisztaságra és munkaszeretetre nevelni kell a népet. Különösen fontos ez a nevelőmunka a falvakban, mert itt vannak a legnagyobb hiányok és az országunk lakosságának 67%-a, tehát a nagyobbik fele, itt él.

Tévedés azt hinni, hogy a faluban csak a pap és a tanító neveli a népet. Nem. A faluban nevel mindenki, akinek vezetőszerpe van, vagy az átlagnál kiemelkedőbb az intelligenciája. *Ez* a nevelés azonban legtöbbször nem tudatos, de mégis létezik. A falu népe akaratlanul is átveszi a vezetőinek a véleményét, viselkedését, jó és rossz szokásait. Épen ezért a nép nevelését tudatosan kell végezni és, hogy a nevelőmunkáknak eredménye legyen, szükséges, hogy velük szeretettel és komoly megértéssel bánjunk.

A vezérelv legyen a meglévő értékek megbecsülése, rend és tisztaság útján egészséges környezetnek a biztosítása. Épületeknek a karbantartása, hivataloknak, iskoláknak a gondos takarítása és környezetüknek a rendezése olyan erkölcsi haszonnal jár, amely sokszorosan meghaladja az erre fordított kiadást és fáradtságot. Gazdasági udvaroknak a tisztasága, világos istállók, a trágya értékét megőrző trágyatelepek, rendben tartott cselédlakások, földeknek a szakszerű és szorgalmas megművelése olyan kívánalmak, amelyek minden gazdálkodónak hazafias kötelességét képezik.

Az egészségügyünk, gazdasági és szociális helyzetünk lényegesen javulna, ha mindenki arra törekedne, hogy tökéletesen betöltse azt a munkakört, ahová életkörülményei és hivatása rendelték.

Hogy elsősorban a személytől függ fentieknek a kivitele, azt bizonyítja, hogy ugyanazon körülmények között, pl. iskolában az egyik tanító tantermében száználmas elhanyagoltság, a gyermekeknél kedvet-

lenség és fegyelmezetlenség észlelhető, míg a szomszédos tanteremben fend és jó levegő van, a gyermekek pedig üdén és értelmesen tekintenek a belépőre. Mezőkövesden szembeszökően javult a régi elhanyagoltság. 1940 eleje óta, amely időtől fogva Péterffy Béla főszolgabíró vette át a járás vezetését.

Hivatalvizsgálatok, tanfelügyelői látogatások és egészségügyi ellenőrzések alkalmával ezekre a meg nem írott kötelességekre is ki kellene terjeszkedni.

Itt megemlítem, hogy az alsófokú hatóságok kívánságaival szemben főleg a tanszemélyzet, ritkábban gazdacsoportok, mindenek szerint függelem hiánya miatt bizonyos ellenállást fejtenek ki. Ezen segíthet az, ha a törvényhatóságok kebelében működő közigazgatási bizottságoknak az ülésein a királyi tiszti főorvos, tanfelügyelő és gazdasági felügyelő kölcsönösen előadják azokat a hiányosságokat, amelyekről egymás szakterületén tudomást szereztek és amelyeket mindegyik a saját hatáskörében különösen eredményesen szüntethet meg.

Összefoglalás. Az elmondottakból megállapíthatjuk, hogy Mezőkövesdnek úgy szociális, mint egészségügyi szempontból vannak megoldatlan problémái, azonban ezek egyáltalában nem reménytelenek, bármily súlyosaknak látszanak is.

A földműveléssel foglalkozó nép szociális helyzetének megjavítása elszigetelten nem lehetséges, hanem országosan kell irányított gazdasági politikával beavatkozni. Fontos ennél a propaganda és a neveléssel egybekötött tanítás, azonban egyedül ezekkel az eszközökkel csak évtizedek múlva lehet észrevehető eredményt felmutatni. Gyors és biztos javulást csak a termelési munka szigorú felügyeletével és kötelező rendszabályok alkalmazásával lehet remélni.

Az 1929 óta folyó zöldkeresztes egészségvédelmi munka eredményeképpen a község közegészségügyi helyzete a szociális viszonyoktól függetlenül is annyira javult, hogy a csecsemőhalálozás kivételével az országos átlagnál minden tekintetben jobb eredményeket mutathatunk fel. A javulás mértéke azonban a csecsemőhalálozásnál is egyre növekedik és remélem, hogy rövidesen itt is lényegesen előbbre jutunk.

A nagyságában és lakossűrűségében városi arányú, de a települési formájában kimondottan falusias jellegű Mezőkövesd községben a falusi élet minden közegészségügyi hátránya feltalálható, tehát tökéletesen képviseli a magyar falut. Dr. Johan Béla, a zöldkeresztes családvédelmi rendszer megalkotója, a »Gyógyul a magyar falu« című munkájában annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy »ha lassan is, de gyógyul

a magyar falu«. A felsorolt eredmények alapján jelentem e helyen Johan államtitkár úrnak, hogy Mezőkövesd, a magyar falvaknak ez a kimagasló képviselője, valóban a gyógyulás útján van és az egészségügyi javulása elsősorban a zöldkeresztes egészségvédelmi munka eredményének könyvelhető el. Ebből következik, hogy hazánk egészségügyi viszonyainak a fellendítése érdekében a mi viszonyainknak kitűnően megfelelő zöldkeresztes családvédelmi rendszernek a mielőbbi teljes kiépítése szükséges.

IFJ. SAÁD ANDOR DR.:

**MEZŐKÖVESD PROBLÉMÁI
EGÉSZSÉGÜGYI SZEMPONTBÓL**

Mezőkövesd problémái az utóbbi évtizedben gyakran foglalkoztatták mind a napisajtót, mind a hivatalos köröket. A 21 ezer lelket számláló nagyközség egyedülálló néprajzi sajátságaival, speciális életformáival és megoldatlan kérdéseivel különös helyet foglal el a magyarság testében. E nagyközség, elintézetlen sorsdöntő kérdéseinek tömege és sokoldalúsága folytán iskolapéldája a vajúdo magyar falunak.

A napisajtó és a hivatalos körök érdeklődése a legutóbbi időkig főleg a »matyó kézimunka « felé fordult. Igaz, hogy a mezőkövesdi háziipar a szegényebb lakosság egyik főkeresetforrása, minek következtében annak gazdasági és szociális vonatkozásai jelentősek, de a mezőkövesdi problémát egymagában távolról sem meríti ki.

Az 1929-ben bevezetett ^egészségvédelmi szolgálat« nyomán meginduló munka és adatgyűjtés bőséges tanulságai az eddig figyelemre kevéssé méltatott tényezők felderítésével nagyban hozzájárultak a problémák okainak mélyebb meglátásához és az összefüggések feltárásával új területek nyíltak meg nemcsak népegészségügyi, hanem különböző szociológiai vonatkozásokban is a további kutatómunka számára. Végül gazdasági, szociális, kulturális és népegészségügyi bajok következtében a nagyközség paraszttársadalmára nehezedő biológiai (élettani) károsodások mértéke és formái is meghatározhatókká váltak.*

* Mezőkövesd problémáinak első összefoglaló tanulmánya a Magyar Szemle 1935. évi 3. füzetében jelent meg Sándor István tollából. A szerző arra a konklúzióra jut, hogy Mezőkövesd östermelő társadalmának alacsony életszínvonalát elsősorban a lakosság mértékenfelüli maradisága okozza. Bár a nagyközség régi etnográfiai sajátságaiból már jórészt kivetkőzött, a haladásnak és a mai élet követelményeihez való hozzáidomulásnak mégis útját állják bizonyos életformák, egy sajátságos életszemlélet, melynek merevsége folytán a lakosság a mai bonyolult életviszonyok áldozatává válik.

Teljesen egyetértek ebben Sándor Istvánnal és az előbb említett szel-

Mezőkövesd hosszú évszázadokon át szigorú exkluzivitásban* és endogámiában** élt, minek következtében keveredésnek a legutóbbi időkig alig volt kitéve s ezért a lakosság antropológiai (embertani) megjelenésében is aránylag kevésszámú típusra tagozódik.

A lakosság zömét erősen mongolos jellegű tömeg képezi s bár testmagasságuk eme csoporton belül is meglehetősen ingadozó, a lakosság eme részének lapos, magasán fekvő és kifelé fordult pofacsontjai, mélyen fekvő széles orrgyöke, széles orrcimpái, ferdevágású szemrése, sárgásbarna szem- és bőrszíne a mongoloid származást meggyőzően bizonyítják. Magam hatszáz iskolásgyermek vizsgálatánál 3.15 százalékban találtam mindkét belső szemzugban jól kifejlődött mongolredőt.

A szigorú exkluzivitása és endogámia kapcsán a mezőkövesdi nép kevés számú típusa szembeötlően domborodik ki. Közülük az előbb említett mongolos elem vezet, de találunk turáni, kaukázusi és dinári elemeket is. Egyes családneveket tekintve (Csirmaz, Bóta, Domán, Gecse, Tuza, Ali, (Bajzát) oszmán elemek előfordulásán sem csodálkozhatunk. Bizonyos lehetőséggel számolnunk kell a keveredést illetően az utóbbi félévszázad alatt kifejlődő summásmozgalmak következtében is, melynek keretében főleg dunántúli elemek beszivárgása jöhet szóba.

A sok évszázados exkluzivitás és endogámia a lakosság határozott biológiai károsodásáfa vezetett, amit az átöröklődő kórformák gyakorisága is bizonyít. Még a közelmúltban is majdnem kizárólag az egy utcából való házasodás volt szokásban és a közeli vérrokonok házasága még napjainkban is gyakori. Régebben a fiataloknak a házasodás kérdésébe beleszólásuk nem volt, mert ezt a szülők intézték úgy, hogy a leányt a legény számára kijelölték. Ma már a fiatalok részére ezek a megkötöttségek alig állanak fenn.

A különböző fajképű elemeket a több évszázados exkluzivitás és endogámia, valamint a homogén (egyféle) és közös életformák magatartás szempontjából egy hatalmas tömbbé gyúrták össze s ez a körülmény a kevésszámú típus megmaradása mellett egyes pszichológiai sajátságok állandósulásáfa és felfokozódására vezetett.

Az 1878-as birtokrendezés előtt Mezőkövesd főleg félnomad jellegű állattenyésztéssel foglalkozott, gabonaféléket a lakosság csak saját szük-

lem és életfelfogás felfokozódását egyrészt e nép elhanyagoltságából, másrészt a mezőkövesdi parasztság különleges lélektani sajátságaiból eredőnek tartom.

* *Exkluzivitás*: zártkörűség.

** *Endogámia* (gör.): belházasság, ugyanazon törzshöz v. törzscsoporthoz tartozók házassága.

ségletére termelt. A régi határtérképekből megállapítható, hogy az említett birtokrendezés előtt a község határának több mint fele legelő volt. Ezenkívül a Tisza mentén nagy kiterjedésű pusztákat béreltek és itt tartották a »szilaj« jószágot. A pusztán nagy ólakat építettek és a jószágot gondozó férfiak még télen is kint laktak a pusztákon.

A falu eredetileg az úgynevezett téli-szállás eredetű települési formát mutatta. Jellemző erre, hogy minden gazdának két beltelke volt, de azok nem egymás mellett feküdtek, hanem a falu belsejében volt a szűk lakótelek a lakóházzal, ahol az asszonyok lakott a leányokkal és a 12 évet még be nem töltött fiúgyermekkel, a falu külső részén voltak a szállás, másnéven ólaskeretek. A gazda ugyanis hatalmas állatállományát csak ilyen módon tudta elhelyezni. A féltettebbek számára ólat épített, a többit azonban még télen is kint tartotta a szabadég alatt, legfeljebb a szél ellen a jószágnak szárnyékot, karámot épített. A teheneket, juhokat, disznókat és az igásjószágokat a község körüli legelőkön és ugarföldeken legeltették. Az ólban főleg csak lovat és tehenet tartottak. A juhaklok (esztrengák) a lakótelkek és szálláskertek közötti térségeken épültek. Az ólakban, szabadtűz mellett gyűltek össze esteként a férfiak. Itt tárgyalták meg ügyes-bajos dolgaikat.

Ez a kettős települési rendszer a férfiak és nők különélése folytán valóságos dualizmusra (kettősségre) vezetett a családi életben, amennyiben a férfiak már 12 éves koruk után állandóan a lakóháztól távol eső szálláskertekben tartózkodtak és ott is éjszakáztak az ólakban. Legfeljebb ebédelni mentek be a házhoz.

Mezőkövesdnek ez a jellegzetes települési formája ma már elmosódott. A birtokos parasztság a népesség rohamos szaporodása következtében a szálláskertekbe húzódott s jelenleg az ólak már a házak mellett épülnek az udvarban. A két nem különélése ilyenformán már megszűnt, de az igazi kövesdi gazda és általában az idősebb férfiak még ma is szívesebben hálnak az ólban, mint a házban.

A falu központi része, mely ezelőtt is már szűk telkeken épült házakból állott, a szegény néposztály lakóhelye lett és még sűrűbben beépült. A falunak ez a része egészségtelen, földes, nyírkos házaival és amellet túlzsúfolt jellegénél fogva úgy városrendészeti, mint közegészségügyi tekintetében tarthatatlan helyzetet jelent, egyébként sok érdekességet nyújt, mert magán viseli az ősi nomád település nyomait.

Ez volt nagyjában a falu képe az 1870-es évekig, mely után az ősi állattenyésztő gazdálkodást a majdnem kizárólag búzára és kukoricára irányuló termelés követte.

Az 1878-as tagosításkor tizenhárom darabban kapták ki földjeiket a gazdák. A lakosság rohamos szaporodása következtében az egyes birtokok hamarosan igen elaprózódtak. Jelenleg a 2.300 birtokos földje 36.000 tagban fekszik.

Tekintettel arra, hogy a nagyobb birtoktesteken névlegesen egy gazda, valójában azonban leszármazottainak egész sora gazdálkodik, a névleges birtokos halála után a birtok majd egyszerre széthullik és ez a folyamat a lakosságnak ma már felét kitevő agrárproletárok számát még szaporítja.

MEZŐKÖVESD NÉPTÁPLÁLKOZÁSÁNAK HIÁNYOSSÁGAI

főleg az elmaradt és helytelen gazdálkodásnak, az ezzel összefüggő termelési rendszernek, a háztartási ismeretekben való járatlanságnak és a szegényebb néposztálynál természetesen a nincstelenségnek következményei.

1937 áprilisában az egészségvédelmi szolgálat és a helybeli tanító, kar közreműködésével táplálkozási felvételeket folytattunk.

Az adatgyűjtés 500 elemiiskolás gyermek 10 napi étkezésére. pontos feljegyzéséből állott.

Az eredmények végső összesítésben a következők voltak:

Napraforgóolajjal megkent kenyér az összes étkezések 21.28 %-ában szerepelt

Fehérkenyér egymagában (szűzkenyér) »	»	19.40 %.ában	»
Kerti vetemények »	»	16.32%.ában	»
Tojás »	»	9.09 %.ában	»
Hús »	»	5.81 %.ában	»
Szalonna »	»	5.67 %.ában	»
Zsíros és hájaskenyér »	»	6.03 %.ában	»
Gyümölcs »	»	1.65 %.ában	»
Vaj »	»	1.60 %.ában	»
Túró »	»	1.52 %.ában	»
Tej »	»	1.35 %.ában	»
Egyéb (energiaszegény táplálék) »	»	10.28 %.ában	»

A tojásfogyasztásba a tojással készült ételeket is felvettük, a hús-fogyasztásban pedig a húslevesek is szerepelnek. «

Kerti véleményeket összesen 16%-ban találtunk az ételekben alkalmazva azok elkészítéséhez. A főzelékek között a gyakorisági sorrend a következő volt: Hordóskáposzta 42%, paradicsom 19%, bab 10%, sült-káposzta 10%, burgonya 8%, kel 5%, lencse 4%, répa és büszke 1%.

Tojást magában minimális mennyiségben fogyasztottak. Az összeírt

A fenti összesítés alapján feltűnik a hihetetlenül alacsony tej- és tejtermékfogyasztás, a kevés gyümölcs- és húsfogyasztás, valamint az alacsony főzelék- és tojásfogyasztás. Igaz, hogy a gyümölcs- és főzelékfogyasztás a felvételek idején nem lehetett magas, de ez a lényegen nem változtat, mert Mezőkövesden a hiányzó kertkultúra folytán a főzelék- és gyümölcsfogyasztás nyáron sem emelkedik számottevően. Ezzel szemben ott látjuk mint főtáplálékot az olajos és szűzkenyeret szerepelni. Kiderült továbbá, hogy ott, ahol olajos vagy szűzkenyér volt felvéve, ugyanazon étkezés keretében mást nem is ettek a gyerekek. Elterjedtek a tésztalevesek és a tarhonya.

Tekintettel arra, hogy az étkezések mintegy 40 százalékában majdnem kizárólag olajos és szűzkenyér szerepel, világos, hogy a lakosság tekintélyes része különösen a téli és koratavaszi hónapokban minőségileg is rosszul táplálkozik. A télen nagyobb mennyiségben fogyasztott szárazfőzelékek fehérjei, valamint az általuk igen kedvelt fehér kenyéré is inkomplétek (hiányosak), ezenkívül C-vitamint sem tartalmaznak. Ugyancsak hiányzik kenyereikből a B₁₂-vitamin is. A szalonna, disznósír és az igen nagy mennyiségben fogyasztott napraforgóolaj csak kalóriás szempontból értékesek.

Étkezésük jellemzően mutatja a magyar mezőgazdasági lakosság táplálkozásának általánosan észlelt hiányait, mely amellet, hogy kalóriásan sem szokta megütni a kívánt értéket, a C- és B-vitamin szempontjából is igen szegény és az A- és D-vitamin tekintetében sem kielégítő.

A kenyérrel Mezőkövesden is bajok vannak. Szinte szégyen a matyónánál a barnakenyér. Az általuk fogyasztott fehérkenyér B-vitamint alig tartalmaz. A fiatalabb nemzedék felfogása a helyes táplálkozásról örvendetes haladást mutat, de még mindig messze vannak a gyökeres változástól.

18.000 ételadag között főtt tojást mindössze 15 esetben, 10 esetben rántottát és 8 esetben tojásoslevest tudtunk kimutatni, összeszámítva mindazokat az ételeket, amelyeknek elkészítéséhez tojás szükséges, az összes étkezések 9%-ban feltételezhető a tojás jelenléte, mint az ételek alkotórésze.

A tej és tejtermékfogyasztás egészen minimális. Tej és tejeskávé összesen a reggelik 2.18%-ában, a tízórai 1.6%-ában, az ozsonnák 1.9%-ában és a vacsorák 2.7%-ában szerepeltek.

Az ebédek keretében ételek megoszlása a következő volt: Levesek 70%, tésztafélék 17.30%, főzelékek 10%, hús 2.70%.

A levesek 32%-a tésztaleves, 21 %-a burgonyaleves 15%-a húsleves 13.7 %-a bableves, 5.9%-a borsóleves, 13.3%-a egyéb leves volt.

B- és C-vitaminszükségletüket főleg burgonyából, paradicsomból, káposztaféléből, tökből, hagymából, ugorkából, paprikából, répából és céklából fedezik. Sajnos, ebből sem termelnek eleget a kertkultúra hiánya miatt. Aprójószáguk kevés. Teheneik ritkán adják meg a kívánatos tejmenyiséget. Legelőjük kevés és igen kihasználta. A tojást, tejet, vaját a piacon eladják.

Az asszonyok háztartási és konyhatechnikai ismeretei egyszerűek és kezdetlegesek. Vannak, akik még szabad tűzhelyen agyagfazekakban főznek ősi módon. A főzőtanfolyamokon ellenben bebizonyosodott, hogy a matyóasszonyok igen tanulékonyak és szinte maguk elcsodálkoznak, hogy mi mindent lehet jól, ízletesen és változatosan elkészíteni kis hozzáértéssel az általuk egyébként otthon is ismert anyagokból s ezért a főzőtanfolyamokon örömmel tanulnak. Újabban a summásszakácsnékat is a főzőtanfolyamot végzett asszonyok közül válogatják ki.

A mennyiségi és minőségi szempontból elégtelen táplálkozás következtében Mezőkövesd népe feltétlenül szenved. Főleg a B-, C-vitaminok és a kalcium hiányzik étkezésükből. Bár az avitamínozis* alig nyilvánul meg náluk körülírt és kifejezett kórképek alakjában, annál inkább jelen van lappangó formákban, mint általános ártalom. Egy 29 éves szoptató anyánál 1937 tavaszán két hónapig elhúzódó beri-berit észleltem, mely élesztő adagolására, bőséges főzelék-, gyümölcs-, hús- és tejfogyasztásra meggyógyult. Az anya hathónapos csecsemőjénél is jelentkeztek hasonló tünetek, amin nem csodálkozhatunk, mert a csecsemő a szükséges vitaminkomplexumot a beri-beris anya tejjével nem kaphatta meg.

A csökkent értékű néptáplálkozás látens és generális (lappangó és általános) ártalmainak következményeit látom nagyrészt a nők túlkorai előregedésében, a sok vérszegénységben, az igen elterjedt emésztőszervi bántalmakban, valamint a lakosság nagy részének valami sajátságos fáradt megjelenésében. Az anyák szoptatási képessége, megfigyeléseim szerint kevésbé kielégítő, mint más vidékek egészségesebben táplálkozó anyáinál. A B- és C-vitamin hiányát főleg a későtéli és koratavaszi hónapokban érzi meg a lakosság. Az iskolákban feltűnik a sok sápadt, gyengén fejlett, vékonycsontú gyermek. Az elemiiskolások nyolcvan százalékának fogazata szuvas.

A táplálkozási viszonyok a régi időben a nagyméretű állattenyésztés mellett a maitól lényegesen különböztek. Hasonlítsuk össze e célból az

* Vitaminhiány okozta megbetegedések.

1870-ben összeírt állatállományt az 1930-as állatállománnyal a lakosság számarányának és a község földbirtokállományának figyelembevételével.

	1870-ben:	1930-ban:
Lakosság	9.196	20.806
Birka.....	11.848	123
Marha	1.303	1.396
Anyasertés.....	1.565	534

Láthatjuk, hogy Mezőkövesd birkaállománya 1870-ben a mainak majdnem százszorosa, anyasertésállománya pedig a mainak háromszorosát tette ki. úgy látszik marhaállományuk volt akkor aránylag a legkevesebb, de annak száma az 1870-es lakosságot tekintve a mainak még mindig hozzávetőlegesen kétszerese volt. Tekintve azt, hogy 1870-ben a község lakossága a mainak csak 44 százalékát alkotta s állatállománya a maihoz képest sokkal nagyobb volt, teljes mértékben elhithetjük ama öregek állítását, akik szerint a már említett gazdasági átalakulás előtt a lakosság főtápláléka tejből, tejtermékekből és húsból állott. 1878 előtt nem annyira búzát, mint kétszerest (búza -f- rozs) vetettek. Kezdetlegesebb őrlési technikájuk mellett lisztjeikbe a gabonamagvak héjából is sok jutott be, miért is azok B-vitaminban a mai fehér búzalisztekhez mérten sokkal gazdagabbak voltak. Sok tejet, zsendicét, túrót, sajtot, birka- és disznóhúst fogyasztottak. Százhusz fejős juhtól naponta kb. 100 litert fejtek. A tejet fateknőben tartották és belőle zsendicét és keserű túrót is készítettek. A gomolyát részben megreszelték és begyúrták túrónak, héját meg serpenyőben megolvasztották. Tésztát főleg juhtúróval ettek. Szalonnát akkor is sokat fogyasztottak. Kei ti vetemény t és gyümölcsöt azonban alig. Az öregek főleg hagymát, paprikát, káposztát és ugorkát emlegetnek.

Az egészségvédelem fokozatos kiépítése és az 1929-ben bevezetett zöldkeresztes szolgálat következtében Mezőkövesd egészségügyi viszonyai kifejezett javulást mutatnak annak ellenére, hogy az egészségügyi kultúrmunka a nagyközség egészségügyére nagy mértékben kiható szociális bajokat, nevezetesen a község túlszűfoaltságát, a terjeszkedési lehetőségek korlátozottságát, a lakosság egyharmadának nyomorúságos lakásviszonyait és a lakosság zömének alacsony élet-színvonalát befolyásolni nem tudja.

Itt tártjuk helyénvalónak megemlíteni, hogy közegészségügyi államtitkárunk, dr. Johan Béla, a magyar falu egészségügyének újjá-

szervezését célzó törekvései kapcsán éppen e problémák sokoldalúsága miatt különös érdeklődéssel fordult Mezőkövesd felé s az országban meginduló zöldkeresztes munka egyik legrégebben beszervezett területét a mezőkövesdi járásban találjuk.

Az új alapokon nyugvó egészségvédelem első tíz esztendeje után megállapítható, hogy a prevenció (megelőzés) fegyverével igen eredményesen sikerült felvenni a harcot úgy a fertőző betegségek, mint a magas csecsemőhalálozás ellen, nem is beszélve az új alapokra fektetett falusi egészségügyi kultúrmunka általános népnevelő hatásáról és szociális vonatkozásokban is számottevő sikereiről.

Igen nagy eredménynek mondhatjuk Mezőkövesden a tífusznak 70%-oscsökkenését az utolsó évtizedben. Alakosság 1937—38-bantífusz ellenes védőoltásban részesült. A diftéria, a szigorúan foganatosított preventív védőoltások következtében alig látott kórkép a múlt-hoz képest.

A tífusz elleni küzdelem terén — amint Mezőkövesden is bebizonyult — igen nagy jelentőségűek azok a szerény falusi járványelkülönítők, ahol a legelső tífuszos megbetegedések azonnal elkülöníthetők s így útját állják a további fertőzésnek. A nyílt tüdőgümőkóros betegek elkülönítése is hasonló módon történik. Elképzeltető, hogy a zsúfolt falusi lakásokban és kicsiny földes szobákban családjukat állandóan veszélyeztető nyílt gumőkóros betegek elkülönítése milyen nagy jelentőségű népegészségügyi feladat. E célra Mezőkövesden, a község által felajánlott telken fektetőházacsokák létesültek, ahol az elkülönített tbc.-s betegeket elhelyezzük. Télen az ide beutalt betegeket a jelenleg két szobás járványelkülönítőben helyezük el, miután a téli hónapokban nem lévén tífuszmebtegedések, a járványelkülönítő a tbc.-sek elkülönítésére használható fel. Sajnos a község összes nyílt tbc.-s eseteinek a fenti lehetőségek mellett való elkülönítése lehetetlen. A járási járványelkülönítő Mezőkövesd székhellyel, melyben a járás tbc.-s betegeinek elkülönítése is meg lesz oldva, a közeljövőben megvalósul.

A tüdőbeteggondozó az egészségházban van elhelyezve röntgenkészülékkel és pneumothorax állomással. A tbc. halálozás 1924-ben még tízezer lélekre számítva 36.5 volt, mely magas érték az egészségvédelmi munka bevezetése után fokozatosan süllyedt; 1939-ben már csak 15.8 a tbc. halálozás.

Az egészségvédelem keretében az elemi iskolások kivétel nélkül rendszeres orvosi vizsgálat alá esnek, (ú. n. szűrővizsgálatok). Minden gyermeknek külön egészségügyi törzslapja van. Ezeket a zöldkeresztes

testvérek vezetik. Úgy Mezőkövesden, mint az egész járásban iskola-fogászat működik.

A csecsemőhalálozás az 1924. évi 23-88 százalékról fokozatosan esik és kisebb kiugrásokkal 1939-ben 13«4 százalékra esett. A csecsemők, kisdedek és terhesek védelmét az Orsz. Stefánia Szöv. helyi fiókjintezete látja el egy orvossal és három védőnővel.

Az elemiiskolások fürdetése az egészségház 12 rózsás fürdőtermében történik.

Nem kisebb jelentőségű kérdés a kutak fendbentartása, a parasztházaknak megfelelő árnyékszékekkel való ellátása, és az egészségügyi rendszet számos időszerű kérdésének előbbrevitele, továbbá a felvilágosító munka, mely a tudás hatalmával fegyvert ad népünk kezébe úgy a fertőző betegségek elleni sikeres védekezés, mint a csecsemőhalálozás magas értékének leküzdése terén és sok más viszonylatban is.

A legszegényebb családok gyermekeinek nyomorán évek óta a kora tavasszal meginduló és átlag 2—3 hónapig tartó étkeztetési akció segít.

A bölcsőde, napközi otthon, szülőotthon és egy korszerű járvány-elkülönítő a jövő feladatai.

Ezek után áttérünk a mezőkövesdi summáskérdésre, melyet annak nagy szociális jelentőségénél fogva bővebben fogunk tárgyalni.

Az 1870-es években kezdenek szállingózni az első summások. A következő évtizedben már nagyobb csapatok hagyják el a községet. 1891-ben a summások száma már meghaladja az ötezret.

A mozgalom okát a népesség hatalmas előretörésében és a terjeszkedési lehetőségek korlátozottságában találjuk meg.

Mezőkövesd népszaporodását az elmúlt száz évre visszamenően az alábbiakban közöljük.

Év	Lélekszám	A10 évi szaporulat morulat %-ban feltüntetve a iporuiat iakosság 10 évi átlagához viszonyítva.	
1820.....	6.000		
1870.....	9.196	3.196	6-94
1880.....	10.606	1.410	14-24
1890.....	12.674	2.068	17-77
1900.....	15.224	2.250	1613
1910.....	17.202	1.978	12-20
1920.....	18.548	1.346	7-53
1930.....	20.806	2.258	11-47
1940.....	20.867	61	0-29

Népmozgalmi és népességügyi adatok Mezőkövesden (1924—1939. években).

Évszám	Népesség	Házasságkötés	Születések száma		Elhalt összesen	Szaporodás	Meghaltak közül		Tbc.-ben elhalt	Eseti 1000 lélekre					Meghalt	
			éve	hátve			1 éven alul	1—2 éves		házasságkötés	éveszületés	halálozás	term. szap.	tbc. halálozás		100 1 éven aluli gyermek közül
1924	19.449	164	694	15	485	209	166	38	71	8.42	35.6	25.0	10.6	3.65	23.9	5.47
1925	19.545	159	780	15	412	368	185	16	56	8.08	39.6	21.0	18.6	2.85	23.8	2.05
1926	19.901	159	745	18	421	324	173	23	59	7.98	37.6	21.3	16.3	2.98	22.1	3.08
1927	20.127	157	686	16	408	278	160	41	51	7.80	34.0	20.1	13.8	2.50	23.3	5.9
1928	20.353	171	698	14	375	323	138	21	44	8.42	34.5	18.5	16.0	2.17	19.7	6.6
1929	20.578	157	678	13	376	302	155	23	34	7.65	33.0	20.1	12.9	1.66	25.8	3.4
1930	20.806	172	678	14	347	331	117	30	44	9.25	32.5	16.7	15.8	2.11	17.3	4.42
1931	20.811	164	569	10	327	242	91	15	24	7.88	27.4	15.7	11.7	1.15	16.0	2.56
1932	20.816	157	597	9	387	208	100	23	38	7.54	28.67	18.5	10.17	1.82	16.7	2.3
1933	20.822	132	539	11	308	231	81	12	38	6.68	25.41	14.8	10.61	1.82	15.1	2.22
1934	20.828	155	506	15	205	305	79	13	27	7.94	24.21	9.84	14.37	1.29	15.65	2.56
1935	20.834	175	474	12	288	186	72	13	21	8.48	22.68	13.78	8.90	1.00	15.2	2.14
1936	20.840	135	456	7	273	183	80	10	31	6.49	21.72	13.10	8.62	1.48	17.5	2.18
1937	20.846	171	453	10	290	163	65	16	33	8.20	21.73	13.92	7.81	1.58	14.4	3.54
1938	20.852	140	461	9	290	171	77	—	32	6.40	22.10	13.90	8.20	1.53	16.6	—
1939	20.958	172	452	9	281	161	61	7	33	8.14	21.61	13.90	7.71	1.58	13.4	1.54

A lakosság számát 1931-től kezdve már az 1940. évi népszámlálás eredményének felhasználásával számlítottuk ki a közbenső évekre interpolációs módszerrel.

A fentiekből kitűnik, hogy míg Mezőkövesd lakossága az 1820-tól 1870-ig terjedő ötven év alatt az 1820-as lélekszám 53.26 százalékaival szaporodott, addig a rá következő fél évszázad alatt (1870—1920) a lakosság az 1870-es lélekszám 101.6 százalékaival növekedett.

A lakosság eme hatalmas növekedésének kezdete egybeesik az 1860—1870-es években bekövetkezett gazdasági átalakulással. Az igen erős szaporodást majdnem kizárólag az igen kedvező életlehetőségek közé jutó parasztság szolgáltatta. Jelentősebb bevándorlás (tisztviselők, kereskedők, stb.) csak az 1900-as évek elején kezdődik.

Az 1920-as évek közepétől jelentkezik községünkben is a magyarság aggasztó tünete, a születések erős megfogyatkozása.

A természetes szaporodásnak az *előbbi* ok folytán bekövetkezett nagy mértékű csökkenését az intenzív közegészségügyi munka hatalmas eredményei sem tudják megakadályozni.

A legutóbbi 12 év alatt (1925—1937) a születések száma az 1925-ös adatokhoz viszonyítva 41«9 százalékkal, a természetes szaporodás 55«7 százalékkal csökkent. Ezzel szemben a halálozás ezen idő alatt csak 29.6 százalékkal esett. úgy a természetes szaporodás, mint a születések száma évről-évre fokozatosan kevesbedik, minek következtében állandósult folyamatról van szó. 1937-ben a további esés megállott ugyan, de ez még nem nyújt biztosítékot a további javulásra.

A relatív túlnépesedést a község határainak korlátolt terjeszkedési lehetőségei folytán és a tömegeket itthon foglalkoztatni tudó állandó munkaalkalmak híján beállott válságban a summásmunkák lehetőségei vezetik le. Ez a megoldás koránt sem tökéletes. Az elszegényesedéstől való félelem a birtokos parasztság körében is a születések apadásához vezet.

1930-ban a nincstelen családok száma 2875 volt. Családonként négy családtagot számítva (apa, anya és két gyermek) a 2875 család 11«5 ezer lelket jelent. A nincstelen családok legnagyobb része summásmunkából él. Igen kis részük tud csak elhelyezkedni a szomszédos vidéken (Diósgyőr és a felsőborsodi bányavidékek), a fővárosban és az ország egyéb vidékein.

Körülbelül 10.000 lélek hat havi summáskeresetre van utalva és jóformán ez képezi egyedüli életlehetőségüket. A telet és koratavaszt a summások odahaza téltelenségben és tavasz felé nélkülözésben töltik el.

MIBŐL ÉL EGY SUMMÁS CSALÁD

Az átlagos summásszerződés 1937-ben a következő volt :

I.	Pénzér- tékben átszá- mítva P		II.	Pénzér- tékben átszá- mítva P
<i>Egészrésztes férfi munkás HAVI járandósága</i>			<i>Félrésztes munkás HAVI járandósága</i>	
160 kg búza.....	30.40		120 kg búza	22.80
10 » főzőliszt	3.60		10 » főzőliszt	3.60
20 » kenyérliszt	6.80		20 » kenyérliszt	6.80
4 » szalonna	8.—		3 » szalonna	6.—
4 » nyershús	4.80		3 » nyershús	3.60
4 » bab	1.—		3 » bab	—75
1 » zsír	2.—		1 » zsír	2.—
15 » burgonya	—90		15 » burgonya	—90
1 » só.....	—40		1 » só	—40
1 liter ecet	—24		1 liter ecet	—24
Kézpénz	5.—		Kézpénz	3.—
Fűszerpénz	—30		Fűszerpénz	—30
Összesen	63.44		Összesen	50.39

Mivel a munkaidő átlag hat hónapig tart, egy egészrésztes keresete a summásidő alatt 380 pengő 64 fillért, a félrésztesé 302 pengő 34 fillért tesz ki. Ebből az úgynevezett konvenciót a munkahelyen felélik, legfeljebb néhány kiló szalonnát és száz-százötven kiló burgonyát tudnak hazahozni. Mivel az otthonmaradottakat is segíteni kell, a búzajárandóság egy részét még a munkaidő alatt pénzben kiváltják és hazaküldik. Munka végeztével alig marad egy egészrésztesnek 2—3 mázsa búzája. Példaképpen közlöm az alábbi esetet. Egy általam jól ismert summás keresete 1937-ben a következő volt:

Konvenció pénzben átszámítva.....	162.36 P
Búzajárandóság pénzben átszámítva.....	193.80 P
Kézpénzfizetés.....	30.— P
Összesen	386.16 P

A konvenciót még a summás munka alatt felélte. Havi 5 pengő kézpénzfizetését feleségének havonta hazaküldötte, aki második gyermekük megszületését várta. Gyermeke megszületésekor három mázsa búza járandóságát a munkaadótól pénzben kivette és az ily módon szerzett 57 pengőt hazaküldötte. November 3-án jött haza a summás-munkából és hazahozott 7 mázsa 20 kiló búzát. Ebből azonnal eladott öt mázsa búzát 105 pengő értékben, amiből kifizette 45 pengő adósságát és vett egy pár csizmát 20 pengőért. Maradt ezek után a summáskereset-

ből a következő félévre 40 pengője és 220 kiló búzája. Azt hiszem felesleges bizonyítani azt, hogy a megmaradt búza és kevés készpénz a jövő év májusáig nem elegendő egy négytagú családnak. Az egyébként igen munkaszerető ember 1937 december 16-án bejutott a diósgyőri szénbányához munkásnak, ahol havi keresete 75 pengő, amiből levonások után havi 63 pengője marad. Ez hat hónap alatt 368 pengőt jelent, ami valamivel kevesebb ugyan, mint a hathavi summáskereset, viszont a bánya egész éven át munkát ad, a summásság pedig legfeljebb 6—7 hónapon át.

Aránylag kedvezőbb a helyzet az olyan családoknál, ahol a családfőn kívül a feleség, vagy kívülök még egy-két felnőtt családtag is elmehet summásnak. Az asszony, ha odahaza kis gyermekei vannak, vagy terhessége akadályozza, otthon marad. A terhesség ilyenformán az asszony summáskeresetének elmaradását jelenti az amúgy is szűkölködő családra nézve.

A félévi summásmunka után járó kereset pénzben átszámítva egy egészrészes, továbbá egy egész és egy félrészes, végül egy egész és két félrészes csoport után a következő:

	Konvenció	Búza	Készpénz	összesen
Egy egész részes.....	168.24	182.40	30.—	380.64
Egy egész és egy félrészes....	315.78	319.20	48.—	682.98
Egy egész és két félrészes.....	463.32	456.—	66.—	985.32

A summásság eltekintve attól, hogy csak fél évi munkaalkalmat és keresetet biztosít, más szempontból sem mondható az agrárproletáriátus végleges és kielégítő megoldásának. A summásság következtében a családi élet megszakad, az otthon elhanyagolódik s ha a szülők mind-” egyike summába megy és kis gyermekek maradnak otthon, azok rokonoknál vagy ismerősöknél húzzák meg magukat néhány mázsa búza ellenszolgáltatás fejében szülői felügyelet nélkül.

1938-ban indul meg a Németországba irányuló summásmozgalom, minek következtében az itthoni summásjárandóságok is lényegesen emelkednek.

1938-ban 760, 1939-ben 1200 mezőkövesdi munkás dolgozik Németországban. A németországi kereset pénzértékben magasabb a hazainál. A summások elhelyezése kifogástalan volt, élelmezésük azonban silányabbnak volt mondható. A munkateljesítmény tekintetében az igények magasak voltak. Több ízben előfordult, hogy a kevésbé szorgalmasak otthagyták németországi munkahelyüket.

Említettük, hogy a németországi munkaalkalmak a hazai summásbérekre is kihatottak, minek következtében 1938, 1939 és 1940-ben a búzajárandóságok átlaga havi 200—210 kg volt, holott az ezeket megelőző gazdasági dekonjunktúra éveiben a havi búzajárandóság átlagosan 160 kg körül mozgott.

23 áttanulmányozott summásszerződés között 1940-ben a havi búzajárandóság a következőképpen alakult:

160 kg-t tartalmazott.....	1 szerződés
180 » »	1 »
200 » »	8 »
210 » »	12 »
220 » »	1 »

A fenti adatok az egészrészes summásokra vonatkoznak. A búzajárandóságon kívüli konvenció (szalonna, hús, bab, stb.) az 1937. évi állapotnak megfelelő.

A járandóságokat kiegészítő készpénzfizetésben is emelkedést találunk. Így pl. Hg. Eszterházy Pál hitbizományain a havi 210 kg-os búzajárandóságon és az ezt kiegészítő konvención kívül egy egészrészes havi 10 P-t keres. A félrészese havi járandósága 150 kg búza, a szokásos konvenció és 8 P készpénz.

Gr. Pálffy Sándorné birtokain egy egészrészese egy hónapra kap 200 kg búzát, 15 P-t és a szokásos konvenciót. Egy félrészese ugyanitt kap havi 150 kg búzát, 10 P-t és a szokásos konvenciót.

A fentiekből láthatjuk, hogy a mezőkövesdi summások helyzete az utolsó 3 évben (1938, 1939, 1940) javulást mutat.

A SUMMÁSOK ELHELYEZÉSE

a munka színhelyén legtöbbször úgy higiénés, mint etikai szempontból erősen kifogásolható. Emiatt gyakran panaszkodnak idehaza. A summások hazatérése után a hasi-hagymázás megbetegedések száma a községben hirtelen gyarapszik, mert a summások között a rossz higiénés viszonyok következtében a tífusz gyakori. Ezeknek egyrésze betegen haza vánszorog, másik része gyógyulva és esetleg mint bacillusgazda tér vissza falujába.

Mezőkövesd legelterjedtebb népbetegsége, a *trachoma* elleni küzdelem sikerének is a summásmunka a legnagyobb akadály.

A több mint száz felé szétszéledő munkáscsoportok maguk is közvetítik a fertőzést, a trachomasok kezelése pedig a summásiRunka alatt nagy nehézségekbe ütközik. Legtöbb trachomás munkás Irachomája elhanyagolódik és súlyosan visszaesve jön haza ősszel, a summás-szerződések újabban mind gyakrabban kikötik, hogy trachomás és trachomagyánús munkást nem alkalmaznak. Azok az uradalmak, melyek ezzel a kikötéssel élnek különbözőképpen fogják fel a dolgot, amennyiben egyesek az itthoni kezelés következtében gyakorlatilag már nem fertőzőnek minősített trachomás munkásokat elfogadnak, más uradalmak viszont ezeket is visszautasítják. Egyrészt, mivel az uradalmaknak jogában áll a fenti kikötéseket megtenni, másrészt a jelenleg fennálló jogszabályok csak arra nézve nyújtanak biztosítékot a trachomás munkásoknak, hogy őket trachomájuk miatt a munkából visszatartani és ezáltal egész évi keresményüket veszélyeztetni nem szabad — viszont olyan jogszabály nincsen, melynek alapján a munkaadó a trachomás munkást elfogadni köteles — nagyon természetes, hogy a trachomás mezőgazdasági vándormunkások ügye ezen a ponton kielégítően rendezve nincsen. Viszont olyan jogszabály alkotása, mely a munkaadókat a trachomás munkások elfogadására kötelezné esetleg azt vonná maga után, hogy a bajukat a munkaidényen kívül odahaza sokan a kényszerkezelés kötelezettségének fennállása ellenére is elhanyagolnák, míg ezidő-szerint főleg azért járnak el a kezelésekre, hogy betegségük meggyógyuljon vagy legalább annyira javuljon, hogy a következő munkaidény alatt trachomájuk miatt a summásságból ki ne maradjanak. A trachomás mezőgazdasági vándormunkásoknak egyes kijelölt (állami) nagybirtokokon való rendszeres szerződtetése és az ott kivihető rendszeres kezelése lenne ezidő szerint a helyes megoldás, mert ezáltal kenyerek is biztosítva lenne és a trachomát sem hurcolhatnák szét az ország számos helyére.

Mezőkövesden jelenleg a lakosság öt százaléka — mint egy ezer ember — trachomás s ennek a nagy tömegnek kezelésével 1937 január óta egy államilag megbízott trachomaorvos foglalkozik.

A summásság nemzetgazdasági szempontból azért is káros, mert az emberi munkaerőt más megoldások híján hat hónapi tétlenségre kárhoztatja s erre mintegy ráneveli őket. A téli tétlenség, az otthoni szokásokból való minduntalan kizökkenés, a családi élet és az otthon elhanyagolódása és végül a munkanélküli időszak tömegnyomora súlyos demoralizációs folyamat megindítója lehet és aláassa a summások fizikai és lelki erejét.

A következőkben az 1936-ban elszerződött mezőkövesdi summások megyékszerinti megoszlását közlöm, amiből a nagyközség summásmozgalmainak irányai is láthatók.

Fejér megye.....	1038	2712%
Tolna megye.....	519	13.56%
Győr—Mosón—Pozsony megye.....	393	10.27%
Veszprém megye.....	272	7.41 %
Zemplén megye.....	255	6.66 %
Sopron megye	245	6.40%
Csanád—Arad—Torontál megye	189	4.94%
Pest.Pilis.Solt.Kiskun megye	187	4.88%
Somogy megye.....	105	2.44%
Komárom—Esztergom megye	90	2.35%
Bács.Bodrog megye.....	87	2.27 %
Borsod—Gömör és Kishont megye.....	81	2 11 %
Bihar megye.....	65	1.70%
Szatmár—Ugocsa—Bereg megye	63	1.65%
Abauj—Torna megye	56	1.46 %
Szabolcs és Ung megye.....	54	1.41 %
Budapest.....	36	0.94%
Nógrád és Hont megye.....	30	0.78%
Baranya megye.....	25	0.65%
Hajdú megye és Debrecen	20	0.52 %
Kecskemét.....	8	0.21 %
Miskolc	6	016%
Jász.Nagykun.Szolnok megye.....	4	0.11%
	<u>3828</u>	<u>100.00%</u>

A mezőkövesdi summások 70.20 százaléka ezek szerint a Dunántúl dolgozik. A németországi munkavállalás az itthonmaradt summások vándorlásának irányát nem befolyásolta.

A mezőkövesdi summásmunkások helyzete is meggyőzően bizonyítja a magyar mezőgazdasági vándormunkások sorsával foglalkozó szerzők megállapításait. Az agrárproletariátus summástömegei részére az általában fél évig tartó summásmunka egymagában az egész évi megélhetés minimumát sem biztosítja. A segítés módjai között első helyen állanak a summáscsaládok téli foglalkoztatása. Természetesen ez utóbbit is államilag szabályozandó kérdésnek tartjuk.

A summáskérdéssel kapcsolatban végre meg kell emlékezni az úgynevezett summásiskolákról is. A nagyobb gyermekek többnyire elmennek szüleikkel summásmunkára. Ezeknek tanulási ideje novembertől ápriliséig tart a tananyag lényeges megkurtítása mellett.

Visszatérve a nagyközség mezőgazdasági problémáira, nagy mulasztásnak kell betudnunk azt, hogy Mezőkövesdnek nem volt olyan iskola-típusa, mely a parasztság biológiai és társadalmi elhivatottságának megfelelt volna. Ez a megállapítás sajnos országos viszonylatban is igaznak

látszik. Ennek köszönhető nagyrésztben, hogy egyes vidékek parasztságának tudása a földművelés terén alig különbözik a jobbágykorszaktól.

Ennek a mulasztásnak köszönheti főleg Mezőkövesd is mezőgazdasági kultúrájának elmaradottságát. Ez a 90 százalékban mezőgazdasági munkával foglalkozó nagyközség már harmadik évtizede rendelkezik egy főgimnáziummal, holott egy mintagazdasággal kibővített mezőgazdasági iskolára legalább ugyan olyan szükség lett volna. A mulasztottakat a most felépült m. kir. téli gazdasági iskola hivatott pótolni, fél évszázados késéssel.

A mondottak alapján úgy hisszük világosan kitűnik, hogy a világhírű magyar néprajzi emporium (árulerakodó hely) — Mezőkövesd — súlyos és megoldatlan válság nehéz idejét éli. A problémák olyan természetűek, hogy azok megoldását maradéktalanul lokálisan elintézni nem lehet.

Elsősorban a jelenlegi mezőgazdasági rendszer megváltoztatása, a tagosítás kivitele, a gazdák és gazdaijak szakszerű mezőgazdasági oktatása, az eddiginél még intenzívebb egészségügyi kultúrmunka, a summásbérek minimumának hivatalos megállapítása, a trachomás mezőgazdasági vándormunkások állandó munkahelyének biztosítása, a téli munkaalkalmak lehetővé tétele, az idegenforgalomnak a nép számára való hathatósabb kihasználása, nem különben a kézimunka úgy becsületes megszervezése és végül bizonyos mértékű telepítési akció megindítása volnának az időszerű teendők.

FÜGGELÉK,

MEZŐKÖVESD ÉS A MATYÓK IRODALMA

Balogh B.: A Borsod-miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület évkönyve az 1904—1905/6. évről, 2. k. Miskolc, 1904.

Ballagi Károly: Adalékok Borsod megye népiskoláinak történetéhez kapcsolatban a megye és Miskolc város tanügyének jelen állapotával. XVI., 216. 1. Miskolc, Löwi: 372. (439.022.) 1885. 126. 1.

Bartucz Lajos dr.: A matyók anthropológiájáról. Kivonat. Orvos és term. vizsgálók 35. vándorgyűlésének munkálatai. 1912. 193—195. 1.

Bátky Zsigmond: Földöl-tüzelős öl. Néprajzi értesítő. 1929. 11—15.1.

Bátky Zsigmond: Matyó lakodalom. Vasárnapi Újság, 1902.

Bátky Zsigmond: Barlanglakások Borsod vármegyében. Ethnographia, VII. évf.

Bayer Róbert: A mezőkövesdi kir. kat. gimnázium alapítása. Mezőkövesdi főgimnázium értesítője. 1911—12. 3—10.

Bayer Róbert: A mezőkövesdi hímzés pályafutása. Magyar Asszonyok Lapja 1931. 6.. 7. 319—23,

Benyó Endre dr.: Falusi egészségvédelmi munka és egyéb falusi problémák. Népegészségügy, 1938 aug. 15. sz. (A mezőkövesdi járás és Mezőkövesd egészségügyi viszonyai és népmozgalmi adatai.)

Ballay Károly: A magyar gyermek testi fejlődése. Anthropológiai füzetek I. A szerző vizsgálatainak eredményéről számol be, amelyet Mezőkövesden, Szentistvánon és Tardon végzett.

Bielek Tibor dr.: A mezőkövesdi járás népmozgalmi adatai az 1925—1930. években. Nemzeti könyvnyomda, Mezőkövesd.

Bielek Tibor dr.: Jelentés a mezőkövesdi járási egészségvédelmi szolgálat 1933-ban végzett munkájáról. Orsz. Közegészségügyi Intézet 1933. évi jelentése. B. P.

Bielek Tibor dr.: Egészségvédelmi munka a mezőkövesdi járásban. Jelentés az Orsz. Közegészségügyi Intézet 1934. évi munkájáról. 8. évi jelentés.

Bielek Tibor dr.: A barlanglakások szociális problémái a mezőkövesdi járásban. Egészségpolitikai Szemle, 1935. évf., I. sz.

Bodor Antal: Mezőkövesd leírása (egy térképpel). Föld és ember. 1921—25. 341. Mezőkövesd leírását adja földrajzi, gazdasági szempont-

ból, röviden néprajzi sajtóságaira is kitér. Általános tájékoztatónak jól használható.

Borovszky: Borsod megye története a legrégebbi időkől a jelen korig. I. k. A vármegye általános története az őskortól a szatmári békéig. Budapest, 1909. 9. 439. 1.

Borovszky: Borsod vármegye népe statisztikai tekintetben. Tud. Gyűjt. 1817. 8., k.

Borsod vármegye (vármegyei szociográfiák V.) Bp. 1939.

Dala József: A híres Mezőkövesd. Magyar Élet, 1937 okt. Összefoglaló tanulmány Mezőkövesd szociális helyzetéről, viselet, a matyók származása és a háziipar problémáinak kiegészítésével.

Dala József: Az elszíntelenedő falu, Magyar Élet, 1937. nov. Az elproletárizálódó Mezőkövesd.

Dala József: Egy summásgyerek élete. Magyar Élet, 1939. IV. évi. 3. sz.

Dala József: Mezőkövesd színes vasárnapja. Magyar Népművészet. 1939. I. 2. sz.

Dala József: Mezőkövesd szociális viszonyai. Katolikus Szemle, 1940. júl.

Dala József: A mezőkövesdi gimnázium matyó növendékeinek szociális viszonyai. Különlenyomat a gimnázium Évkönyvéből (1939—40.).

Dala József: Mezőkövesd népművészete. Különlenyomat a Rajzoktatás 1940 dec. számából.

Dala József: Mezőkövesd háziipari problémái. Magyar Élet Párt értesítője. 1940. április—május.

Dala József: Mezőkövesd matyó múzeuma. Búvár, 1941 ápr. 30.

Dala József: Mezőkövesd szociális problémái. Cikksorozat a Mezőkövesdi Újság 1938. évfolyamában, 4. számtól a 30. számig. A község vezetőinek kérdésekre adott nyilatkozatai.

Dala József: Summáskérdés a matyóföldön. Katolikus Szemle, 1941.

Ders: Borsod vármegye népszaporodása 1920—1930-ig. B. p. 71.498.

Ders: Demológiai vizsgálatok az 1930-as népszámlálás borsod vármegyei eredményeivel kapcsolatban. Miskolc, Ludvig, 1931.

Domanovszky György: A tardi és szentistváni hímzésekről. Muskátli I. és II.

Ébner (Gönyei) S.: A mezőkövesdi matyók betlehemjárása. Ethnographia, 1929. 52—56. 1.

Ébner S.: Régi tűzhelyek Borsod megyében. Néprajzi értesítő, 1931. 7. 1.

Erdélyi Tibor: Mezőkövesd gazdasági problémái. Cikksorozat a Mezőkövesdi Újság 1938. évfolyamában, az április—júniusi számában.

Fekete József: Gyermekekjátékok. (Matyójátékok gyűjteménye.)

Ethnographia, 1920.

Fluodorovits Zsigmond: A matyókról (22 ábrával). Néprajzi Értesítő, 1913. 219—248. 1. A matyók életének elég bő leírása. Istvánffy cikkének (1896) bő kivonata.

Győrffy István: A matyók mezőgazdálkodása. Népünk és nyelvünk, 1934. I—8. 63—71. 1. Ez a cikk a hasonló kutatás elmélyítésénél alapvető jellegű.

Győrffy István: A matyókról. Népünk és nyelvünk, 1929. 4—6. Szeged.

Győrffy István: A matyó summás. Népünk és Nyelvünk, 1929. 75—81. 1.

Győrffy István: Takarás és nyomtatás az Alföldön. Néprajzi Értesítő, 1928. Az egész Alföldre kiterjedő tanulmányban nagy szerep jut a matyóknak.

Győrffy István: Magyar népi hímzések. I. A cifraszűr. Budapest 1930. A kötetben bőven szól a cifraszürről, melyet a palóc cifraszűr fejezetben

- Győrffy István:* A magyar népművészet kincsháza. I. Matyó szürhímzések.
- Győrffy István:* Házasság és lakodalom a matyóknál. Népünk és Nyelvünk 1930.
- Halmay és Leszih Andor:* Magyar városok monographiája. V. kötet.
- Hidvégi Benő:* Borsod megye földrajza. A borsodmegyei népiskolák 3. osztálya számára segédkönyvkül, 5. kiadás, Budapest, 1911. Lampel R.-t. 32.
- Herkely Károly:* A matyó legényélet szokásai. Ethnographia, 1936.
- Herkely Károly:* A matyók betegsége és halála. Ethnographia, 1937.
- Herkely Károly:* Adatok a mezőkövesdi határ kialakulásához. Ethnographia, 1937.
- Herkely Károly:* A gyermeknevelés szokásai és babonái a matyóknál. Ethnographia.
- Herkely Károly:* A mezőkövesdi matyó horgolás. Néprajzi Értesítő, 1938.
- Herkely Károly:* A mezőkövesdi matyó nép élete. Néprajzi Füzetek, 8. sz. 1939.
- Hermann Oltó:* Az üstökősházi. Természettudományi közlemények, 1899.
- Huszka József:* Felelet Hermán Ottónak. Ethnographia, 1899. 373—380.1. Érdekes vita fejlődött ki a két híres házkutató között a magyar üstökősházi.
- Istvánffy Gyula:* A borsodi matyó nép élete. Megjelent folytatásokban az Ethnographia c. folyóiratban 1896. évben. Ugyancsak megjelent külön könyvajakban is 1896. évben.
- Juhász Árpád:* A matyóviselet dekoratív szépségéről. Magyar Iparművészet, 1912.
- Kalotay László:* Miskolc thjf. város, Borsod, Gömör, Abauj-Torna vármegyék címtára. Miskolc, Ludvig ny. 1930. 168.
- Kerékgyártó Adrienne:* A magyar női haj- és fejviseletek. A matyókról elég bőven ír.
- Dr. Kiss István:* Fény és árny a matyók földjén. Magyar Kultúra, 1936. Mozaikszerű képek Mezőkövesd szociális helyzetéről.
- Kóris Kálmán:* A matyó tüzelős ól. Néprajzi Értesítő, 1905. Bemutatja a matyó tüzelősői belső szerkezetét és életét, kitér a szénatartó oszlopok díszítésére.
- Kóris Kálmán:* A matyó kendermegmunkálók szerszámai. Néprajzi Értesítő, 1907. 1—34. Részletes leírása a kender feldolgozásának és a guzsalyok díszítésének.
- Leszih Andor:* Mezőkövesd 1860-i pénztári utalványa. Numizmatikai Közlemények, 1916. 11—12. 1. Az 1860. évben váltópénz hiánya miatt kibocsájtott szükségpénzről van szó. Egyetlen példány a Miskolci Múzeumban.
- Madarassy László:* A szentistváni matyó és lova. Ethn., 1931. 149. 1.
- Malonyay Dezső:* Hont, Nógrád, Heves, Gömör, Borsod magyar népe. A palócok művészete. Budapest, Franklin, 1922. 333. 1.
- Matyók Borsodban. Emich: Nagy naptár. 1860. 141. 1.
- Memorandum Mezőkövesd problémáinak megoldása tárgyában vitéz Borbély-Maczkó Emil főispánhoz, 1936. Mezőkövesdi névtelenek.
- Mezőkövesd népe a ragyogók ellen. Népelet, 1925. 79. 1.
- Mezőkövesd nagyközség háztulajdonosainak, iparosainak, kereskedőinek és tisztviselőinek címtára. Mezőkövesd, Balázs-nyomda, 226 p.
- A matyó hímzések kérdése. A Falu c. folyóirat 1929 május. Györgyi Kálmán és dr. Győrffy István vitaközlése a matyóhímzésekről.
- Melczér Gyula:* A paraszti birtokok állapota Borsod megyében. Budapest, Gazdasági Egylet, 1884. 13. 1.

Répászký Tivadar: Mezőkövesd és vidékén vadontermő fák, cserjék és félcserjék határozó kulcsa. Mezőkövesd, Balázs-ny. 1931. 8. 1.

Polgáru Lajos: Aratóünnep Mezőkövesden. Mezőkövesdi Ujság, IX. évf. 33. sz.

Rómer Flóris: Első obszidián eszközök Mezőkövesden. Archeológiai Közlemények, 1867. 165. I.

Rusznýk Gyula dr.: Matyóföld. Magyar Kultúra, 1938. Képek Szentistván, Tárd és Mezőkövesdről.

íj. Saád Andor dr.: Adatok Mezőkövesd néptáplálkozási és agrárviszonyaihoz. Népegészségügy, 1938. 21. sz.

íj. Saád Andor dr.: Heredogenerációs kórformák Mezőkövesden. Népegészségügy. 1940. 10. sz. Az előrehaladó izomsorvadás öt esetét (két családban) és az epydermolysis bullosa hereditaria nevű öröklődő bőrbaj eseteit ismerteti, kitérve az »endogamia«-ra a fenti átöröklődő betegségek szempontjából.

íj. Saád Andor dr.: Beriberi eset előfordulása Mezőkövesden. Népegészségügy, 1940. 18. sz. A B1 avitaminózis súlyos eseteit ismerteti.

Sajóvölgyi Péter: Borsodmegyei mondák. Ethnographia, 1896. 175—176. 1.

Sándor István dr.: Mezőkövesd. Magyar Szemle, 1934. összefoglaló szociográfiai munka Mezőkövesdről.

Sándor István dr.: Népnyelvi adatok Mezőkövesdről. Magyar Nyelv, 1938.

Seémayer Vilmos: Népzenei gyűjtés Borsod vármegyében. Ethnographia, 1933.

Sneller Károly: Borsod vármegye népszaporodása 1920—1930-ig. Miskolc, 1935.

Szabó Ferenc dr.: Borsod vármegye árpádkori templomai. Miskolc, 1936. 81. 1.

Szabó Zoltán: Cifra nyomorúság. 1938. 64—84. oldalig Mezőkövesdről ír bővebben.

Szathmáry Emil: Borsodi emlék. Regényes történetrajzok Borsod és Heves megyék múltjából. Eger, Érseki Liceumi nyomda, 1857. 8. 1., 4. 203.

Stouman K.: Egészségügyi jelzőszámok egy magyarországi falusi körzet egészségügyi felvételében. Népegészségügy, 1938. 11. sz. A mezőkövesdi járás egészségvédelmi munkájával foglalkozik.

Szendrey J.: Borsod megye őstelepei. Régészeti tanulmány. Budapest, 1884. 33. 1.

Zichy István: A mezőkövesdi kerület választóközönségéhez. Budapest, Athenaeum, 1910. 5. 1.

Vachot Imre: A matyók Borsodban. A legrégebb tanulmány a matyókról. Megjelent a Napkelet 1857. évf. és az Emmich Gusztáv által szerkesztett Nagy Naptárban.

Várallyay Gyula: Az én versem (matyó vers). Akroni Magyar Hírlap XXII. évf. 35. sz. Egyesült-Államok. (U. S. A.)

Várallyay Gyula: Mezőkövesd megoldandó kérdései. 1921. V. 1. Mezőkövesd és Vidéke XXV. évf. 18. sz.

Várallyay Gyula: Mentsük meg a matyó népviseletet. Mezőkövesdi Újság, 1934. X. 7. VI. évf. 40. sz.

Várallyay Gyula: A matyó bokréta Edward hercegek előtt. Mezőkövesdi Újság IX. évf. 37. sz., 1937. IX. 12.

TARTALOM:

	Oldal
<i>ELŐSZÓ</i>	5
D a l a J ó z s e f:	
<i>A HÍRES MEZŐKÖVESD</i>	11
Hagyományok és népszokások.....	46
Népviselet.....	55
Népművészet és háziipar.....	64
A falu szellemi élete.....	75
Matyó-kereskedők	83
Munkaalkalmak	86
SUMMÁSSORS	
Kispál Jóska summás lesz	91
Kispál Erzsza	101
Erzsza férjhez megy.....	106
Lázár Gáspárné	128
Ifj. Lázár Gáspár summás lesz	132
Erdélyi Tibor:	
<i>MEZŐKÖVESD MEZŐGAZDASÁGA</i>	137
Mezőkövesd népszaporodása és népsűrűsége.....	139
Telepítés kérdése.....	146
A matyógazdaságok felszerelése.....	149
A mindennapi kenyér biztosítása	157

Földbérőszövetkezetek alapítása.....	159
A Matyóföld tagosítása.....	161
A Matyóföld termelési rendszerének átszervezése	172
A Matyóföld termés hozamának fokozása.....	190
Több munkáskéz foglalkoztatása	205
A matyók állattartása.....	218
A Matyóföld gyümölcsösítése	225
Kertes családi házak.....	229
Gazdasági szakoktatás Mezőkövesden	230
Kisbirtokosok hozzászólnak a matyókérdéshez	238
B e n y ó E n d r e d r .:	
<i>MEZŐKÖVESD ÉS BETEGSÉGEI</i>	257
Általános leírás	259
Népmozgalmi adatok, fontosabb betegségek	262
Egészségügyi személyzet, intézmények.....	268
Summáskérdés egészségügyi szempontból.....	278
Szociális problémák.....	280
Egészségügyi rendészeti problémák	285
Ifj. Saád A n d o r d r .:	
<i>MEZŐKÖVESD PROBLÉMÁI EGÉSZSÉGÜGYI</i>	
<i>SZEMPONTBÓL</i>	289
Mezőkövesd néptáplálkozásának hiányosságai.....	294
Miből él egy summás család	301
A summások elhelyezése.....	304
FÜGGELÉK	
Mezőkövesd és a matyók irodalma.....	309

KÉPEK JEGYZÉKE

I.

Üstökös ház.	Matyó menyasszony.	Mária-lány.	
Matyó-leányok és	Mária-lányok	a	kör-
menetben.	Ház előtti	»kitanyázás«.	Tüze-
lős ól		26—27	

II.

Mezőkövesdiekről	készült	legrégibb	fénykép.
Mezőkövesdi gazda	asszony feleségével.	gyermekeivel,	matyó-
Szentistváni	menyecske.	Mezőkövesdi Tardi asszony	család.
mekével		56—57	gyer-

III.

Kisfiúk földre.	korozsmában.	»Isten-hozott«	a	Matyó-
Matyó	Féketős menyecske	mezőkövesdi csavarintós		menyecske.
Mezőkövesdi jankó Bori,	leány a híres	viselet rajzoló	1920-ban.	kendőben.
legény magas kalapban.....			64—65	Matyó-

IV.

Mezőkövesdi lepedőszélek.	»Cipés-madaras«	lepedővég.	Mezőkövesdi
kötények.	Matyó-körmenet,	Matyó-Madonna	és főoltárkép
István festményei után.....			Takács
			74—75

V.

Matyó »földes« legény és leány. Búcsúzás az állomáson. Kerestetnek hat hónapra sum- másnak. Kispál Erzsáék háza. Erzsa és a kismatyók. Viszik a menyasszony ágyát.. 94—95

VI.

Trágyakezelés Mezőkövesden. Summások szál- láshelye egyik gazdaságban. Mezőkövesdi legelő. Gyomos búzavetés és szerbtövisről fehérlő legelő Mezőkövesden 230—231

VII.

Zöldkeresztes mintakút. Zsóry-fürdő. Védőnök. Fektetősátrak a tüdőbetegek részére. Matyó- asszony a csecsemőjével. Súlymérés tanács- adáson. Egyszerű kézmosás és ebéd a nyári napközi otthonban 268—269

VIII.

Kisdedek foglalkoztatása. Vérvétel terhestől. Iskolaorvosi vizsgálat. Iskolafogorvosi munka. A főszolgabírói hivatal szemét- telepe 1939. és 1941. évben. A mezőkövesdi főtér 1939 és 1941 júniusában..... 276—277